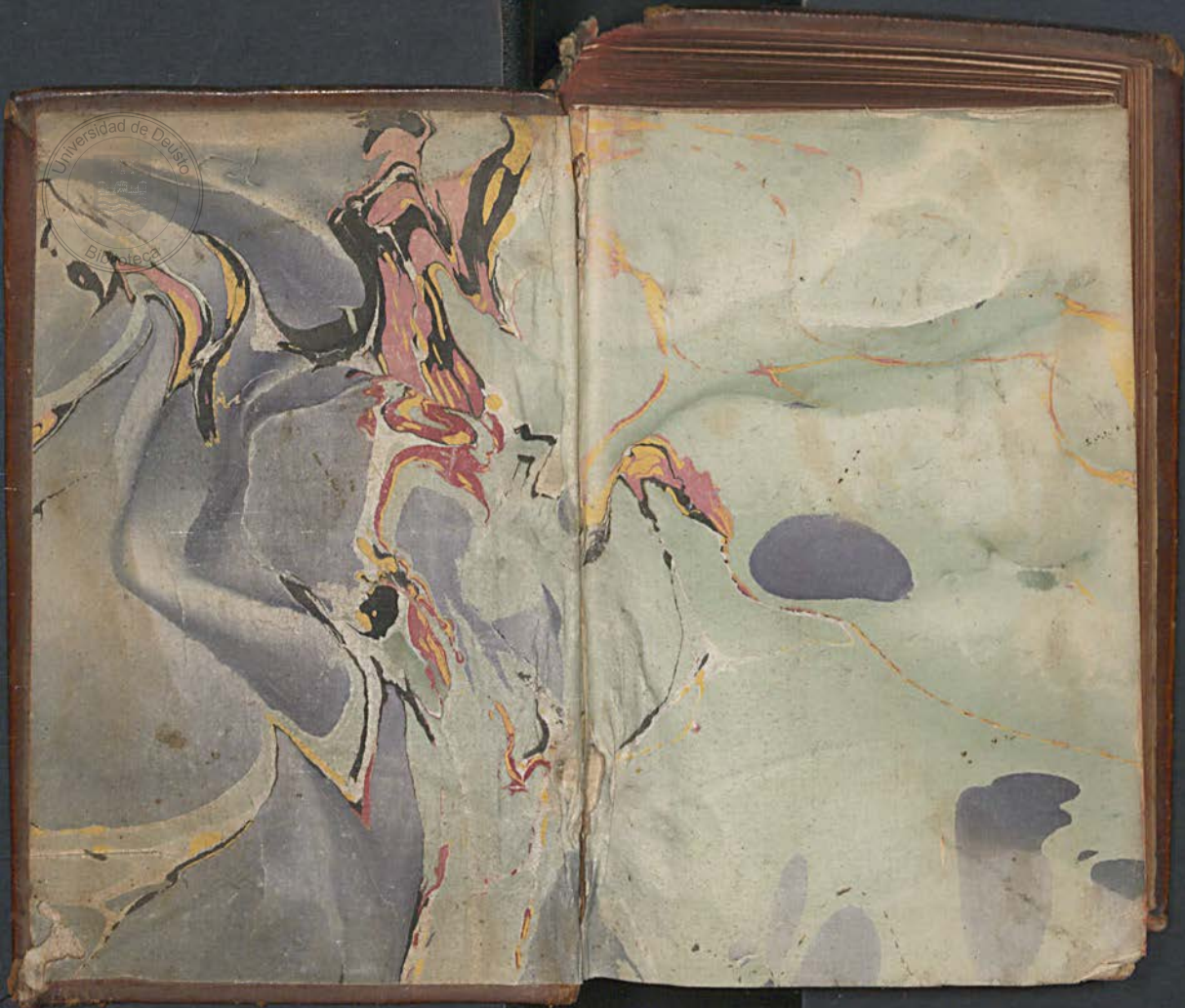

LIBRIS
CANONICIS

INSTITVTIONES
IVRIS CANO-
NICI, QVIBVS

IVS PONTIFICIVM
singulari methodo li-
bris quatuor com-
prehenditur:

A IO. PAULO LANCELOTTO
*Perusino conscripto: & in Aula Romana, man-
dato Pon. Max. ab illustrib. viris olim recognita:*

Nunc primum annotatis in margine
locis, vnde sumpti sunt.

Vna cum Indicibus locupletissimis.

IN
VIR-
TVTE,

ET
FORTVNA.

LVG DVNL
APVD GVLIELMV M
ROVILLIV M.

1587.

R. 66833

PIO PONT. MAX.

IOAN. PAVLVS

Lancelottus Iureconsultus

Perusinus,

S.

Pontificij Iuris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos conscripsimus, & summi viri castigarunt, quæ quidem optandum sane erat, vt eis in lucem prodirent authoribus, quorum mandato & scriptæ & recognita fuissent, vel ea saltem ratione quod authores ipsi munera nobis gratiora, ac pretiosiora facere consueverint, & saepe non tam quid, quam à quibus accipiant, homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque causa fieri non sinit, illud certe nulla ratione committi debet, vt Iuris

scilicet Pontificij Institutiones sub alterius, quam ipsius Pontificis nomine appareant, à quo Pontificia omnia iura emanant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem resiliunt, ita hoc, quicquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum constitutionibus derivatum est, ad ipsum Romanum Pontificem, quasi ad fontem proprium redibit. Ad te autem eo iustius, quod magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactissimam adiunxisti Iuris huius cognitionem. Vnde perbellè nunc accidit, ut quæ facultas, optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam Rempubl. instructiorem, eam nunc tu contra, cum Canonum conditor evaseris, beneficium reponeas meliorem sis redditurus: cuius rei non dubia iam apparent indicia, cum ad restituendos antiquos Christianorum mores atque hæreses extirpandas sanctissimas quotidie constitutiones edere non desistas, quæ dubio procul Christiano gregi non minus futuræ sunt salubres iis ipsis quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros im-

plent,

plent, ad illas autem institutiones hæ nostræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus

Opt. Max. te nobis diu incolumem, felicem-

que servet.

* * *

A 3

INDEX TITVLORVM,
ET PRIMVM

PRIMI LIBRI.

- I. De Iure Canonico.
- II. De Iure Divino. Consuetudine, & Constitutionibus.
- III. De Ecclesiasticis Constitutionibus.
- IIII. De Iure Personarum.
- V. De Episcopis, & summo Pontifice.
- VI. De Electione.
- VII. Qui eligere, eligere possunt.
- VIII. De Postulatione.
- IX. De Confirmatione Electionis.
- X. De Consecratione.
- XI. De Receptione, & auctoritate Pallij.
- XII. De Vita & honestate Prelatorum.
- XIII. De Officio Archidiaconi.
- XIIII. De Officio Archipresbyteri.
- XV. De Officio Vicarij.
- XVI. De Coadiutore.
- XVII. De Corepiscoporum vsu sublato.
- XVIII. De Translatione.
- XIX. De Renunciatione.
- XX. De Depositione, seu Degradatione.
- XXI. De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.
- XXII. De his, qui in sacris sunt constituti.

INDEX TITVLORVM. 7

- XXIII. De his, qui sunt in minoribus ordinibus constituti.
 - XXIIII. Communia tam maiorum, quam minorum ordinum.
 - XXV. Qui promoueri non possunt.
 - XXVI. De Prebendis & aliis beneficiis.
 - XXVII. De Collationibus.
 - XXVIII. De Institutionibus, & Iure Patronatus.
 - XXIX. De Clericis non residentibus.
 - XXX. De Regularibus, ac Monachis.
- SECUNDI LIBRI.
- I. De Rerum divisione, atque illarum administratione.
 - II. De Sacramentis.
 - III. De Baptismo, & eius effectu.
 - IIII. De Sacramento Chrismatismis.
 - V. De Penitentia, & Remissionibus.
 - VI. De Eucharistia.
 - VII. De Extrema Vnctione.
 - VIII. De Sacramento Ordinis.
 - IX. De Sacramento matrimonij.
 - X. De sponsalibus.
 - XI. De Nuptijs.
 - XII. Quae Matrimonium impedire possant.
 - XIII. De Triplici cogitatione.
 - XIIII. De Clandestina desponsatione.
 - XV. Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud iustificari.

INDEX TITVLORVM.

- XVI. De Divortiis.
XVII. De rebus sacris, sanctis, & religiosis.
XVIII. De Construendis, cōsecrandis, & reparandis Ecclesiis, & Altaribus.
XIX. De Unionibus Ecclesiarum.
XX. De Immunitate Ecclesiarū, & subiectione.
XXI. De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.
XXII. De Capellis Monachorum.
XXIII. De Religiosis domibus.
XXIII. De Sepulturis.
XXV. De Canonica portione.
XXVI. De Decimis.
XXVII. De Rebus Ecclesia alienadis, vel nō.
XXVIII. De Peculo Clericorum, Relictis, & Successionibus eorum.

LIBRI TERTII.

- I. De Iudiciis, & illorum divisione.
II. De Procuratoribus.
III. De Pactis, & Transactionibus.
IIII. De Arbitris.
V. De In ius vocando.
VI. De Dolo & Cōtumacia, & in Possessionem missione.
VII. De Libelli conceptione, & oblatione.
VIII. De Exceptionibus, & Replicationibus.
IX. De Mutuis petitionibus.
X. De Restitutione spoliatorum.

XI. De

INDEX TITVLORVM. 9

- XI. De Litis contestatione.
XII. De Iuramento calumpnie.
XIII. *Vi live pendente nihil innouetur.*
XIII. De Probationibus.
XV. De Sententiis, & Re iudicata.
XVI. De Executione rei iudicate.
XVII. De Appellationibus.
XVIII. De Restitutione in integrum.

LIBRI QUARTI.

- I. De Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus.
II. De Duplici purgatione.
III. De Simonia.
IIII. De Hæreticis, & Schismaticis, & Apostatis.
V. De Sortilegis, Maleficis, & Sacrilegis.
VI. De Furtis.
VII. De Usuris.
VIII. De Adulteriis, & aliis coniunctionibus illicitis.
IX. De Crimine falsi.
X. De Homicidio.
XI. De Iniuriis & Damno dato.
XII. De Ecclesiasticis Censuris.
XIII. De Sententia Excommunicationis.
XIIII. De Ecclesiastico Interdicto.
XV. De Suspensione.

I N I S

A S

INSTITVTIO-
NVM IVRIS CA-
NONICI LIBER
PRIMVS INCIPIT.

*Io. Paulus Lancelottus I. C. Perusinus, Iuris
Pontificij Candidatus, S.*

PROOEMIUM.

IBROS Iuris Pontificij di-
ligenter intuentibus facile
apparebit eos ad quandam
imitationem illorum, qui in
iure Ciuili extant, fuisse conscriptos,
atque digestos. Nā vt illi Romani Im-
peratoris, sic hi Romani Pontificis au-
thoritate potissimum nituntur, ac ve-
lut illi Romani Imperatorum constitu-
tionibus, Senatus, aliorumque magi-
stratuum placitis, & Iuriconsultorū re-
sponsis constant, sic in hos Pontificum
eadem Romanorum sanctiones, sacro-
rum conciliorum decreta, & sanctissi-
morum virorum haud dissimili ordine
congestæ

congestæ sententiæ conspiciuntur: quæ
omnia tam pari postmodum studio po-
steras amplexa est, & tam eodē stylo
interpretata, vt inter bonas artes nullę
prorsus sint, quę tanta similitudine sese
inuicem contingant. Non parua hinc
nos interdum cepit admiratio, quānam
ratione contigerit, vt veluti Imperato-
rio noīe Cæsarei Iuris in certos libros
redacta sunt elementa, nō ita etiam ad
vsum studiosæ iuuentutis ad ius Cano-
nicum ab ipsis Pontificibus compositiæ
Institutiones reperiantur, cū id, si, vt
quidē nunc est, contemplerur, a discipuli
cuiusdam referat speciem ianuis atque
omni propemodum aditu carentis, & v-
na hac tantū dissimilitudine à iure Ci-
uili seiungatur. Accedit, quod cū ne-
mo sit mortalium qui glorię cupidine
non tangatur, hoc non sine magna sua
laude facturi videbantur. Sed veteribus
quidē facile id ignosci poterit, in iacien-
dis & struendis huius Iuris fundamētis
videlicet occupatis, & quasi materię de-
fectu impeditis: at Recentioribus, eius
facultatis tractatibus ad iustum corpus
excrecentibus, Institutiones inde eli-
cere, & quasi de rudi marmore statuae
cuiusdam effigiem ducere non diffici-
le fuis-

le fuisset: & quæ nostrorum est felicitas temporum, non modò in ea re illustrium virorum opera vti, verum etiam per se id præstare nonnulli potuissent. Sed & horum quidam vitæ breuitate, quidam multiplicium hæresium, bellorumque tam ciuiliū, quàm externorum procellis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus fastigio vniuersæ Ecclesiæ præsidens, atque orbem ipsum principū discordiis fluctuantem, bellorumque incendiis æstuantem circumspiciens, ad ocium literarum variè agitarum animum facile possit appellere? Sed hoc nos parum aliquando perpendisse videri possumus: nam cum in aula Romana difficillimis temporibus degeremus, de Institutionibus Iuris Canonici Pontificio nomine conscribendi, Iustiniani Imperatoris exemplo, ipsi Romano Pontifici suggestimus: & quamuis minùs fortè oportune, de his tamen conscribendis ab eodem mādātum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam expleuimus: siquidem intermisso superioribus annis prælegendi ac patrocinandī munere, impensè operam dedimus, vt per nos huiusmodi Institutiones componerentur, quæ, vt Pontificio

cio nomine exirent, non indignæ iudicarentur: quod quidem ex sententiā nobis cessisse, ita locupletissimum summorum virorum probauit testimonium, vt illæ iamiam de manu Pontificis in manus vestras venturæ crederentur. Sed vsque adeò postmodum, cum Romæ ob eam vnam rem diu fuisset, supremæ manus impositio differebatur, vt qui grauissimis, ac multiplicibus vndique ad sedem Apostolicam confluentibus negotijs admodum summum Pontificem, & natura ipsa (vt aiebant) valde cunctatorem distentum fuisse ignorauerit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam fuisse facile suspicari potuerit. Itaque diutius sustinere non valentes in patriam concessimus, Pontifex paulò mox in fata. Sed hæc commentariolo sufficiat nos aliquando fuisse complexos. Ergo si cui fortè audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli ausi fuerimus, maximis auctoribus, atque adeò mandato ipso Pontificio hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certè id non impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impensas, atque inuidorum obtreactiones, nescio

nescio an dicam frustra subierimus, uti
nam non amplius subitari. Sed hæc om-
nia æquissimo feremus animo, si quod
vehementer semper optauimus, nostra
hæc eiusmodi sit scriptio, quæ studiis ve-
stris comoda videri possit: quod sanè
his temporibus futurum non despera-
mus, quibus ut nonnullos fortè sacro-
sancti Pontificij iuris ignoratione in er-
rores aliquos, atque hereses facilius pro-
labi potuisse, ita nunc expeditiore qua-
dam eius tractatione non tam faciliè iu-
uenum hoc iure imbutos animos aber-
ratos verisimiliter existimare debe-
mus. Vnde quamuis non iisdem, quibus
inchoatus fuit auspiciis, liber hic noster
in lucem prodeat, in communi saltem
periculo non fuisse nos ociosos, sed quo
quo modo tulisse opem, iuuabit. Accipi-
te igitur privati quidem hominis, Ponti-
ficis tamen mādato ad ius Canonicum
& scriptas, & castigatas Institutiones:
Cumque eis nihil sit comprehensum,
quod (ni fallimur) sacris Canonibus pe-
nitens non consentiat, ita existimare, si de
Pontificis manu eas accepissetis, fuisse
id perinde futurum, ac si vobis vasis au-
reis, ac longè splendidissimis mensis
fuisent fercula subministrata: nunc
cum

cum de manu nostra, ac si fittilibus illa
quidem, atque exoticis: in sapore ta-
men nullam fore differentiam.

DE IVRE CANONICO,
TITVLVS I.

*Diuiditur in tres partes. In prima ponit,
vnde dicatur Ius Canonicum. In secunda, quid
sit. In tertia, ex quibus constet Partes pa-
tem. b. d.*

Vti Canonico daturum
operam nosse oportet, vn-
de talis denominatio de-
scendat. Et quidem Ius, ge-
nerale est nomen: Canoni-
cum verò, dicitur à verbo Græco *Κανών*
*, quod Latine idem significat, quod re-
gula: vnde Ius Canonicum, Ius regula-
re non malè dixeris: quam denomina-
tionem ex eo accepit, quod ex regulis
præcorum Patrum ad rectam viuendi
normam institutis deductum fuerit. Est
igitur Ius Canonicum, quod ciuium a-
ctiones ad finem æternæ beatitudinis
dirigit. Constat verò in primis id Ius
diuinæ legis præceptis, consuetudine,
& constitutionibus: quæ singula qua-
lia

* can. 1. di-
stinct. 3.

Ecclesia saepe contra haereticos *, contra tyrannos, & quoscunque prauos vitur: alioquin nullius sunt momenti. quod vique adeo obinet, vt etiam si quid in eis statutum fuerit, quod ecclesiarum respiciat commodum, nullius firmitatis existat, ni ab Ecclesia fuerit comprobatum. Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, species, & auctoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS
CONSTITUTIONIBUS,
TITVLVS III.

Canones quibus consent, & quotuplicia
sint Concilia, & quae Concilia vniuersalia.

* can. 2. §. por
ro diffin. 3.

Canonum * quidem alij sunt
statuta Conciliorum, alij de
secreta Pontificum, aut dicta
sanctorum. Conciliorum ve
ro alia sunt vniuersalia, alia prouincia
lia, alia verò Episcopalia. Vniuersalia
sunt, quae sancti Patres ex vniuerso or
be * in vnum conuenientes, iuxta fi
dem Euangelicam & Apostolicam con
diderunt.

* ca. 1. in prin.
vers. sub hoc.
diff. 15.

Initium

Initium vniuersalium Conciliorum, cele
brandorum post Apostolos capit temporibus
Constantini: & ipsorum celebrandorum est a
pud sedem Apostolicam auctoritas.

Quorum * celebrandorum initium * ca. 1. in prin.
post sanctissimos Apostolos à tempori- diff. 15.
bus Constantini magni ex ipse enim
primus, cum feruente persecutione,
docendarum plebium commoditas mi
nimè daretur, Christianis, vt liberè con
gregarentur, facultatem praestitit. Legi
tima * verò Conciliorum vniuersalium
aegregandorum potestas, & auctoritas
est penes sedem Apostolicam: quae *, si
Romanus Pontifex interesse impedia
tur, vnum vel plures speciales ad hoc le
gatos constituere solet.

* diffine 17. in
sum. in fin. &
can. 1. & seq.
d. diff.
qui us for
te.

Quatuor sunt principalia Concilia: Nice
num, Constantinopolitanum, Ephesinum, Cal
cedonense.

Inter * cetera autem concilia qua
tuor sunt, quae totam principaliter Chri
stianam fidem complectuntur, quasi
quatuor Euangelia: Nicenum scilicet,
Constantinopolitanum, Ephesinum, &
Calcedonense: in quibus velut in qua
drato lapide sanctae fidei structura con
surgit.

* can. 1. §. in
ter cetera &
can. seq. diff.
15.

Inter discordantia concilia preponitur sententia eius qui est maioris authoritatis.

Alia verò concilia, quæ ductu sancti spiritus congregata & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locum vendicant. Quòd si quando inter ea discors sententia inveniatur, illius sententia magis est tenenda, cuius antiquior & maior est authoritas.

Provincialia concilia quæ sint, & quam authoritatem habeant.

* dist. 17. per totum & cā. propter di. 10.

Provincialia* concilia sunt, quæ propter Ecclesiasticas causas & altercationum sedationes per singulas provincias, convocante Metropolitanò Episcopo omnes provinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum capitula, celebrari placuit. Hæc autem neque distinguendi*, neque generaliter constituendi vim aliquam habent: sed tantum curandi, ut id servetur quod aliàs statutum est, & quod generaliter seu specialiter observari præceptum est: licet interdum & quæ ab his rectè statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

* d. dist. 18. in sum.

Quæ sint Episcopalia concilia, & qui ipsi ligentur.

* cā. pe. in pa. lea. 18. dist. 6. c. sicut olim. ex tra de accus.

Episcopalia concilia sunt, quæ Episcopus in sua Dicecesi singulis annis* convocatur

dum

dum inter suos Abbates, Presbyteros & Clericos cognoscit. In ijs, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra diocesim constituti, neque ignorantes (nisi sit ignorantia supina) ligantur. Quamobrem pastoralis officij cura potulari, ut, quæ in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat.

Decreta Pontificum Romanorum acqui-
pollent decretis conciliorum.

Decreta* quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exæquantur. Nam si id demum hodie probatur, quod sedes Apostolica probavit, & quod illa repulit, rejicitur: multo magis quæ ipsa pro Catholica fide, pro sacris dogmatibus diverso tempore scriptis, debent ab omnibus reverenter recipi.

Scripta sanctorum non inserta iuri communi secundum post decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

Alia* sanè est causa eorum, quæ sancti viri, vel sacre pagine interpretes scripta reliquerunt: nam quæ sacris canonibus interserta comperiuntur, pariter cum eis obtinent firmitatem, cetera verò post seita Pontificum authorita-

* cā. 1. per totum. dist. 19.

* dist. 20. per totum.

22 INSTIT. IVRIS CANON.

tem tenent: nā licet diuinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdū præcedant, quia tamen statuenti potestate destituuntur, in scripturis quidem exponēdis, illis quandoque præponuntur: in causis verò diffiniendis, secundum post eos locū habere merentur. Aliud est enim causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cum in negocijs diffiniendis non solum necessaria sit scientia, verum etiam potestas.

Ius Canonicum versatur circa personas, res, & iudicia.

Versatur autē Ius Canonicum circa tria: circa personas, res, & iudicia. Verū quia posteriora duo ad personas referuntur, videamus prius de personis: parum enim esset illa noscere, si personæ ignorantur: quarum causa illa ipsa constituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONARVM,

TITVLVS IIII.

Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici, & clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio nec in sacris

Perfo

LIB. I. TIT. IIII. 23

Personarū genera duo sunt: vnum laicorum, alterum vero clericorum. Laici, qui & populares dici possunt, sunt, quibus licet temporalia possidere, uxorem ducere, causas agere, inter virum & virum iudicare. Clerici sunt, qui diuinis officijs mancipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare conuenit. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs sunt ascripti: nam si cognouerimus, quæ istæ personæ sunt, simul etiam & qui laici sint intelligemus. Horum autē quidam sunt in sacerdotio, quidam in sacris, quidam nec in sacerdotio nec in sacris. Rursus, eorum qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel ordine positi, quidam verò in inferiore. Videamus igitur primum de his sacerdotibus qui in altiore gradu positi sunt, proxime de his qui in inferiore, ac subinde de his qui tantum in sacris ordinibus constituti sunt, visuri & demum de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS, ET SUM-
MO PONTIFICE,
TIT. V.

*Episcoporum ordo est tripertitus, & Patriar-
cha primum post Papam locum tenent.*

* can. 1. vers.
ordo. dist. 27.

* d. can. 1. §.
Patriarcha.

* can. antiqua
Patriarcha-
lium. extr. de
priuil.

* d. 1. distine.
21.

IN altiori gradu constitui
sunt Episcopi. Est autem E-
piscoporum * ordo triperti-
tus: Alij enim sunt Patriar-
chæ, siue Primates: Alij Archiepiscopi:
Alij simpliciter Episcopi. Patriarchæ *
sunt, qui primum post Romanum Pon-
tificem tenent locum: quales Constanti-
nopolitanus, Alexandrinus, Hierosoly-
mitanus, Antiochenus. Appellantur au-
tem Patriarchæ, quia summo honore
funguntur, quasi Patrum Principes: vn-
de ob dignitatis excellentiam, & cru-
cem * ijs deferre, & ab Episcopis, &
Archiepiscopis appellationes recipere
iure permittitur.

*Archiepiscopi sunt præfules Episcoporum
vnius provinciae.*

Archiepiscopi * sunt vnius provin-
ciæ Episcoporum Principes, & Præsules.
Pro

* can. 1. di-
stinct. 29.

Provincia: siquidem * longo ante ad-
uentum Christi tempore, maxima ex-
parte diuise erant: quæ diuisio postmo-
dum ab Apostolis & eorum successori-
bus renouata est. Itaque vbi dudum
Primates erant seculi, nostros Patriar-
chas vel Primates leges Ecclesiasticæ
poni iusserunt. In ciuitatibus autem Me-
tropolitanis, quæ minores Iudices habe-
bant, illi hodie præstant, qui Metropolita-
norum, aut Archiepiscoporum nomi-
ne designantur. Ad hos igitur inter suos
suffraganeos cognoscere, pertinet: à
quibus tamen si durius illi habiti & ac-
cepti fuerint, ad Primates, aut sedem A-
postolicam appellare poterunt.

*Episcopi sunt, qui præstant maioribus po-
pulis, & Latine speculatores appellari possunt,
& magna est ipsorum in Ecclesia autori-
tas.*

* can. 1. §. Epis-
copus. distinct.
21.

Simpliciter autem Episcopi sunt *,
qui maioribus populis, & frequentiori-
bus ciuitatibus præstant. Ij speculatores
Latine dici possunt. Episcopus enim,
quasi speculator in Ecclesia præpositus
est: Mores enim & vitam populorum in
fra se positorum speculatur & perspicit.
Horum autem non modica in Ecclesia
est autoritas: nā præter ligandi soluen-

26 INSTIT. IVRIS CANON.

* can. 1. vers.
ad Episco.
dist. 25. can.
quamvis. di-
stin. 68. & 26.
q. 6. per totū.

diſque poteſtatem & viſitandi diſigen-
tiam, ſoli ſacrum chriſma conſiciunt *: ſoli
Dei altaria & Eccleſias conſecrant,
& pollutas repurgant, Clericos ordināt,
ſuſpēdunt & deponunt: ad hos perti-
net excommunicatio, purgationis indi-
ctio, diſpenſatio, ſolennis pœnitentiæ
impoſitio.

Quod in ſeriori conceditur, multò magis
conceditur & ſuperiori.

Quod autem diximus prædicta ſolos
Episcopos efficere poſſe, nō eum habet
intellectū, quaſi Archiepiſcopi & Prima-
tes non eandem habeant poteſtatem:
ſed, quòd preſbyteris & cæteris inferio-
ribus illa non conceduntur. Ridiculum
enim eſſet cogitare, Episcopis illa qui-
dem permitti, Archiepiſcopis & Prima-
tibus, qui Episcopis præſunt, eadem de-
negari.

Papa eſt ordinarius omnium ordinario-
rum; & Eccleſiæ Romanæ omnes Eccleſiæ
ſubſunt.

* diſtin. 27.
per totum &
maximè. cap.
2. & can. 11.
diſt. 22. per to-
tum.
* cap. anti-
qua. extra. de

Sicut autē * Petrus Apoſtolus primus
fuit Apoſtolorū, ita & Eccleſia ſuo no-
mine conſecrata, Domino inſtituēte, pri-
ma eſt & caput cæterarum: & qui illi
præſt, cæteros Episcopos antecellit: vñ
de ad eam, tanquam ad matrem * at-
que

LIB. I. TIT. VI. 27

que apicem, omnes maiores Eccleſiæ privi-
& Episcopos recurrunt: à qua, quaſi à quo-
dam capite, dona, velut in corpus omne
diffunduntur. Ipſa autem tanquam om-
nium magiſtra, celiſore ſede reſidens, à
quoquam iudicari * non poterit. Quini-
mò velut tempore Noe omnes extra ar-
cam poſiti, diluvij vaſtitate conſumpti
ſunt: ſic extra Petri naviculam conſti-
tuti, æternæ damnationis fluctibus ob-
ruentur.

* can. nūc au-
tem. §. prima
ſedes. id. di-
ſtin. 21.

DE ELECTIONE,

TITVLVS VI.

Duobus modis creantur Episcopi.

* Ig. in ver. ve-
ra poſtulatione.
ca. 1. de poſtu.
præl. in 6.

Romouentur autem tam E-
piſcopi, quam prælati: cæte-
ri, aut per electionem; aut
per poſtulationem.

* c. corā dile-
ext. de elect. c.
quāvis ſuper.
in principio.
verſ. prout
ſunt. ubi glo.
in ver. euo-

Quid ſit electio; & quòd ad vñum Ius eli-
gendi habentes citari debent, aliàs non valet
electio: & non citatus poteſt habere ratam ele-
ctionem.

candi de offi.
ordi. in 6.

Cæterum, vt prius de electione dica-
mus, Electio nihil aliud eſt *, quam ho-
minis alicuius addignitatem, vel frater-
nam ſocietate Canonice facta vocatio:

* ca. bona me-
nam

moria la .zin
fin. ext. de
ele.
* c. a quod fi-
cut. in si prin.
d. tit. de elect.
* d. c. quod fi-
cut. in si. prin.
nam cum viduata providendum est Ec-
clesiæ, decent * cuncti, qui eligendi ius
habent, legitime citari, vt electioni in-
terfint. Quod si vel in vnius persona fue-
rit id omisum, irritam reddit electio-
nem talis omisio *. Sep̄ etenim referi-
ptum est, magis hac in re vnius obesse
contemptum, quam multorum contra-
dictionem *. plane, si is, qui citatus non
fuerit, ratam adueniens habere velit e-
lectionem, confirmanda erit electio *

*Absens potest vni de capitulo votum suum
demandare h. d.*

Sed & si quis casu aliquo ad electio-
nem accedere fuerit impeditus, votum
* suum vni, vel pluribus de capitulo de-
mandare minime prohibendus erit.

** can. quia
propter. s. il-
lud. extr. de e-
lec. infra tit.
seq. s. his quo
que.*
Procurator ad eligendum non potest vnum
procuratorio, alium proprio nomine eligere,
nisi habeat mandatum de eligenda certa per-
sona.

Et * si tantum vni votum suum quis
demandauerit, & is vnum suo, alium
mandantis nomine in scrutinio nomi-
nandum duxerit, nihil agit, nisi de certa
eligenda persona mandatum accepe-
rit: quo casu in illam mandantis, in aliam
suo nomine iure consentire poterit.

Duobus

Duobus procuratoribus ad eligendum datis
in solidum non possunt ambo eligere, sed erit
melior conditio occupantis: & si non appareat
de prioritate in occupando, præponitur electus
à capitulo, vel primo nominatus in procurato-
rio. hoc dicit.

Quod si pluribus * in solidum vices
suas quis commiserit, non quidem om-
nes reddere votum poterunt (quia vota
dirigere possent in diuersos, sicque res
non haberet exitum) sed erit occupan-
tis melior conditio: & si ita concurrent,
vt inter eos prior nō appareat, is admit-
teret dūtaxat, quem vel capitulum, vel
pars maior elegerit: vel, si concordare
nequeant, is qui primus in instrumēto,
vel literis procurationis nominatus
fuerit.

** c. si quis in-
sto. in princ. de
elect. in 6.*
Non possunt plures deputari ad eligendum
in solidum h. d.

Si autem * plures non in solidum
constituti fuerint, eadem ratione nullus
eorum admittendus erit, sibi que man-
dans imputet, qui sic eos imprudenter
constituerit.

Non potest votum in electione reddi per
litteras.

Sed * cum absens reclamante capitu-
lo extraneū constituere nequeat, videat

mus

30 INSTIT. IVRIS CANON.

mus an, si nullus de collegio velit esse procurator, saltem per literas votum suum reddere valeat: & sanè, cum non ante electionem, sed in ipsa electione secretè, & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

Superius dicta non habent locum in electione Papæ, in qua multa sunt specialia. h. d.

Sed hæc quidem in aliorum Episcopo- rum, nō in Romani Pontificis electione obtinent. In huius enim * nec vlla necessaria est citatio, nec alij quis, absq̃s votum suum demandare permittitur. Alia quoque in eo specialiter constituta sunt, quæ ex Decretalium libris * de centius est quàm hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem, & quod laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere, hoc dicit.

Celebratur autem electio tribus modis *, per inspirationem, per scrutinium, & per compromissum: per inspirationem *, vt cum electores nullo præcedente tractatu, quasi diuini spiritus impulsu, simul omnes in vnū repente cōsentiunt, & simul vnum nominant, quod si forte

laici

LIV. I. TIT. VI.

31

laici pree vel precio * corrupti aliquē concordibus clamoribus perant, is non tam per inspirationem, quàm per nefariam conspirationem nominatus omni penitus electionis fructu meritò carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutinium, & qui sint scrutatores, h. d.

Per scrutinium fieri dicitur electio, cum presentibus * omnibus, qui debent, volunt & possunt commodè interesse, tres de collegio fide digni assumuntur, qui secretè & singulatim vota cuncto- rum diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta publicant: Quo facto collatione habita, is demum censetur electus, in quem, vel omnes, vel maior & sanior pars capituli statim consenserint.

Pars minor eligentium ad insingendam maioris partis electionem potest opponere de propria auctoritate, ac Xelo, & de meritis electi, h. d.

Quod * si eligentium vota ita se diuiserint, vt hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quàm ex meritis electi

can. si ergo
i. q. i. & c. 2.
de electio. ex-
tr.

* d. c. quia pro
pter. in prin-
extra de elec.

* c. Ecclesia
vestra. extra
de electio.

* c. ubi pericu-
lū de elect. in
o.

* can. i. di-
stinct. 23.

* c. perpetuo.
ubi præsump-
s. Helix, de e-
lect. in o.

* c. qui pro-
pter. in fin.
prim. extra
de elect.

32 INSTIT. IVRIS CANON.

electi sanior appareat, ad infringendam partis numerosioris electionem facultas erit minori, & de auctoritate ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

Contra electionem factā à duabus partibus non potest opponi, nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium. h. d.

* c. si quando contigerit. de elect. in 6.

Hoc tamen tunc obrinebit, cum non magnus in altera parte contigerit excessus: ceterum, si quando * duabus electionibus celebratis pars altera eligentium, alia duplo maior numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti, vel auctoritatis ipsorum paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit, quantum, si quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipso iure redderet id eis minimè censetur interdictum. Vocantur autem viri tres de collegio sumpti, scrutatores, eo quod singulorum vota diligenter scrutentur.

Quomodo per compromissum celebretur electio, & quid arbitri non servantes formam compromissi nulliter eligunt. h. d.

Per

LIB. I. TIT. VI.

33

Per compromissum celebratur electio, cum * plures idonei viri eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo facultas & potestas transfunditur, qui arbitri, compromissi fines diligenter custodire debent, scituri, siquid non * secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse iuris effectum.

* d. c. quia propter. ver. vel saltē. extra cod. tit.

* cap. si cui eligendi. eod. tit. in 6.

Potestas arbitratorum non expirat re non integra, etiam non secuta electione. h. d.

Quod * si intra terminos constituerint, quod ab eis gestum fuerit, usque adeo ratum habendum erit, ut etiam non secuta electione, re tamen non integra demandata sibi potestas revocari non possit. Ostendimus quibus modis electio celebretur: consequens nunc est ut videamus, & qui possunt eligere, & in quos cadere possit electio.

* c. in causis. extra. eo. tit. al.

* *

C

QVI ELIGERE, EL-

GIVE POSSUNT,

TIT. VII.

Quibus ius eligendi competat. h.d.

Vs * igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduata Ecclesiæ pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine *, vel

* can. cum Ec-
clesia. extra
de caus. poss.
& prop.

* gloss. in ver-
spect. in c.
de elect. in 6.

prescriptione pacto, vel privilegio fue-
rint minuti, ab electione minimè sunt
excludendi.

Impuberes & non constituti in sacris non
possunt eligere h.d.

* can. ex co-
quod. de e. el-
in 6.

Sed * neque in pupillari ætate con-
stituti, neq; ij qui sacris ordinibus non
sunt decorati, sunt admittendi. Absur-
dum enim esset, si ad tanti ponderis res
explicandas, ij quorum nullum est ani-
mi iudicium, & ad sacra tractanda, ij
qui nondum illa attigerunt, assumen-
tentur.

* c. illa quori-
di. ma. extra
de electio. &
ca. perpetuo.
in gloss. in ver-
privatio. co-
tit. in 6. infra
& seq.

Excommunicatus minore excommunicati-
tione eligit, secus maiore.

Illud quæsitum est, an excommunicati
ad eligendum admitti possint. Et sanè, si
minoris excommunicationis * vinculo
tantum

tantum fuerint innodati, ab electione
arcendi non sunt: Anathemate autem
percussi, ab omni penitus eligendi fa-
cultate repelluntur.

Suspensus à canone eligit, secus ab homine.

In * suspensio quoque non absimilis
obinet distinctio. Si enim quis per so-
lam Canonis dispensationem suspensus
sit, electioni interesse minimè prohi-
betur: si verò per Iudicis sententiam *,
anathematizato similis habebitur.

* c. fin. extr.
de cler. excom-
mun.

* gloss. in ver-
a suspensis. ca.
cum dilectus
vers. quia. ex
de consuetud.

Eligere à superiore prohibiti, absentes, heretici non possunt eligere.

His quoque & illi annumerari de-
bent, quibus à superiore, ne eligant, in-
terdictum est. Item absentes: qui tamen
si legitimis causis ad electionem acce-
dere impeditos esse se docuerint, alij de
capitulo votum suum demandare, se-
cundum ea, quæ proximè * exposuimus,
minimè sunt prohibendi. Hæreticis au-
tem, vel non Catholicis, indistinctè ius
eligendi admittitur.

* supra. titu-
l. preced. §. sed
est. qui.

Ob non servatam formam, & ob negli-
gentiam eligentium, electio devolvitur ad pro-
ximum superiorem. h.d.

Interdum * tamen accidit, ut ij, qui-
bus ab initio ius eligendi competit, co-
iure postmodum priventur: ut puta, si

* cap. quan-
quam. in ca-
su. de electio.
in 6.

36 INSTIT. IVRIS CANON.

qui aliter, quàm per præsriptas formas eligere tentauerint. Item, qui per tempus constitutionibus diffinitum in eligendo negligentes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas deuoluitur.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

* d. c. quant. de elect. in 6.

Alia sanè * causa eorù est, qui scientes indignù eligunt, aut postulant: nam licet & ij eligendi iure priuentur, id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad summum Pontificem deuoluitur.

Laici non possunt eligere. h. d.

* c. sacrosancta. ca. massana. ext. de electio. & 63. d. fin. per totum.

Laicis * quoque, etiamsi principes sint, nullo neque consuetudinis, neque præscriptionis, neque cõuentionis iure ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa iam factà electionem non indecenter postulat assensus *.

* d. c. sacrosancti. in fi. & ca. cum terra. in fi. cod. de re. ca. nobis. ext. de iure pa.

Qualem Episcopum esse oporteat. h. d.

Oportet autem eum, qui in Episcopum eligendus sit (cùm Ars sit artium, regimè animarum) ætate maturum esse natalibus illæsum, corpore integrum, fama candidam, literis instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irrepre-

hensibilem.

hensibilem, secundum ea quæ latius infra * dicturi sumus. Si enim ad secularis honores sine suffragatione meritum indignù est perueniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuât: quàm diligens ac prudens habèda est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarù dignitatum?

Minor triginta annis, excommunicatus suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

Igitur is, qui ad Episcopalem dignitatem promouendus est, annos natus esse debet nō minus triginta * : nam ea ætate Dominum * & baptizatum esse, & concionatum fuisse legimus: alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit.

* cap. cum in cunctis. extr. de elect.

* can. presbyter. dist. 78.

* supra. co. xi. §. illud. & §. seq.

Idem * iuris est in iis, qui aut excommunicationis, aut suspensionis vinculo sunt innodati. Sed nec ij *, qui in sacris ordinibus non sunt constituti, saltē subdiaconatu, neq; schismatici eligi debent.

* cano. de Syracusana in fin. dist. 28. ca. a multis.

de atato & quali.

Eligentes indignum per triennium eligi non possunt. hoc dicit.

* cap. cum in cunctis. §. fin. & ca. cum Vintonensi. & c. pe. inquisitionem. extra de elect.

Illi * quoque qui scienter indignum eligunt, non solum eligendi potestate priuandi sunt: verùm etiam per triennium, vt ab aliis eligi possint, seipsos inhabiles reddunt.

Neophyte non possunt eligi.

Neophytæ * quoque in Episcopos ordinari prohibetur: indecens est enim, & valde præposterum, eum fieri magistrum, qui nondum didicisse discipulus. Appellatur autem Neophytæ *, qui propositum sacre religionis noviter assumpserunt.

* can. 1. de
finit. 48.

* can. 2. ea-
dem dist.

DE POSTVLATIONE,
TITVLVS VIII.

Quid sit postulatio. hoc dicit.

* gloss. in ver.
vera postula-
c. 1. de postul.
in 6.

Postulatio * est eius, qui eligi non potest, in prælatum concors capituli facta petitio.

Qui non animi, vel corporis vitio, sed alia non potest eligi, puta minor xxx. annis, vel spurius, potest postulari.

Sciendum est enim, quosdam esse qui quamvis eligi non possint, postulari tamen minime prohibentur. Quæ res ita videtur posse commodè distinguere, ut quicunque non animi, vel corporis vitio, sed ob alterius defectum qualitatibus eligi impediuntur, iidem tamen postulari possint. Ex hoc apparet * eum, qui

* glo. in c. fin.
extra de po-
stul. & cap.
cupientes 8.
denique de e-
lect. in 6.

trigesimum annum nondum complevit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut laicum, item naturalibus læsum * licet eligi non possint, postulari tamen posse.

* cap. inno-
tuit. extra de
elect.

Episcopus & electus debent postulari, non eligi: secus, Abbas, & alij inferiores. h. d.

Episcopus * quoque cum propriè sit alligatus Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest: ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem iuris est * in Abbatibus, & cæteris Prælatibus infra Episcopalem dignitatem constitutis: isti enim, licet propriæ Ecclesiæ videantur alligati, nihilominus eligi possunt: proprium tamen non deserunt Monasterium, nisi licentia legitime impetrata.

* d. cap. si ubi
gl. extra. eo. ii.

* c. nullus re-
ligiosus, & c.
si abbatem. de
elect. in o.

DE CONFIRMATIONE
ELECTIONIS,
TITVLVS IX.

Electus debet intra mensem consentire electioni, alioquin alius poterit eligi. h. d.

Nunc videndum est de confirmatione. Sciendum est itaque in primis, Gregoriana constitutione * in

* c. quam sit.
de elect. in 6.

Lugdunensi concilio cautum fuisse, vel electores, quam primum commodè possint, operam dent, vel electi consensum habean: quem si infra mensem sine causa legibus cognita, electus accommodare distulerit, iure, si quod ei fuerat ex tali electione quaesitum, statim carere debere: Electoresque ad aliam electionem liberè posse conuolare.

Electus post consensum electioni praestitum, vel notitiam habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quando citius poterit, confirmationem obtinere.

* d. c. quam
sit. de elect.
in 6.
Eadem constitutione * cauetur, electum infra tres menses post consensum electioni praestitum, si nullum iustum impedimentum obstat, confirmationem à superiore Praelato petere debere: alioqui trimestri spatio elapso electionem esse penitus irritandam. Sed cum interdum eueniat, ut aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum distantia prolixius tempus exposcat, consultissime Nicolaus * tertius sanxit: Ut electi, quorum electionum confirmationes ad sedis Apostolicae examen deducit, immediata subiectio, vel appellatio interiecta devoluat,

uit, infra mensem post consensum, vel habitam de ipsorum electione notitiam, ad sedem ipsam Apostolicam iter arripiant, & quanto citius commodè poterunt, cum omnibus iuribus coram sede Apostolica personaliter comparere nitantur, suarum electionum confirmationes peturi: aliaque insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculis vacationibus, ac malignantium subterfugiis, electorumque incommodis facile occurratur: quae non solum in electionibus, verum etiam in postulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non potest res Ecclesiae administrare. h. d.

Quandiu * autem quis confirmatus non est, rerum ecclesiasticarum administrator esse non potest. Quod si negotiis Ecclesiae, ad quam vocatus est, sese temerè ingesserit, omni iure, quod ei per electionem quaesitum fuerit, statim priuandus erit: nullo neque reonomatus, nec procurationis pretextu excusandus.

Electo non est obediendum, nisi literis confirmationis offensis. h. d.

Peter igitur is qui cōfirmatus est, ab Apostolica sede literas, confirmationis

* cap. auaritia. de elect. in 6.

* c. cupientes de elect. in 6.

sua renorem continentes, illisque ostendit, ad quos ea res pertinet, aliorum qui nulli eum absque dictarum literarum ostensione recipere tenebuntur. Quod in promotione apud dictam sedem facta, & in consecrationis, vel benedictionis munere, locum sibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causa cognitione. h. d.

* cap. nihil est. in prin. extra de elect.

Is * autem, ad quem confirmatio pertinet diligenter examinare debet, & electionis processum, & personam electi. est enim hoc generale, ut ad eum pertineat examinatio, ad quem manus impositio spectat. Et, cum omnia rite concurrunt, tunc manus ei confirmationis impendat. Quod si secus factum fuerit, non solum deiiciendus erit indignus promotus, verum etiam indignus promovens puniendus. Nihil est enim quod Ecclesie Dei magis officiat, quam si indigni ad regimen assumantur animarum. Quod cum in cunctis * sacris ordinibus sibi locum vendicat, in Episcopo tamen multo fortius: qui ad curam aliorum positus, in se ipso debet ostendere, quomodo ceteros in domo Dei oporteat cōversari. Quod si forte eligentium vota in duas

duas se diuiderint partes, is confirmatoris iudicio alteri praeferendus erit: qui maioribus iuuatur studiis & meritis.

Si unus sit postulatus, alius electus, proponitur electus aequè idoneus nisi postulantium sit duplo maior numerus. Qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio valet, sed si scienter, electio tenet. h. d.

Et * si vacante Ecclesia, scisso in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alias verò postulatus, quæri potest, electione confirmanda, an verò postulatio sit admittenda? In qua specie si tam postularus, quam electus sint idonei, responsum est, Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior, utique postulationem esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam. Sed si postulantes indignum nescij postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habenda erit: si scientes & prudentes, erit electio confirmanda.

* ea scriptum est. extra de elect.

In confirmatione facienda citandi sunt, quorum interesse potest. Et calumniose opposcentes, puniuntur. h. d.

Illud * etiam confirmantem observare oportet, ne, dum nimia in confir-

* cap. si. de elect. in 6.

man

mando celeritate vitur, contra doctrinam Apostoli proprium affectum Iuri & equitati preponat. Itaque, si coelectus aliquis, vel contradictor appareat, ante confirmationem nominatim vocandus est: alioqui si nemo appareat in foribus Ecclesiæ, in qua electio facta est, generaliter edicendum erit, ut si qui sunt, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum in assignato preemptorio termino præsentibus esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer electio fuerit celebrata, siue non. Sciant tamen ij, qui contra electionem opponendum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni poenitentia præsidio exclusos, legitimis poenis esse subiiciendos.

Potest dispensari cum electo schismatico, si nullum ordinem à schismaticis suscepit. h. d.

** c. quia diligentia. extra de elect.*

De * illo dubitari contingit, an eius qui abiurato schismate ad unitatem ecclesiæ rediit, confirmanda sit electio, & responsum est, Si à schismaticis nullum suscepit ordinem, & eius electio canonica celebrata deprehendatur, posse illam dispensatiuè confirmari.

Com

Confirmatus & nondum consecratus, exerceat solum quæ sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat, quod non habet. h. d.

Igitur confirmatione secuta, inter electum & personas eligentium, hoc est, Ecclesiam, spirituale coniugium * contrahitur. Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. Hoc autem sic intelligi oportet, * ut eorum quidem quæ iurisdictionis sunt, ut puta, corrigendi, excommunicandi, iusiurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & iis similium libera confirmato permissa sit tractatio: Ea verò, quæ non iurisdictionis, sed ordinis sunt, * veluti Clericorum

** cap. 2. §. si. cuius autem. extra. de transla. epi.*

** gl. si. c. transmissa. extra. de elect.*

ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, Ecclesiarum & altarium consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere videtur, ut quis in alios id conferre possit, quo eundem indigere dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quæ iurisdictionis, verum etiam quæ ordinis sunt, exequi poterit.

** c. quod sicut §. præterea & d. gl. si. extra de elect.*

DE

DE CONSECRATIONE,

TITVLVS X.

Consecratio expediti debet intra tres menses post confirmationem. h. d.

DEbet igitur is qui canonicè electus, confirmatus & examinatus est, nouissimè consecrari. Quod * quidem, ne

* can. 2. d. fin.
75.

Ecclesia Pastoris quasi destituta solatio aliquod patiatur incommodum, intra tres menses post electionem, nisi legitimum subsit impedimentum, expediti debet: alioqui si Metropolitanus, aut is ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Ecclesiasticis condemnationibus subiciendi erunt.

Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi, alioqui non valet. h. d.

Ordinationi autem interesse debent, non solum Metropolitanus, verum etiam comprouinciales Episcopi, qui numerum faciunt trium. * Nam & beatus Iacobus, qui iustus appellatus est, * à Petro, Ioanne & altero Iacobo, Apostolis ordinatus est: successoribus suis scilicet formam dantibus: vt non minus quoque tribus Episcopis, ceteris quoque assensum præbentibus, Episcopus ordinatur. Quod si ab vno, vel duobus Episcopis

* can. 1. d. fin.
64. & per totum. & dist. seq.
* can. si. dist. 66.

ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Episcopi nominentur, à sanctis Patribus interdictum: ergo si nomen non habent, officium qualiter habebunt? Euocandi sunt igitur à Metropolitanis * suffraganei, qui si omnes cōcurrant, bene est: si aliqui conuenire nō possunt, sui præsentiam per epistolā facere debent.

* can. 1. & se. dist. 64. & can. 2. dist. 65.

Archiepiscopus impeditus, consecrationem sui suffraganei alteri committere potest. h. d.

Quod si metropolitanus, vel infirmitate, * vel alia iusta causa ita præpediatur, vt suorum suffraganeorum aliquem consecrare non valeat, alicui corpiscoporum vices suas demandare poterit, à quo consecrandus munus consecrationis recipere tenebitur.

* e. quod sedem. extra. de offi. ord.

Deficientibus Episcopis comprouincialibus, aduocandi sunt Episcopi vicine prouincie.

Illud quantum est, si in prouincia in qua olim plures Episcopi fuerint, vnum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum & solus ordinare non possit, & nullos quos conuocet, habeat prouinciales? De hoc in Sardienfi concilio * statutum legitur, vt superstes Episcopus conuocet Episcopos vicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales sibi met Episcopos ordinet.

* can. si. dist. 65.

Quomodo sit explicanda consecratio. h. d.

Congregatis * igitur hora Dominicę lucis tertia Episcopis, & scrutinio cum precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Evangelij codicem tenentes, manus imponent, & vno super eodem benedictionem fundente, ceteri qui ad sunt, manibus suis caput eius tangant, atque illud vnā cum manibus sacro chrismate deliniant: quo demum peracto, Ecclesię Romanę, atque eius Pontificibus fidelitas secundum formam Gregoriani * rescripti iuranda erit.

* cap. ergo N.
extra de in-
reiu.

DE RECEPTIONE ET
AUTHORITATE PALLII,
TITVL. XI.

Pallij receptio non est differenda: & nō
lens aliquid palliando obicere, debet iurare
de calumnia, & intra duos menses obie-
cta probare: alioqui tenetur ad penam ex-
communicationis.

* can. 1. dist.
100.

Hoc * amplius Metropolitanum prospicere oportet, vt
pallij petitionem, & recep-
tionem non differat. Cum
sibi

sibi sine pallio Episcoporum consecra-
tionem * minimē permissam scire de-
beat. Est autem pallium Metropolita-
norum insigne ornamentum, quod de
corpore beati Petri sumitur, * Pasto-
ralis officij plenitudinem * designans:
Cuius receptio, vt citius explicetur,
nouissime constitutum est, ne per cuius
uis criminis obiectionem forte pallian-
do faciendam differri possit: * nisi ob-
iicientes corporali iuramento præsisto
firmem se, nec agere quicquam callide,
ac de obiectis promptam fidem, hoc
est, intra bimestris temporis spatium
asserant, ad rationis, vel extraordina-
riam penam se Prædis obligantes ar-
bitrio, si obiecta minimē probauerint.
Quod si contradictores ista facere re-
querint, eorum obiectionibus nequa-
quam obstantibus, ad ipsius traditio-
nem pallij procedendum erit.

* c. quod sicut.
in si. ex. de ele-
ctione.

* c. ad honore.
in glo. r. extra
de aucto. &
vfu pal.

* cap. nisi. de
aucto. & vfu
pal. ext.

* extrau. cā.
de aucto. &
vfu pal.

Metropolitanus solum in sua provincia
& certis diebus pallio utitur, & pallium
personam sequitur, & idio commadari non
potest.

* cap. 1. & c.
extrau. cū
seq. ext. de au-
cto. & vfu
pal.

Sed eo nec semper, * nec vbique Me-
tropolitanus vti poterit (id etiam soli

Romano Pontifici, * dum Missarum celebrat solennia, permittitur) verum in sua tantum provincia, ac certis duntaxat diebus: Et cum personam pallium non transeat, * nec alteri commodari poterit: & cum eo quisque sepeliendus erit.

* c. ad honore.
eod. tit. extra.
* c. 2. eod. tit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum, habent locum etiam in alijs Prelatis.

Hæc de creandis Episcopis dixisse sufficiat: Nunc de illorum vita, ac qualis eorum debeat esse conuersatio, pleraque & de cæteris Sacerdotibus intellegendi, paucis expediamus.

DE VITA ET HONESTATE
TE PRAELATORVM,
TITVL. XII.

Qui præcellit dignitate, debet & innocentia præcedere h. d.

* can. vnum
orarium. ver.
oportet episcopum.
dist. 25.

Debet * igitur Episcopus esse sine crimine, & cunctum populum cui præest, conuersatione & innocentia præcellere. Qualis enim erit ædificatio discipuli, si ille magistro intelligat esse præstantiorem: nam Episcopus instruere, &

re, & admonere omnes debet: nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus suis aliorum errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domini Dei deseruiunt, intelligi oportet: Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quàm clericos: quæque in alijs membris Ecclesiae vacant à culpa, sæpe in Sacerdotibus habentur illicita.

Episcopus canere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm potestatem exercere debet. h. d.

Ab improborum quoque commerciis abstinere: Malorum enim consortia bonos corrumpunt. Habebit igitur secum honesti testimonij Clericos, qui possint irreprehensibiles inueniri: & si quando illos, siue etiam laicos inter se dissidere contigerit, ad pacem magis, quàm ad iudicium compellat: in quæ illis corrigendis plus agat beneuolentia, * quàm seueritas: plus charitas, quàm potestas: neque dominari magis, quàm cõsulere subditis cupiat, ne quod prouisum est ad concordiam, tendat ad dissidium.

* can. licet ple
rinque. dist.
45.

Prelatus in corrigendo debet miscere seu-

ritatem lenitati. h. d.

Cum lenitate tamen severitas miscenda est: Nam misericordiae multum demitur, si severitate omnino sit destituta: ideoque Rectoribus inesse debet iuste consulens misericordia, & pie saeviens disciplina: ut nec in disciplina rigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine distractionem deferant disciplinae: quodque severius castigare necesse est, non saevientis placatur animo, sed medentis.

Prelatus non debet tolerare perversos. h. d.

Præterea cavendum est, ne perversi agentes conniundo toleret. Culpam enim facientis habet, qui, quod potest, negligit emendare: & error, cui non resistitur, approbatur.

Episcopus orationi & prædicationi debet insistere. h. d.

In primis autem orationi & prædicationi insistat: Nam præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit: hinc est, quod super Pastores primos in linguarum specie Spiritus sanctus insedit. Populum itaque prædicando doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non quæ illi caro, vel humanus sensus suaserit: Ea propter sacris libris iugiter insiste

insistere illum oportet: nec enim sufficit prælatis bona conuersatio, nisi addatur scientia doctrinæ. ** dist. 36. & seq.*

Episcopus hospitalis esse debet & liberalis. hoc dicit.

Sed & nec utranque sibi sufficere credat: nam largâ quoque manum habere debet, & necessitatem patientibus subuenire, alienam inopiam suam credens. Res suas inter histriones, venatores, aut aucupes minimè dispēset: pauperes potius in hospicio recipiat, & facili exēplo suo ad hospitalitatem subditos attrahat. ** dist. 42.*

Prelatus debet sobrius esse, prudens & peritus, non solum peritia literarum, verum etiam negotiorum.

Sobrius sit non vinolentus: non sit percussor, & ad vindictâ facilis: imò in omni genere rerum agendarum prudentiam secum habeat, si enim mancū, aut debilem sancta contingere nequaquam lex diuina permittit, quanto magis doni celestis dispensatores esse non conuenit (id quod est deterius) mente debilitatos? ** dist. 44. in summ. & per totum. * dist. 44.*

Episcopus non debet secularibus negotiis se implicare. h. d.

Sicut autem Episcopum nullo errore conuenit inuolui, ita nulla debet cupi-

ditate corripitur: & propterea lucri cupidus esse prohibetur, & alicui etiam honesto negotio*, vt sibi victum & necessaria querat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit: & Apostolo teste, nemo militas Deo, implicat se negociis secularibus.

Pudicitia studiosus esse debet Episcopus h.d.

* in sum. dist.

43.

* cap. r. extra de cohabit. q. 6. & mul.

Pudicus, quoque debet esse, & moribus & verbis pudorem pre se ferre. Ea propter Maguntino concilio* statutum legitur, vt nullus sacerdos feminas, de quibus suspicio potest esse, retineat: sed neque matrem, aut amitam, aut sororem retinebit: quia & in illis, instigante Diabolo, scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis earum. Itaque domesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem vitabit.

* dist. 34. in sum. & per totum.

Qualis quis sit interius, debet per exteriora demonstrare. h.d.

* di. 40. & c. 2. cod. tit. de vit. & honestat. pralat.

Oportet* item Episcopum, ceterosque Ecclesiasticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinseci, morum intrinsecam honestatem indicare: & ideo, si praeterquam ex causa vrgenti indumentis, praeter ordinis ac officii decorem, praesertim publice, luxurietur, illorum impudentia varijs modis non

non minus recentioribus, quam antiquis Pontificum decretis coercetur. In summa, cum pro populo Episcopi suffragatores ad Deum parentur, necesse est vt omnigenere virtutum eius gratiam habere nitantur: quia cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI,

TITVLVS XIII.

Archidiaconus est à iure constitutus vicarius, & quasi oculus Episcopi, & inter clericos cognoscit, visitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Episcopum deferit, de cuius licentia poterit etiam excommunicare. h.d.

Voniam verò grauis & lata est Pastoralis officij cura, recte constitutum est, vt aliqui in Ecclesia sint, qui vnà cum Episcopo onus ferant, & sui Praelati valeant subleuare solitudinem. Talis est Archidiaconus*, qui maior post Episcopum, & eius vicarius reperitur. Cuius vigilantia & soler-

* cap. 1. & c.
ad hagnos. ex.
c. tit. & per
forum. can. 1.
ver. Archidia
conus. di. 25.

tia usque adeo in domo Dei excubare debet, ut oculus Episcopi non immerito meruerit appellari. Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quod si qua fuerint ita ardua, quæ per eum commodè non possint terminari, ad Episcopum suum deferret. Dispiciet quoque ut Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti sibi muneris sollicitudinem diligenter exequantur. Sed & tertio, quoque anno, si Episcopus non poterit, uniuersam Parochiam circumire debet, & cuncta, quæ ordinatio ne vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget: & si Episcopi auctoritas accesserit, excommunicationis et iam sententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI,

TITVLVS XIII.

Archipresbyter est vicarius Episcopi, circa diuina. & Archipresbyterorum duæ sunt species. h. d.

Non

On absimiles Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ij Prælati sui circa spiritualia curam subleuant. Horum autè duplex est species: alij enim urbani sunt, alij autè exteri. Urbani sunt, qui Præfatus sui absentis circa diuina in urbe vicè sustinent, aut præsentis curam minuunt: ut officium inchoando, celebrando, & benedicendo, & cunctis providendo, quæ sacerdotum ministerio perfici debent.

Quæ sit potestatis foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri sunt, qui circa singulas plebes constituti, non solum vulgi sollicitudinè gerunt, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iugi circumspectione custodire debent: qui licet suis præsentibus plebibus, ut Episcopus Matrìci præest Ecclesiæ: nihil tamen contra sui præfati ordinare decretum audere debent.

Obtinentes aliquam præposituram, debent etiam habere eius præposituræ ordinem hoc dicunt.

Admonedi sunt autè ij, qui præposituræ alicuius administratione canonicè

* c. 1. ver. archipresbyter. dist. 25.
* c. officiu archipresbyteri. ext. co. tit.

* c. si. e. tit.

* cl. 2. de etat. & qual.

volunt obtinere, vt non solùm nomen, verùm etiam ordinem habere studeant: Vnde * nisi qui Archidiaconatum tenēs, Diaconia: aut, qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiant, amittent honorem, etiam si iusta causa prohibente Presbyteri aut Diaconi esse non poterint.

DE OFFICIO VICARII,
TITVLVS XV.

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs vel eadem conferre, nisi hoc specialiter sibi committantur, hoc d.

R Et Vicarium quoq; cùm Episcopus per se ipsum defuturum & residere rationabili causa prohibetur: aut presēs, omnibus commodè par esse non potest, Episcopalis repræsentatur autoritas. In quo tamē illud aduertendū est, quòd licet per generalē officij commissionē Vicario factā, * causarum cognitio trāsferatur: potestas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorū excessus seu aliquos à suis beneficijs, vel administrationibus amouendi, vel beneficia conferendi (nisi specialiter concessa sit) non

non tranfertur.

Halens curam animarum in diuersis Ecclesijs, velleus, non potest constitui vicarius.

Debet autem Episcopus circumspectus esse, ne laicum vicarium sibi constituat. Indecorū * est enim, laicum hominē viros Ecclesiasticos iudicare: nec in vno eodemq; officio debet dispar esse professio. Quod etiam lege diuina prohibetur: dicentē Moysē *Non arabis in boue & asino.* Inde & Honoriana constitutione cauetur *, Vt Episcopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per subtractionem prouentuum vel ipsius Vicarię ablationem compellat, vt se in presbyterum promoueri faciat.

A Vicario, appellatur ad Archiepiscopum: ab Archidiacono, ad Episcopum h. d.

Inter Vicarium autem, & Archidiaconum illud interest, quòd à Vicario, non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum * ab Archidiacono verò, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo, ad ipsum, cui immediatē subiaceret, Episcopum erit appellandum.

DE COADIVTORE,
TITVLVS XVI.

Ex

Ex causa datur Episcopo coadiutor, cuius datio ad sedem Apostolicam spectat. h.d.

* ca. 1. de cl.
agror. vel de
bi. in 6.

Accidit * etiam interdum, ut pastor senior aut corporis valetudine impeditus, aut sanæ mentis consilio destitutus, super suum gregem excubias ducere non possit: ita propter, vir prouidus & honestus, illi in coadiutorem adiungendus est: per quem tam Episcopo, quam populo vtiliter cō ulatur. Cuius datio, cum de causis maioribus esse constet, ad sedem Apostolicam, nulla obstante consuetudine, referenda est. Quod tamē sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit: ceterum, si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Bonifacianæ constitutionis tenorem prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadiutor, & utriusque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum h.d.

* per totum
tit. extr. de cl.
agror.

Nec * solū Episcopis dādus erit coadiutor, sed etiam si res exigit, inferioribus: vnde, si vel Ecclesiæ Rectorem, vel Archidiaconū ita morbo aliquo cōtigit impediti, ut Ecclesiasticis ministeriis vel

vel nullo pacto, vel non nisi cum scandalo interesse possint, eis quoque coadiutor adhibendus erit: & ita res temperanda *, ut utrique iuxta facultates Ecclesiæ vitæ necessaria ministrantur.

* ca. 1. § praesenti quoque de cler. agror. in 6.

DE COREPISCOPORVM

VSV SVBLATO,

TIT. XVII.

Corepiscoporum vsus sublatus est. h.d.

ERant olim & corepiscopi, quibus circa plurima cum Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio: quorum tamen institutio tam in Romana sede, quam in aliis totius orbis Ecclesiis, tanquam improba & superuacanea, est penitus interdicta *.

Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renunciatione, & depositione. h.d.

* can. Corepiscopi. & seq. distinct. 23.

Vidimus hucusque de spiritualis fœdere coniugij, quod inter episcopum & ecclesiam contrahitur, quod electione vel postulatione initiari, firmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari. Itē de moribus, & Vicariis, &

ad

adiutoribus episcoporum: tractemus nunc, quibus modis episcopus ab ecclesia remouetur: & sic, quomodo tale coniugium præter mortem dissoluitur. Cōtingit autem id tribus modis: Translatione, Renunciatione, & Depositione, seu degradatione: de quibus singulis videamus, ac primum de Translatione.

DE TRANSLATIONE,

TIT. XVIII.

Translatio indacta est ex utilitate, & ex necessitate: & necessitate cessante, translatio irritatur. b.d.

** can. mutationes. 7. q. 1.*

TRanslationes, quæ mutationes * nuncupari possunt, institutæ sunt utilitatis, & necessitatis gratia. Utilitatis, cum episcopus ab ea ciuitate, cui præpositus est, in aliam transfertur, in qua magis proficere possit, verisimiliter existimatur. Sic olim princeps Apostolorum de Antiochena ciuitate se Romam transfudit, ut scilicet ibidem copiosius proficere posset. Necessitate * verò nonnisi quam episcopatum sedium mutatione

** can. sciæ frater. & seq. dist. 7. q. 1.*

nes fieri solent, hostium urgente metu. Sed hoc casu, si ciuitatem, de qua effugerit episcopus, ab hostibus liberari * & ad priorem statum contigerit reuocari, ad eam expulsus reuertetur.

** c. d. pastoralis officij. dist. 7. q. 1.*

Episcopus transferre, ad solum Romanum Pontificem pertinet. b.d.

Sciendum est autem episcoporum translationes, non etiam inferiorum, ad solum Apostolicæ sedis Anstitem certissima ratione pertinere: neque super his matrimonijs quicquam præter eius assensum immutari debere, aut posse. Quod obtinet non solum, si episcopus est consecratus, verum etiam si tantum canonicè fuit electus, & confirmatus: Cum (vt supra dixim) post electionem & confirmationem, inter personas eligentium & electi, coniugium sit spirituale contractum.

Qui propria auctoritate se ad aliam ecclesiam contulerit, & habita carebit & ambita. b.d.

Ea propter * quicunque auaritia ducti, aut ambitione impulsu, ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad maiorem sese plebem propria auctoritate transtulerint, à cathedra repelli debent aliena, & carere propria: vt nec illis præsideat, quos

** c. quando. extr. c. sit.*

quos per superbiam spreuerunt: nec illis, quos ob auaritiam vel ambitum concupierunt. Sicut enim vir * non debet adulterare uxorem suam: ita nec episcopus temere ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere; ut alteri sese coniungat, etiam si a populo fuerit attractus.

Quod constitutum est in ecclesiis episcopali-
bus: trahitur etiam ad ecclesias inferiores. h. d.

Non ab similibus ratio obicit in presbyteris *, & ceteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si vel qualibet causa, propria quis authoritate * cum altero suum beneficium permutare voluerit, uterque proprii beneficii iacturam faciet. Beneficiorum enim & prebendarum permutationes generaliter fieri prohibentur *: praesertim pactione praemissa, quae circa spiritualia, vel spiritualibus annexa, semper labem simoniae continet: licet possit Episcopus de vno loco ad alium aliquos transferre, ut qui vni loco minus sunt utiles, alibi se valeant vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa ex vna parte, & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium h. d.

Subuen-

Subuentum * tamen est ei, qui de permutatione cum alio habito tractatu, praebendam suam cum resignasset, ab alio qui cum permutationis tractatum habuit, & qui postea suam resignare recusat, deceptus est: cum enim deceptis, & non decipientibus lura subueniant, licet is qui renunciauerit, a se beneficium abdicasse videatur, tributa tamen est simplicitati venia, constitutumque ut ad resignatum beneficium reuerti possit.

Collatio de beneficii causa permutationis vacantibus, facta aliis quam permutantibus, non tenet. hoc dicit.

Et generaliter, ne concessione Iuris videntibus, praesertim circa spiritualia, illudatur, si qua beneficia ex causa permutationis aliquibus resignata, aliis quam ipsis permutare volentibus conferantur, nullius firmitatis erit ipsa collatio.

Non obstantibus expectationibus, beneficiorum permutatio fieri potest. h. d.

Quinimo * si in diocesi aliqua quidam forte auctoritate Apostolica beneficia proxime vacatura expectent, illi tamen, qui secundum formam Iuris sua beneficia in eadem diocesi ad or-

* cap. cum
vniuersorum
extr. de re-
rum permut.

* c. amico. de
retr. permut.
in 6.

E

dinarij collationem spectantia, liberè ac sine fraude in manibus Episcopi resignauerint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi expectationibus circa faciendam permutationem minimè impediuntur.

DE RENVNCIATIONE,
TITVLVS XIX.

Quid sit renunciatio, & quibus ex causa possit renunciari h.d.

RENUNCIATIONE quorūque quis ab ecclesia sua remouetur. Est autem renunciatio, iuris proprii spontanea refutatio. Ea verò propter quod

Episcopus potest cedendi licentiam postulare, hæc ferè habentur * *conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, & irregularitas personæ.*

Quale debeat esse crimen, ob quod renunciari possit. h.d.

Propter * conscientiam criminis, cedendi potest licentia postulari, non cuiuslibet, sed dūtaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pœnitentiam impeditur.

* c. nisi cum
priedem. extr.
eo. tit.

* d. ca. nisi. §.
propter. extr.
eo. tit.

Que debilitas corporis renunciandi causam præbeat. h.d.

Non absimilis * iuris ratio in debilitate corporis obinet: nā non quælibet, sed solum illa legitimam renunciandi præstat causam, per quam quis ad exequendum officium pastorale redditur impotens: cum interdum plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas, quæ in senibus esse solet, quem in suo suadeat officio permanere.

Magnus defectus scientiæ tribuit legitimam causam renunciandi h.d.

Propter * defectum quoque scientiæ plerumque potest quis petere cessionem: quia cum illa circa spirituale administrationem sit potissimum necessaria, & circa curam temporalium opportuna, Præsul, qui in vtriusque commissam sibi debet ecclesiam regere salubriter, ei renunciat, si quo modo ipsam regere debeat, ignoret. Quāquam autem desideranda sit eminens scientia in pastore, in eo tamē mediocris tolerari potest: quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Malitia plebis iustam tribuit renunciandi causam, item vitatio scandali. h.d.

Propter malitiam * quoque plebis

* d. ca. nisi. §.
alia verò.

* d. ca. nisi. §.
pro defectu.

* ca. nisi. §.
propter malitiam.

cogitur interdum Prælati ab ipsius
regimine declinare: veluti, quādo plebs
tam duræ cervicis existit, ut apud ipsam
amplius proficere non possit. Item pro
* d. ca. nisi. §. gravi scandalo * vitando, cum aliter
pro gravi. sedari non potest, licet episcopo petere
cessionē, ne plus temporale honorem,
quā æternā videatur affectare salutē.

Ob irregularitatem potest renunciari. h. d.
* d. ca. nisi. §. persona. Item * ob irregularitatem: puta, si sit
bigamus. Quod si fortē de legitimo
matrimonio non sit natus, licet huius
modi irregularitatem subicere nō po-
tuerit, si tamen & culpa lateret, & causa
cum eo qui suum laudabiliter implevit
officium, iniuncta sibi competenti pen-
nitentia, poterit non min⁹ utiliter
quā misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renun-
ciari. h. d.

* d. ca. nisi. §. verum. Cæterum * ob alias causas renun-
ciationem affectantes, audiendi non
sunt: dum fortē aliqui laboris angustia
declinantes, ad ocium adversus gloriosū
Pontificis exemplū, aspirare cōtendant.

Episcopus qui semel ad vitam Monachale-
lem transit, non potest rursus ad episcopalem
dignitatem reverti. h. d.

Accidit autem interdū, ut episcopus
humili-

humilitatis, & penitentia causa ab ec-
clesia sua removeatur: quod tunc con-
tingit, cum quis Apostolica concessione
ab Episcopali sede ad Monachalem de-
scendit subiectionem. Quo casu alius
in locū eius subrogari poterit, ille verò
resurgere, Constantinopolitano * con-
cilio vetante, nequaquam valebit.

Impeditur administrare Episcopatum, &
propterea factus monachus, cessante impedi-
mento, potest reverti ad episcopale dignitatem.

Cæterum * speciales quidam casus
inveniuntur, in quibus, prædicto con-
cilio non obstante, is qui vitam mona-
chalem elegit, rursus licitè potest ad
Episcopatum assumi: Si enim quis, per-
secutionis rabie sæviēte, vel præpeditus
adversa valetudine corporis, cum
proficere nequeat in regimine pasto-
rali, de superioris autoritate ad mona-
sticam vitam descendat: persecutionis
vel ægritudinis impedimento cessante,
ad Episcopale poterit resurgere digni-
tatem. Idem Iuris est, si quis propter do-
ctrinæ defectum, locum regiminis de-
ferens, autoritate Apostolica ad ocium
se contulerit monachale: nā si per exer-
citium lectionis, scientiæ reperit mar-
garitam, proculdubio denuo vocatus

* can. hoc ne-
quaquam. 7.
quest. 1.

* ca. post trās-
lationē. §. ca-
terum. extr.
cod. tit. de re-
nunc.

ad Cathedralā pastorem, redire poterit.

Affectus Episcopatum simoniace, sed ignoranter, si fiat postea regularis, licet ad primum reueri non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest.

* d. c. post
translationem.
§. rursus. cod.
tit.

Rursus *, si quis inscius cupiditate parentum fuerit Episcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia superioris illum dimittens, obseruantiam elegerit regularem, etsi ad Ecclesiam eandem redire nequeat, ad aliā tamen promoueri poterit, Constantinopolitani Concilij constitutione non obstante: quam tunc obtinere oportet, cum poenitentiae causa, quam Episcopatum retinēs peragere non valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem spectat confirmatio. h. d.

* ca. fin. ubi
G'of. exur. eo.

Abbas * quoque, qui Romanae immediatē subditus est Ecclesiae, nisi licentia à Romano Pontifice legitime impetrata, sui regiminis oneri renunciare minimē poterit: quod si Episcopo subiectus sit, cum eiusdem permissione locū suum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale est in praebendis, & ceteris minoribus beneficiis, ut apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere

pertinere dignoscit confirmatio: ex quo apparere potest, quod resignatio facta laico * nullā iuris obtinet firmitatem.

* cap. quid in
dubio. extr.
cod. tit.

Papa potest renunciare Papatu. h. d.

De Romano * Pontifice quāsitum est, an, quia nullum habet superiorem in cuius manibus renūciare possit, Pontificatui ex causa cedere valeat: & super hoc Cælestinus quintus hæsitationis cuiuslibet volens occasionem amputare, statuit & decreuit, Romanum Pontificem posse liberē resignare.

* cap. t. de re-
nūciatio. in 6.

Per procuratorem renunciari potest, & quatenus valeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h. d.

Potest * autem quis non solum per semetipsum resignare, verum etiam per procuratorem: qui, si ad cedendum Pontificali aut alij cuiuslibet dignitati, vel beneficio, sponte ac liberē constitutus fuerit, si postmodū ignorans reuocatus fuerit, tenebit cessio per eū facta, antequam ad ipsius procuratoris, vel illius in cuius manibus cessio fuerat facienda, notitiam reuocatio huiusmodi fuerit deducta: nisi forte per ipsos, aut alios dolo malo factum fuerit, quod minus ad eos, vel eorum alterum ante cessionem reuocatio perueniret.

* clem. vii.
eodem titul.

72 INSTIT. IVRIS CANON.

Qui impetravit cedendi licentiam, compellitur renunciare. h. d.

Aliud iuris est, si qui cedendi licentia cum instantia postulata, atq; ea obtenta, leuitate fortè cedere præmittant: eos enim ad cedendum compellendos esse generali Concilio * statuitur.

* c. quidam cedendi. extr. eod. tit.

DE DEPOSITIONE, SEV
DEGRADATIONE,
TIT. XX.

Spirituale coniugium dissoluitur per degradationem. h. d.

Per degradationem quoque coniugium ecclesiæ & episcopi dissoluitur. Nihil enim est aliud degradare, quam de gradu deicere: quod institutum est ad similitudinē * exauthorationis eius qui militia deseruit armatæ: cui tam militaris ordo, quam etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis & actualis. hoc dicit.

Est autem degradatio duplex: verbalis scilicet & actualis. Verbalis * degradatio est, cum ab eo, qui auctoritatem habet, assistente certo episcoporum numero depositionis fertur sententia. Actualis

* c. 2. §. actualis. de panis. in 6.

* d. ca. 2. §. verbalis. de panis. in 6.

LIB. I. TIT. XX.

73

lis verò, siue solēnis est, cum non solum fertur sententia, verum etiam ab eo qui degradandus est, vestes & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cuius ordo ac series latissimè Bonifaciana constitutione * demonstratur.

* d. cap. 2.

Propius solum ep̄s potest deponere constitutos in minoribus ordinib⁹, secus in maioribus. h. d.

Quod * autem dictum est, episcoporum numero assistente, sic intelligi oportet, si de episcopo, aut illo degradando agatur, qui sit in maioribus ordinibus constitutus. Cæterum, si de iis agatur qui minoribus tantum insigniti sint, proprii episcopi sententia, absque vllorum episcoporum * interuentu, satis erit.

* canon si quis tumidus. 15. 4-7.

In degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus episcopus delinquentium cum suis minoribus prelati. h. d.

* can. si autē, in si. d. 15. q. 7.

Quinimò interdum etiam si presbyter, vel in sacris constitutus degradandus fuerit, pluriū Episcoporum interuentus necessarius non erit: nam tales, si pro heresi * seculari curiæ tradendi, vel perpetuo immutandi sint, quia Episcoporum numerus facile conuenire non potest, solus Episcopus, conuocatis Abbatibus & aliis platis, virisq; suæ diocesis pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

* cap. 2. de hæret. in 6.

Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere, & degradatus se miscens sacris, excommunicatur h.d.

* can. nouimus. extr. de verbo. signifi.

Clericus igitur ob graue flagitiū degradat⁹, cum ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, seculari curiæ traditur puniendus. Vnde celebranda * erit talis degradatio seculari præsentē potestate, & cum perfecta fuerit, pronuntiandum vt secularis iudex degradatū tanquam clericali priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet intercedere vt citra mortis periculū in eum sententiā moderetur: & si impetrauerit, & degradatus pœnæ superstes fuerit ab administratione sui ordinis debet abstinere. Quod si cingulo militiæ cælestis exauctoratus, ausu temerario sibi dudum commissum audebit in posterum attrahere ministerium, etiam ab Ecclesia ex canone Apostolorum erit abscindendus.

DE SACERDOTIBVS
IN INFERIORI GRADU
CONSTITVTIS,
TIT. XXI.

Sacerdotes inferioris gradus, sunt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatū esse. h.d.
Nun.

Nunc descendamus ad sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequenter postea de ijs dicturi, qui licet sacerdotes non sint, in sacris tamen constituti reperiuntur: ac de mum de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministerium exhibent, qui in minoribus ordinibus dicuntur constituti: de quibus omnibus, si quid superius locuti fuimus, obiter potius quàm ex professo locuti fuimus. Inferiores sacerdotes, sunt presbyteri.

Sacerdotum in duas classes diuiso, sumpsit originem tam à testamento veteri quàm nouo. h.d.

Et * non ineleganter sacerdotes in duos ordines distributi esse videntur: Hæc enim discretio, tam in veteri testamento à Deo per Moysen sumpsit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in summum Pontificem, filios verò eius inunxit in minores sacerdotes: quàm etiam in nouo ab ipso Christo, qui duodecim Apostolos, tanquam maiores sacerdotes, septuaginta duos quasi in minores instituit: Petrum verò quasi summum sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus & pro omnibus clauces regni

* dist. 21. in sum. & per totum.

gni calorum tribuit.

Presbyteri & Episcopi olim erant eadem sed in remedium schismatis de presbyteris unus electus est qui Episcopus dicitur. h. d.

** can. 1. §. vii. de & apud 21. distm.*
Presbyterum * autem & Episcopum sunt qui eundem olim extitisse affirmant, & aliud ætatis, aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cum multi in singulis Ecclesiis presbyteri constituti essent, in remedium schismatis * factum esse, ut

** can. olim idem. dist. 95. & can. legimus. dist. 95.*
per illos vnus, eligeretur, qui cæteris esset præponendus: Electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes presbyterorum: quorum erga Episcopos vique adeo creuit honor, ut illis tanquam filij cæperint obedire, nec iam pro sacerdotibus habeantur, qui sub nullius Episcopi disciplina & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potius à prudentia, quam ab annis. h. d.

** can. quisquis. §. presbyter. dist. 84.*
Presbyteri * verò nomen, quanquam à senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ indicat maturitatem, quam corporis canitiem.

** can. quamuis. dist. 68.*
Que sit presbyterorum potestas, & auctoritas. h. d.

Episcopi * igitur ac presbyteri non pen

penitus est absimilis circa sacra ministeriorum dispensatio: illorum enim, quæ gerere potest Episcopus, quædam presbyter suo iure, quædam illius permissio ne exequitur, quædam verò nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis * ac sanguinis consecrationem, etiam Episcopo præsentente celebrat, infantes baptizat, * sanctificato oleo inungit, benedicit, & de occultis peccatis penitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi potestatem habet. Episcopo permittente, * aut vltima cogente necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare, presbyteris conceditur. Ecclesias verò erigere, cōsecrare, reconciliare, sacrum chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, penitentes publicè reconciliare, solis Episcopis referuatur. *

** d. can. quæuis. & can. 1. §. ad presbyter. 25. disti.*

** can. constat baptisma. de consecra. dist. 4.*

** can. 1. & se. 26. q. 6. & cā. presbyteri, de consecra. dist. 4.*

** d. can. quamuis. dist. 68. & can. 1. vers. ad episcopum 25. dist.*

DE IIS, QUI IN SACRIS SYNT CONSTITUTI, TITVL. XXII.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi, & Diaconi debent Episcopum custodire, sacre rōtulus celebrantibus assistere.

reconu...

*novum testamentum predicare, Eucharistiam
verò presente Episcopo vel presbytero, populo
erogare non possunt. h. d.*

* can. diacon.
septem. §. ut i-
gitur. dist. 93.

* can. seq.
ad diaconum.
dist. 25.

* can. constat
baptisma. de
consecrat. di-
stin. 4.

Sicut autem Episcopis pres-
byteri: ita etiam * utrique
debent obedientiam Dia-
coni: ad quos Episcopum præ-
dicantem ab insidiis custodire, percine-
re aut ipse quoquo modo lædatur, aut
divina verba per detractores polluan-
tur. Sacerdotibus quoque celebranti-
bus * in omnibus assistent, Euangelium
ad populum prædicabunt. Sed nec bap-
tizare * presente Episcopo, aut presby-
tero, nec Dominici corporis Eucharis-
tiam populo erogare audere debent,
nisi prædictis omnibus longius fortasse
constituitis, necessitas ad id extrema eos
compellat.

Primitiva Ecclesia non habuit Subdia-
conos, & apud antiquos Subdiaconatus non re-
ponebatur inter sacros ordines, sed postea &
ordo inter sacros ceptus est haberi, & Sub-
diaconus potest eligi in Episcopum h. d.

* c. à multis.
extra de atate
& quali.

Subdiaconos * licet & Ecclesia primi-
tiva legatur habuisse, talis tamen ordo
apud antiquos inter sacros non annu-
merabatur: paulatim tamè post aliquor-
temporum curricula ceptus est & sub-
diaconus

diaconatus inter sacros ordines reponi.
Eisque ad similitudinem tam presby-
terorum, quàm diaconorum continen-
tia * fuit imperata. Cumque à multis, an-
in Episcopum subdiaconus eligi vale-
ret, hæsitaretur: novissimè * post Vrb-
anum Innocentij processit constitutio,
quæ, ut is quoque in Episcopum liberè
eligi valeat, declaravit ac statuit.

* can. 1. dist.
28.

* d. ca. à mul-
tis. extra. de
atate, & qua-
litate.

Circa que versetur officio Subdiaconi. h. d.

Diaconum * igitur subdiaconus sub-
sequitur: ad quem calicem & patinam
ad altare deferre pertinet, & Leuitis tra-
dere, eisque ministrare. Vtreolum quo-
que, & aquam, mantile, & manutergii
tenere, Episcopo, presbyteris, & Leuitis
pro lavandis ante altare manibus a-
quam præbere.

can. 1. ver. ad
subdiaconum.
dist. 25.

*Subdiaconus potest quò ordinari in decimo
octavo anno, Diaconus in vigesimo, Presby-
ter in vigesimo quinto. h. d.*

Sicut autem subdiacono minus cre-
ditur, quàm diacono: & diacono minus,
quàm presbytero committitur: ita ad
subdiaconatum minor ætas, quàm ad
diaconatum: & ad diaconatum minor,
quàm ad presbyteratum suffragatur. Po-
terit igitur hodie * quis, nisi aliud Cano-
nicum obstitat impedimentum, decimo
octavo

* c. em. fin. de
atate & qua-
li.

octavo hatus anno ad primum sacrum ordinem, vigesimo ad secundum, ad presbyteratum vigesimo quinto, promoveri.

Proprie sacerdotes appellantur qui Eucharistiam conficiunt, improprie etiam diaconus & subdiaconus.

Diximus autem diaconum & subdiaconum non esse sacerdotes, proprietatem sermonis attendentes. Proprie enim sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis & sanguinis Domini in altari conficere permittitur. Ceterum & ipsi interdum sacerdotes appellantur, sed per abusionem. Vidimus hactenus de iis, qui in maioribus sunt ordinibus constituti: nunc videamus de iis, qui in ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS, QUI SVNT IN
MINORIBVS ORDINIBVS
constituti.

TITVLVS XXIII.

Minores ordines sunt Acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus. h. d.

Sunt igitur in Ecclesia alij minores ordines, qui sine sacramentali victione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorum, vel indumentorum distributione, praestantur: ut sunt, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius, Acolytus * est is, ad quem praeparatio luminum, & qui cereum (a quo nomen quoque ducit) deferre debet, qui quae suggesta pro Eucharistia subdiaconis praeparat: Exorcista * is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusque super energumenos, & cathecumenos in exorcizando imponere. Lector * autem is appellatur, qui lectiones debet pronunciare, & ea, quae Propheta vaticinati sunt, populis praedicare. Ad Ostiarium * pertinent claves Ecclesiae, ut claudat & aperiat replem Dei, & omnia quae sunt intus extraque, custodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles provido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri a solo presbytero. h. d.

Est & Psalmista, id est, Cantor, qui abique scientia Episcopi, & presbytero solum iubente, officium suscipit cantandi: qui & ipse, licet apud antiquos dubi-

* can. 1. §. ad acolytum. dist. 25.

* d. can. 1. §. ad exorcistam. * d. can. 1. §. ad lectorem. * d. can. 1. §. ad ostiarium.

* can. Psalmista. dist. 23.

82 INSTIT. IVRIS CANON.

tatum fuerit, inter minores ordines co-
ptus est annumerari.*

* glo. in ver.
Psalms. ca.
1. 21. dist. 6.
can. 1. versic.
ad Psalmi-
stam 25. dist.

Constituti in maioribus ordinibus nullo pa-
cto matrimonium contrahere possint, sed con-
stituti in minoribus possunt: sed se contrahant,
priuantur beneficiis & dignitatibus Ecclesi-
asticis. hoc dicit.

* dist. 26. &
32. per to-
tam.

Horum autem & sacrorum valde di-
spar est conditio: siquidem illis ita est
continentia imperata*, vt nunquam ad
matrimonium aspirare valeant: his au-
tem, si ad superiores ordines prouehi
noluerint, matrimonium contrahere
minimè interdicitur: sed eo casu non so-
lùm ad sacros ordines, & Ecclesiasticas
dignitates, & administrationes admit-
tendi non sunt: sed etiam* beneficiis,
quæcunque fortè habuerint, priuandi
erunt: nam nec ea sine prauo exemplo
possunt & graui scandalo retinere: &
tales bona Ecclesiastica dilapidare so-
lent. Hucusque singulariter tam de ma-
ioribus ordinibus, quàm de minoribus
breuiter tractatum fuit: exponamus
nunc aliqua, quæ tam maiorum ordi-
num, quàm minorum, sunt communia.

* c. 1. e. quod
ad. cap. di-
uersis. extra
de clerici. con-
tra.
ga.
* c. c. de decore.
extr. de cleric.
coniug.

COMMVNIA TAM MAIO-
RVM, QUAM MINORVM
ordinum,

TITV

LIB. I. TIT. XXIII. 83

TITVLVS XXIII.

Minores debent maioribus exhibere reue-
rentiam, maiores verò minoribus amorem &
charitatem.

Non primis admonendi sunt ij,
qui minori sub ordine con-
stituti sunt & officio, vt ijs,
qui aut ordine præcellunt,
aut officio, reuerentiam, & obedi-
tiam* exhibeant: nec per temeritatem
alter alterius partes sibi vindicet. Ma-
iores quoque meminerint, se maiores
esse, non dominos: & ob id inferioribus
non tanquam subditis dominantur, sed
quasi clericos honorent, & diligant: &
tales sint, qui non solum præsent, verùm
etiam profint.

* can. à sub-
diacono. disti.
93. glo. 2. c. ad
aures. extra
de temp. ordi.

Ordinatores debent instruere ordinandos in
diuinis. h. d.

Item sub grauis ultionis commina-
tione ex ordinatione generalis concilij
debent Episcopi promouendos in sacer-
dotes per seiplos, vel alios idoneos vi-
ros super diuinis officiis, Ecclesiasticis-
que sacramentis diligenter instruere, &
informare. Sanctius* enim (inquit) est
paucos bonos, quàm multos malos ha-
bere ministros: quia, si cæcus cæcum du-
cat, ambo in foueam dilabentur.

* can. tales di-
sting. 23.

* extra de
seruiniis in or
di. facien.
* can. 2. &
can. episcopi.
distin. 24.
* can. quando
episcopus. d. di
stin. 24.

Ordinationem precedere debet diligens
scrutinium, * nec nisi qui tam ver
bo fidei, quàm recte conuersationis ex
emplo, Episcoporum vel populari tes
timonio probantur, ad ordines admit
tendi erunt. Ordinaturus * itaque acci
piat secum diuinæ legis peritos sacerdo
tes, & in Ecclesiasticis sanctionibus ex
ercitatos, qui ordinandorum genus,
patriam, ætatem, locum vbi ordinati
sunt, si literas callent, si instructi in lege
Dei, & ante omnia diligenter inuestigēs,
si fidem Catholicam diligenter teneant.

Examen debet precedere collationem bene
ficiorum. h. d.

Quod * & in beneficiorum collati
onibus obseruandum erit: qui enim be
neficiis Ecclesiasticis præficiendi fue
rint, à suo prius archidiacono examina
ri debent, & per ipsum postmodum Epi
scopo præsentari.

Tam simoniace ordinatus, quàm ordinans
sunt puniendi. h. d.

Ipsi * verò quib? talis cura cōmittitur,
cauere debēt, ne aut cuiusquam gratia,
aut cuiuscūq; muneris cupiditate illecti
à verò dedierint, vt indignum, & minus
ido

* can. quando
episcopus. 8.
ipsi autem dis
t. 4.

idoneum, aut examinatum ad sacros
gradus suscipiēdos Episcopo præsen
tent. Quod si aliter fecerint, & qui indi
gnè accesserit, ab altari remouebitur,
& qui donum Sancti Spiritus vendere
conati sunt, coram Deo iam condem
nati, Ecclesiastica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus seruari de
bent. h. d.

Igitur * per tres continuos dies dili
genter examinentur, & domum sabba
to, qui probati sunt Episcopo præsentē
tur. Qui tamen secundum diuersitatem
ordinum, temporis quoque seruabit di
uersitatem: non enim * omnes ordines
quibuslibet temporibus conferri pos
sunt: nam Dominicis & alijs festiuis
diebus vnum, aut duos ad minores lice
bit promouere, sed ad subdiaconatum,
nisi in quatuor temporibus, & vna & al
tera statuta die, nulli Episcoporum præ
terquàm Romano Pontifici, licet ali
quos ordinare, nec alicuius loci contra
ria est admittenda consuetudo. Quod
si * fortè secus factum fuerit, ordinans
quidē potestate priuandus est ordinan
di: & ordinatus cūm characterem * mi
nimè dubitetur recepisse, poenitentia
tantum præuia in susceptis ordinibus

* d. c. a. quan
do episcopus.
S. igitur.

* c. 1. 2. & 3.
ex. de tempo.
ord.

* ca. dilectus
filius ext. de
re. po. ord.

* cap. pen. ead.

ministrare sustinendus erit.

Nec vno, nec duobus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt. hoc dicit.

** c. lxxv. ex. de tēpo. ordi.*

Sed * nec vno die, nec duobus continuato ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri, arbitrariē ordinandi suspensionis imminente perna.

Minores ordines omnibus simul conferri possunt. h. d.

** c. de co. ext. de tempo. ord. * c. i. dist. 52. & cap. vni. de cleri. per salt. prom.*

Diuersum * statuitur de minorib⁹: qui omnes vel vnica die conferri possunt. Cum promotus per saltum, potest, prætermisso ordine repetito, dispensari. h. d.

Per * saltum verò si promotus fuerit quis solenniter ordine prætermisso repetito, ex misericordia ministrare permittendus erit.

Promotus ad sacros ordines furtiue contra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus: secus si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit diuinis, nunquam poterit ordinari. h. d.

** c. i. & seq. ex. de eo qui sur. ord. susce.*

Quod si * furtiue ad sacros ordines quis irrepperit, dispiciendum erit, an prælati sub anathemate præcellerit in cer-

minia

minatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem poterit ordinem promoueri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam: quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioquin nulla præcedente inhibitione, cōdigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cum illo poterit Episcopus dispensare. Quòd si is, qui nullum adhuc penitus attigit ordinem, * diuinum ali-

** can. i. & seq. ex. de cleri. non ordi. ministran.*

quod officium exercuerit, & ab Ecclesia erit abiiciendus, & nunquam ordinandus.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari & rursus ordinari. h. d.

De * eo qui non baptizatus ordines suscepit, valde dubitatum est: de quo post multam tandem discussionem obtentum & constitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum ordinetur: & meritò:

** c. i. ex. de presbyter. non bapti.*

cum enim baptismus * omnium sacramentorum ianua sit & fundamentum, superædificari non potuit, vbi fundamentum defuit.

** glos. 2. d. ca. i.*

Sacros ordines tantum Episcopus cōfert, minores interdum & alij, & Episcopus qui loco, non dignitati renunciauit, sacros ordines cōferre potest: secus, si etiam dignitas i, quia tunc solum minores cōfert. h. d.

Illud postremo omittendum non est, quod inter minores & sacros ordines illa est differentia: quia maiores ab Episcopis, minores verò etiam ab aliis quodque conferuntur. Vnde de eo quasi-
tum est, * qui Episcopatu renuncia-
sser, an & quales ordines conferre possent in qua specie obtinuit distinctio, ut si qui-
dem loco tantum quis renuncia-
sser, quos ante renunciationem poterat, ro-
gatus conferre possit. Quod si non so-
lum loco, verum etiam dignitati renun-
ciauit, minores tantum quis ab eo reci-
pere, & in illis deferre, & ad maiores,
si reperitur idoneus, poterit promoue-
ri. Sanè si ab eodem sacros ordines sci-
enter quis receperit, quia indignum se
fecit, officij non habebit executionem:
ubi autem non scienter (nisi erassa & su-
pina fuerit ignorantia) discretus Ponti-
fex dispensare poterit.

* c. i. extr. de
ord. ab episc.

QVI PROMOVERI

NON POSSUNT,

TITVLVS XXV.

Ponit quatuor causas sine respectu, ob quas
prohibentur homines ordinari. h. d.

Quo

Voniam verò præcaueri
debet, quod vel infirma-
ri, vel vituperari potest:
sciendum est, quosdam ef-
se qui non sunt ad eccle-
siasticos ordines admittendi, quod fieri
contingit quatuor ex causis: aut enim
quis promoueri impeditur ratione sub-
iectionis, aut ratione delicti iam patrati,
aut suspitione futuri lapsus, aut ob cor-
poris læsionem.

Servus & libertus non possunt ordinari, &
servus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber
& ingenuus. h. d.

Ratione subiectionis * promoueri
impediuntur servi: eos enim, nisi à do-
minis libertatem consecuti fuerint, nul-
lo debet ordine Episcopus insignire: li-
ber enim esse debet, qui diuine aggre-
gandus est militia. Quapropter non so-
lū servi, sed nec, qui retento obsequio,
manumissi sunt, cum adhuc seruitutem
quandam seruire videantur, sunt, ad ele-
ricatus ordinem promouendi: quod si
contrà factum fuerit, tam ordinantis,
quàm eius qui sacro præcinctus est cin-
gulo, Canonici pœnis coercenda est au-
dacia. Si tamen servus, sciente domino,
fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & in-

* c. i. & seq.
extr. de seruis.
non ordi.

F 5

genuus.

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem seruia-
re in diuinis, non potest se transferre ad aliam Ec-
clesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus
h.d.

* e. eo liben-
tius ex. de ser.
non ordin.

Quod si * quis Ecclesie seruii con-
ditione obnoxius, ab eadem manumit-
tatur, ut insignitus ordine clericali
ea perpetuo seruiat in diuinis, liber fa-
ctus & ordinatus, ad aliam se transfe-
re non poterit: sed, si absolute manumit-
tus fuerit, ad aliam transeundi non erit
licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia
Abbatis.

Monachi * quoque, nisi de sui fuerit
Abbatis voluntate prepositi, ad Eccle-
siastica non sunt officia promouendi.

Licentia concessa à superiore religioso, ut po-
sit consentire provisioni de se facta, non valet
hoc dicit.

* cle. si. de
elect.

Strictius * adhuc agitur cum religio-
sis, non solum circa ordines, sed etiam
circa electionem, vel provisionem quae
libet: si cui enim à superiore suo licen-
tia concedatur, ut electioni, vel provisioni
siquam de ipso fieri contigerit, suum
commodare possit consensum, quia au-
ditionis vitio viam parat talis licentia
nu

nullius firmitatis existet.

Non potest quis ab extraneo Episcopi ordina-
ri, nisi de licentia sui ordinarij, quam concede-
re poterit etiam Vicarius & capitulum, si se-
des vacet, vel qui administrat. h.d.

* cap. 2. & se.
de re po. ordin.
in 6.

Pari * ratione constitutum est, ne quis
alienae diocesis virum preter proprii su-
prioris licentiam ordinare audeat, quā-
tamen Episcopo in remotis agente, dare
poterit ipsius in spiritualibus Vicarius
generalis, vel sede vacante Capitulum,
seu is ad quem tunc temporis administra-
tio spiritualium noscitur pertinere.

Itali episcopi non debent ordinare Ultra-
montanum, nisi de licentia Papae, vel sui ordi-
narij h.d.

Et * hoc quidem non solum obtinet
Italici ordinari flagitantibus, verum etiam
exteris. Etenim illos nullus Italicus Epif-
scopus ordinare debet, nisi vel à summo
Pontifice specialem habeat licentiam:
vel ab Episcopo, de cuius diocesi traxe-
rit originem ordinandus: vel in cuius
diocesi beneficiarius existit, per eius pa-
tentes literas causam rationabilem co-
tinentes, quare ipsum nolit vel nequeat
ordinare: & ij qui contraeuerint, cen-
suris canonicis coercentur, prout latius
ex Clementis IIII. constitutione apparet.

* Homi

92 INSTIT. IVRIS CANON.

Homicida voluntarius non potest promoueri, & promotus est deponendus, secus de necessario. h. d.

Patrati delicti ratione qui ordinari prohibetur, ut cum homicidium, aut aliud capitale crimen factum, aut preceptum, aut consilio perpetraverit: & per surreptionem promotus, deiciendus erit, dicente Domino, *Si quis per industriam, aut per insidias hominem occiderit, ab altari meo euellatur. De eo itaque homicida intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. Ceterum si qui necessitate maxima arctari, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.*

Fortuitum homicidium commissum, dum datur opera rei illicitæ, impedit quem promoueri. h. d.

Quod si neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, nunc is cuius occasione perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ. Si illicitæ rei dans operam, ut puta, vetito ludo incubens, casu homicidium perpetraverit, vel bello etiâ contra infideles sese immiscens, volens Christiani nominis hostem interfecerit, nec ad sacros ordines promouendus est, & pro

** c. cōinebatur, extr. de homicid.*

** c. clericum qui. & can. se. dis. so.*

LIB. I. TITVL. XXV. 93

promotus non solum ad superiores ascendere prohibendus est, verum etiam in suo ministrare: planè ex dispensatione in inferiore ministrare sustinendus erit.

** d. c. cōinebatur, in fi.*

Si dans operam rei licitæ, ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit: secus, si non ex negligentia, sed mero casu. h. d.

** c. cōinebatur, extra de homicid.*

Sed & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitam quis operi suo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris, excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum intuitu disciplinæ ira percussit, ut ex percussione expirauerit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse. Præceptoris enim nimia saevitia culpæ assignatur. Diuersum statuitur, si nulla culpa subsit, ut in eo accidit, quo campanas pulsante, ut signo dato conueniret populus ad diuinam, tintinabulum cadens, ita subiectum puerum percussit, ut ex vulnere decesserit: nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatem, etiam si de homicidio veniam postulauerit. Bonarum enim mentium est ibi etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est.

** c. presbyterum, extr. de homicid.*

** c. Ioannes sacerdos, d. tit. de homicid.*

Infantes furiosi, dormientes ex commissis homicidio non incurrunt irregularitatem. h. d.

Idem* constitutum est de infantibus furiosis, & de dormientibus, qui si hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clericis facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiā si Iudex mortem illis inferat. h. d.

* c. 2. de homici.
in 6.

Idem & de clericis* qui de iniurijs sibi illatis apud Iudicem conqueruntur, protestantes quòd ad vindictā, seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si Iudex iustitia exigente mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet Iudex ad pœnam sanguinis posset procedere, sic conquiri non auderent, daretur plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publicè pœnitentes non possunt promoueri: possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

Pœnitentes* quoque etiam ad sacros ordines, quāvis etiam infimos promoueri non debent, quod vitique non de omni pœnitente intelligendum est: sed de eo tantum quem publicè, ac

sollemniter pœnituit: quæ pœnitentia semel tantum in Ecclesia conceditur*. Placuit tamen Toletano Concilio*, si necessitas aut vsus exegerit, inter ostiarios, vel lectores huiusmodi pœnitentes posse collocari.

* can. si quis
post. §. potest.
d. distinct. 50.
* can. placuit.
d. distinct. 50.

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari: secus est de usurariis. h. d.

Illi* similes sunt qui negotiis & officiis secularibus seruiunt: quorum tamen vita si post deposita onera, & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculcata, omnibus possunt muneribus honestari. Quòd si quis vsuras*, dum negotiaretur, exercuisse cōpertus fuerit, non solum ordinandus non est, verum etiam ordinatus deponendus*. Mens enim auida, nec abstinere nouit: vetitis, nec gaudere concessis.*

* c. vni. ex. de
oblig. ad rat.
ordi. vel non.

* can. 2. de
simul. 33.

* can. si quis
clericorum. di.
47.

* can. vitum.
in si. d. distin.
47.

Simoniaci, sediciosi, & iniuriarum ultores ordinari non possunt. h. d.

Idem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus, pecuniam ad imitationem Simonis* obtulerit. Idem & de sediciosi* & his qui propriarum iniuriarum pertinaces fuerint ultores.

* can. 2. in si.
dist. 33. & 1.
q. 1. per totū.

Fur occultus potest post restitutionem, & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri. h. d.

* can. seditio.
narios. di. 46.

De

** c. ex literis.
extr. de furt.*

De * fure, an ad sacros ordines promoueri possit, quæri potest, & siquidem sponte furtum confessus, damnum passus satisfecerit, & pœnitentiam peregerit, si aliqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur hoc dicit.

Sed etsi nullum quis delictum perperasse deprehendatur, quòd illum à saceris excludere valeat ministerijs, adhuc tamen si vel de fide eius, vel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Ve ecce, si quis in ægritudine * constitutus, baptizatus fuerit, quia fides eius non ex voluntate, sed ex necessitate videtur esse, presbyter ordinari non debet: nisi forte postea ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum caritas hoc exegerit. Scienter autem rebaptizatis *, ut ad clericatus gradum promoueantur, permittendum non erit.

Filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiant regulares, vel monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati hoc dicit.

Pres

Presbyterorum * quoque filij à saceris ministerijs arcendi sunt, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione Canonica regulariter viuentes, religiose probati fuerint conuersari. Sed hoc * de iis intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hereditaria successione descendunt: unde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio * vel morum honestas eos commendabiles fecerit exemplis & auctoritatibus, non solum sacerdotes fieri possunt, sed etiam summi sacerdotes.

Bigamus & qui vxorem duxit viduam, eiectam vel meretricem, ordinari non possunt hoc dicit

Item * repellendi sunt, bigamus & qui viduam, vel eiectam, vel meretricem, vel ancillam vxorem duxerit. Vidua est, cuius cognita maritus mortuus est: Vnde * is, qui ab alio quidem ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem, propter hoc impediti non debet, quin possit ad sacerdotium promoueri, cum neuter carnem suam diuiserit in plures. Eiecta est, quæ viuente marito eiicitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet, & cuius turpitudò publicè venalis est. Quod non de iis intelligen-

** can. 1. disti. 56. & cap. 1. extr. de fil. presbyter.*

** d. can. 1. §. sed hoc. di. 56.*

** can. adhuc extr. de filiis presb.*

** can. ex pœnitentibus. & seq. & can. si quis viduam. dist. 50. cano. 2. dist. 33. c. 1. & 3. per totum tit. extr. de bigam. * c. de bigam. extr. de bigam. in fi.*

G

dum est, qui tales adhuc vxores retinent (nam in iis alia ratio est: quia scilicet coniugati non possunt in sacris esse constituti) sed de iis quorum vxores defunctæ sunt.

Bigamus est, qui duas duxit vxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit, reputatur bigamus. Item, si cum vidua de facto contraxit, h. d.

* glo. pen. can. pen. distin. 26.

* c. nuper. & c. fin. extr. de big.

Est autem bigamus *, qui duas habuit vxores, siue baptizatus ambas, siue etiam ante baptismum alteram. Si * quis tamen laicus primam duxerit, in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus, hæsitatum est. Ex facto autem responsum est, hunc qui idem nec bigamum esse, nec maritum viduæ: quia tamen, quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, antiquam de bigamo, fore constituendum.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamia h. d.

* c. pen. extr. de big.

Aliud laicus est de concubinis *, quas si plures quis habuerit, irregularitatem bigamie non incurrit, sed cum eo tantum simpliciter fornicatus sit, quoad executionem sacerdotalis officij, dispensari poterit.

Corpore vitiatum, nisi modica sit læsio, ordi-

nari non potest, h. d.

Cauenda sunt autem iis, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officiis, non solum animi, verum etiam corporis vitia. Vnde aliqua parte corporis * læsi, * distin. 35 in ad sacerdotium accedere non valent. *sum & per totum.* Hoc tamen tunc obinet, cum evidens & notabilis est læsio: ceterum, si modica sit *, reputa, qui exiguam partem digiti, vel v. guem nolentes amiserint, ita * c. r. & fin. extr. de corpore vit. ut sine scandalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt.

Al si ex necessitate promoueri possunt, secus, si ex voluntate h. d.

Idem iuris est * de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, vel de medicorum consilio metu imminendis periculi virilia fuerint amputata: quod si volentes, & carnali vitio repugnare fore cupientes, se ipsos abiderint, quia sui homicidæ sunt, ad eorum peruenire non possunt *. Corpore enim vitiatum, non casu, sed propria voluntate sunt intelligendi *: & sicut in illis veniam casus imperat, ita vindictam in iis voluntas potestular.

* c. si quis a medicis. cum duo. seq. d. 35. cap. 3. & s. extra. de corp. vit.

* c. si quis a se de it. d. 35.

can. penitentis. s. corp. d. distin. 35.

Oculo privatus indistincte promoueri non potest, licet retineat ordines: sed, si postea talis privatio contingat.

Hæc autem distinctio non in omnibus membris sibi locum vendicat. Cui enim oculum * abstulit casus, licet voluntas desit, sacerdotium tamen consecutus non potest. Ceterum si sacerdotali in ordine constituto tale quid acciderit, quod olim integer acceperit, non amitter.

Olim furiosus, vel aliter vexatus, non potest ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt demoniaci, non possunt ad posteriores ordines promoueri. hoc dicit.

* can. 2. & 3. dist. 33.

* can. clerici. dist. 33.

Is * quoque, qui in furorem aliquando versus insaniuit, aut quolibet modo vexationis incursum effertur, aut quod prope furorem accedit, in scenam luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici etiam *, qui in adolescentia à demonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem gradum ascendere non possunt.

DE PRÆBENDIS, ET
ALIIS BENEFICIIS,
TIT. XXVI.

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h. d.

P Ost hæc videamus de præbendis, & illarum concessione: quæ pars Iuris extra propositam quidem materiam fortasse videri poterit: loquimur enim in præsentia de iure personarum. Sed cum supra de dignitatibus Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non sine causa, sequenti loco potest hæc Iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & vivere. h. d.

Præbenda nihil est aliud, quam lus percipiendi proventus Ecclesiasticos, tanquam vni de collegio competens, & ex canonica procedens. Cum enim, vt lex diuina præcipit *, qui altari seruit, de altari debeat & vivere: dignum est, vt qui diuinis ascribuntur obsequiis, Ecclesiæ substantentur stipendiis. Et ideo institutum olim fuerat *, vt ordinationes eorum, qui sine certo titulo ordinati essent, in iniuriam ordinatum inanes essent. Paulatim tamen benignius agi ceptum. Constitutum est enim *, vt, si Episcopus aliquem sine certo titulo, vnde vitæ necessaria percipiat, ordinauerit, tandiu ipse aut eius

* c. cum secundum extr. eq. tit.

* can. 1. dist. 70.

* c. Episcopus. extr. eod. tit.

successor, ordinato necessaria subministrat, donec ei in aliqua Ecclesia convenientia clericalis militiæ stipendia assignentur.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdem providere de beneficio, sed mandans: secus si sit mandatum generale, vel ordinandi licentiam concedens.

Quod si Episcopus * mandato alterius in aliena diocesi ordines celebret, distinguendum est, an de certis personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primo enim casum mandans, secundo mandatum suscipiens, inopi ordinato vitæ tenebitur necessaria ministrare: eis autem, quibus à diocesano datur licentia, ut à quo voluerint Episcopo, ad sacros ordines promoveri possint, ad præmissa non qui ordinant, sed qui licentiam tradant, obligantur, nisi * tamen ordinatus de paterna hereditate vitæ possit habere subsidium.

* ca. Episcopus in fin. ext. ad tit.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singulis sunt imponenda nomina, h. d.

Conceduntur autem præbendæ, & beneficia duobus modis: per collationem, & per institutionem. Collatio * libera

libera quædam præbendæ concessio. Institutio est præbendalis iuris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, commodius tamen est in præsentis singulas causas singulis appellationibus distinguere.

DE COLLATIONIBVS,
TIT. XXVII.

Ex tribus capitibus conferantur præbendæ, & ordinarium collatorem facit lex vel consuetudo, hoc dicit.

Conferuntur autem præbendæ, vel beneficia, aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificio rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo approbavit, aut iuris designavit autoritas: ut, Episcopus, capitulum.

Si Episcopus & capitulum habeant potestatem conferendi conjunctim, non potest unus sine altero, nisi in uno solum sit impedimentum, conferre, & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio capituli, etiam quod sit impedire, capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens, non remouendo

impedimentum, & mortuo vel absente eo, cuius consilio interveniente est conferendum, non est ob id differenda collatio h. d.

Quam conferendi potestatem Episcopus & capitulum interdum habent communiter, interdum disiunctim: si communiter *, alter sine altero illam exercere non poterit, nisi vel mortis, vel suspensionis, vel maioris excommunicationis impedimentum in altero adesse contigerit. Cum * verò ad solum

* cap. 1. in pri. no sede vac. in 6.

Episcopum cum consilio sui capituli, vel assensu, praebeandarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspensio, nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis sit in mora, capitulum se non potest intromittere. Vbi verò * collatio ad

* d. ca. 1. §. ubi verò.

aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitus contigerit, non erit ob hoc vacantis beneficii collatio differenda. Idem iuris est Episcopo adeo in remotis agere, ut breui non possit illius haberi praesentia: quia in petendi, vel expectandi mora vacanti beneficio posset imminere periculum.

Si Ecclesia steterit vacans per sex menses, ad capitulum beneficium devolvitur. h. d.

Eadem ratione, ubi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses

ses * conferre distulerit ad capitulum devolvitur. Ex contrario, si ad solum capitulum pertinuerit, & infra praescriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religiosorum virorum consilio exequetur: quòd si omnes fortè neglexerint, Metropolitani absque contradictione disponet.

Regularibus praelatis non conferentibus intra sex menses, sit devolutio ad ordinarium. h. d.

Idem statuitur in regularibus praelatis: si enim quævis beneficia ad illorum dispositionem spectantia intra constitutum tempus conferre negligant, locorum diocesani in non exceptis proptia, in exemptis verò Apostolica auctoritate eorundem negligentiam iuxta praescriptum in Viennensi concilio modum supplebunt.

Tempus devolutionis currit solum non impeditis, & à die notitia. h. d.

Tempus * autem sex mensium, nec currit legitime impeditis, & à die notitiae, non à tempore vacationis erit computandum.

Devolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quando dignitas est suppressa. h. d.

Hæc * autem demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio praebeandarum, cess. prab.

* c. 2. in fin. extra de concess. prab.

* ca. quia diversitate. & §. off. in cap. 2. extr. de concess. praben. & c. licet. extr. de suppl. neg. pralat. * cap. ex parte. extr. de concess. prab.

& certus Canonicoꝝ numerus. Cæterum, si neque distinctæ præbendæ, nec certus sit Canonicoꝝ numerus, Lateranenſi cõcilio de beneficiis vltra ſex meſes vacantibus locus non erit. Idem etiam obinet, ſi per capitulum vacas dignitas legitimè fuerit ſublata.

Sede vacante capitulum non fungitur vice Episcopi in conferendo, & cessante causa cessat effectus h.d.

Licet autem ob negligentia Episcopi, conferendi potestas ad capitulum devoluatur, ſede tamen vacante * in collationibus præbendarum Episcopi vice non fungitur: cum eo casu nullus superioris possit argui negligentia.

Circa collationem factam post devolutionem dispensari potest h.d.

Is * quoque, qui nimium cessando conferendus amiserit, ſi post ſus collationis devolutum, nihilominus vult idoneis de beneficio puidere voluerit, quãquam ob temporis lapsum collatio mero iure non teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

Legati missi vel nati vigore sue legationis non conferunt, nisi sibi specialiter concedatur: secus est in legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali, etiam invito patrono Ecclesie

* c. 2. extraneæ sede vacante.

* ca. litteras, extr. de sup. p. em. negl. præ ar.

Ecclesiastico h.d.

Et * legationis quoque munere conferendi competit facultas, quod tamen non indistinctè obinet: nam siue missi fuerint, siue suatum prætextu Ecclesiarum aliqui legationis sibi vendicant auctoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem quos Romani Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungentibus, sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono invito, conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prerogativa latetur, sic eos auctoritate fungi congruit ampliori.

Legatus de latere non confert cathedralis Ecclesie, nec regulares, nec dignitates post Pontificalem maiores, nec potest eodem tempore in eadẽ Ecclesia plures reservationes facere h.d.

Sed tamen nec cathedrales *, nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti, primum post Episcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatum, suæ dispensationi, aut prouisioni referuare possunt. Nec plures beneficiorum reservationes eodem tempore, in eadem cathedrali,

* c. 1. de off. leg. in 2.

* c. de liberatione. de off. leg. in 6.

* c. præsent. g. ceterum. de off. sic. leg. in 6.

vel

vel collegiata Ecclesia, vel ad eiusdem collationem pertinentium faciet.

Reservationes legatorum expirant finitæ legatione. h. d.

* d. c. presen-
ti. de offic. leg.
in 6.

Illæ quoque*, quas iure fecerint, dum modò ad beneficiorum iam vacantium collationem non sit processum, eo ipso, quòd illorum finitur legatio, penitus evanescent, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficii inualidat provisionem legati non ordinarij. h. d.

* ca. fin. de of-
fic. leg. in 6.

Sed* nec aliter beneficium obtinendi ab Apostolicæ sedis legato facta collatio valebit, quàm si de eo, quòd tunc provisus obtinet, mentio facta sit specialis, licet id in aliorum ordinariorum collationibus minimè requiratur.

Licet ante acceptionem beneficii quis nullum habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, providere non potest, tamen primo proviso prefigi terminus ad acceptandum, quo lapsò poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapsò termino acceptaverit. h. d.

* c. si tibi de
presen. in 6.

Illud autem tam in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd si cui beneficium contulerint, licet is*, donec collationem ratam non habuerit, nulli
ius

ius in eo acquisuerit, in persona tamen alterius primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta provisiò non subsistet: planè notificata collatione, & ad consentiendum termino competenti præfinito, si primus non consenserit, eo lapsò beneficium liberè, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alij contulerint, non obstantè lapsu termini, suu prius collationi poterit accommodare consensum.

Per rescriptum Apostolicum præbenda confertur purè in diem, & sub conditione: & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio provideatur. h. d.

Per rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adiecto die, aut sub conditione. Purè, ut cum mandatur simpliciter, ut alicui de beneficio, aut præbenda provideatur.

Collatio Apostolici in diem facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarij. h. d.

Dies adijcitur collationi, ut cum præbenda confertur, quam quis intra mensem*, aut alio tempore à vacationis notitia duxerit acceptandam: quo casu, cū temporis appositio fauorè afferat impetranti, si decretum irritans fuerit appositum,

* clem. vii. 6.
secus. de con-
ces. præb.

tū, collatio per ordinariū alteri facta intra præfixū tēpus nullius obtrinebit roboris firmitatē. Decreti enim appositio, referuatio, executoris inhibitiō, & lis mota, beneficium affectum reddunt.

Pulchre notū psumitur notū etiā priuatiū. h. d.

** d. clemē. uni.
in si de conce.
præben.*

Interpretatur autē quem prædictæ vacationis habere notitiā*, ex quo ipsa vacatio in loco, vel Ecclesia huiusmodi beneficii publicē nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, vel per alium scire potuerit, ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat mandatum ordinariū h. d.

** d. clemen.
v. in princ de
saue. præben.*

Sub conditione mandatur fieri collatio, ut* cum alicui si per executoris requisitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel si consensus accesserit capituli, vel alia adiecta cōditione, de beneficio prouideri committitur: & eo casu etiam appposito irritante decreto non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium aut per executores ad prouidendum de tali beneficio datum liberē conferri poterit.

Obstat taciturnitas ol tensi beneficii etiā iudici, nisi promissio sit facta motu proprio. h. d.

Scd

Sed multum interest, motūne proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. Si enim proprio motu*, longē pinguius erit mandatum: nam etiā de beneficiis, quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quancūque quæ habebat impetrans, cum sibi prouisio facta fuerit. Quod si ad petitionē gratia huiusmodi facta sit, quancūque in dieb' beneficiū scienter taceatur, veluti surreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio, plurib' beneficiis in eadē Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: si beneficia sint equalia, ad eum spectat electio cui gratia est concessa. Collatio verō facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur, si sint equalia eligat qui alias conferebat: & motu proprio tunc censetur gratia fieri, cum id exprimitur. h. d.

Item si pluribus* in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus, vel præbendis, Roma. Pontifex de hac vacatione incertus dignitatem vel præbendam, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fiet interpretatio plenissima & ad illam dignitatem, seu præbendam erit habenda relatio

** c. si pluribus
de præben. in
6.*

** cap. si motu
proprio de præ
ben. in 6.*

latio, quæ inter illas maioris censetur
esse valoris: quod si forsan æquales sint,
ad eam, quam is, cui confertur, infra de-
cem dies post habitam de dicta vacatio-
ne noritiam, duxerit eligendam: si verò
ad petitionem alcerius gratia huiusmo-
di facta fuerit, ad illam erit habenda re-
latio, quæ minoris valoris extitit: & si sit
æqualitas, ad eam, quam is, ad quem ip-
sarum spectat collatio, infra dictum tem-
pus elegerit, postquam sibi huiusmodi
gratia erit nota. Motu * autem proprio
tunc solum gratia fieri censetur, cum
hoc expresse cautum fuerit.

*Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacan-
tibus. h. d.*

Sed siue motu proprio, siue ad alteri-
us petitionem per rescriptum Aposto-
licum fiat prouisio, cæteris longè præ-
stat. Nam cum ex Lateranensi concilio
ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui
aut promitti non debeant, antequam
vacent, Romanus Pontifex etiam in ip-
sis ius potest tribuere vacaturis.

*Ponit gradus quosdam circa potestatem con-
ferendi inter ordinarium, legatum & sum-
mum Pontificem. h. d.*

Est ergo inter ordinarium Legatum
ac summum Pontificem circa collatio-

nis potestatem, quasi per gradus ascen-
sus quidam. Nam ad Episcopum * om-
nium quidem basilicarum, quæ in eius
territorio positæ sunt, collatio regulari-
ter pertinet: vacaturam tamen præben-
dam suæ dispositioni reservare non po-
test, & longè minus in eadem alicui ius
tribuere. Legatus autem non modò va-
cantes intra suæ legationis terminos
Ecclesias conferre, verum etiam vacatu-
ras (iuxta ea quæ supra diximus) reser-
uare poterit, licet eidem in vacaturis a-
licui ius tribuendi nulla sit facultas. At
Apostolicus & ubique vacantes dona-
re, & vacaturas suæ prouisioni reserua-
re *, & in vacaturis ius tribuere potest,
cū in ipso plenitudo resideat potestatis.

*Si clericus, cum mandatur provideri de
beneficio vacaturo negligat petere præbendam,
non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in
canonicum receptus. h. d.*

Quo * tamen casu summus Ponti-
fex de vacatura præbenda alicui proui-
deri mandat, si is, in cuius gratiam man-
datum obtentum est, præbendam, quan-
do vacat, negligenter omittit, non pote-
rit postmodum prætextu dicti manda-
ti, nisi antea in canonicum fuerit rece-

* c. 21. omnes
basilicae 16. q.
7.;

* c. 2. in gl. de
præb. in 6.

* c. 1. si cleri-
cus de præben-
in 6.

* c. si motu. in
fi. co. tit. in 6.

* c. 2. ubi. gl.
de præb. in 6.

II4 INSTIT. IVRIS. CANON.

ptus, aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

Habens expectatiuum, potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel a'terius, certum tamen acceptare nō potest. h. d.

* c. ne captanda de concess. praben. in 6.

Poterit * tamen is, cui certis super hoc executoribus deputatis ab Apostolica sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere vacaturum beneficium, vel præbendam: verum etiam, si rationabilis causa sublis, secundum & vltius acceptare: certum tamen & expressum, priusquam vacet, acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarum sedis Apostolicæ tribuatur, quod si de certo acceptatio secuta fuerit, nullā obtinebit roboris firmitatē: vt Bonifacianæ cōstitutionis tenore latius cōinetur.

Præscripto Apostolico dissensatur super pluralitate beneficiorum, maxime circa literatas personas. h.

* c. de multi. extr. de praben. extraua. Joanni uni. ec. tit. 6. extr. a. ma. con. excorra. b. l. u.

Inde * etiam licet beneficiatæ personæ de alio beneficio, nisi primò illud quod obtinet omnino dimittat prouideri non possit, nisi aut Cardinales sint, aut Regum filij: per tale tamen rescriptum maxime circa literatas personas, super hac pluralitate dispensari poterit.

L. I. I. TITVL. XVII. 115

Vbi de priorit. te beneficij pluribus cellati non constat primò possessor, deinde maior prærogatiua præferitur. h. d.

Item si à sede * Apostolica, aut legato, & ab ordinario eodem die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primò facta cellatio, non appareat, nemine possidente is erit cæteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. Hac * ratione & ij, qui in aliqua Ecclesia in Canonicos sunt recepti, debent in præbendam assentione cæteris, siue legatorum, siue aliorum quorumcunque autoritate antea fuerint admissi anteferri.

* c. si à sede. de praben. in 6.

* c. hi qui. d. tit. in 6.

Qui dicatur receptus auctoritate Apostolica. h. d.

Autoritate * autem Apostolica receptus & is intelligitur, qui legati, vel aliter mandaro, cui speciali. er in ea re auctoritas Apostolica concessa fuerit, recipitur. Sed & si mandatum * legati ratū habeat Rom. Pontifex, atque id auctoritate sua muniat, ex eo receptus non legati sed Apostolica intelligitur auctoritate receptus: atque idē est in assentione præbendæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus.

* c. hi qui. de praben. in 6.

* c. si eum super. d. tit. in 6.

Expressio eius, quod tacite inest, nihil operatur.

146 INSTIT. IVRIS CANON.

ratur, nisi per alium modum, quam quo tacite inest, fuerit facta expressio. h. d.

Aliud iuris est, si iis, ad quos alias pertinet Canonorum receptio facultas concedatur ab Apostolico, ut aliquem recipiant in Canonicum eiusdem Ecclesiae, ordinationibus forte certum numerum Canonorum praesentibus non obstantibus: hoc enim casu non Apostolica, sed recipientium censetur auctoritate receptus, nisi quod cum auctoritate Apostolica recipiant, in literis caueatur expresse. Quod si ad eos alias talis receptio non pertinebat, Apostolica dicetur auctoritate receptus. Alias vero, si litera impetratae certi numeri Canonorum nullam fecerint mentionem, quod illarum occasione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus provisionibus, nisi id exprimat. h. d.

Illud etiam omittendum non est, non solere Apostolicum eundem collatorem pluribus onerare provisionibus, nisi id velle se suis literis expresse fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extendendi, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, et in praedictis provisionibus. h. d.

Sunt

LIB. I. TIT. XXVII. 147

Sunt * autem Apostolici mandati fines diligenter custodiendi, id eo quod non debent ad casus alios, quam expressos, extendi. Vnde cum iniungitur, ut alicui de praebenda certi valoris provideatur, in praebenda minoris valoris, etiam impetrante volente, mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad presentationem, vel institutionem. h. d.

Idem * observari oportet si cui de beneficio, quod ad alicuius collationem spectat, provideri mandatur: hoc enim casu de eo quod ad eiusdem presentationem, vel institutionem pertinet, provideri minime poterit, nec etiam e converso.

Casus resignationis non includitur, nec verificatur in casu mortis. h. d.

Eodem spectat, * si quis ab Apostolico ca. susceprum ca. sede mandatum suscipiat, ut ab aliquo beneficio resignationem recepta, idem beneficium alteri conferat. Si enim is, qui resignaturus erat, rebus eximatur humanis, mandato locus non erit, cum non per resignationem vacaverit, sed per mortem.

Casus futura vacationis non verificatur in

casu n. de creatione h. d.

Idem obtinet, si literæ Apostolicæ super conferendo beneficio proximè vacaturo fuerint impetratæ. Nā ad illud, quod post illatum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficii non venit pensio h. d.

** c. quāvis de præb. in 6.*

E * si quis literas super obtinendis beneficijs vique ad certam summam impetrauerit, eidem non in pensione, sed in beneficijs Ecclesiasticis erit prouidendum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens, & mentio potentia intelligitur de presenti h. d.

** clem. si de beneficio de præben.*

Eodem etiam spectat, quod si de conferendo * alicui beneficio ad Episcopi collationē spectatē rescribatur, illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligētia ipsius Episcopi ad eiusdē Capituli, vel alterius cuiuscunque, siue ad sedē Apostolicam ex ipsius Episcopi, vel aliorum in hoc eidē succedētium negligētia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Notandum Apostolicum restrictionem recipi

Recipit ex persona prouisi h. d.

Interdum tamen, licet mādātū generale sit, ex persona impetrantis recipit restrictionem: vt si cui * de præbenda proximè vacatura simplici prouideri mādatur; nam si talis nondū in ea ætate existat, vt ad sacerdotiū promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

** c. ei cui de præb. in 6.*

Ex loco sumitur rescripti interpretatio h. d.

Ex loci quoque expressione rescripti sumit declaratio & ideo, * quāq̃ sub noīe Ecclesiarū ciuitatis Ecclesia Cathedralis cōprehendatur, eū tamē alicui de beneficio mādatur in aliqua Ecclesiarum ciuitatis, vel diocesis prouideri ad Cathedralē Ecclesiā mādātū huiusmodi non extenditur: secus est, si in aliqua Ecclesiarū prouinciæ prouideri mādatur: tūc enī & Metropolitana, & cæterę Cathedralēs Ecclesię tali mādato includūt.

** c. quāvis s. quamquam. d. tit. in 6. de præben.*

Ordo scripture declarat mandatum h. d.

Ex ordine * quoque scripturę rescripti interpretatio sumit, veluti cū Ioanni de beneficio ad collationē suā, vel Pauli, pertinēte, vt alicui prouideat, mādatur. Nā si plura simul beneficia vacare cōtigerit ad vtriusque collationē separatim spectantia, tūc ordo scripture scri-

** c. mandato de præb. in 6.*

ILLO INSTIT. IVRIS CANON.

uandus est, & de illo beneficio prouidē-
dū erit, quod ad Ioānē noscitur pertinere.

Cū mandatur prouideri de beneficio spectāte
ad prouisionē plurimū, intelligitur cōiūctim. h. d.

Si verō* de bñficio ad aliquorū colla-
tionē, vel præsentionē spectāte, nō ad
iecto communiter vel diuisim, prouisio
iniūgitur faciēda in beneficio quod ad
collationē vel præsentionem alterius
tantūm pertinet, adimpleri nō poterit.

Ex insertionē causę elicatur interpretatio
rescripti. h. d.

Item insertio causę declarat rescrip-
tū: sicut accidit, cū clerico nullū be-
neficio obtinenti ob paupertatē per
Episcopū de beneficio prouideri man-
datur. Nā si antequā ei prouisum sit, be-
neficiū fuerit assecutus, cessante cau-
sa mandati, prouidere sibi Episcopus
in posterum non tenetur.

Ex simplici mādato de prouidēdo, non potest
prouideri obtinenti aliud beneficiū, nisi fuerit
id expressum: quo casu solum vnicū & nō cu-
ratū beneficiū obtinenti prouideri poterit:
& pluralis locutio restringitur ad duo h. d.

Nā* & is, cui conceditur vt idoneo
possit in sua vel aliena Ecclesia prouide-
re beneficiū, aliud obtinenti prouidere
non potest, nisi vel primō ille beneficiū
quod

* c. cum in il-
lis. §. fin. de
prab. in 6.

* c. si pauper.
de praben. in
6.

* c. is cui. de
prab. in 6.

LIB. I. TITVL. XXVII. 121

quod obtinet, omnino dimittat, vel in
cōcessionem huiusmodi sit expressum,
quod etiam beneficiatā valeat prouide-
re personæ: quo casu vnicū duntaxat
beneficiū, atque illud non curatum
obtinenti, prouideri poterit. Sed si con-
cessum fuerit, vt prouidere illi valeat,
qui & alia beneficia noscitur obrinere,
huiusmodi pluralitas debet solum ad
duo beneficia non curata restringi.

Mandatum simplex de prouidēdo, non ex-
tēditur ad beneficiū curatum, vel electiuū.
h. d.

Ex natura quoque & beneficij quali-
tate Apostolicum rescriptum restrictio-
nem recipit: nam* si de quibuscunq; be-
neficijs prouideri mandatū fuerit, de a-
nimarū cura mētiōe nō habita, de iis
prouidendum non erit, quibus huius-
modi cura noscitur imminere. Illis quo-
que pro quibus scribitur vt de personati-
bus & dignitatibus ad collationem, pro-
uisionem, præsentionem, vel disposi-
tionem pertinentibus quorumcunque
prouideatur, de iis prouideri non pote-
rit, ad quos per electionem præficiendi
assumuntur.

Gratia alicui concessa, vt prouidere possit per-
soni idonei in certa Ecclesia, personi non ex-

* c. cum in il-
lis. in princ.
& §. 11. de
prabend. in 6.

presu, non expirat re integra per obitum concedentis: secus, si persona esset expressa. h. d.

Illud quoque omittendū nō est, Quod, si cui * nulla facta personarum expressione sit gratiose concessa facultas, vt auctoritate Apostolica aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere possi, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicā legitimē deuoluta conferre: huiusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis nō expirat: ecūs si super prouisione certæ personæ faciendæ eidem sit data potestas, non ob suā, sed eius, cui prouidetur, gratiam vel fauorē. Illa enim expirat omnino, si concedens re integra moriatur.

Mandatarius, cuius non est electa industria potest alteri mandare. h. d.

Illud etiā interest, Vtrum, cui ab Apostolica sede prouisio de beneficio in certa Ecclesia, diocesi, vel prouincia certæ personæ faciendā cōmittatur, an de certa Ecclesia incertæ tamen personæ? Primo enim casu licitē quis vices suas alteri cōmittere poterit: secundo verō, cū in eligēda persona mandatarij electa videat industria, prouisionē sibi commissam alteri demandare non poterit, nisi forma commissionis id habeat, vt per se,

se, vel per alium hoc expedire valeat. Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri h. d.

Postremò illud sciendum est, tam Turonensi * Concilio cautum, esse ne præbendæ aliquam sectionem patiantur: quā n ex Lateranensi nequis conferens beneficium Ecclesiasticum, partem prouentuum suis vñibus retinere audeat, cū sine vlla debeant diminutione conferri.

* c. maioribus.
ext. de prob.

DE INSTITVTIONIBVS,
ET IVRE PATRONATVS,
TITVLVS XXVIII.

Quando dicitur prouideri per Institutionē, quid sit ius patronatus, & quibus modis consistat. h. d.

Cecidit autē interdum, vt prælati liberā de vacantibus beneficijs disponendi facultatē nō habeant: quod tūc evenit cū ea vacare cōtingit, in quibus aliquis ius obinet patronatus: tunc enim strictē sumpto vocabulo, non conferre, sed instituere dicentur eos quibus præsentante patrono prouidendum erit. Est

*gl. i. cā. pia
mentis. 16. q. 7

igitur* ius patronatus, potestas præsen-
tandi instituendū ad beneficium vacās.
Constituitur autem tale Ius variis mo-
dis: veluti Ecclesiæ ædificatione, dota-
tione, & similibus.

*Ædificans ritē, vel dotans, acquirit ius pa-
tronatus: & cum sequi debent commoda, quem
sequuntur incommoda. h.*

*d. gl. i. cā. pia
mētis. & can.
filijs. eadem
causa. & c. no
bis fuit. extr.
de iur. patro.

Ædificatione* acquiritur ius patrona-
tus, cum quis Ecclesiā de consensu dice-
cesani, iuris ordine seruato, construxit.
Dotatione acquiritur, ut cum is, qui nō
fundauit, Ecclesiæ pro dote certa bona
assignauit. Sicut enim in carnali matrimo-
nio ad onera sustinenda dos assigna-
ri debet, ita etiam concedenda sunt Ec-
clesiæ, quæ ad luminaria, & ad custodiā,
& ad stipendia custodum, & ad cætera
sacræ domui necessaria, sufficiant. Insti-
tutum est igitur, ut quasi cuiusdam loco
remuneracionis ad præsentationem pa-
tronorum in fundatis, vel dotatis Eccle-
sijs sacerdotes instituātur, nullo profes-
sionis vel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentan-
dum menses sex, laicus quatuor. Ecclesiasticus
non potest variare, laicus potest. h. d.

Sunt tamen inter Ecclesiasticos &
laicos patronos, pleræq; differentia.

Nam

Nam* Ecclesiastico ad præsentandum
sex mensium conceditur spatium, Laico
quadrimestre tempus datur. Et videtur
optima ratione inductum, ut longius
præfigatur tēpus Ecclesiasticis, quippe*
quibus semel facta præsentatione, am-
plius variare minimè licet: quod in lai-
cis diuersum statuitur.

*c. vni. §. su
de iur. patr.
in 6.
*c. pastoralis.
ext. d. tit. &
d. c. vni. in gl.

Episcopus qui instituit secundo loco præsen-
tatum, in pœnam tenetur providere etiam pri-
mo presentato. h. d.

Sed* si laicus, cui plures præsentandi
tributa est facultas, primo Ioanem insti-
tuendum offerat, secundo loco Paulum,
vtrunque idoneum. Ordinarius autem
secundo loco præsentatum instituat: vi-
deamus, an primus appellare valeat? &
statutum est de secundo factam institu-
tionem infringi non posse: Episcopum
tamen, qui primo loco præsentatum do-
lo recusauit admittere, recusato, ut in
competenti beneficio provideat, com-
pellendum: ut in eo puniatur, in quo eū
deliquisse constat.

*c. pastoralis
officij extr. de
iur. patro.

Legatus de latere potest derogare iuri pa-
tronatus Ecclesiasticorum, non laicorum. Ec-
clesiastico patrono reddenda ratio prouentuum
patronatae Ecclesiæ, secus laico. h. d.

Le

* c. cum di-
ctus extra de
iur. pat.

Legatus * etiam beneficium in præ-
iudicium Ecclesiastici patroni, vt supra
tetigimus. conferre potest, cum in lai-
cis diuini accedat. Item Ecclesiasti-
co patrono de temporalius rebus ra-
tio debet exhiberi, quòt in laico mini-
mè obinet.

Patronus laicus potest deferre ad superiores
clericos, qui dilapidant bona Ecclesiæ cuius
est patronus h. d.

* can. si q.
vol. 16. q. 7.

Licetbit * tamen patrono laico, si sacer-
dotem ex collatis in Ecclesia rebus frau-
dare cognouerit, aut honesta illum con-
uentione compellere, aut Episcopo vel
competenti iudici corrigenda denun-
ciare; quòd si talia agere teneat & Epi-
scopus, Metropolitano eius hæc in sinua-
bit, si autem & Metropolitano talia
gerat, Principis hæc auribus (si aliter Ec-
clesiæ consili non possit) intimare non
differet.

In patronatus transmittitur ad quoscunq;
heredes & plures succedentes vni habent vo-
cem vnius, nec heres patroni institutum muta-
re potest. h. d.

* gl. in verba
redo. clem. 2.
de iur. patro.
* d. de. 2.

Successione quoq; ius patronatus ac-
quiritur; quòd quidē procedit, siue sui, si
ue extranei, * siue ex testamēto, siue ab
intestato sint heredes. Plures * tamē ab

vbo

vno ex patronis Ecclesiæ relictis hære-
des, vocem dumtaxat vnius habebunt in
præsentatione Rectoris, nec iam institu-
tos mutare poterunt.

Si patroni in præsentatione non sint concor-
des, attenditur maior & melior pars. h. d.

Et si * fortè in plures partes patrono-
rum se vota in præsentando diuiserint, * c. quoniam
ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maio- in ext. de iur.
pat.
ribus iuuatur meritis, & plurimum appro-
batur consensu.

Si Ecclesia ob patronorum discordiam detri-
mentum patitur potest Episcopus interdicere
diuini h. d.

* c. i. ext. cod.
tit.

Quòd si * ita simultrates inter eos or-
ta fuerint, vt sacerdos suo ibi officio ca-
nonicè fungi non possit, si aliter prou-
ideri non poterit, præcipere debet Epi-
scopus, vt ibi missarum solennia nō ce-
lebrēt, donec patroni a concordia re-
deat: quòd si intra quatuor * menses factū
non fuerit tunc ordinet Antistes Eccle-
siæ sicut melius eam secūm Deum
iudicauerit ordinandam.

* cap. quo-
ni. in c. si ve-
ro. & c. cum
propter. ext.
de iur. pa.

Episcopus potest ex causa Ecclesiæ patrona-
tū secundū certam formā commendare. h. d.

Quòd si necessarium aut expedire esse
duxerit poterit etiā interim Ecclesiā ali-
cui cōmēdare *, ita tamē, vt si parochia-

* c. nemo de in-
c. ps. de c. in-
lis, 6.

lis sit Ecclesia, nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio constitutus: nec huiusmodi commenda ultra semestris temporis spatium vires suas porriget: nec in vnius persona, nisi vnica fieri poterit.

Episcopus in Ecclesia iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere æconomos, qui colligant fructus erogandos in utilitatem laicorum, h. d.

* c. cum vos.
extr. de offic.
ord.

Erit * etiam Episcopo facultas in Ecclesiis, in quibus Ecclesiastica persona præsentationem non habet, si vel minus idonei præsententur, vel alia de causa aliquos in eis instituere non valeat, æconomos ponere, qui fructus percipere debeant in Ecclesiarum utilitatem erogandos, aut his qui quandoque instituentur, fideliter reservandos.

Patroni possunt convenire de præsentando alternis vicibus, & plures simul possunt præsentari. ut de ipsis Episcopus eligat instituentem, hoc dicit.

* cle. 2. versic. & ut de iur. pat.

Sed * ut facilius provideatur Ecclesiis, non inconueniens visum fuit, patronos ipsos inter se posse liberè convenire de Rectore ab eis alternis vicibus præsentando: quibus etiam ex eadem causa permittitur, ut plures ad vacantem Ecclesiam præsentare valeant, ita ut vnus ex

ex eis eligi possit per Episcopum & admitteri.

Ius patronatus donari potest, sed ob donationem non præiudicatur iuribus Episcopalibus, vendi autem non potest, nisi cum vniuersitate h. d.

Donatione * quoque Ius patronatus ^{* ca. 1. de iur. pat. in 6.} acquiritur. Ut cum Ius, quod quis in Ecclesiis habet, in aliquem liberaliter confert: quæ si fiat Ecclesie, aut loco religioso, quamvis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Episcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed si quis dato precio *, huiusmodi sibi ius comparare ^{* cap. quia. clerici. & seq. ex de iur. pat.} ausus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, nisi tale ius cum vniuersitate rerum temporalium transferretur.

Episcopus non potest spernere patroni præsentationem. Patronus non potest quem propria auctoritate instituere, sub pena excommunicationis, h. d.

Quemadmodum autem ad præsentationem patroni, debet Episcopus clericos instituere, & quod spectis fundatoribus de vacanti ecclesia disposuerit, erit irritum: ita etiam patronus auctoritatem Episcopi negligere non debet. ^{* ca. præterea. extra. d. cit.} Quod si laici * ausu temerario propria

authoritate ad institutionem processerint, tam ipsi anathemate feriendi, quam etiam perperam instituti clerici communione sunt priuandi: qui si etiam adhuc perstiterint, à ministerio Ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

Patroni putatini presentatio tenet. h. d.

* ca. consultat.
tionis. extr. d.
tit.

Interdum * accidit, ut eius qui patronus non est, presentatio tamen rata sit habenda. Ut cum ordinarius ad eius presentationem clericum instituit, qui & Iuris patronatus erat possessor, & patronus credebatur: nam si postea Ius patronatus alius in iudicio euicerit, institutus non debet propter hoc ab Ecclesia remoueri.

Nemo potest seipsum presentare. h. d.

* ca. per no-
stras. extr. d.
tit.

Licet * autem patronus alios presentet, seipsum tamen, quanquam clericus sit, presentare non potest, quantumvis idoneus sit, & quibuscunque studiis iuuetur & meritis: cum nullus Ecclesiasticis sese officiis vltro immiscere debeat.

Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se presentat, nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut presentatoni promissio. h. d.

Sunt autem institutiones collationibus in quibuscumque similes, in quibusdam vero

vero dissimiles. Similes sunt quia quoadmodum is, qui seipsum presentat, instituendus non est: ita etiam is, ad quem pertinet collatio *, seipsum non potest instituere, cum inter dante & accipientem distinctio debeat esse personalis.

* c. fi. extr. de
instit.

Item quemadmodum vacaturæ præbendæ non tenet regulariter collatio: ita etiam promissiones de non vacantibus beneficiis Ecclesiarum in quibus quis Ius obtinet patronatus, nullo iure subsistunt.

Capitulum sede vacante potest instituere presentatos, idem potest vicarius sine speciali mandato Episcopi. h. d.

Dissimiles sunt, quia etsi Capitulum sede vacante * beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, conferre non possit: presentatos tamen à patronis potest, si idonei sint, admittere & instituere. Idem obtinet in vicario: quia licet sine speciali concessione conferre * non possit, presentatos tamen instituere * minimè prohibetur.

* c. fin. de offi.
vicar. in 6.

In Rectorem parochialis Ecclesie potest presentari etiam non in sacris constitutus, licet secus in libera collatione, in qua tamen potest dispensari cum eo, qui est constitutus in minoribus. h. d.

* ca. ex fre-
quentibus. extr.
de instit.

Sunt etiam in eo dissimiles, quòd in

rectorem parochialis Ecclesiæ, etiam non in sacris constitutus præsentari potest, dummodo aliàs sit idoneus, & infra tempus à Iure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiæ cura requirit, promoueri valeat. Collatio autem fieri non potest, nisi in persona eius, qui saltem sit in subdiaconatu cōstitutus: cum histamen qui in minoribus sunt ordinibus constituti, si tales sint, qui infra breue tempus possint in presbyteros ordinari, dispensari poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vitæ necessaria, subministranda. h.d.

Defertur autem patronis non solum circa præsentationē, verum etiam circa honorem processionis *, & circa necessarium vitæ subsidium. Nam si aut ipsi aut illorum filij ad inopiā redacti fuerint, illis erit modeste ab ecclesia succurrendum. *

* c. nobis fuit. in fi. extr. de iure patr.

* can. quicunque fidelium. 16. q. 7.

Ius patronatus tollitur cessione, Collegii constitutione, Ecclesiæ destructione, delicti persequutione. h.d.

Tollitur ius patronatus cessione, vel putà, cum quis id Ecclesiæ, in qua ius habet huiusmodi, cōferendum duxerit. Item, si quis Ecclesiam sine sui reservatione iuris collegiatā fieri patiatur. Et amplius

amplius constat, si ædes sacræ incendio consumptæ fuerit, vel etiā terramotu, vel vitio suo corruerint, extinguī ius patronatus necesse est. Sed & si patronus ausu nefando Rectorem vel clericum ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausus fuerit, tam alias pœnas, quàm iuris patronatus amissionē sustinere debet. Idem iuris est, si patronus efficiatur hæreticus: cū enim bona hæreticorum vniuersa sint confiscanda *, merito cum ista vniuersitate etiam ius patronatus interibit.

* c. vergentis. extr. de hæreticis.

DE CLERICIS NON
RESIDENTIBVS,
TIT. XXIX.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & promissus priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate. h.d.

DEbent * autem hi, quibus Ecclesiastica ministeria sunt committenda, tales deligere, qui & residere in Ecclesia, & curam demadati sibi officij per se ipsos valeant exercere: quod si aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit, amittet: &

* c. quia nonnulli. s. cum igitur. extr. co. tit.

qui dederit, largiendi potestate priuabitur.

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus est: & quæ sint iustæ causæ non residendi, hoc dicit.

Si tamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserant, si moniti & congruo tempore expectati non redierint, eis priuari poterunt *. Iustæ non residendi causæ sunt: veluti, si quis aut Romano * Pontifici, aut proprio Episcopo obsequium exhibeat *. Item si iura, & negotia Ecclesiæ * suæ fideliter prosequatur, aut si, vt studiorum causa abesse possit *, est alicui specialiter indultum, & si quæ sunt aliæ similes.

Ad memoriã iurandæ conducit repetitio. h. d.

Hæc de præbendis, & dignitatibus, atque illarû prouisionibus dixisse nos sufficiat. Verum, quia in hoc tractatu diffusè immorati sumus, vt sequentia præcedentibus melius cõtexamus, quædam in memoriã reducemus. Personarum ergo quidam laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, licet non in sacerdotio, quidam nec in

in sacris nec in sacerdotio. Eorum rursus, qui in sacerdotio cõstituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu, vt Episcopi: quidam in inferiore, vt presbyteri. In sacris verò dicuntur cõstituti Diaconi & subdiaconi. Qui verò nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur, ij sunt qui sunt in minoribus ordinibus constituti. Cæterum, quoniam adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui non minùs in laicatu, quàm in clericatu constituti domino deseruiunt, vt sunt regulares ac monachi, restat, vt & de his pauca subiiciam.

DE REGVLARIBVS,
AC MONACHIS,
TIT. XXX.

Regulariter valet argumentum à regulari ad monachum, & contra h. d.

Quoniam verò, siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadem ferè Iura seruantur, ne verbosa fiat euagatio, dirigamus sermonem in personis monachorû, idem etiã intellecturi de regularibus cæteris. Nã si quid in iis propriè seruetur, separatim ostendemus.

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes à patre traditus monasterio, post annu

can. monachum. 20. q. 1.

can. illud autē. 20. q. 1.

pubertatis potest redire ad seculum, si velit. h. d.
Monachi * fiunt, aut ex paterna deuotione aut ex propria professione, aut ex voti emissione Ex paterna deuotione * monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monasterio offert. Quo casu, si impuberes sacram tonsurā vel velamina susceperint, quindecimo ætatis anno moneri debet & inquiri, utrum in ipso habitu permanere cupiant: si permāuros se professi fuerint, vel professionem à se prius factā ratam habuerint, vltius penitendi locū non habebunt: si verò ad secularem habitū reuertī maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia satis inutile est, ut coacta seruitia Domino præstetur. Quæ etiam ratione constitutum est, ne quis inuitus ordinari debeat.

Si impubes præter parentū voluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare, secus si sit pubes. h. d.

Quod si * impubes præter parentum voluntatem tonsurā accepit monachalem, parentes id factum irritare valent: sed si intra annum ad proprium Episcopum, vel alium competentem iudicem non reclamauerint, reuocare amplius non poterunt. Si verò in grandiori ætate ado

* c. 2. extr. de regul.

te adolēcentes seruire Deo elegerint, non est potestas parētibz prohibendi.

Professio est duplex, tacita & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h. d.

Propria professione monachus efficitur quis, aut expressē, aut tacitē. Expressē, ut si quis post annū probationis habitū suscipiens monachalem regulis monasterij obstringi se velle proficitur. Si tamen ante tēpus probationis regulariter præfinitū *, is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem amittit, Abbate per se vel per aliū pfectionē recipiēte, regulari obseruatiā obligatur, & verē monachus est censendus.

* ca. ad Apostolicam. extr. eo. tit.

Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus, per monachalē ionem fit liber. h. d.

Quemadmodū autem discretus Abbas ex causa ante probationis tempus professionē recipere potest, ita ex causa interdum proferre. Vnde * si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachalis habitus concedendus non erit: ne si forte post annum statim præstetur, postea seruus, aut aliās inhabilis ad monasterium deprehendatur. Quod si seruus per trien-

* ca. si seruus. dist. 54.

nium in monasterio commoratus, postea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficitur.

Ordinatus ignorante domino, si fiat monachus, sit liber, aliàs dominus potest intra annum recipere seruum. h.d.

** ca. si seruus. ubi gl. di. 54.* Quinimò * si prius ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus, monachus fieri elegerit, iugum seruitutis euadet: aliàs intra vnus anni spacium domino & seruilem fortunam probare, & seruum suum recipere licebit.

Predicadores, Minores, & Mendicantes, non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur. h.d.

** ca. constitutionem. co. tit. in 6.* Quòd * tñ de facultate recipiendi ante annu professionis dicitur, nō est perpetuū. Predicadores em̃ & minores, aliq̃ medicantiū ordines ante annu p̃bationis elapsū, quēquā ad sui ordinis professionē vel seculi renūciationē faciendam, recipere non possunt. Quòd si fortē contrā fecerint, & is qui sic receptus fuerit, eorundē ordini minimē alligabitur, & receptores à receptione ad professionē quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, quā aliis pœnis, quæ huiusmodi regularib⁹ pro culpis infligi solent, grauioribus subiiciendi erunt.

Delatio

Delatio habitus tacitam ostendit professionem, & vnusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit. h.d.

Tacitē profitetur quis, cum idoneis coniecturis apparet *, quòd perpetuò vult domino in religione seruire, & vitam ducere monachalem: vt puta, habitum post annum retinendo, vbi is nouitij & professis communis & indistinctus est *: vel professorum habitum suscipiendo, vbi is distinctus habetur. Vnde & Toletano Concilio inductum est, vt clerici, qui se fingunt habitu & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, & veri monachi fiant.

** c. statum. extra cod. tit. * c. r. s. r. e. ti. in 6. c. exparte. ex. co. tit.* Ponit differentiam inter expressam & tacitam professionem. h.d.

Vtrum autem quis expresse professus fuerit, an tacitē, interdum multum interest. Expressa enim professio, etiam seculari habitu non mutato *, illi religioni præcisè obligat quam quis professus fuerit. Tacitē * verò facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantum datur, susceptionem, non illi specialiter, cuius est susceptus habitus, sed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ sit ætatis, ac sciens, & prudens triduo in

cuius

** c. non solum. s. sed expresse de regularibus. in 6. * d. c. non solum. s. facile.*

cuius habitus delatione perseueret.

Beneficium non vacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressi, hoc dicit.

* c. beneficium.
eo. tot. in 6.

Et si contigerit eum, qui religionem ingreditur, beneficium retinere*, intra probationis annum non erit alicui conferendum: sed interim per alium assignata sibi congrua de prouentibus portione, beneficio inferuendum erit. Si tamen ingressi ad id accedat assensus, aut quod vitam mutare voluerit, liquido appareat, aut legitimam professionem emisserit, beneficium alteri liberè conferri poterit.

Qui vitam regularem vovit, monasterium ingredi debet, non obstante quod fuerit praelaturam consecutus. h. d.

Is quoque, qui votum de ingressu religionis compos mentis emisit, vt monachus fiat, cogendus erit. Vsq; adeò. enim Deo voti ligat emissio, vt etiam si quis post votum praelaturam fuerit consecutus, Domino tamen promissa redde re sit compellendus.

* cap. pen. eo.
tit. in 6.

Per votum solenne derogatur simplici. h. d.
Illud quæri potest, Si quis post votum* de certa religione intranda emissum, aliam religionem etiam laxiorem ingre

ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidemne possit, voto non obstante priorè, licitè remanere: in qua specie, cum per secūdum solenne votum priori simplici derogari potuerit, responsum est, posse monachum in ea religione, in qua professus est, remanere: eadem tamen pro voto non completo, penitentiam imponendam. Est autem in proposito votum simplex, quod nō est aliqua professione munitum. Solenne verò est, quod quis per professionem tacitam, vel expressam comprobauit.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monasterio. h. d.

Is igitur, qui legitima in ætate constitutus, habitum semel induit spontè, religiosum propositum vltro susceptum de se re non poterit, sed proprio Abbati obediens, in castitate in proprio deget monasterio.

Monachus nō potest aliquid proprium habere, nec contra hoc potest Papa dispensare. h. d.

Sed* nec aliquid proprium possidere debet: & si quid habet, totum in continenti resignabit. Nam abdicatio proprietatis adeò est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. Et si proprie

* cap. cum ad
monasterium.
extra de statu
monacho.

proprietas apud quenquam inuenta fuerit in morte, is est Christiana sepultura priuandus, & sepultus exhumandus: prout etiam beatus Gregorius fecisse narrat.

Potesť monachus transire solus in arctiorē religionē: & si dubitetur, an sit arctior, in qua monachus vult migrare, stat iudicio Abbatis. h. d.

Sed nec temerē monachus de monasterio * in monasterium migrare permittendus est, nisi monasteriū, ad quod transitum facere cupit, districtius existat. Quo * casu, nullo obstante priuilegio, praelatus monacho sine difficultate debet transendi licentiam indulgere, ne videatur propositum impedire diuinitus inspiratum. Quod si fortē probabilius dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem transire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, superioris est iudicium requirendum, ne fortē angelus Sathanæ in lucis Angelum se transformet.

Mendicantes solum in ordinem Carthusiensium migrare possunt h. d.

* clem. r. c. tit. de regular. Mendicantibus * vero approbatis, qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monasterium confugiunt, etiam si auctoritate Apostolica fuerint muniti, Clemens

Clemens quintus, sacro approbante Concilio, interdixit ne vocem aut locum in capitulo talis monasterij haberent, neve ad prioratus administrationes, aut quæcunque officia assumi possent. Sed nouissimē * Martinus quartus omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, excepto ordine Carthusiensium sine speciali sedis Apostolicæ concessione transire: tam recipientibus, quàm receptis, ipso facto excommunicationis pœnam incurfuris.

Abba'es debent perquirere fugitivos, & monachi nō possunt præesse Ecclesijs parochialibus, licet secus sit in regularibus. h. d.

Fugitivos * verō debent Abbates sollicitē perquirere, & vt ad monasteriū & frugem melioris vitæ reuertantur, opportunis remedijs prouidere, nec ordinarios qui eorum suppleant negligentiam, expectare. Singuli quoque monachi per villas *, & oppida non debent discurrere, nec per quascūque parochiales Ecclesias disponi: quod in regularibus, cum regulæ inseruiant laxiori, specialiter cautum non inuenitur. Ideoque * illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesijs præesse permittitur.

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem

* extr. r. communi, de reg.

* cap. fin. extra cod. titul.

* c. 2. extra de stat. monacho.

* c. quod Dei. de statu. monac. extra.

batem. hoc dicit.

* can. Abbatem. cum duo. seq. 18. q. 2.

Vt autem inuiolabiliter monastica disciplina custodiatur, de congregatione monachorum Abbas eligendus est *, quem ordo vitæ & meritum magis posceat ordinari, vt vni tantum præstet monasterio, qui cautus sit in regimine, humilis, & discretus, & cui monachi cum omni obediencia & deuotione subiaceant.

* ca. cum in magistrum. ext. de elect.

Non professus non potest eligi in Abbatem, sed bene in episcopum. h. d.

* c. nullus religiosus. de electio. in 6.

Et propterea cum in magistrum * assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse non nouit: Religiosus, qui regularem ordinem antè non fuerit expressè professus *, in Abbatem, vel ad aliam regularium prælaturam eligi non poterit: quanquam ad Episcopalem dignitatem, talis in secularibus vel regularibus Ecclesiis eligi minime prohibeatur.

Visitatores creandi, & quid agere debeant. hoc dicit:

* ca. in singulis. & c. seq. ext. de statu monacho. * clem. 1. eo. tit. de stat. monacho.

Visitatores quoque in capitulo creati sunt secundum formam generalis Concilij *, qui visitationis officium exerquantur, & omnia, quæ Viennensi Concilio * constituta sunt, fideliter obseruari faciant, & de statu monasteriorum & obse

& obseruantis regularibus diligenter inquirent: & tam in spiritalibus, quam in temporalibus corrigant & reforment, quæ viderint corrigenda, & omnia secundum Honorianæ constitutionis tenorem prosequantur.

Non debet quis inuenire, vel fundare nouam religionem. h. d.

Nouissimè * sciendum est, generali concilio semel atque iterum cautum esse, ne quis in posterum nouam religionem inueniat: sed quòd, quicumque ad religionem conueriti voluerit, vnam de probatis assumat. Similiter etiam de ijs qui religiosam domum de nouo fundare voluerint, cautum est, vt regulam & institutionem de probatis assumant.

* c. fin. ext. de religio. dom.

FINIS LIBRI PRIMI.

K

INSTITVTIO-
NVM IVRIS CA-
NONICI LIBER

SECVNDVS.

DE RERV M DIVISIONE,

ATQVE ILLARVM ADMI-
NISTRAT IONE,

TITVLVS I.

*Res Ecclesiasticae sunt aut spirituales, aut
temporales. h. d.*

VPERIORE libro de
Iure personarum expo-
suimus: modo videamus
de rebus Ecclesiasticis,
illarumque tractatione,
& administratione. Summa rerum
Ecclesiasticarum diuisio in
duos articulos deducitur:
nam aut spirituales sunt,
aut temporales. Spirituales
sunt, quae spiritui deserviunt

uiunt atque animae causa sunt institu-
ta: vt Sacramenta Ecclesiae, altaria, &
his similia. Temporales sunt, quae non
tam spiritus, quam corporis gratia pro
Ecclesiasticis ministerijs, sacrorumque
ministeriorum vsu sunt comparatae: vt
sunt, praedia, domus, & fructus deci-
males.

*Res spirituales, sunt aut incorporeales, aut
corporeales: & corporeales diuiduntur in Sa-
cramenta, in res sacras, sanctas & religiosas,
hoc dicit.*

Rursus spiritualium quaedam sunt in
corporeales, quaedam vero corporales.
Incorporeales sunt, quae neque tangi, ne
que sensu corporeo percipi possunt: qua-
les sunt, virtutes, & dona Dei, aut quae
in iure consistunt. Corporeales sunt, quae
tangi & humanis sensibus percipi pos-
sunt. Harum autem quaedam sunt Sacra-
menta, quaedam sacrae sunt, & sanctae,
quaedam religiosae. Videamus igitur nunc
de spiritualibus: & quidem incorpora-
les, cum de his tam supra opportunis lo-
cis loquuti fuerimus, quam etiam infra
suo tempore dicturi sumus, specialem
tractatum minimè exigunt: itaque tra-
ctemus iam de corporalibus, ac primùm
de Sacramentis, de sacris, sanctis, & reli-

giosis, consequenter etiam locuturi: ac demum de rebus temporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS,

TITVLVS II.

Quid sit Sacramentum h. d.

* can. sacrificium de consecrat. dist. 2.

Sacramentum *, est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita quod eius similitudinem gerens & causâ existat.

Sacramentorum quedam necessaria sunt quedam voluntaria h. d.

* can. inmissi-
sionem. §. sed
notandum. r.
q. r. gloss. r. c.
veniens extra
de transactio.

Sacramentorum summa diuisio hæc est *: quod aut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt, quæ sine interitu salutis æternæ prætermitti, & contemni non possunt: vt sunt, Baptismus Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia extrema vñctio: quæ omnia ad participandam cuiusque profectum sunt principaliter instituta. Voluntaria sunt, quæ sine salutis dispendio, pro cuiusq; arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt Ordo sacer, & matrimonium: & hæc ad totius Ecclesiæ profectû, & subsidium pinc

principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quedam de seruiut: ad ingressum Ecclesiæ, quedam ad progressum in ecclesia, quedam ad egressum ab Ecclesia. h. d.

Et rursus necessariorum quedam ad ingressum Ecclesiæ sunt comparata, vt baptisumus: quedam ad progressum in Ecclesia, vt Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia: quedam ad egressum ab Ecclesia, vt postrema vñctio.

Secunda distinctio Sacramentorum, quod quedam characterem imprimunt quæ iterari non possunt, quedam non imprimunt quæ iterationem admittunt h. d.

Rursus Sacramentorû quedam characterem imprimunt, quedam verò nõ. Quæ characterem imprimunt, iterari non possunt: vt Baptisumus, Confirmatio, Ordo sacer. Cætera verò, quæ characterem nullû imprimunt, iterari minimè prohibentur: vt, Eucharistia, Vñctio, Pœnitentia, Matrimonium.

Sacramenta constant elemento & verbo. h. d.

Cõstant autẽ Sacramenta elemento & verbo. Elementû hic accipimus, quic quid sub visibili natura, inuisibilem gratiam designat & cõrinet. Verba sunt,

quæ formæ visibilis efficaciam exprimentur: ergo accedente verbo ad elementum, sacramentum fiet.

Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Ecclesia, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h. d.

Illud quoque scire nos oportet, quod non Ecclesia, sed ipso Domino instituente Sacramentis vimur: sed tamen ideo Ecclesię Sacramenta nuncupamus, tum quod per ea sanctificata, & cælesti spōso matrimonij fœdere cōiuncta sit: tū, quod illorum dispensatio eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h. d.

* cā aliud est.
 & can. seq.
 de consecrat.
 distinct. 4.

Ergo * qui baptizat, qui absoluit, & in singulis Sacramentis diuinitus operatur, Dominus est: ministri verò Ecclesiæ in conficiendis sacris mysterijs, vel dispensandis, præter nudum ministeriū nihil sibi vendicare valent, cum nō propriam, sed eius qui Sacramēta instituit, personam referant, nec vlla ex ipsis sanctificandi virtus manet. Vnde, quāquam eos inculpatos esse deceat, si tamen mali sunt, vel à Catholica communione se iuncti, nihilo min⁹ & conficere sacramenta, & dispensare poterūt: veluti enī per

per lapideos canales ad areolas aqua trāsfunditur, & solis radij per loca fœti diffusa transeunt, nulla contactus maculatione contaminantur: sic multo magis Sacramenta nulla ministri fœditate commaculantur.

Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesiæ. h. d.

Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesiæ concordem habeant. Caterum si aliud agere intendant, puta sacris illudere mysterijs, vel aliud, quod Ecclesiæ non cōsentiat, nihil agitur: sine fide enim spiritualis potestas exerceri quidem potest, sine Ecclesię intentione non potest. His circa Sacramenta generaliter cognitis, exordiamur nunc de singulis etiam specialiter dicere: & quia baptismus fundamentum * est & ianua cæterorum, merito ab eo principium sumamus.

* cap. venies
 ext. de presb.
 non baptizat.

DE BAPTISMO, ET EIVS EFFECTV,

TIT. III.

Baptismus operatur anime ablutionem, & in locum circumcisionis est institutus. h. d.

Baptismus * est ablutio corporis exterior: quæ, adhibita certa verborum forma, interiorem animæ abluitione designat & operatur. Veluti enim circūcisio in populo * Dei, in fidei iustitiæq; signaculum instituta, ad significatione in purgationis originalis veterisq; peccati paruulis valebat: sic & baptismus ad hōis innouationē valete cœpit.

Licet in baptismo plena contingat peccatorum remissio, nō tamē cōtingit plena nouitas. h. d.

Non tamen ex quo quisq; baptizatur, statim etiā in eo omnis vetus infirmitas absimitur, sed renouatio ad remissionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationē spiritualiū: cetera verò sunt in spe, donec re compleatur: quod erit in surrectionis tempore. Quamuis ergo in baptismo plena fiat peccatorum remissio: nō propterea plena nouitas & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi * autē cura ad solos sacerdotes pertinet, eiusq; ministerium nec ipsis diaconis explere permittitur, absque Episcopo

* gl. i. in sum. de consecr. dist. 4.

* can. ex quo. dist. 4. de consecr.

Episcopo vel presbytero: nisi his procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quo casu & laicis fidelibus, atq; ipsis mulierib; * baptizare permittitur. Presbyter verò, cuius negligentia commissum est, vt quis sine baptismate ex cesserit, deponendus erit. *

Baptizati ab hæreticis, schismaticis, paganis, vel alias facinorosis, non sunt denudò rebaptizandi. hoc dicit.

Sed & si qui ab hæreticis *, siue schismaticis, vel etiā paganis, aut alias facinorosis baptizati nō fuerint, iterū baptizari nō debent. Antiqua * tamē patrum induxit institutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cū ad sanctā Ecclesiam redierint, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinum matris Ecclesiæ reuocetur.

Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

Sed * quāquā baptismus ab hæreticis, schismaticis, vel paganis susceptus valeat, ipsum tamē se baptizare nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & femina nascitur, alius est qui carnalia gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatio ne, qua soboles ex aqua & spiritu san-

* ca. mulier. d. dist. 4. de de consecr.

* cā. quicumque. d. dist. 4.

* can. siue ab hæreticis & can. seq. de consecr. dist. 4.

* can. ab anti qua. d. dist. 4.

* c. debitū. ex. cod.

cto renascitur, alius debet esse qui spiritaliter generet, ali⁹ qui generetur. Vnde de Iudæo, qui in mortis articulo constitutus, in aquam seipsum immergendo dixerat, *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spirit⁹ sancti*, responsum est, de nuo ab alio illū baptizandum esse, vt ostēdatur, quod ali⁹ est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamuis si talis continuo decessisset, protinus ad patriam euolasset, non propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius fluminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidē de illo rectē creditur, qui visibiliter nō baptizatus martyrij subiit sacramentum. Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quē non cōtemp⁹ religionis, sed terminus necessitatis excludit. Vnde scitē^r scriptū à quibusdā reperitur, baptismū alium esse fluminis, aliū fluminis, aliū verō sanguinis, cum baptismi virtus & efficacia, non tā ablutio ne * corporis, quā fide cordis cōrineatur: & aliud sit per ministeriū baptizare * quod sacerdos exequitur: aliud p potestātē quam Dominus nō vsque adeo sacramentis adiunxit, vt sine illis eorūdem gratiā tribuere non possit.

PATRI

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesie: & non debet minor esse virtus baptismi, quā circuncisionis. h. d.

Non tamen, quia fide cordis baptismatis virtus cōrinetur, ideo minū paruos *, qui credere ob aetatem non possunt, vnda salutaris abluit, cum scij non per vsum, sed per habitū fidei, quē suscipiunt in baptismate, credere nō male credentur, & in fide parentū * & Ecclesie, alio proficiente, baptizati, ob fidei sacramentum rectē fideles dici possunt: & cum circuncisio * tam adultis, quā paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior tamen existit, cum tam viri, quā fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quā paruulis est conferendus.

Tam mater, quā filius, in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ad id creditur baptismus iteratus. h. d.

Is * quoque, cuius mater vel pregnās, vel in ipsa hora qua parturit, mortis vrgētē periculo, baptismatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis baptizatus reputabitur, cum vtique ad maternum corpus, cum esset in utero, pertineret: nec ibi regeneratio repē-

riri

* glo. r. in sum. de conse. dist. 4.

* cā. verus baptis. d. dist. 4.

* can. aliud est. d. dist. 4.

* c. maiores. in fine prin. ext. cod.

* cā. illud. & cā. seq. vers. paruuli. de cōsec. dist. 4.

* cap. maiores. g. cū ergo. extr. cod.

* cā. si ad matrem. & cā. seq. de consecra. dist. 4.

riri possit ubi generatio non precesserit, nec in hoc infanti, qui nascitur, aliquid mater participat, cum uniuscuiusque propria voluntas in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & agrotantes baptizari possunt h.d.

** c. a. parvuli. alio. & can. seq. d. dist. 4. de consecr.* Muri quoque * & surdi, item agrotantes, qui pro se respondere non possunt, alijs pro se profitentibus, recte baptizari poterunt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt h.d.

** c. maiores. in fin. ext. eod.* De dormientibus * & amētibus quæsitum est, & planè si prius quàm dormirent, aut amentiam incurrerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis eadem perdurare voluntas intelligitur, si sic immersi fuerint, characterem sacramenti non suscipiunt, secus autè, si prius catechumeni extitissent, & baptizandi propositum habuissent: tales enim in necessitatis articulo baptizare consuevit Ecclesia. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obstitentem.

Inuitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus h.d.

Sed & si quis non spontè, dum tamen non omnino coactus baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit: ut putà, cum quis terribus, atque supplicijs ad vnam salutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, est ad fidei Christianæ cogendus obseruantiam. Ille vero, qui nunquam cõsentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem sacramenti suscipit.

Plus est enim expressè contradicere, quàm minimè consentire.

Is de quo non est præsumptio quòd sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari h.d.

Illud * in dubium venire non debet, quories nulla extant indicia inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdem baptizari minimè prohibèdos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio finit, ut iteratum videatur: nec temeritas interuenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui

** c. si nulla extant de consecr. dist. 4.*

Chri

Christianis parētibz natus, inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter præsūmitur quod baptizatus fuerit, vt hæc præsūptio pro veritate sit habenda, donec euidentissimis argumentis contrarium probatum fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet seuerissime puniri, ignoranter verobis baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.

* can. qui bis.
de cōsec. di. 4. Quod si quis sciens & prudens iterum baptizari sustinuerit, arctissime pœnitentiæ subiiciendus erit: quod si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

Iterantes Baptismum sunt deponendi ab officio, & beneficio. h. d.

Illi quoque, qui ausu temerario in homine iam baptizato cœleste lauacrum iterare ausi fuerint, excommunicationis mucrone percussi, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

Multa sunt in baptismo, qua non sunt de eius substantia. h. d.

* can. non vt. ex. sed. Postremò sciendum est, quod licet verbo tantum & elemento, baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen à sanctis patribz, ad eius decorera fuerunt solenniter constituta,

vt

vt immersionis numerus, exorcismi, clericorum exufflationes, salis benedicti exhibitio, saluæ contactus, inunctio: quæ si ex neglectu prætermissa fuerint, omisso culpa reos arguet.

Baptismus non debet conferri in privatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam mobilitatem. h. d.

Illud etiam nouissimè * Viennensi * cle. vni. concilio constitutum est, ne quis in privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regum vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emerferit, propter quam ad Ecclesiam absque periculo accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO
CHRISMATIS,
TIT. IIII.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. h. d.

Quamuis.

Vamuis autem continuo transituris regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiam confirmationis auxilium est necessarium. Ita enim coniuncta sunt hæc duo sacramenta, ut vnum ab altero, nisi morte præueniente, separari non debeat.

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ, & soli Episcopi chrismant. h. d.

** can. nouissimæ. de consecr. dist. 5.*
** can. 1. de consec. dist. 5.*
Igitur omnes fideles post baptismum paracletum * per manus impositionem accipere debent, ut perfecte Christiani inueniantur. Spiritus * Sanctus enim, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur & augmentum præstat ad gratiam. Vnde * cum cæteras vñctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, hoc est, Episcopus conferre debet: alioqui nulla excusante consuetudine chrismatio irrita habebitur & vacua, nec inter Ecclesiastica sacramenta reputabitur, cum manum imposuisse præter Apostolos, quorum hodie vicem substituent Episcopi, nulli alij legantur.

** c. vni. §. per frontis. ext. de sacr. vñct. & c. a. manus quo. de consecr. dist. 5.*

Ieiunium

Ieiunium à ieiunio debet dari Chrisma, nisi necessitas aliud cogat. h. d.

Accedent igitur, qui legitimæ sunt ætatis, ad confirmationem ieiunii, * ut à ieiunio Episcopis sacro chrismate in fronte deliniti per manus impositionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, vel qualibet causa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione, manus imponi poterit.

** can. Ut ieiunium. & can. seq. de consec. dist. 5.*

In Baptismo, Confirmatione, & Catechismo debent patrini intervenire. h. d.

Illud * commune est tam his qui baptizandi sunt, quam etiam illis qui confirmationis munus recipere debent, ut aliquem in patrinum habeant, qui eosdem in religione Christiana & fide Dominica instituat, & qui pro eis apud Deum, quasi fideiussor existat: quod & in catechismo obseruandum erit.

** ca. vos ante omnia de consecr. dist. 4.*

Patrini non debent esse plures, vel non baptizati, vel confirmandi. h. d.

Admonendi tamen sumus, quòd nec plures quenuam in baptismo, aut in confirmatione suscipere debent, sed vnus * tantum, siue vir, siue mulier: nec quenuam quispiam tenere, vel leuare poterit, qui ipse baptizatus non sit, vel confirmatus.

** ca. non plures. de consec. dist. 4. & can. seq.*

Parentes non possunt esse patrum propriorum filiorum, nec Abbates, vel monachi aliorum. h. d.

Parentes quoque proprios filios, vel Abbates, * vel monachi alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

* can. non licet de consecr. dist. 4.

Nec baptismus, nec Chrisma possunt iterari, & utrunque conferri potest tempore interdicti. h. d.

Commune etiam illud est utrisque, quod & neutrum (ut paulo ante diximus) iterari potest, quippe quod ambo characterem imprimunt, & quod interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum utrunque conferri, & pro utroque chrisma cōfici poterit, ut infra suo loco latius exponemus.

DE POENITENTIIIS, ET REMISSIONIBVS, TITVLVS V.

Quid sit poenitentia, & effectus poenitentiae. h. d.

Poenitentia, est Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Multiplex enim Dei

Dei misericordia ita lapsibus humanis subuenit, ut non solum per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinā spes aeternae vitae reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio se iudicio condemnantes, per sacramentum poenitentiae ad criminum remissionem, quasi ex naufragio arrepta tabula ad portum peruenient.

Tres sunt species poenitentiae, & poenitentia solennis iterari non potest, & poenitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. h. d.

Sunt autem poenitentiae tres species: quaedam enim est solennis, quaedam publica, quaedam priuata. Solennis est, quā propter maiora scelera Episcopus in capite ieiunij, seruata certa rerum serie, delinquentibus solet imponere: quae quidem ne Ecclesiae vilescat auctoritas, iterari non debet: & tales poenitentes ad sacros ordines (ut supra exposuimus *) inhabiles reddit, quippe quae nec aliter potest sacerdotibus imponi, quam si prius caelestis militiae cingulo exuri fuerint.

* tit. qui pro. no. non poss. g. poenitentes.

Publica delicta & publica poenitentia lui debent. h. d.

Publica poenitentia est, quae publicè,

nulla servata iuris solennitate, peragenda iniungitur: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint occulta correctione purganda, recte constitutum est, ut qui publice peccando proximo suo scandalum praeberint, publicam etiam poenitentiam à propriis sibi sacerdotibus impositam peragere debeant. Apparet itaque ex his, quod licet omnis solennis poenitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis.

Vnusquisque semel in anno debet confiteri & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h. d.

Priuate, aut secreta poenitentia est, quae in occulto Deo fit & sacerdoti. Statutum est enim generali Concilio, ut omnis fidelis, quam primum sapere coeperit, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteatur, & iniunctam sibi poenitentiam propriis viribus adimplere studeat, suscipiens reverenter ad minus singulis annis in Paschate Eucharistiae sacramentum, nisi forte de sacerdotis consilio, ex causa duxerit abstinendum alioqui & vivens ab ingressu Ecclesiae arcebitur, & moriens Christiana carebit sepultura.

* can. omnis
vtriusque. ex-
tr. eod.

Poenitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h. d.

Constat igitur poenitentiae sacramentum tribus partibus: contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio nihil aliud est, quam dolor pro peccatis voluntarie assumptus cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio (ut Augustino placet) est, per quam morbus latens spe veniae aperitur: vel, Confessio, est Canonica peccatorum coram proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri non proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, vel ab Episcopo vel si confiteatur fratribus habentibus generalem potestatem audiendi confessiones. h. d.

Quod autem dicitur coram proprio sacerdote, ita demum obtinet, si nulla legitima causa subsit eius declinandi iudicium. Ceterum si quis vel proprii sacerdotis imperitiam, & vereatur, vel alias eius vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti, & confiteri voluerit, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio: cum aliter illum alienus, quacunque suffragante consuetudine, non possit absolvere, vel ligare.

* can. fin. de
penit. dist. 6.

* can. omnis
vtriusque. §.
si quis autem.
ex. eod.

Si quis tamen regularibus generalē audiendi confessiones potestatem habentibus, & locorū ordinariis presentatis, & ab iisdem approbatis, confessus fuerit, Parisiensis Doctoris reiecta sententia, non magis eadem peccata tenentur iterum confiteri, quā si ea proprio sacerdoti iuxta generalis concilij dispositionem confessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h.d.

Ep̄s quoque subdito suo, ut quemvis idoneū sibi deligat confessorē, facultatem cōcedere poterit, cum nō minoris esse debeat efficaciae ab Ep̄o obtentā licentia, quā à Parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. hoc dicit.

Sed & si pœnitendi urgeat necessitas, nec desideranti locus, aut tempus proprium sacerdotē offerat, & si is, cui quis confiteretur, soluendi nullam potestatem habeat, tanta tamen est vis confessionis, ut dignus fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudine cōfiteri non refugit. Votum enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detru-

dendus, qui reuelat confessionem. h.d.

Sed * siue proprius sacerdos, siue ^{* can. omnis utriusque. §. caueat. extr. eod.} alius pœnitentiā audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis modo confitentem prodar: quoniā qui peccatum in pœnitentia iudicio sibi detectū reuelare ausus fuerit, nō solum à sacerdotali officio deponendus erit, verum etiam ad agendā perpetuō pœnitentiā in arctum monasterium detruendus.

Sacerdos non debet quem absoluerit de casibus reservatis Papæ, vel Episcopo. h.d.

Illud etiam animaduertere sacerdotem oportet, ne quem scilicet ab his criminibus absoluedo liberare tētet, quorū absolutio, aut Apostolico *, aut proprio ordinario est reservata: utputā, si pœnitens clericum enormiter læserit, Ecclesiam combusserit, vel fregerit, falsum commiserit, Cardinalem vel Episcopum insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in aliis casibus. ^{* clem. 1. §. quibus. versic. nec etiam. de priuileg.}

In generali cōfessione nō veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. h.d.

De * eo tamen quæsitum est, si Episcopus subdito suo concesserit, ut sibi possit idoneum eligere cōfessorem, an tunc ille, quē is elegerit, in casibus, qui eidē Episcopo specialiter reservantur, ab-

soluendi habeat facultatem: & cum in generali concessione illa minimè veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie cōcessurus, responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio, & confessio sine satisfactione parum proficiunt. h. d.

Sed nec contritio multum proficiet, nec confessio, nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio: Quæ nihil aliud est, quàm quædam iniuriæ illatæ compensatio: nullus enim delictorum accipit veniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualēcunque, etsi longè minorem, quàm debeat, pœnam soluerit. Nec sufficit mores in melius cōmutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiā de his, quæ facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis, orationibus, & ieiuniis.

Medici, qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi. hoc dicit.

* ca. cum infirmitas. extr. eod.

Medicos * etiam admonere oportet, vt cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos vocent animarum: vt, postquàm

postquàm fuerit ægrotanti de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur. Si quis autem medicorum secus fecerit, ab Ecclesiæ ingressu arcebitur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.

Qui habuit propositum confitendi, potest absolui, si sentia morbi non possit confiteri. hoc dicit.

Si quis autem in infirmitate constitutus, pœnitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, vel in phrenesim cōuersus fuerit, & pœnitentiam moriturus, & per manus impositionem reconciliationem accipere poterit.

Deputatus ultimo supplicio sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ non negatur. h. d.

Nec infirmis solum, sed etiam ultore gladio morituris in hac parte iura subueniunt, cum ultimo damnatis supplicio * pœnitentiæ sacramentum, si ^{* clem. 1. de pœnit.} petant, non solum negari non debeat, verum etiam sint censura Ecclesiastica ab ordinariis locorum coercendi, quicunque aduersarentur, quò minus id consequantur. Quod ipsum & de Eucharistia quoq; intelligendum erit, cum

quibuscunque pœnitentia non negetur, viaticum quoque, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligatur esse concessum.

DE EVCHARISTIA,

TIT. VI.

Maximum est Eucharistia sacramentum, & saltem semel in anno debet assumi. h. d.

St autem inter cœtera, Eucharistia sacramentum maximū * & oblationes omnes longè antecellit. Vnde, sicut præstantius est cœteris, ita etiam diligentius excoli debet. Et quidè circa prima fidei cunabula frequentissima erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio, sed cum postea paulatim tepescente charitate rariùs homines communicarent, constitutum fuit *, vt nisi quis maioribus fortasse criminibus impediretur, tribus saltem vicibus in anno communicare deberet: donec refrigescente penitus religionis ardore, eò tandem ventū est, vt semel saltem singulis annis *, vnusquisq; cœlestis mentis debeat esse particeps.

* can. nihil in sacrificiis de consecra. di. 2.

* can. et si non. de consec. di. 2.

* can. omnis. de pœnit.

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantum non pluries, nisi ex magna causa, vel in necessitate Domini. hoc dicit.

Inuoluit tamen, vt Deo quotidie sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labi mur, ideo etiam Christus quotidie mysticè pro nobis immolatur: in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos, quacunque præfulgeat dignitate *, amplius quàm semel in die celebret, nisi aut aliter faciendum Domini natiuitas * suadeat, aut vrgens cogat necessitas. Satis enim felix est, qui semel dignè celebrat.

* c. de refren. te. extr. de cele. br. missar.

* c. consilium. si. extr. de cele. br. missar.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior, nisi sub sit necessitas. h. d.

Sed nec ab omnibus, nec passim omnibus, tantum sacramentum exhiberi debet: nam veluti solus sacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quod si presbyter aliter, quàm per semetipsum infirmum, vel alium communicet, ex Rhemensis * concilij dispositione, sui gradus periculo subiacebit. Permisit tamen Laodicense concilium *, si necessitas vgeret, vt diaconus præsentè presbytero Eucharistiam

* can. peruenit. de consec. di. 1.

* can. præsentè. di. 93.

fiam iussus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quo ad seipsum, est suspensus, non quo ad alios. h. d.

Imò & sacerdotes, si qua criminali macula * sese infectos esse sentiant, ab huiusmodi exhibitione abstinere debent. Quamquam si peccato mortali * vel minori excommunicatione illigatus celebret & sacramenta conferat, licet graviter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & sacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cum non à collatione, sed à participatione, quæ in sola perceptione consistit, videatur esse remotus.

Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia: pro cæteris autem, maxime infirmis, semper debet esse parata. h. d.

Item quamvis regulariter nullus, etiam si quem sacerdoti peccatorem & impœnitentem esse liqueat, ab altari sit arcendus: Scenicis * tamē, atque histrionibus, cæterisque personis huiusmodi, quandiu tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec enim Evangelicæ disciplinæ congruit, ut pudor, & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione scædatur. In cæteris prospiciet presbyter, ut si quis infir

* c. n. sacerdos qui. r. q. r. in fi.

* c. si. extr. de cleric. excom.

* can. pen. de consec. dist. 2.

infirmatus fuerit, ita Eucharistiam paratam habeat *, ut nemo sine communionemoriatur.

* can. presbyter Eucharistiam. de consec. dist. 2.

Sacramentū Eucharistiæ constat visibili forma, veritate corporis, & spiritali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. h. d.

Constat * autem Eucharistiæ sacramentum visibili forma, veritate corporis & virtute spiritali. Forma visibilis est panis, & vini *: vinum verò hoc loco intelligimus aqua permixtū: nec enim in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum utrunque ex latere illius profluxisse legatur. Illud etiam rationalis consuetudo generalis habet Ecclesiæ, ut plus in eo vini, quàm aquæ sit ponendum *.

* gloss. in sum. de consecrat. dist. 2.

* summ. d. distinct. 2.

In sacramento altaris & panis & vinum sunt vera caro & sanguis Domini. h. d.

* c. perniciosis. ex. de celebr. missar.

Veritas * est carnis, & sanguinis: sicut enim ante cōsecrationē panis est & vinū, quod natura formavit: ita etiā post cōsecrationē vera Christi est caro & sanguis, quem benedictio consecrauit *.

* c. cum Martha. §. distinguendum. ex. de celebr. miss. ext. d. gl.

Virtus sacramenti est charitas, & veritas. hoc dicit.

* can. nos autem. de consec. dist. 2.

Virtus est charitatis *, & veritatis: nā veluti ex multis granis unus fit panis, & multis racemis unum vinum, ita &

* vide in præced. §.

nos

nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati, vnum euadimus.

Ponit, quomodo & quando tria, quibus constat sacramentum altaris, sint sacramenta. hoc dicit.

** ca. cum Mar
tha. §. distin-
guendam. ex-
tra. de celeb.
mis.*

His igitur repetitis apparet *, primum quidem sacramentum esse non rem, secundum & rem esse simul & sacramentum, tertium vero rem esse sed non sacramentum. Sed primum quidem sacramentum est geminae rei, secundum est sacramentum vnius & alterius rei, tertium verò res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA
VNCTIONE,

TITVLVS VII.

Extrema vnctio solet exhiberi iis, de quorum morte dubitatur, & duplex vnctio, exterior & interior, & interior extremam designat. h. d.

Hactenus loquuti fuimus de his sacramentis, quæ ad ingressum, & ad progressum in Ecclesia comparata sunt: coniequens nunc est, vt de ijs videamus, quæ propter egressum ab Ecclesia sunt constituta. Sciendum est igitur grauius ægrotantibus, & de quorum morte pro

te probabiliter timeri potest, certas corporis partes sanctificatio oleo à presbyteris ex institutione diuina inungi debere: quæ quidem inunctio, non minus interius animæ, quàm exterioris corporis sanitatem operatur. Sunt enim vnctionis duæ species, Exterior, quæ materialis & visibilis, & Interior, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus, Interiore inuisibiliter cor inungitur. Hæc, quod in extremitate vitæ constitutis exhiberi consuevit, merito extremæ vnctionis nomen est sortita.

** e. i. §. scire
te. extr. de sa-
cra. vnctione.*

Atque dignum trahit ad se minus dignum. hoc dicit.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modò, quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum *. Postquam hucusque de ijs sacramentis, quæ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum est, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis,

** gl. si e. quod
in dubiis. ex-
tra de conse-
cr. Eccl.*

DE SACRAMENTO
ORDINIS,

TITVLVS VIII.

Quid

Quid sit ordo. h. d.

Voluntatis Sacramenta sunt
(vt paulò antè exposuimus)
Ordo sacer, & Matrimoniu.
Est autem ordo, nihil aliud
quàm signaculum quoddam Ecclesiæ,
per quod spiritualis potestas traditur
ordinato: de cuius speciebus, differen-
tijs, & gradibus satis videtur superiore
libro dictum esse. Vnde solum nunc re-
stat, vt ad matrimonij materiam oratio-
nem vertamus.

DE SACRAMENTO

MATRIMONII,

TITVL. IX.

Quid sit matrimonium. h. d.

* in sum 27. q.
2. §. sane. e. il-
lud. ext. de
presump.

Matrimonium * est viri & mu-
lieris coniunctio, indiuiduæ
vitæ consuetudinem conti-
nens, cum diuini & humani
iuris communicatione.

*Matrimonium precedit alia sacramenta,
ratione loci in quo institutum est, temporis,
amplitudinis, & mysterij. h. d.*

Et meritò inter alia sacramenta ma-
trimonium quoque annumerari me-
ruit, cum cæteris loci, temporis, ampli-
tudi-

tudinis, & mysterij ratione etiam præ-
cellat. Siquidem ab orbis primordio in
Paradiso à Deo ipso institutum est, vt
esset omnibus etiam infidelibus com-
mune, quod in alijs minimè contingit.
His illud quoque accedit *, quòd ani-
morum consensus & corporum com-
mixtio, quæ in matrimonio intercedūt,
primum quidem charitatem significat,
quæ consistit in spiritu inter Deum &
iustam animam, vel Ecclesiam: alterum
verò sacrosanctū coniugium designat,
quod inter Christum & Ecclesiam per
incarnationis mysterium est contractū.

* cap. debitū.
extra. de bi-
gam.

*Bona matrimonij sunt sacramentum, fides,
proles, & fornicationis remedium. h. d.*

Consequuntur & inde præter sacra-
mentum, & alia bona: vt putā *, fides, &
proles, & quòd humana infirmitas in
ruinam turpitudinis prona, honestate
excepta coniugij, minimè læditur. Ini-
tiatur autem matrimonium sponsione,
consensu ratificatur, & copula consum-
matur: de quibus singulis distinctius
dispiciamus.

* can. omne.
27. q. 2.

DE SPONSALIBVS,

TITVLVS X.

M

Quid sint sponsalia, & unde dicantur, hoc dicit.

can. nostr.
res. 30. q. 5. glo.
1. cap. licet. ex
tra de trans.
episcop.

Sponsalia * sunt futurarum nuptiarum mentio, & repositio: & dicta sunt à sponso, dicens, quod per ea sibi inuicem se futuro coniuges viri & mulieres spondent.

Sponsalia contrahuntur re, verbis, literis, & consensu h. d.

Contrahuntur autem sponsalia varijs modis: vt puta, re, verbis, literis, consensu. Re contrahuntur per nudam subarrhationem, vel anuli immisionem. Verbis, vt si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio interceperit, veluti alterq; alteri vice in tua dicente: Ego * te accipiam in meum ritum: & ego te in meam uxorem, siue hunc sensum verba similia protulerit. Literis, vt cum absentes inter se de futuris nuptiis per epistolam paciscunt, quod ipsum & per nuncium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis h. d.

Procurator * tamen ad hoc spec

* cap. si de pro
cur. in 6.

ter constitutus, ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum immine, alium substituere non poterit, nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duo impuberes, quorum prudentia non supplet etatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantum sit impubes, per verba de presenti matrimonium contraxerint: talis contractus resolvitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur iustitia publica honestatis hoc dicit.

Consensu * contrahuntur sponsalia: * cap. 1. §. idē. de despons. in p. in 6.
vt cum pubes & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus etatem prudentia non supplet, matrimonium per verba contraxerint de presenti. Licet enim verba in præsens matrimonium sonent, iuris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resolvuntur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugium, quod ab initio etate impediēte, vt matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minimè conualefcit, nisi per carnis copulam subsequatam, vel alium modum contrahentes cum eiusdem perseverantia voluntatis, ad pubertatis tempora perveniret evidenter

constiterit: per dictum tamen contractum, qui valuit ut poruit, non sicut agebatur, publicæ honestatis iustitia censetur inducta.

In re denominanda potius effectum attendimus, quam modum. h. d.

Et ideo hoc casu consensu contractus sponsalitia dicimus: quia, si verba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium contractum videri poterit. Censuerunt autem iura eos, qui, cum non possent, coniugium de facto contraxerunt, voluisse etiam in casu quo possent contrahere: ideoque saltem, ut sponsalia, valere conventionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, in diem, & sub conditione, & qui contraxerunt sponsalia pure, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

Rursus contrahuntur sponsalia, aut pure, aut adiecta die, aut sub conditione. Pure*, ut cum vir & mulier se inuicem futuros coniuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imò qui contraxerunt, ut se inuicem recipiant

* c. 2. & c. ex
litteris. vel se-
cundo. ext. co.
tit.

& mu

& mutua coniugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabilis causa obsisteret, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non steterit quò minus matrimonium contraheret intra terminum. cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Dies adiicitur sponsalibus, cum quis intra certum temporis spatium aliquam se ducturum in uxorem conuenit: in qua specie, si per eum non steterit, quò minus intra præfixum terminum cum eadem matrimonium contraheret, liberè ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, evanescent conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h. d.

Sub conditione celebrantur sponsalia, cum quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se contracturum pollicetur, veluti si dictum fuerit, Ego* te in uxorem accipiam, si centum mihi dederis: aut, si pater meus consenserit. quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de præfenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cum his casibus à condi-

* cap. de illis.
& cap. per
tuas. extra de
conditio. appo.

tionibus recessum videatur.
Turpes conditiones adiectae sponsalibus vel matrimonio non vitiant, sed vitiantur: nisi sint contra substantiam & naturam coniugij. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quae honestae sunt, & Canonici institutis non contrariae: nam si turpes sint, aut impossibiles, ob favorem matrimonij debent pro non adiectis censeretur: si tamen non solum turpes sint, sed etiam contra substantiam, vel naturam coniugij: puta, si alter dicat alteri: * *Tecum contraho si generationem proli evitaveris: vel donec aliam honore vel facultatibus digniorem inueniam, aut si pro quaestu adulterada te tradideris: matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, omni carebit effectu.*

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere, & contracta lapsu temporis non convalescunt, nisi nova voluntas accesserit, aut nixus copulae intervenierit. h. d.

Non tamen omnibus, cuiuscunque sint aetatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores septennio * celebrata nullius roboris efficaciam sortiuntur: ideoque si infantes, vel vnus maior septennio *, alter minor, sponsalia contraxerint ipsi vel pariter pro eis, nisi per cohabitationem

* c. f. extr. de
cōditio. appo.

* c. accessit.
ex. de despon-
sat. impub.

* ca. r. in pr.
de despon. im-
pub. in 6.

nē eorū mutuā, siue aliā verbo, vel facto eorūdem in eadem voluntate factos maiores perdurare liquido appareat, sponsalia huiusmodi, quae ab initio nulla erāt, per lapsum dicti temporis minime convalescunt: & ideo cum sint nulla, ratione defectus consensus, publicae honestatis iustitia non inducunt. Si tamen cum ea, quam nondum septennem domum quis traduxerit, copula nixus intercesserit, aliud statuendum erit.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur. hoc dicit.

Initiatum igitur sponsalibus matrimonium fide consensus ratificari debet.

Quod si qui de contrahendo matrimonio fidem sibi dederunt *, se invicem admittere omnino noluerint: instar eorū, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, dissolutio tolerari poterit: cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

Non sunt audiendi impuberes volentes dissolvere sponsalia, sed expectandum tempus pubertatis. h. d.

De * illis, qui infra annos aptos matrimonio sponsalia contrahūt, queri poterit:

* c. 2. extr. cod.

* cap. de illis.
extr. de despon-
sat. impuber.

& sanè, siue vterq; siue alter reclamet, & antequã ad ãnos matrimonij aptos peruenierint, separari postulet, nõ sunt audiendi: si vero alteruter istorũ ad pubertatis annos peruenierit, infra eõsdem annos altero existente, cũ sponsalia contraherentur, si is, qui minoris est etatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterũ cõsentire voluerit, iudicio ecclesię separari poterunt.

Mulier viri potes cõtrahens cũ impubere, nõ potest resiliire: sed spubes factus pubes potest. h.d.

** ca. de illis. 5.
mulier. extra.
de desponsa.
in pub.*

Mulier quoq; quę nobiles annos attingēs, ei qui nõdum matrimonio erat aptus, nupsit, cũ in eum semel consenserit, amplius dissentire non poterit, nisi ipse, cui nupsit, postquam ad legitimã etatem peruenierit, in eam suum negauerit præstare consensum.

Contrahens sponsalia eũ impubere coactẽ, non tenetur expectare impuberem. h.d.

Hęc tamẽ de his dicta intelligitur, quę spõte cũ minoribus sponsalia cõtraxerint. Siqua enim nontam sponte sua, quã à parentib; coacta, cũ impubere cõtraxerit, & domũ traducta fuerit, licet aliquãdo ibi inuita permãserit, si puerũ vsq; ad annum decimũ quartũ minimẽ expectadũ duxerit, ei aliũ sibi virũ accipien

piendi libera concedenda facultas erit.

Sponsalia contracta à parentibus, non tenet, nisi filij assentiant & ratificent. h.d.

Non absimile est, qđ de sponsalib; quã parentes pro filijs puberibus frequenter contrahunt, statuitur: nam si quidem ipsi filij expressẽ consenserint, vel tacite, vt si presentes fuerint, nec cõtradixerint, obligantur: & ex eis oritur publicã honestatis iustitia. Idem etiam obtinet, si filij tempore sponsaliorum absentes, & etiam ignorãtes eadem sponsalia post scientes & prudentes ratificauerunt tacite, vel expressẽ: aliã ex sponsalibus contractis à parentib; pro filijs, nec ipsi obligantur, nec publicã honestatis iustitia inde exoritur.

Sponsalia dissoluantur ipso iure, quando nõ habetur ratio voluntatis contrahentium. h.d.

Dissoluantur sponsalia, aut ipso iure aut facto hominis. Ipso iure tunc dicuntur sponsalia dissolui, vt cũ nulla habita ratione voluntatis & consensus partiũ, ex certa superueniente causa distrahuntur: vt ex cõtractu matrimonij, sacrorũ ordinum susceptione, religionis ingressu, cognationis interuentu.

Matrimoniu per verba de præsenti cõtractũ, tollit sponsalia pracedẽtia, & iuramẽto firmata;

sed matrimonium contractum per verba de presenti, nō irritatur etiam secuta copula. h. d.

Siquis igitur eam, quæ tibi desponsata fuerat, per verba sibi iunxerit de presenti, etiā si inter te & ipsam sponsalia iuramento firmata extiterint, dum tamen copula non interuenerit, nihilominus per secundum matrimonium, etiā te inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus salutaris sit iniungenda poenitentia: quanquam, si prius per verba contractiſſes de presenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per secundum, etiam secuta copula, tolli nō possit. Nec enim vt pactionis fidem interdum frangi iura sustinent, ita etiam fidē consensus a-boleri permittunt.

Per susceptionem sacrorum ordinum, & ingressum monasterij dissoluantur sponsalia. hoc dicit.

Item ex contrario. Si quis sacris ordinibus fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia. Consultius * tamen egerit, qui certā mulierē se ducturū in vxorē fortē iureiurādo firmauerit, si antea cōtrahēdo iusiurandum seruauerit: posteaquē nulla subsequente carnali copula religionem ingrediatur.

* c. 2. extra de conuer. coniuga.

Aff

Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro. hoc dicit.

Itē si inter sponsum & sponsam affinitas superueniat, vt putā, si sponsum * propinquā sponſe cognouisse, aut manifestum sit, aut de hoc sit publicē diffamatus, aut spiritalis inter eos cognatio interceſſerit: dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimonium perueniri poterit.

Ponit, quomodo facto hominis sponsalia dissoluantur. h. d.

Facto hominis dissoluantur sponsalia, vel contrario vtriusq; contrahentis cōsensu, vel cū legitima emergēte causa, dissolutio alterius tantū voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione *, absentia, membrorum amissione, incurabilis morbi interuentu.

Sponsalia dissoluantur contrario consensu, nec poenae appositio sponsalibus appositā, aliquid operatur h. d.

Si cōtrahentes igit, vel sese inuicē liberent, vel impubes cōtrahens adueniēte pubertate, ratū nolit habere matrimonium, dissoluent sponsalia: nec aliquid pderit, quōd sub certa poena cōtracta fuerint: cū enī libera matrimonia * esse de ceat, poenatum inanis oīs est adiectio.

Ob

* c. 2. extra de consanguini. & affini.

* cā. 2. 31. q. 1. cano. Apōstolus. & can. omnes. 32 q. 7. cap. discretione. ext. de eo qui cogn. consangu.

* c. hemina. 5. cum itaque. ext. eod. tit.

Ob fornicationem post sponsalia etiam iuramento firmata commissā, potest quis licitè resili-
re: & id quod coniunctus distinguit, multo magis impedit coniungendos. h. d.

* c. quemad-
modum. extra
de iurciuran.

Vnius quoque tantum dissensu etiā iurati solvuntur interdū sponsalia, veluti * si quis aliquā se in vxorē ducturū iurauerit, & ea postmodū fornicata fuerit: nā licet eidē fornicationē non possit opponere precedentē, ob subsequētē tamē poterit eandē in cōiugem non ducere: quia illi iuramento talis inest cōditio, si illa cōtra regulā desponsationis non venerit: alioqui si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorē ducere: quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum coniugium, vir propter fornicationem licitè potest à sua cohabitatione recedere: longè fortius ante cōiugiū celebratum sponsus spōsam poterit non admittere.

Carnalis, & spiritalis fornicatio æquiparatur. h. d.

Idem erit, si spōsus, vel spōsa idololatrādo, vel hæresim sequēdo in spiritalē fornicationem inciderit.

Si sponsi contrahant se ad remotas regiones, sponsa possunt se ad aliorum nuptias cōferre, recepta, si peieraverint, penitentia. h. d.

Sed

Sed * & si qui prestitio iuramento promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaq; illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes se transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de periurio, si fortè iuramentum præstiterint, penitentia, si per eas steterit, quò minus fuerit matrimonium consummatum.

* ca. de illis.
extra cod.

Lepra, vel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h. d.

Item si sponsus aut sponsa, leprosus fiat * vel leprosa: paralyticus, vel paralytica: aut nasum vel oculos amittat: aut quid sibi turpius eueniat: ad consummādam maritalem copulam compelli non debent: licet iam contractum matrimonium superueniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

* c. i. & si. extra.
de coniugio leproso.

DE NVPTIIS,

TITVLVS XI.

Ponit subordinationem præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. hoc dicit.

Expo

Xposuimus hactenus, quid esset matrimoniū quāve ratione inter sacramenta reponatur, ad monentes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula cōsumari. Sed cūm pproximē de sponsalibus, tāquā de principio tractatū habuerimus: reliquū nunc est, vt de consensu & copula, quibus substantia & perfectio matrimonij continetur, discramus: quid īpediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat, cū cæteris quę tractatui adiacent, recēsent.

Nuptia consensu partiu contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

Nuptias igitur, siue matrimonium inter se contrahunt, viri puberes, & mulieres viripotētes, simul atque in se inuicē consenserunt. Vbi enim non est vtriusque consensus, non potest esse matrimonium: ideoq; si ex altera parte pater puellę tantū consenserit, ex altera, qui se cupit maritū fieri nihil agitur: quanquam honeste faciant filij, si paterna voluntati minime reluctentur.

Pubertas astatim non tam annis, quā corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi

pro

pro bono pacis, & ex necessitate. h. d.

Sed qui sint puberes, videamus: & quidam * ex annis tantū pubertatem iudicandam asserunt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit: & viripotentem, quę duodecim, quāuis tardissimē pubescant: Præualuit tamen opinio existimantium ex habitu corporis pubertatem debere censeri, atque eos qui generare possint, etiam si minores annis sint, in proposito puberes reputari. Itaque, si malitia ætatem suppleat, etiam minores ea ætate coniungi possunt. Idem, si fortē vrgentissima necessitas * interueniat: vt potest quod pro bono pacis talium cōiunctio sit toleranda.

Quantum ad Ecclesiam, etiam verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. hoc dicit.

Licet * autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Ecclesiam, verba præsentem consensum exprimentia sunt necessaria, si cōtrahentes loqui poterunt. Muti verō & surdi *, qui loqui non possunt & exaudire, si contrahere velint, & quod verbis ostend

dere

* c. puberes. extr. de despons. impub.

* c. 2. in fi. extr. de despons. impub.

* c. tua frater natus extr. de spon.

* cap. cum apud. extr. de spon.

dere nec fuerint, signis declarauerint, proculdubio legitimis nuptias contrahent.

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h.d.

* c.ex.parte.
ext.de spon.

Verba autem ad hoc apta sunt: verbi gratia, * Ego te in meam uxorem accipio. & ego te accipio in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo, & tibi sicuti uxori meae fidem seruabo: & contra, Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem seruaturam: vel si milia consensum de praesenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam, h.d.

* c.ex.literis.
el.1. extr. de
sponsa.

Inde quaeritur, si alter coniugum ita loquutus fuerit, * vt, quod propositum est, altera pars non intellexisse se affirmer, qui d agendum sit, si tali praetextu causae dissidij quaerantur: in qua specie, si matrimonium contracturi iudicio &estate sint idonei, si alter, quod alter proposuit, non intellexerit, statutum est, ad communem verbi intelligentiam esse recurrendum cogendi que erunt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem solent recte intelligentibus generare.

Ser

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequiis, h.d.

Illud quoque explorati iuris est, quod matrimonia inter se contrahunt, non solum liberi homines, verum etiam serui. * Sicut enim neque liber, neque seruus est ab aliis sacramentis Ecclesiae remouendus, ita nec inter seruos matrimonia prohiberi debent: ideoque, quanquam contradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluenda. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis & consuetis obsequiis minimè fraudare debent.

* ca.1. extr. de
coniug. seruo.

Si vnus coniugum comperiat post contractum matrimonium seruilis conditionis, potest dissolui matrimonium, nisi post tale cognitionem fuerit renouatus consensus, vel sequuta copula. Et, liberi sunt ex libero ventre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis, h.d.

Si quis tamen, vel qua insciens, cum, vel eam sumpserit in coniugem, quem vel quam postea seruilis compertum sit esse conditionis, nec post diem verae cognitionis habitae se inuicem cognouerint, aut aliter facto inuicem in se consenserint, ita separari poterunt, vt viri-
N

* ca.2. & si
ext.de coniug.
seru.

libera cum aliis cōtrahendi facultas nō denegetur. Liberi autem sunt ex libero ventre nati, nisi quis patris cōditionem secundum leges & consuetudinem provincie sequatur.

Error in persona impedit matrimonium. h. d.

Multò magis matrimonium inuadatur, cum quis in persona errauerit: utputà, si existimans se cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vitur verbis dubiis animo decipiendi mulierē, & eam postmodum carnaliter cognoscit, indicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in penitentiali h. d.

De eo quæsitū est, qui cum non aliter mulierem, ut sibi carnaliter commisceretur, perducere posset, quàm si eandem desponsasset, proprium mētius nomen, illam per hæc verba desponsauit: ** Te Ioannes desponsas*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendum haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit? Et responsum est, non debere ex isto facto coniugium iudicari, cum in eo nec substantia coniugalis cōtractus, nec forma contrahendi coniugiū inueniri valeat: quoniam

** cap. tua nos.
extr. de spons.*

quoniam ex altera parte solummodò dolus abfuit, consensus omnino defuit, sine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expressè nō appareat, quòd is, qui mulierē desponsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum.

QVÆ MATRIMONIUM

IMPEDIRE POSSUNT,

TIT. XII.

Error persone, & cōditionis impedit matrimonium, non autē qualitatis & fortune. h. d.

ERgo non omnis error matrimonium impedit: nam si quis corruptam in vxorem accipit, quam virginem arbitratur: vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam: vterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei qui scienter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui scientes & prudentes, mulieres publicas de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, quod

** ca. inter opera. extra de sponsal.*

agent in remissionem proficiet peccatorum: cum inter opera charitatis non minimum sit, errantem ab erroris semita reuocare.

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatatis. h. d.

Solum igitur personæ, & conditionis error obstat matrimonio: qualitatatis vero, & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic, qui est Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, ut cum is, qui pauper est, diues existimatur, vel contrā. Qualitatatis, cum is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alij plures modi, quibus matrimonia impediuntur: utputa, conditio appositæ & non impleta, secundum ea, quæ supra diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem simplex solum impedit contrahendum, & pro voto simplici fracto imponenda est penitentia h. d.

*Item voti * solennis emissio, & sacri ordinis susceptio, tam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit. Secus vero statuitur in voto simplici: quanquam enim contra*

contrahendum impediat, non tamen contractum dissoluit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contrahantur, impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit. Huic tamen, qui nubendo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius emisserit, tanto propter plurium scandalum erit durior imponenda penitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus: & si nubant, sunt excommunicandi h. d.

Cultus quoque disparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: si quis * enim * *can. si quis Iudææ coniugali societate iungi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel aliâ infidelis, siue Iudæa, vel aliâ infidelis Christiano carnali consortio miscetur, quicumque eorum id cõmisisse deprehenditur, à Christiano cœtu & Ecclesiæ cõmunionem protinus segregandus erit.*

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine peccato mortali soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur h. d.

*Item * si alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel*

** c. quanto. s. si enim alter extr. de diuor.*

nullo pacto, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt Catholicum ad mortale peccatū protrahat, ei cohabitare voluerit, conuersus, quasi priore matrimonio dissoluto, licite ad secūda vota conuolare poterit, & communis proles ipsi conuerso assignabitur.

Si alter infidelium coniugum conuertitur, & antequam alij legitimē coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem recipere h. d.

** e. gaudemus. §. quod si conuersum. extr. de diuor.*
Quod si conuersum *da fidē & vxor conuersa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimā maritus ducat vxorem, eam recipere compellitur: nec quicquam conuerso proderit, quod iam secundum *ritum suum eandem repudiauerit, cum repudium ipsum veritas Euangelica repudiauerit: sed nec fornicationem dimissor dimissæ poterit obicere, propterea q̄ alij post repudiū nupserit, nisi aliās fornicata fuerit.
** d. e. gaudemus. §. qui autem. de diuor.*
Si paganus prius plures vxores habeat, post fidem susceptam ad hæresim labitur, post

** d. e. gaudemus. §. quia verò. extra de diuor.*
Quia verò *pagani in plures simul scēminas affectum coniugale diuidūt, virum post conuersionem omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere valeat, non immerito dubitari poterit.

Et

Et cum nulli vnquam licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione concessum, nec cuiquam vxore etiam ob fornicationē dimissa, aliam liceat superinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cum inter coniuges seruāda sit æqualitas) circa matrimoniū reprobandā, & de pluribus primā tantum retinendam.

Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso h. d.

Alia sanē causa est eorum cōiugum, * quorum alter, vel in hæresim labitur, * e. quanto. §. si vero. de diuor.
vel ad infidelium transit errorem: neq; enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit. Nam etsi matrimonium verum inter infideles sit, nō tamen est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum vt ipsum in coniugibus, ipso durante, perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum. hoc dicit.

Nec * refert, quod à quibusdam forsā obici posset, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cum idem multis casibus contingat, vt

** d. e. quanto. §. nec obstat. extr. de diuor.*

si aliter coniugum incidatur. Ex hoc quoque quorundā malitiā occurritur, qui odio coniugū simulant hēresim, ut postmodum nubentibus coniugibus ab ipsa resiliēt. Quinimodō, qui in fide permanferit, ad eum qui ab hēresi vel infidelitate ad Ecclesiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit, nisi ad religionem transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. d.

* can. fin. §. Ex his apparet coniugium * aliud esse legitimum & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddā verō, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & non ratum coniugium est, quod legali institutione, vel prouinciā moribus contrahitur: hoc inter infideles ratū non est, quia dissolui potest dato libello repudiij, lege fori, & nō lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles verō semper ratum est cōiugium, cū coniugia semel inter eos cōtracta nunquam solui possint. Horum verō quādā sunt etiam legitima, veluti cū seruatis nuptialibus ritibus, vxor sponso traditur. Illorum verō coniugia, qui contemptis legitimis solennitatibus, solo affectu

* can. fin. §.
item illud. 22.
q. 1.

affectu aliquam sibi deligunt in coniugem, non legitima, sed rata tantū modō esse creduntur: quanquam enim spretis ritibus Ecclesiā, matrimonium cōtrahi non debeat, non tamen ob id solum sacramentū coniugij dissolui debet. Quin potius si tale matrimoniū fuerit ab Ecclesia postmodum cōprobatum, filij generati, & legitimi iudicādi erūt, & hēredes: aliqua tamen illis erit imponēda pōnitētia, qui cōtemptis Ecclesiā praeceptionibus matrimoniū contraxerunt.

Iustus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

Coactio quoq; & iustus violētiā metus matrimoniū impediūt. Cū * enim solo cōsensu coniugij cōtrahatur, plena debet ille securitate gaudere, cuius est animus indagādus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Planē * quē inuita probat se spōsalia cōtraxisse, si cōperiatur postmodū spontē cognita, ad matrimonij dissolutionem proclamare & metum causari non poterit.

Furor impedit matrimonij contrahendum, sed non derimit contractum. h. d.

Furor quoque, quia cōsensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas non dirimit *.

* c. cū locū.
extr. de spons.

* ca. in super.
extr. qui matrim. accus.
post.

* cap. dilectus
filius extra de spons.

* can. nequē
furiosus. 32. q.
7.

*Frigiditas & coeundi impotentia matrimo-
nium impediunt. h. d.*

Item frigiditas *, & coeundi impo-
tentia legitimum matrimonii impedi-
mentū afferunt. Sicut enim puer *, qui
debitum reddere non potest, non est
aptus coniugio: sic, qui ita sunt natura
importētes, vt * nec ope medicorū sine
mortis periculo iuvari possint, apti ad
contrahenda matrimonia minimē pu-
tātur. Ea igitur, quæ adeo est arcta *, vt
mulier fieri & alteri carnaliter com-
misceri non possit, nisi per incisionem,
ad matrimonium contrahendum non
debet idonea iudicari.

*Leprosi possunt matrimonium contrahere.
hoc dicit.*

Alia est causa leproforum: * nam
si mulierem inuenerint, quæ sibi velit
nubere, vel mulier leprosa virum, li-
berum erit illis coniugali vinculo col-
ligari.

*Publica honestatis iustitia impedit matri-
monium contrahendum, & contractum diri-
mit. h. d.*

Publicæ * quoq; honestatis iustitia,
tam matrimoniū cōtrahendū impedit:
quā cōtractum irritat. Est autē publi-
cæ honestatis iustitia, quæ ex legitimis
sponsa

* extr. per to-
zum tir. de fri-
gi. & malef.
* ca. 2. extr. de
frigi. & malef.

* ca. ex literis
extr. de frigi.
& malef.

* ca. fraterni-
tatis. extra d.
tit.

* c. 2. extr. de
coniug. leprof.

* c. referente.
extr. qui filij
sint legiti. c.
inuenis. &
seq. extr. de
sponsal.

sponsalibus oritur mulieris, quæ illi
coniuncta est, cum qua nunc vir matri-
monium contrahere desiderat: vt, ecce
cum Berta sponsalia contraxi, volo nūc
cum Gemma, quæ Bertæ cognationis
vinculo est coniuncta matrimonium
contrahere: publica honestate impe-
diatur. Inhonestum enim ac turpissimi vi-
sum est, exempli, vt ei quis nubere va-
leat, cuius coniunctam sponsalia fran-
gendo deceperit, ne in eandem eius nu-
bendo coniunctæ quasi iniuriam cu-
mulet.

*Sponsalia pura, & certa ex consensu vali-
da, licet aliā nulla, inducunt publicæ honesta-
tis iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit,
non præterita. h. d.*

Vtique adeo autem ex puris & certis * cap. 1. de
sponsalibus * impedimentum iustitiæ sponsal. 6.
publicæ honestatis exoritur, vt etiam si
illa consanguinitatis, affinitatis, frigidita-
tis, religionis, aut alia quauis ratio-
ne nulla sint, dum tamen non sint nulla
ex defectu consensus, nihilominus &
impedire, & derimere sequentia spon-
salia vel matrimonia dignoscantur, licet
præcedentia dissolvere non valeant.
Quare, qui sponsalia putē, ac determi-
natē cum aliqua muliere contraxit, &
post

postmodum cum secunda prioris con-
sanguinea idem fecit ex priorum spon-
saliorum vigore ad matrimonium con-
trahendum, cum prima remanet obli-
gatus.

*Filij nati ex matrimonio cui obstitit publi-
ca honestatis iustitia. non succedunt patri
scienter contrahenti h.d.*

* c. referente.
ext. qui fil.
sint le.

Filij quoque nati ex matrimonio,
quod publice honestatis iustitia* impe-
diente contractum fuit, cum nec Eccle-
sia permissionē, nec patris allegare pos-
sint ignorantiam, ad successionem bo-
norū paternorum minimē admittētur.

DE TRIPLICI
COGNATIONE,
TITVLVS XIII.

Cognatio est triplex spiritualis, legalis, &
naturalis, & spiritualis cognatio impedit ma-
trimonium contrahendum, & contractum di-
rimit hoc dicit.

MVLTO magis cognatio matri-
monio interdum est impe-
dimento, est autem cogna-
tio triplex spiritualis, lega-
lis, & naturalis. Spiritualis * cognatio
est, atinentia quādam proueniens ex
sacra

* gl. in ver. spi-
ritualis. c. 1.
de cogn. spiri-
in 6.

sacramenti collatione, vel ad sacramen-
tum detentione. Non solum igitur * in-
ter baptizantem, & illum qui eum de
baptismo suscepit, item inter baptiza-
tum & suscipientis filios, & vxorem an-
te susceptionē à suscipiente carnaliter
cognitam: verum etiam inter suscipien-
tem, parentēque baptizati, cognatio
spiritualis contrahitur, quæ & contra-
hendum matrimonium impedit, & di-
rimit postea contractum. Et quæ de sus-
cipiente dicta sunt, eadem etiam de ba-
ptizante sunt intelligenda.

*Excepto baptismate & confirmatione, non
oritur ex sacramentis cognatio impeditina ma-
trimoniū. h.d.*

Eisdem modis ex confirmatione * spi-
ritualis cognatio contrahitur, matrimo-
nia similiter impediens contrahenda, &
postea contracta dirimens. Ex datione
verò aliorum sacramentorum cogna-
tio spiritualis nequaquam oritur, quæ
matrimonium impediatur, vel dissoluatur.

*Cognatio spi-
ritualis per Catechismum con-
tracta, impedit matrimonium contrahendum,
sed non dirimit contractum h.d.*

Per Catechismum * an spiritualis
cognatio contrahatur, dubitatum est:
& constitutum est, contrahi quidem
illam,

* d. c. r. de co-
spir. in 6.

* c. 1. §. fin. de
cogna. spiri. in
6.

de 2. de cogna-
spir.

illam, sed non tantam : licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissolvetur.

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h. d.

* c. 2. extr. de cognat. spir.

Diximus autem huiusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea contracta: nam * si vir, vel mulier ex ignorantia, vel dolo proprium filium de sacro fonte suscepit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam seruandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malicia, eis proprius dolo patrocinari non debet. Quinimmo pro tali ausu, matrimonio sua firmitate durante, poenitentia imponenda erit.

Filij, per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

* c. super eo. extr. de cog. spir.

De * filiis quoque, per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari possint, quaesitum est: & sanè, nisi consuetudo Ecclesiae, ubi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum vicinarum alter, se habeat, tali coniugio mini-

minime obstandum erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur.

De eo quoque admonendi sumus, quòd, licet * non plures, quàm vnus vir, vel vna mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio aequè, quo ad omnes, inde contrahitur, tam matrimonium contrahenda impediens, quàm etiam postea contracta dissoluens. Circa quod idem statuitur, & de confirmatione.

* ca. si. de cog. spir. in 6.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimonij, modo perpetuum. hoc dicit.

Legalis cognatio, est * proximitas per adoptionem proueniens. Eius autem duæ sunt species: vna, quæ temporalem impediendi matrimonij causam continet: alia, quæ perpetuam. Temporalem causam impimenti continet ea * quæ inter te & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nam per adoptionem * quaesita fraternitas, eousque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet, vt puta, quæ inter adoptantem & ado-

* glo. rat. ext. de cogn. leg.

* c. vni ex. de cog. le.

* can. per adoptionem. 30. q. 2.

adoptatum, item inter adoptantem & uxoremque adoptati, & inter adoptatum uxoremque adoptantis, intercedit. Nam & per emancipationem, dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h. d.

Naturalis cognatio est, quæ medio consanguinitatis vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas* attinentia personarum ex eo proveniens, quod una descendit ab altera, vel ambo ab eadem: vel consanguinitas, est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendunt. Affinitas* quædam personarum proximitas ex coitu proveniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad unum finem unitas. Cum enim duæ cognationes diversæ per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis, quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas, & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

Nec*

Nec* intererit, quod ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iustis nuptiis aliqui an ex damnato coitu inuicem copulati fuerint.

Hæcse matrimonia usque ad quartum gradum inclusive sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur. h. d.

Constitutum igitur erat olim, ut quicumque vel septimo consanguinitatis, sue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solum in primo, verum etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum vendicabat: nec soboles ex secundo matrimonio susceptæ, cognitioni præmortui viri copulari poterat. Sed cum huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarum, evidenti utilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt*, sancitumque ut prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir* igitur, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, licet coniungi poterunt. Aliàs si propiore gradu sese inui-

* non debet.
ext. de consan.
& affin.
* c. si. extr. de
consan. & affin.

cem contingant, temerè contractum matrimonium adeò erit irritum, quòd nullo poterit annorù numero defendi.

Infideles intra quartum gradum coniuncti, si convertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

* c. de infidelib. extr. de consang. & aff. fin.

Si tamen infideles *, qui secundum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à Canonibus notatos, coniuncti sunt, Domino inspirante conuersi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum: cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Vnde & proles inde nata legitima censebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h. d.

Admonendi etiam sumus, perinde virum à consanguineis & propinquis vxoris abstinere debere. & vxorem à propinquis viri, atque à propriis. Huius autem rei manifesta ratio illa est, quia, si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea vna caro sumus *, profecto mihi & illi mea suæque cognatio vna propinquitas efficitur. Quocirca ego & soror meæ vxoris in vno & primo gradu erit

* cap. si in medio, extra. de bigamis.

du erimus, filius verò eius in secundo gradu erit à me, nepos tertio, & sic deinceps. Vxorem verò propinqui, cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum si eiusdem gradus fœmina propriæ propinquitatis existat quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus, conuenit obseruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis viri. h. d.

Quamquam autem omnes consanguinei viri *, vxoris sint affines, inter consanguineos tamen vxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duabus cognatis, licitè contrahere poterunt.

* ca. quod super. extr. de consang. & affi.

Qui cognouit consanguineam vxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur & vxori superstes, carebit spe coniugij. hoc dicit.

Si * quis autem contracto matrimonio, consanguineam vxoris suæ, cognouerit: vt putat, si vitricus priuignam, vel maritus sororem propriæ vxoris adulterauerit, matrimonium quidem antea

* c. transmissa. extr. de eo qui cog. cons.

contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, à coniuge nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimis unquam nuptias contrahere, licet propriæ uxori superuixerit.

Vxor, cuius consanguinea à proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda, ad continentiam, hoc dicit.

Vxor quoque, cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, vt à commixtione viri abtineat *, & in cōtinentia maneat, donec vir viam vniuersæ carnis ingressus fuerit. Quòd si forrè monitionibus parere recusans, talis fuerit, vt de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir eius & poterit & debet debitum sibi soluere coniugale: cum * affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præcedens legitime probata, h. d.

Ergo præcedens affinitas nō subsequens dirimit matrimoniū. Sed nec id quidē indistinctè obtrinet. nā * et si utriusq; coniugum constet assertione, acclamante etiā vicinia, quod coniugatus ante contractum

* c. pen. & si: extr. de eo qui cogn. cons.

* c. discretio- nem. in fin. & c. pen. extr. d. tit.

* c. super eo. extr. de eo qui cogn. cons.

tractum matrimonium vxoris sue consanguineam cognouerit, propterea coniuges separari non debent: nec enim talis confessio momentum habere debet, cum alioqui facile fieri possit, vt quicumque inter se contra matrimonium velint colludere, ad confessionem incestus facile profiliant, si suæ assertioni Ecclesiæ iudicium accessurum credant. Rumor autem viciniæ non est adeo iudicandus validus, vt, nisi fide dignæ probationes accedant, possit ritè contractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA

DE SPONSA- TIONE,

TITVLVS XIII.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestinè, ne postea oporteat illa dissolvere. hoc dicit.

* glof. in sum.
30. q. 5. & cā.
si quis diuini.
§. huius itaque.
dist. 30. q. 5.

E * tamen post secutam copulā & susceptā prolem, detectis quibuscūq; impedimentis, nō sine graui scandalo contracta matrimonia retractari oporteat, neue, si alter coniugum qui clam contraxerint, coniugium negauerit legitimis probationibus deficientibus, iudicis sententia ritē fuerit absolutus, vterque alijs nubendo reatum incurrat adulterij, cōsultissimē constitutum est *, vt nullus fidelium occultē nuptias cōtrahat. Sed cū matrimonio contrahenda fuerint *, per presbyterum proponantur publicē, competenti termino præsinito, intra quem qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & vt ipse quoque presbyter per se inuestiget, vtrum aliquod futuro matrimonio obstat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonij, donec extat præsumptio, quod non possit contrahi.
h. d.

Cuius * si apparuerit probabilis cōiectura, contractus expresse interdiceretur, donec quid fieri debeat, manifestis consterit documentis.

* can. 2. 30.
quasi. 5.
* c. cū inhibi-
to. in prin. ex.
cod. l. tit.

* d. c. cum in-
hibitorio. §. cū
autem. ext.
cod. l. tit.

Nati ex clandestinis & interdictis matrimoniis non sunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi vterque coniugum nouerit impedimentum. h. d.

Quicumque * verò huiusmodi clandestina & interdicta coniugia inire ausus fuerit, etiā ignoranter, proles ex huiusmodi coniunctione suscepta, prorsus illegitima censetur, nec de parentum ignorantia vllum est habitura subsidium: cum sic contrahentes, vel non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiae videantur, licet alioqui, si ignorantes in faciem Ecclesiæ cōtraxerint, ante latam sententiam diuortij nati, & legitimi habeantur, & in bona paterna hereditario iure succedant. Idem iuris erit, si in conspectu quidem Ecclesiæ cōtraxerint, sed impedimentum ambo noverint.

Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiæ puniatur pro qualitate culpæ, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipit Ecclesia. hoc dicit.

Sane * si parochialis sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit, per triennium ab officio suspendendus erit: grauius etiā puniendus, si culpæ quali-

* d. c. cum in-
hibitorio. §. si
quis. ex. co. l. tit.

* d. c. cum in-
hibitorio. §. fin.
ext. cod. l. tit.

tas postulauerit. Verum (vt suprà indica-
uimu) si contrahentes clandestina ma-
trimonia publicare voluerint, nisi alia
causa impediat, ab Ecclesia recipienda
sunt, tanquàm à principio in Ecclesiæ
conspectu contracta.

QVI MATRIMONIUM AC

CVSARE POSSUNT, VEL
contra illud testificari,

TITVLVS XV.

Non admittitur ad accusandum matrimo-
nium qui tempore denunciationis fuit, nisi iu-
ret de calumnia. & quod post denunciatione
nouit quæ obiecturus est, & negligentia autho-
ris mei non intelligitur esse mea. h. d.

On tamen quandocunque,
aut indistinctè omnes ad
matrimonium impugnand-
um admittendi erunt. Nā
si quis tempore factæ à sacerdote denū-
ciationis * in ipsa diœcesi constitutus,
nihil contra matrimonium dixerit, ci-
dem mox coniunctos imperere mini-
mè concedendum erit, nisi proprio fir-
mauerit iuramēto, quod ea, quæ obie-
cturus est, postea didicerit, quodque ad
accus

* c. ciam in
tua. §. alio
quin. extr.
cod. tit.

accusandū dolo non proficiat: quo casu
etiam si, quod obiecturus est, ab illis di-
dicisset, quæ denunciationis tempore si-
luerunt, claudi non debet ei accusandi
aditus: quoniam, etsi ab impetitione hu-
iusmodi, culpa ex tali silentio contra-
cta, authores excludat iste tamen, qui
culpa caret, amoueri non debet.

Ex causa etiam post denunciationem potest
quis matrimonium accusare. h. d.

Idem iuris erit * si tempore denun-
ciationis, vel extra diœcesim commo-
rabatur, vel aliàs denunciatio ad eius
noticiā peruenire non potuit: vt putā, si
nimicū infirmitatis feruore laborās, mē-
tis nō erat compos, vel in annis tam te-
neris constitutus erat, vt ad talium re-
rum perceptionem eius ætas sufficere
non valeret, siue alia legitima causa
fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium, non ex cau-
sa delicti, soli coniuges admittuntur. h. d.

Sed nec omnes ad accusationē, testi-
moniumve dicēdū admitti debēt: nam
si de tali impedimento agendū sit, quod
neq; coniugū in se delictū contineat,
nec ob id matrimonium dissolui cuiusquā
inter sit, præterquā ipsorū coniugū (vt pu-
tā, si erratum in conditione status fue-

* c. ciam in
tua. §. su-
per quo.
extra cod.
tit.

rit, vel si mulier ita sit arcta, vt cognosci non possit, vel vir ita frigidus, vt coire nequeat) soli ipsi coniuges a dmittētur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimū coniunctiores, antiquiores, & honestiores. h. d.

Quod si delictum cōtineat, vt quia aliqui in gradu vetito, vel cōtraxisse, vel cōtrahere velle dicantur, tunc quilibet quidem ad accusandum recipitur: sed omnium maximē parentes *, & si ij de sint, proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorū q; descendentes. Quod si progenies tota defecerit *, ab antiquioribus, & honestioribus, quibus eadē propinquitatis nota verisimiliter esse debeat, accusatio, testimonium ve recipi poterit. Ideo autē omnium maximē parētes, & cōiunctiores admittuntur, quoniā vnusquisque suam genealogiā cum testibus & chartis, tū verò ex recitatione maiorū scire laborat. Nulli igitur decentius admitteri debent, quā qui melius sciunt.

Speciale est in causa matrimonij, quod pater admittitur in causa filij, & e cōtrā. Et testimonium parentum interdum non debet admitti, vbi est disparitas inter coniuges. h. d.

Quod * autē legitur, pater nō recipitur

* ca. videtur.
extra cod. tit.

* can. 1. cum
palea seq. 35.
q. 6.

* cap. videtur.
§. quod verò.
ex. cod. tit.

tur in causa filij, nec filius i causa patris, in criminalibus causis & contractibus sibi locum vendicat. In matrimonio verò coniungendo & impediendo, ex ipsius coniugij prerogatiua, & quia fauorabilis res est, congruē admittuntur Vbi ramen * alter coniugum diuitijs, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, adeo suspectum redditur, vt illud nullo modo sit admittēdum: cū parentes filiorum incrementum, & honorem affectare proculdubio compendantur.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate. h. d.

Quoties * ergo aliqui propter cognitionē propinquitatis separari petuntur, duobus vel tribus eiusdem cōsanguinitatis testibus adhibitis vel totidē senioribus & melioribus eiusdē loci, id debet legitimē cōpro bari. Testiū autem examinatio in hac causa duplicis interuentū iuramenti fieri debet: vt iurēt scilicet, & se non priuato odio, neque amicitia, nec alicuius proprii commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem à maioribus accepisse, & se credere ita esse.

* ca. super eo.
extr. de testib.

* ca. quoties.
ex. de testib.

Proba

Probatio matrimonialis impedimenti nō potest reprobari. h. d.

* ca. iuravit.
ex. de proba.

Præsticis autem iuramentis & impedimento matrimonij legitime probato, si quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, quasi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed prior standum erit probationi.

DE DIVORTIIS,

TITVLVS XV.

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio thori potest appellari diuortium. h. d.

* can. 1. in
glos. 32. q. 7.
Et glo. 2. in
can. omnes. 27
q. 2.

Diuortium est dissolutio matrimonij, quæ utroque viuente coniuge contingit. Sed & simplicem thori separationem diuortium non male appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest, nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij ita ut remanens in seculo possit alteri libere nubere. h. d.

Sciendum est igitur legitime contractum

etiam matrimonium dissolui non posse, quippe à Deo coniuncti ab homine separari non debent, nec valent: si tamen alter coniugum *, qui per verba contraxit de presenti, copula non secuta, se ad obseruantiam regularem voluerit attingere, poterit id altero etiam inconsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se iungere permittendum erit: nec causari poterit religionem ingressus, se falsa ad id causa inductum, puta quod coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius ab ominatus complexus fuerit, cum & sine causa id ipsum facere potuerit.

Dicenti se velle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingredietur, vel ad uxorem redeat. h. d.

Et autem qui se ad religionem transire velle dicitur, certum est præfigendum tempus, intra quod legitime caueat, quod aut ad religionem se transferet, vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h. d. dicit.

Neque mirum videri debet, quod post legitimū de presenti præstitum consensum, carnis non secuta commissione
*, alter

* c. ex parte.
s. nos autem.
ext. de cōuers.
coniuga.

* c. ex publico.
ext. de cōuers.
coniuga.

* alter coniugum etiam altero invito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum vna caro esse et sint, satis probabiliter, vno ad Deū transeunte, alter in seculo remanere poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissolvitur matrimonium, etiam non consummatum. hoc dicit.

Diuersum statuitur, si quis post habito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de presenti desponsatam, sacros ordines susceperit: quanquam enim votum per sacri susceptionē ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum postea contractū habeatur efficax: ad dissoluendum tamen prius contractū etiam non consummatum, inualidū censetur. Ideo quæ talium ordinum non obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem induci non valeat, & sponsa eius insisterit contractum matrimonium cōsummare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Cultus disparitas, & creatoris contumelia sunt iusta causa dirimendi: & quod facit Papa, Deus censetur facere. h. d.

Sed & si inter infideles matrimonio
con

cōtracto sequuta copula fuerit, si alter qui in infidelitate permanserit*, velit à fidei desungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero cōmorari, licebit Christiano non modò matrimonium dissolvere, sed etiam (vt supra diximus*) alteri se matrimonio iungere. Quibus casibus cum auctoritate sedis Apostolicæ, & Romani Pontificis matrimonium distrahatur, non iam humana, sed potius diuina potestate coniugium dissolutum intelligitur.

Ob veram coeundi impotentiam, non ob putatam dissolvitur matrimonium. h. d.

Item* si quis ignarus virginem in vxorem duxerit, quæ adeò arcta sit, vt mulier fieri non possit, vel simile vitium à natura cōtraxerit, vt ope medicorum non possit adiuuari: Aut mulier virum acceperit, qui adeò frigida sit naturæ, vt eidem carnaliter commisceri non possit, poterunt inuicem separari: & qui matrimonio aptus erit, ad secundas nuptias liberè transitum facere. Si quis tamen coeundi impotentiam causatus, post separationem aliam acceperit: aut ea* quæ arcta putabatur, aliquem

* c. quāto. ex. de diuort.

* supra, tit. qua matr. imp. pos. s. item. & s. seq.

* supra, tit. qua matr. imp. pos. s. item frigidas. & 33 q. 1. & 2. per totum. & extr. de frigid. & mal.

* c. fraternitatis. in fin. extr. de frigid. & male.

in

inuenerit, qui sibi feras referaret, vtroque casu post peractā pœnitentiam, ad priora cōiugia redire cōpellendi erunt.

Quam quis duxit vel retinuit sciens carnalem non idoneam habebit vt sororem, si non potest habere velut vxorem. h.d.

* c. consuetudini. extra de frigid. & malefic.

Planè si scienter * quis cum ea, quæ maribus impotens est commisceri, matrimonium contraxerit, vel alterius comperta postmodum impotentia, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia iudicare consuevit, vt quas viri tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores.

Ob fornicationem carnalem, vel spirituales non soluitur matrimonium, sed fit separatio thori. h.d.

Sæpius tamen accidit, vt matrimonij remanente sacramento, thori tantum fiat separatio, vtputa, si alter coniugum carnaliter, vel spiritualiter fornicatus fuerit: quibus casibus matrimonium minime aboletur, sed sibi sunt inuicem coniuges, etiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, non habet locum separatio thori. h.d.

Sed & separatio non instituta statim de crimine accusatione, facienda erit: sed probata * & peracta. Interim enim pendens

pendente iudicio, coniugum alteruter, iure, quod habet in altero, priuari non poterit.

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur cōiuges se resumere: secus, si ob spirituales, nisi alter velit monasterium ingredi. h.d.

Multum autem interest, vtrum ob carnalem, an verò ob spirituales fornicatione thori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram vxorem etiam emendatā, nisi & ipse simili fornicatione * pollutus fuerit, recipere non cōpellitur, sed fornicatrix in claustris cum religiosis mulieribus ad perpetuam agendam pœnitentiam erit collocanda *. Secundo verò, si fornicatus spiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur quæ in fide remansit, illum resumere, nisi & ipsa ad religionem transiitum facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reuerso, exequi liberè poterit.

* cap. pen. & fin. extr. de adult.

* c. gaudemus. extra de conuers. coniug.

Regulariter vxor & vir non possunt disijungi, vt alterumat sacros ordines aut monasterium ingrediatur, fallit hoc in casibus præcedentibus & sequentibus. h.d.

His exceptis casibus alter cōiugum, altero in seculo remanente, nec ad sa-

eros ordines, nec ad regularem suscipiendus est obseruantiam, nisi fortè remanens eius sit ætatis *, vt sine suspitione incontinentiæ valeat in seculo remanere, aut ipsam cōtinentiam vouere voluerit. Alioqui quanquam de vxoris licentia * monasterium quis ingressus fuerit, & professionem fecerit, nō vxor ad continentiam cogi, sed vir ad vxoris thorum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata fuerit, aut se inuicem cōtinentiam promittendo abfoluerint.

Qui inuita vxore ingressus est monasteriū, & ab eadem vxore redire coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasterium reuerti, sed non poterit amplius vxorem ducere. Quod si vxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente vxore. h. d.

Quæsitum tamen est, si quis vxore inuita * monasterium intrauerit, & reueritus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua, cogendus sit ad monasterium reuerti, an verò aliam possit in vxorem ducere? Et in hac specie responsum est, votum quidem non tenuisse, & propterea ad monasterium redire minime illum teneri: sed cum ingrediēdo mona

monasterium, debitum se non exacturum, promississe videatur, vltius vxorē ducere non poterit: cum id vouere in sua positum voluntate fuerit. Quod si quis sciēte * vxore, nec cōtradicente, * c. consulu. nos. ext. d. rit. vitam professus fuerit monachalē, vxore postmodum defuncta, nec habitum quem semel assumpsit, abiicere, nec aliquā sibi matrimonio copulare poterit. Matrimoniam quoque temere * con- * c. ex parte extra d. rit. tractum dirimendū erit: quod in eo, qui cōsentiente vxore professus fuerit, multo magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

Quæ credens virum esse mortuum, religionem est ingressa, à viro educta, si vir moriatur, non cogit. & reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

Quid statuemus de ea quæ credens maritum mortuum *, habitum religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitum viri sit ad regularem obseruantiam compellenda? Et quidem huic consultius ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat: sed si ad hoc perducere non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero coniugum inuito potest quis vouere peregrinationem. h. d.

* can. cum sit.
in fin. cap. ad
Apostolicam.
ca. significasti.
et cap. dudum.
in fin. extr. de
conuers. coniug.
* ca. 1. de con-
uers. coniug.

* c. quidā ex-
tra de conuers.
coniug.

* c. placet no-
bis ext. de con-
uers. coniugat.

Licet autem alter coniugum altero inuito religionis votum non possit assumere, viri tamen etiā prater vxorum assensum peregrinationis ad terrā sanctam propositum vouere, & implere libere valent.

Vxor non plenē certificata de morte viri, contrahere non potest quamvis continere nequeat, hoc dicit.

* c. in proxim.
cia nostra. ext.
de spons.

Et * quamvis illi diutissimē in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hostibus capti nunciētur, donec certum nuncium de virorū morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterunt, quamvis vt certiorantur, magnam adhibuerint diligentiam, & eius aratis sint & fragilitatis, vt continere nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem, obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est faciendā, nisi commentus excipiens iuret de malitia. & probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

Ergo nisi legitima subsit exceptio, coniugibus temerē disiunctis, alterum aliterius repetēdi semper integrum Ius manet. Erit autem legitima exceptio, cum

cū aliquis consanguinitatis gradus obicitur: * quo quidem casu, licet si petitorio iudicio actū sit, antea de ipsa exceptione cognosci debeat: si tamen possessorio quis experiatur, antequam de consanguinitate discutiatur, plenaria erit faciendā restitutio, nisi is qui conuenitur, & de malitia iuret, & super exceptione promptas probationes offerat. Quo casu excepta carnali cōmixtione, tantum quo ad reliqua, restitutio faciendā erit.

* c. literas. extra de restit. spoli.

Si mulier restituenda timeat seuitiam viri, debet ab eo praestari cautio, & si ea non potestur sufficiens, dum causa plenē cognoscitur, vxor est deponenda in loco honesto & tuto. hoc dicit.

Praestanda tamen erit idonea cautio, * quod nullam restitutæ violentiā vir inferet: quod si tanta sit viri seuitia, aut odio tam capitali vxorem prosequatur, vt trepidanti mulieri sufficiens securitas prouideri nequeat, vsque ad causæ decisionem alicui probæ & honestæ mulieri studiosius custodienda committeretur, in loco vbi vir, vel eius coniuncti, mulieri nullam possint iniuriam inferre. *

* c. literas. in fin. ext. de restit. spoli.

* c. ex transmissa. extra. d. tit.

Ob solam tr. iductionem mulieris ad domum

nullum in eis oritur impedimentum sequentis matrimonij. h. d.

Et hæc quidem obtinent, secuto inter viros & mulieres matrimonio. Cæterum * si nullis præcedentibus sponsalibus, vel legitimo consensu mulier ad viri domum iam traducta, postea abscedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.

Qui viuentem uxore etià ab eo separata quoad thorum secundam consensum duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit. h. d.

Fornicationis * quoque repetenti obstat exceptio, thoriq; ob eam causam sequuta separatione, separata viuentem, aliam usque adeò superinducere quis prohibetur, vt si de facto duxerit, exquæ ea filios susceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non possit: quod ipsum & priore uxore minimè cognita sibi locum vendicat, licet aliam ducere minimè prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, uxore prima mortua erit in eius potestate virum retinere. hoc dicit.

Hoc * tamen de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam vinere, & fortè

& fortè aliquid in morte alterius machinatam, in uxorem duxit: nam si qua præcedentis matrimonij penitus incia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non sunt separandi. Nec enim sustinendum est, vt vir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet.

Cum ea, quam quis uxore viuentem cognouit non sub specie matrimonij, defuncta uxore potest quis contrahere, si nenter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ uxoris, hoc dicit.

Cum ea autem, quam quis uxore viuentem non prætextu matrimonij cognouit, si nihil in perniciem olim viuentis uxoris vir, aut mulier cognita, machinati fuerint, nec fidem de contrahendo sibi inuicem dederint, cōtractæ postea nuptiæ legitimæ reputandæ erunt. Sed et si fidem quidè sibi inuicem dederint, vel etiam de facto cōtraxerint, * si nec antè, nec post, legitima coniuge superflite, carnalis intercessit copula, quamuis vterque grauiter deliquerit, & propter ea etiam sit imponenda pœnitentia, matrimonium tamen contractum post uxoris obitū, minimè dissoluetur.

* c. ex parte.
extr. de ressi.
spe.

* c. ex litera-
rum. extr. de
eo qui duxit
in mari.

* c. i. extr. de
eo qui duxit
in mari.

* c. fin. extr. de
eo qui duxit
in mari.

Bonum aliquod subsecutum precedens delictum, & eius poenam non abolet. h. d.

* c. r. extra de
conuersa. in-
fidei.

Vsq; adeo * autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita, inter superstites machinatores matrimonij spem excludit, vt si infidelis cum Christiana communicato consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studium superstitis vxoris ad fidem Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucto, tam detestandum damnum Ecclesia resarciri patitur.

Animus & propositum distinguunt maleficia. hoc dicit.

* c. r. extra de
conuer. infid.

Diuersa * ratio est eorum, qui ad fidem conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerunt vxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorum interitum specialiter non quaesierint, & matrimonium inter huiusmodi personas licite potest contrahi, & sic coniuncti diuorium postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

Sed

Sed etsi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri superuixerit, spe coniugij * perpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in iis accidit, qui incestum admiserunt, sacerdotem interfecerunt, & aliis pluribus casibus.

* c. r. extra de
diuoritiis.

Secundae nuptiae absque timore infamiae intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici, quocumque tempore contrahantur. hoc dicit.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permissa est celebratio, minime verendum est nuptiis, ne si intra annum luctus ad secunda vota transeant, aliqua noceantur infamia. * Cum enim secundum Apostolum mulier viro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdem sententia, & auctoritate, omnis legalis infamia censetur abolita: cum in his praesertim seculares leges non dedignantur sacros Canones imitari. Vir * tamen & mulier ad bigamiam transiens, non debet a presbytero benedici: quia cum semel benedicti fuerint, huiusmodi benedictio iterari non debet.

* ca. pen. &
fin. extra de
secun. nup.

* ca. vir autem.
extr. de secun.
nup.

DE REBUS SACRIS, SAN-
CTIS, ET RELIGIOSIS,
TITVLVS XVII.

*Titulus sequens solum subordinat sequentia
ad precedentia h.d.*

Sacramentorum breuiter ex-
plicato tractatu, illorum-
que sectione, ac natura co-
gnitis, transeamus iam ad
res sacras & sanctas, quales sunt Eccle-
siæ, Altaria, Sanctorum in his conditæ
reliquiæ, vasa, vestes, & similia ad diui-
num cultum principaliter comparata.
Paulò mox & de religiosis dicturi, vt
sunt, religiosæ domus, Xenodochia,
cœmeteria, & sepultura.

DE CONSTRVENDIS,
CONSECRANDIS, ET RE-
parandis Ecclesiis, &
Altaribus.

TIT. XVIII.

*Non licet celebrare, nisi in templis conse-
cratis, nisi ex privilegio, vel ex causa neces-
sitati. hoc dicit.*

Eccle

Ecclēsiā * hoc loco accipi-
mus non tam Christianorū
multitudinem, fideliumque
congregationem, quā ma-
nufactum ipsum templum Dei, & ora-
tionis domum, ab eo quod continetur
eius quod continet sumpta denomina-
tione. Sicut ergo non alij, * quā sacra-
ti Deo sacerdotes, sacramenta ministra-
re debent: sic non in aliis, quā in Do-
mino consecratis locis, cum suis altari-
bus, vasīs, vestibus, & reliquis ad diui-
num cultum explendum vrensilibus,
eadem consecratis, sacrificia offerre li-
cet: nisi quis super hoc speciali sit priui-
legio munitus, vel summa cōgerit ne-
cessitas: vt pote, * quia combusta sit Ec-
clesia: quo casu, donec illa restauretur,
in capellis cum sacrata tabula celebra-
ri poterit.

*Constituit in itinere, licet celebrare sub
Dio, & celebrans in priuatis domibus est de-
ponendus. hoc dicit.*

In itinere * quoque constitutis, Eccle-
sia non reperta, sub Dio, siue in tento-
riis, si tabula altaris, cæteraque sacra mi-
nisteria adfuerint, missarum solennia
celebrari permittendum erit: alioqui si
quis in oratoriis * intra priuatas do-
mos

** can. ecclesiæ.
de cons. dist. 1.*

** can. sicut nō
alij. & can. 2.
ibi, ea quæ de
consec. dist. 1.*

** can. conce-
dimus. de con-
sec. dist. 1.*

** can. concedi-
mus. versic. in
itinere de con-
secra. dist. 1.
* can. clericos.
de consec. dist.*

mos constitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

Episcopus excrecentibus fidelibus, novam ecclesiam construere potest, & unam in plures dividere. h. d.

Constituuntur autem Ecclesiae, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certae uniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis privilegium. Ob incrementum populi tunc noua constituenda est Ecclesia, cum certis in regionibus adeo multitudine fidelium excreuit, ut illorum curae vnica sit impar Ecclesia. Sicut enim earatione vnus Episcopatus in duos, Antistitis accedente voluntate, diuidi potest: sic etiam Episcopus de baptismalibus, & parochialibus Ecclesiis, Rectorum accedente consensu, facere potest: quod cum factum fuerit, illa pars populi, quae nouis ecclesiis supponitur, à iure prioris Ecclesiae absolueretur.

Plures baptismales Ecclesiae non debent fieri sub vna terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebium, vel forte hoc dicit.

Plures tamen baptismales Ecclesias in vna terminatione facere non poterit. Quod si determinatione duarum matri

maticum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes vtrarumque discernent: quod si non conuenerint, Dei iudicio controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. hoc dicit.

Nec quicquam Episcopo obstiterit, quod de rebus Ecclesiae non alienandis iurauerit: nam & tali non obstante iuramento, populo indigenti super basilicarum institutione salubriter providere poterit, & debet.

Ob commoditatem plebium noua Ecclesia aedificari potest, quae tamen matri honorem exhibere debet. h. d.

Plebium commoditas tunc nouam aedificare suadet Ecclesiam, cum parochianorum pars adeo distat à veteri, ut certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacramenta percipere possint: quo quidem casu maxime si miniore commodè pro sustentatione sua provideri possit, noua quidem erit Ecclesia construenda, sed à filiali matri Ecclesiae pro facultate loci competens honor exhibendus erit.

Vni

can. precipimus. §. si cui. 16. q. 1.

can. plures baptismales. 26. q. 1.

** c. fi. extr. de Eccles. aedific.*

** c. ad audientiam. el. 1. extra de eccles. aedific.*

Vniuersitatis intuitu potest noua Ecclesia
ædificari, vt puta pro leprosis. h. d.

* c. 2. extr. de
eccles. edific.

Vniuersitatis intuitu noua Ecclesia
ædificari permittitur: veluti cum plures
simul leprosi * sub communi vita con-
gregati fuerint. Iis enim, quod Ecclesia
cum cimiterio, & quod proprio gau-
dere valeant priuilegio, permittendum
erit. Cauebunt tamen hi, vt iniuriosi ve-
teribus Ecclesiis de Iure parochiali ne-
quaquam existant. Nec enim quod eis
ob pietatem indulgetur, ad aliorum in-
iuriam flecti conuenit.

Episcopo conceditur pro sepultura propria
Ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium
construere h. d.

* c. a. bonæ rei.
pen. 12. q. 2. &
c. pen. extra
de donatio.

Episcopo * quoque in sua parochia
nouam Ecclesiam ædificare permittit-
tur. Sed multum intererit, Ecclesiam
monasticis informandam regulis con-
struat, an verò ex alia causa, & fortè
pro propriis erigere velit sepulturis:
cum primo casu eandem ex rebus Ec-
clesiæ cui præsidet, vsque ad quinquag-
esimam tantum partem dotare de-
beat: secundo verò non amplius, quàm
centesimam conferre licebit, ea quo-
que adhibita cautela, vt vnâ tantum-
modo

modo ex his duabus remunerationem
eligat.

Quæ seruari debent in construenda ecclesia,
vel consecranda, & quod ecclesia indotata con-
secrari non debet. h. d.

Quacunque tamen ex causa noua ex-
truenda sit Ecclesia, obseruandum est
in primis, vt ciuitatis Episcopus, * sine
cuius assensu id inchoari non debet, ad
locum veniat, in quo crucem ipse figet,
& publicè atrium designabit, nec illam
antea patietur ædificari, aut munus im-
pendet consecrationis, quàm dorem ba-
silicæ, & obsequium ipsius per donatio-
nem chartula confirmatam accipiat,
quæ ad luminaria, & ad custodiam, &
custodum stipendia, sufficere valeat.

* can. nemo ec-
clesiam de con-
sec. dist. 1.

Construenti nouam ecclesiam potest nouum
opus nunciari h. d.

Sed * si quis, dum noua construitur
Ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut
sibi quoquo modo noceri existimet, no-
ui operis nunciatione consulere sibi po-
terit: postquam si legitima non sit impe-
trata remissio, quicquid ædificatum fue-
rit, sine illud Iure, siue iniuria, omnino
ædificantium impen sis destruendum e-
rit, negociumque ipsum secundum le-
gum & canonum statuta terminabitur.

* c. 1. & se-
quen. ext. de
noni oper. nun-
ciat.

Qui præter Episcopi consensum Ecclesiam constituit, facit iacturam iuris patronatus h.d.

Diversum statueretur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidem non erit: sed ob superioris neglectum excluso iure patronatus cū dotibus suis Episcopalibus Iuribus applicabitur.

Ecclesia debet, quanto potest citius, consecrari hoc dicit.

Basilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputanda † mysteriis, quàm munus consecrationis acceperit: quod nequa diuino cultui offeratur mora, quanto poterit citius, * conficiendum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, ubi constructa est, h.d.

Et * si dubitetur à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus, antequam fundaretur, incolas baptizauerit, & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurrant: atque is etiam ad consecrationem vocandus erit.

Ecclesia semel consecrata, non debet amplius consecrari, nec dicitur iteratum, quod ignoratur.

ignoratur, semel factum, h.d.

Ecclesiæ * autem, vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi: quia velut infans à sacerdote ritè baptizatus non debet iterum baptizari, ita nec locus semel Deo dictus, iterum consecrari. Planè * si de Ecclesiarum, vel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura appareat, aut testes existant, sine vlla dubitatione erunt consecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit: quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum, ignoratur.

Ecclesia polluta debet reconciliari, h.d.

Sed si Ecclesia, aut * ab igne exusta, aut fusione sanguinis, vel seminis, vel excommunicati humatione polluta fuerit, etiam si semel antea consecrata appareat, nihilo minus diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris, ipsum altare, non Ecclesia est iterum consecranda, h.d.

De eo dubitari contigit, si altare motum fuerit *, aut lapis superpositus, qui sigillum continet, confractus, aut dimi-

* can. ecclesiis semel de consec. dist. 1.

* can. solennitates. §. de ecclesiarum & can. ecclesia vel de consec. dist. 1.

* can. ecclesiis semel. vers. nisi. de consec. dist. 1. c. proposui. si. c. consueui. c. si. extr. de consec. eccl.

* c. 1. extr. de consec. eccl. vel alt.

Q

† ministris, fortè.
* c. fin. extr. de consec. eccles.

* c. 2. extr. de relig. domi.

nurus, aut Ecclesia debeat iterum consecrari: Et responsum est, ob id Ecclesie non esse consecrationem iterandam, sed ipsum solum altare denuo consecrandum.

Quiuscunque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solum ab Episcopis, qui ea que sunt iurisdictionis, possunt demandare inferioribus, secus que sunt ordinis, hoc dicit.

Confici* autem poterit Ecclesiarum, Altariumque consecratio quibuscunque diebus, tam Dominicis, quam privatis, sed non a quocunque. Licet* enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquae benedictio nem non impenderit, Ecclesia reconciliari possit, idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit: quia ea quidem quae iurisdictionis sunt, etiam inferioribus Episcopis demandare potest: sed quae ordinis sunt, inferioris gradus clericis committere non potest.

Non debet consecrari ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi servata forma huius. h. d.

Illud etiam animadvertere consecrandum oportebit, ne basilicam*, in qua infidelium sepulta sunt cadauera, sanctificet. Sed si consecrationi apta videbitur, evulsis inde corporibus, & rasis parietibus

* c. 2. extr. d. tit.

* ca. aqua per epi. 9. extra de consecr. eccle.

* an. ecclesia in qua. & ca. seq. de consecr. dist. 1.

bus & tignis, consecrari poterit.

Festa dedicationum ecclesiarum debent celebrari. h. d.

Solennitates* quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandae, ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis templi celebrandum cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit.

Reparatio Ecclesie pertinet ad possessorem beneficii, & Episcopus debet de suaveria contribuire. hoc dicit.

Hae de aedificandis & consecrandis Ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reparandae sint, vel emendandae*, id oneris proculdubio ad eum, qui Ecclesiasticum possidet beneficiu[m], pertinebit. Sed & Episcopus tertiam partem sibi obtingentem impendere debet. Nunc de Ecclesiarum unionibus, paucis dispiciamus.

* can. solennitates. de consecr. dist. 1.

* c. 1. & c. de his. extr. de eccles. aedific.

DE VNIONIBVS ECCLESIA RV M,

TITVL. XIX.

Quid sit unio, & quotuplex. h. d.

Nio nihil est, quàm duarum pluriumve Ecclesiarum facta connexio: dicta ab vniendo, ex eo quòd plures Ecclesie in vnum coniungantur. Vnionum autem duæ sunt species: aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine præfinitione temporis perdurent. Temporales sunt, quæ ad certum tempus, putà, ad alicuius vitam instituuntur.

Causæ vniendi sunt, necessitas, & utilitas. h.d.

Velut ergo ex causa vna Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur, sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesie in vnam coniungi possunt. Causæ verò vnionum sunt, aut * vrgens necessitas, aut euidentis utilitas. Necessitas, veluti cum duæ Ecclesie ad eò sunt pauperes *, vt impossibile sit earum prouentus ad victum duorum sacerdotum sufficere: aut, si altera hostium * immanitate desolata sit. Vicinitas *, vt cum locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas: putà, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut,

* c. exposcisti. §. si euident. extra de præbend.
* c. eam te. ex. de ata. & quali. in fi. & c. vnio. 10. q. 3.
* c. a. postquā hostilia. 16. q. 1.
* can. & temporis. 16. q. 1.

aut, quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandum inueniantur. His igitur casibus, ne quid detrimenti diuinus cultus & animarum cura patiatur, debent plura beneficia, vel Ecclesie in vnum coniungi.

Sicut vnire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem: sic minores Ecclesias ad Episcopum cui subsunt, inferiores verò non possunt vnire. h.d.

Non tamen omnibus passim quacunque Ecclesias vniendi potestas indistinctè permittitur, sed certis duntaxat seruatis regulis. Et quidem *, sicut vnire Episcopatus, atque potestati alienæ subicere ad summum Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suæ diocesis vnio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores vniendi potestatem minime sibi vendicare poterunt. Ideoque si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel vnierit, Episcopi consensu minime requisito, quod inconsulto præfule fecerit, non subsistet, nec subiectione, vel vnionem Metropolitanæ consensus, ver confirmatio sustinebit, cum is in diocesi sui suffraganei absque ipsius as

* ca. sicut. vni. re. ext. de excess. pralat.

sensu non debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus vnire potest Ecclesiam alteri, vel loco religioso donare, etiam non vocato Rectore, vel defensoribus, sed propria mente non potest h. d.

Vique adeo autem Episcopo in propria diocesi facultas vniendi competit, vt si per eundem consentiente capitulo, Ecclesia Ecclesie, dignitati, vel prebende vniatur, aut religioso loco doneatur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet: si quam is Ecclesiam mensae suae, vel capitulo vniendam duxerit, id enim (et si capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritū penitus erit: cum vniendum vtilitas probabilem non recte factae vniionis suspicionē ingerat.

In vniione facienda requiritur consensus non solum capituli, sed etiam eorum qui laedi possent, hoc dicit.

Nec solum capituli vniientis Episcopi in vniione cōsensus exigitur, sed etiam illorū, qui ex vniione laedi possent. Vnde si aut collegiata, aut patronata, alicuius suffraganei Ecclesia sit vnienda, col

le

legij patroni, & suffraganei assensum in teruenire oportebit.

Quis sit vnionis effectus, h. d.

Secuta verò vnione Canonica, statim is, cuius ecclesiae alia per vnionem est applicata, eandem in vnitam nanciscitur potestatem, & lus, quod in eam olim habebat, cui ab initio praefuit: statimque vnitae Ecclesiae eadem priuilegia competunt, quae principali Ecclesiae competere comperiuntur.

Per vnionem non praedicitur Iuribus Episcopalibus, h. d.

Sed quæri poterit *, si per Apostolicū Ecclesia in certa diocesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiae alterius diocesis, veluti Tiphernatis, vnita fuerit, an Ecclesia per vnionem alteri connexa, per hoc à iurisdictione praefuli Perusini censeatur exempra, & Triphernati subiecta? Et responsum est, à iurisdictione prioris Episcopi vnitam Ecclesiam non eximi, cum Roman. Pontifex in huiusmodi vnionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & cause cessatione, & ab his qui habent ius vniendi, h. d.

Dissoluetur autem vnio, si temporalis sit, temporis lapsu: quod si sit perpetua,

Q 4

* ca. 2. ext. de
relig. dom.

cessantibus eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu & autoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam ratio ni consonum, quàm ut is destruendi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur.

Licet vacans Ecclesia possit viri, vnio tamen Ecclesiarum vacantium dissolui non potest. hoc dicit,

Illud inter instituendâ, & dissoluedam vnionē interest, quòd licet etiam vacans Ecclesia alteri possit vniri, si tamen Ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium Ecclesiarum dissolui minimè poterit.

DE IMMUNITATE ECCLESIA-
RVM, ET SUB-
IECTIONE,

TITVLVS XX.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. h. d.

Immu

Immunitas, est à muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatem largè accipimus, pro quolibet Ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis Ecclesiarum, localis, personalis & realis: & quod immunitas localis est, per quam profana in ecclesiis, & non consecratis, vel oratorijs exerceri prohibetur. h. d.

Est autem Ecclesiarum immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas, est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum ædium intuitu conceditur. Cum enim Ecclesia * secundum Euangelicam veritatem domus esse debeat orationis, merito à profanis vsibus esse conuenit alienam.

Processus facti & sententie late in Ecclesijs, vel cœmeterijs, sunt nulli. h. d.

Seculares * igitur iudices causas, præcipuè vbi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesijs, vel earum cœmeterijs agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi iudiciū sanguinis exerceri, vbi est tutela constituta refugij. Processus quoque *, quos ibi legitima cōtemptra prohibitiōe, &

** c. cum Ecclesia. ext. cod. tit.*

** c. cum Ecclesia. §. secularis. extr. cod.*

** ca. 2. §. si. eo. tit. in 6.*

sperta ultione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolata sententiâ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, iundine & negotia secularia non debent tractari in Ecclesiis, h. d.

Publicæ quoque* quarumlibet societatum, & vniuersitatum conciones, & consilia, nundinarum, aliorumq; secularium tractationes negotiorum, cōsultationes, & profana colloquia ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate: & quod dicitur de Ecclesijs, intelligitur etiam de non consecratis: & oratorijs, hoc d.

Sed* & conuiuia, & hospitia, licet illa despiciere non oporteat, in sacris domib⁹ celebrari, vel exerceri à laicis nō poterunt, nec etiam à clericis, nisi forte transeuntes ob hospiciorum necessitatem illic, reficiantur: quod & in oratorijs* obseruari conueniet, vt nomini opera iugiter impensa concordet: & ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem statuitur & de Ecclesia*, in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc consecrata non fuerit, quia cū obsequijs diuinis sit dedicata, nullius temerarijs ausibus

bus est profananda.

Qui inuitum abstrahit à sacris locis, excommunicatur: & quasi sacrilegus punitur, hoc dicit.

Sacrorum* locorum intuitu illis cōceditur immunitas, qui ad ipsam Ecclesiam confugiunt: nam si eos qui ad statum Principis se proripiūt, ab omni violentia leges seculares vindicāt, quāto magis conuenit ad templum Domini confugientes, loci sancti reuerentia, & autoritate defendi: Quicunque igitur inde hominem reluctantem, reclamantemq; violenter abstraxerit, tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod amisit, quā Ecclesiasticæ subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi à domo Episcopi, vel ab Ecclesiâ circuitu, intra triginta passus, hoc dicit.

Nec* ab alijs tantum Ecclesiæ quēquam inuitum abstrahere non licebit, verum etiam nec à domo Episcopi, & ab Ecclesiâ circuitu intra triginta passus ab ostio: quod spacium Ecclesiæ reuerentia defendi sacri Canones voluerunt.

Liber homo non debet ab Ecclesia violenter abstrahi, nisi impetrata vita, & membrorum
in

* c. 2. §. cōf. sent. co. tit. in 6.

* can. non oportet. & can. seq. 42. dist.

* cap. si. dist. 42.

* c. p. ext. co. tit.

* can. diffinit. tit. 17. q. 4.

* can. id constitutum. 17. q. 4.

incolumitate. h. d.

Hæc tamen securitas non omnibus æquæ & indistincte solet indulgeri, sed status habetur ratio & causarū, quibus quis fugiendum ad Ecclesiam duxerit. Si liber * igitur quis sit, quantumvis grauiā perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere: alijs tamen pœnis de eo, quod iniūq̃ egerint, puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquant priuilegijs sacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem* de publicis latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viarūque obfessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundū Canonicas sanctiones nulla impunitate præstita violenter, & egressionis adhibitis insidijs, ab Ecclesia extrahi poterūt. Idem* & de his statuendum erit, qui impunitatem suorum excessuum obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorū in ipsīs Ecclesijs, vel iplarum cœmeterijs cōmittere non verentur, quānisi per Ecclesiam crederent se defendi,

nul

nullo pacto commissuri fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & frustra legis inuocet auxilium, qui in ipsam legem committit, immunitatis priuilegio, quo se tecturunt indignos, minimè gaudebunt.

Dominus præstito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiam inuitum ab Ecclesia abducere. h. d.

Quod si seruus sit*, qui ad Ecclesiam* confugerit, postquam de impunitate Dominus clericis iuramentum præstiterit, ad seruitium domini sui redire compelletur: alioquin si redire nolit, à domino occupari poterit: famuli enim*, qui dominos metuant, si ad Ecclesiæ septa confugerint, intercessionē debent querere, non latebras: nec quenquā religio nis reuerentia proprio iure fraudari conuenit.

Clerici & monachi deseruientes Ecclesiæ, sunt exempti à muneribus personalibus. hoc dicit.

Personalis* immunitas est, quæ personis Ecclesiasticis indulgetur. Cū enim in clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire debeat, rectissimè constitutum est, ut Deo dicti ab omnibus personalibus muneribus

red

* ca. inter
alia. §. si li-
bert. extra
cod.

* d. c. inter
alia. §. su-
per hoc. ex.
cod.

* §. si. ext. cod.

* a. inter alia
§. fin. ext. cod.

* can. metuen-
tes. 17. q. 4.

* c. nō minus.
ext. eo. tit. cā.
clericus. e. tit.
in 6. & §. rea
lis.

reddatur immunes. Personalia autē munerata sunt, quæ cum corporis labore, & animi sollicitudine, ac vigilantia principaliter sustinentur. Generaliter igitur Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, immunitate omnis tutelæ, & curæ ipso iure gaudebunt.

Miserabilium personarum tutelam debent clerici suscipere h.

Viduorum* autem & orphanorum curam suscipere non solum non prohibentur clerici, sed etiam iubentur, cum ipsis cupiditatis negotia, non pietatis interdicantur.

Ad murorum custodiam etiam clerici tenentur, tempore necessitatis. h. d.

Excipiunt* etiam ab his muneribus murorum custodia: à qua si magna immineat necessitas, neminem excusari constitutum est, ut cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas custodiri.

Personæ Ecclesiasticæ non possunt à secularibus potestatibus collectari d. h.

Realis immunitas est, per quam res Ecclesiasticæ à censu, vel collectis potestatum secularium liberæ redduntur. Si quidem* tam profanis legibus, quam sacris Canonibus sub excommunicationis & interdicti poena constitutum est.

ac

ne quis eorum qui iurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque exactiones, sub quouis titulo, vel colore, imponere Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro domibus, prædiis, vel quibuscunque possessionibus legitime acquisitis, etiam ipsæ Ecclesiæ, vel personæ, vel res sint intra illorum territorium constitutæ.

Ob magnam necessitatem, vel utilitatem, consulto Pontifice, possunt clerici, sine tamen coactione laicis subuenire.

Si tanta* tamen sit in republica necessitas, aut utilitas, ut Episcopus cum clero suo laicorum non suppetentibus facultatibus, communes utilitates per subsidia Ecclesiastica subleuandas ducant, Romano prius cōsulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione suscipere.

Ecclesiæ Episcopo omnimodam subiectionem debent hoc dicit.

Quemadmodum autem sacrosanctis domibus seculariū potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quam personarum, & rerum: sic eisdem rationibus ab illis

* dist. 37. in sum. & dist. 33. in sum.

* c. 2. ext. cod. tit.

* cap. 1. §. v. lentes. cod. tit. in 6. & §. per sonali. d. tit. sul.

* c. aduersus §. verum. extra cod. tit.

*c. de Xenodochijs extr. de religiosis domibus.

*c. conquerente. G. nos. extra de offi. ordin.

illis proprio Episcopo omnimoda subiectio debetur *. Nam quantum ad ipsa loca pertinet (vt paulo antè diximus) nemo Ecclesiam in diocesi edificare poterit, aut consecrare, præter sui præsulis conscientiam. Quo ad personas Ecclesiasticas, ipsi debetur Canonica obediencia *, subiectio, reuerentia: ad eundem spectat institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarum omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantiũ iurisdictio, Ecclesiasticarũ censurarum promulgatio, Sacramentorum exhibitio. Si res Ecclesiasticas spectes, ipsi census debetur, ipsi cathedraticum, siue synodaticum, ipsi procuratio annua, ipsi mortuorum & decimarum quarta.

Ad Episcopum quedam pertinent iure ordinationis, quedam lege iurisditionis, quedam lege Diocesana. h. d.

Sed hæc omnis pastoralis potestas in tria principalia membra contrahitur: quedam enim ad Episcopum spectant iure ordinis, vt clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & Ecclesiæ consecratio: quedam lege iurisditionis, vt corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quedam lege Diocesana, vt ius census

& ca

& cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hospitij indicendi, & his similia. Sed cum tam de locali, quàm de personali subiectione, deq; his, quæ ad Episcopos tam iure ordinis, quàm lege iurisditionis pertinet, suprà locis congruis loquuti fuerimus: trāscamus nūc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerum quæ lege Diocesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS EXACTIONIBVS, ET PROCURATIONIBVS,
TIT. XXI.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem specialiter verò tantum cathedraticum. hoc dicit.

Census appellatio generalis est, sumiturq; pro omni pensione, quæ prælati de Ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signum subiectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesiis in argumētum subiectionis tribuitur, Cathedraticum appellatur: eo quòd ob honorem cathedræ persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus censibus potest

R

census constitui in Ecclesiis. hoc dicit.

Constituatur autem census, aut fundationis tēpore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis, aut consecrationis tempore census imponitur, quia veluti præter ordinarij consensum, nec fundari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certū censum Episcopis, in subiectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitū, aut nouū haberi debet, ut cum Episcopi Ecclesias piis locis ritē concesserint, aut exēptas fecerint, aliquid sibi in eis pēsonis nomine referuent. Sedes quoq; Apostolica cum libertatis priuilegium, veleriam quibusdā Ecclesiis protectionis indulget præsidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontifex memoriā quantitas census exprimitur. Sed * & patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus constituere.

Simples sacerdotes non possunt proprias Ecclesias facere censuales: & qui de facto id facerit, ab Ecclesia ipsa remouebitur h. d.

Simples autē sacerdotes, vel clerici non possunt Ecclesias, quibus præsum propria autoritate, præsertim post eo
rum

rum decessum, cēsuales efficere. Ideoq; * qui ab eisdem quadā collusione pensionem annuā de Ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiendi non erunt, si Romani Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, auctoritatem super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionē * talia facere cōperti fuerint ab ipsis Ecclesiis remouēdi erūt.

Episcopus non potest nouū censum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. h. d.

Sed * nec Episcopus ipse, aut quilibet alius Ecclesiis novos census imponere, aut veterē augere, aut partem prouentuum suis v'sibus vēdicare poterit: idq; adeo obtinet, ut etiā si iuramentum * de nouo censu persoluēdo quis suscepit, nō propterea soluere, sed absolui ab illicito iurejurando debeat. Nec quicquā profuerit, quod Episcopus, vel quilibet de nouo * illas de manibus laicorum eripuerit: nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

Ex causa & non in propriā vtilitatem potest Episcopus nouū censum constituere, vel augere veterem, accedente consensu capituli. h. d.

Quod autem diximus, Episcopū nec

nouum posse cēsum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, si in propriam velit utilitatem conuertere. Ceterum si nō in suum, sed in alterius sibi subiecta Ecclesiæ commodum, ex iusta causa, vel nouum censum constituere, vel veterem augere, vel etiā minuere velit, Capituli accedente consensu, id sibi minimē interdicitur.

Provincia & Ecclesia de nouo conuersa in persolvendis censibus seruant consuetudinem vicinarum. h. d.

Sed quis erit modus obsequiorū Metropolitanō exhibendorū, si qua de nouo conuersa puincia, ad alicuius Ecclesiæ iurisdictionē accesserit? Et ex facto responsum est, id obseruari debere, quod in vicinis puinciis obseruatū reperitur.

Episcopū visitatibus debetur procuratio. h. d.

Viterius praelatis diocesim visitantibus *, etiam procuratio necessariorū sumptuū exhibitio. Nā cū Apostolico testimonio suffragante congruum sit, vt à quibus spiritualia recipimus, eisdem etiam tēporalia nostra comunicemus: rectissime cōstitutū est, vt cū praelati diocesim peragrādō diuina nobis exhibent, illis etiā à nobis tēporalia exhibeātur.

Episcopis

Episcopus remittens Ecclesiæ seruitia, non cēsetur remittere procurationem, sed illā dare, detrectantes potest excommunicare, & procuratori non præscribitur. h. d.

Et adeo visitationi annexa est procuratio, vt si Episcopus * alicui Ecclesiæ omnia seruitia remiserit, eidem visitati nihilo minū moderata debeat procuratio: quam si visitati exhibere negauerint *, si quā in cōtumaces ritē tulerint sententiam, erit inuolabiliter obseruanda, cū nec vllā aduersus procuratiōē, quæ ratione visitationis cōpetit, præscriptionē currere dignoscatur *.

Qui visitare possint, & quōd Archiepiscopus potest visitare puinciam, etiam cū suffraganei non sint negligentes. h. d.

Visitandi * verō sollicitudo nō modò incumbit Episcopis, verū etiā Archiepiscopis, Patriarchis, sedis Apostolicæ legatis, nunciis, Archidiaconis, & decanis: qui quidē ne non tam diuina, quā propria quæsiuisse videri possint, cautē prospicient, vt ea, quæ tam generali *, quā Lateranēsi Concilio * continentur, & quæ Innocētia * cōstitutione, atq; aliis Canonibus salubriter constituta comperiūtur, inuolabiliter obseruent. Quod autē diximus, Archiepiscopis

* ea. super eo.
extra. cōd. tit.

* extr. conf.
vas. eo. tit. &
ea. cūm Apo-
stolus. extrau.
eo. tit. & per
totum tit. &
in 6.

* cap. cūm ve-
norabili. ext.
eod.

* ca. cūm nu-
per. eo. tit. ext.

* ca. acceden-
tes ext. de præs-
cript.

* c. solici. eo.
tit. in 6. &
elem. i. d. titu.
& ca. sopira.
& ca. cūm in-
stantia. extr.
eod. tit.

* c. 2. eod. tit.
in 6.

* cap. cūm A-
postolus. extr.
eod.

* cap. i. eo. tit.
in 6.

visitare licere provinciam, ac procuraciones à locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locū vendicat, cum eius suffraganei argui negligētiæ nomine non possunt: nec enim propterea minus suā liberē visitare provinciam poterunt.

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitativum subsidium. h.d.

* ca. fin. extra
eod. tit.

Postremo * admonendi sumus, propter priuatum oratorium, in quo quis interdum celebrat, procuraciones, quæ visitationis ratione debentur, à quoquā exigī, vel extorqueri non posse: sed nec aliis exactionib⁹ subditos suos Episcopi grauare debent * nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates: quibus casibus, si manifesta ac probabilis causa exiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidium substinendi erunt.

* c. cum apostolus. §. prohibemus. extra
eod. tit.

DE CAPELLIS MONACHORVM,

TITVLVS XXII.

Omnes Ecclesia posita in diocesi subsunt Episcopo, etiam monasteria, & monachorum capelle, nisi defendantur privilegio, vel præscriptione. hec dicit.

Vsq̃ue

Squeaded autē omnes basilicæ * per diuersa ^{* can. omnes basilicæ. 16. q. 7.} loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio posita sunt, potestate constituent, vt si Ecclesia *, vbi monachi habitant, populi curam habeat, cum per monachū plebs regi non debeat, Capellanus ad consilium monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita vt cōsuetudine, aut quouis statuto contrario non obstante ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quam depositio, & totius vitæ pendeat conuersatio. Nec id mirum videri debet, cum * monasteria ipsa, & monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta. ^{* ca. r. extra eod. §. ca. 2. eod. tit. in 6.} ^{* cap. pen. extra de relig. domi. §. cap. 2. extra. eod. tit.}

DE RELIGIOSIS DOMIBVS,

TIT. XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopi subsunt, qui providere debent, ne illorum res dissipentur. h.d.

R 4

Enodochia quoque, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia, Gerotocomia, aliisque similia loca, ad Episcoporum *, in quorum sunt diocesi, sollicitudinem pertinent, per eosdemque ad eas utilitates, quibus constituta sunt, ordinanda, ac dirigenda erunt: nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis usum *, & pauperum provisionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos usus conuerti poterunt: cum ea, quae ad certum usum largitione fidelium sunt destinata, ad alium, salua sedis Apostolicae auctoritate, conuerti non valeant.

Ordinaria loca pia & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica, si opus sit reformatione. hoc dicit.

Quinimod * si talium locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab usurpatorum manibus vindicare negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterunt ordinarii auctoritate Apostolica sibi ex Viennensi Concilio praestita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in statum pristinum redigantur, procurare: contra

* c. de Xenodochiis extra eo. tit.

* cap. ad hac extra eod.

* clemen. 2. in princ. eo. tit.

contradictoresque quoscunque per censuram Ecclesiasticam, & aliis iuris remediis compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegiis, quod ad alia, praedictum generari debeat.

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h. d.

Eodem cauetur Concilio *, ut nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias obseruatum, nisi in illorum fundatione aliter constitutum fuerit, siue per electionem sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum: sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni testimonij committatur, quos bona praedicta in alios usus conuertere, praesumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium equiparantur tutoribus. hoc dicit.

Vt autem * hi demandatae sibi curae diligentius insistant, instar tutorum & curatorum debent iuramentum praestare, ac de bonis inuentaria conficere: & ordinariis, seu aliis, quibus loca huiusmodi subsunt, vel deputandis ab eis, singulis annis de administratione sua rationem reddere: quod si secus a quoquam fuerit attentatum, prouidetur, seu ordina-

* clemen. 2. §. v. autem. eo. tit.

* d. c. 1. §. 1. vers. illi etiam. eo. tit.

tio minimè valebit.

Suprà dicta non habent locum in hospitalibus militariū ordinum, aut religiosorum. h. d.

* clemen. 2. §. permissa. eod. tit.

Prædicta * verò ad hospitalia militarium ordinum, vel aliorum religiosorum minimè extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

* clemen. 2. §. fi. eod. tit.

Sed * & si quæ sint hospitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habentia, & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta, antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPULTVRIS,

TIT. XXIII.

Cur in Ecclesiis & locis sacris sepultura constituantur h. d.

Ractemus nunc de sepulturis, quæ quidem per fideles, nō nisi in sacris & religiosis locis, ideo cōstituuntur: & quāminus ibi spiritib⁹ vexantur immūdis, & quōd

quòd sanctorum illorum commendantur patrociniis, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conuiescunt, est cōsecrata. Accedit, * quòd defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamque conspicientes, suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde * mortuorum sepultura, & cœmeteria apud illas ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse comperiuntur, in quibus religiosorum conuentus sūt constituti, vbi orationes, & missarum solennia, tam pro viuīs, quàm pro defunctis, frequentius celebrantur.

* can. cum gra. uia 13. q. 2.

* c. fraternitas. tem. in. prin. extr. eod. tit.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulturæ eligendi, & si quis non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h. d.

Regulariter igitur in parochiali ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, vbi maiorum * suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli * tamen propterea propriam, si contemptus absit, negatur eligere sepulturam: quod vsque adeo obtinet *, vt antiqua dimissa, nouam possit quis etiam in loco min⁹ religioso sibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua iura super hoc diuersa esse videant.

* c. 1. & c. fraternitatem. extra. co. tit.

* c. in nostra. extra. co. tit.

* c. 2. §. 1. eod. tit. in 6.

Vxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere. h. d.

* c. de vxore
verò ext. cod.
tit.

Nec * vlla super hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio, quasi vxor capitis sui sequi iudicium & sepulturam sit compellenda: sed vtrique æqualis erit eligendi facultas, cum huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier à lege viri soluitur.

Si vxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam ultimi viri, si plures habuerit. hoc dicit.

* c. is qui. s. l.
eo. tit. in 6.

Si tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures fortè viros habuerit, * cum viro ultimo, cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familias licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio vel quasi, tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes: quo casu poterit pater sepelire illum, ubi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h. d.

* c. de vxore.
s. fi. extra eo.
tit.

De filio familiæ, an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multum interest, an eius ætas intra pubertatis annos contineatur, an verò pubertatem exceßerit: primo enim casu sepulturam eligere non poterit: permittendum * tamen erit patri, si id loci consue-

suetudo patiarur, ubicunque voluerit, illum sepelire: quod si consuetudo id non habeat, * cum suis maioribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo verò casu, cum pubertatem attigit, liberè absque patris assensu sibi sepulturam eligere poterit, quanquam pro anima sua præter patris assensum aliquid iudicare non possit, nisi * castrense, vel quasi castrensè peculium habuerit.

* c. pen. eod. tit. in 6.

* d. c. pen. in
fi. in 6.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. hoc dicit.

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim, cum propriæ voluntatis libertatem * non habeant, eligere sibi sepulturam nequeunt, sed apud propria monasteria tumulandi sunt, nisi adeo fortè sint remoti, quod ad ea, cum moriuntur, commodè exportari nequeant.

* c. si. eo. tit. in 6.

Non potest quis etiam iureiurando à seipso abdicare liberam eligenda sepulturam potestatem. h. d.

Aliàs autem sepulturæ vsque adeo libera esse debet electio, vt Bonifaciana * constitutione cautum sit, ne qui ad vouendum, iurandum, vel fidei interposita, vel aliàs promittendum aliquos inducant, vt apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulterius

* c. a. in prin.
eo. tit. in 6.

terius non immutent, & secus factum omnino infringit.

Mortuus ruri, qui sepulturam non eligit, si sine periculo possit exportari, vel in parochiali Ecclesia, vel in maiorum sepultura debet sepeliri h.d.

Illud * tamen in dubium venire potest, si quem, dum animi, vel agri colendi causa rusticatur, ruri inopinato forsit interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, an potius in alia sepeliri debeat? & responsum est, si absque periculo defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum fore.

Quibus non communicamus viuis, nec mortuis communicamus h.d.

Non tamen omnes, qui fato functi fuerint, Ecclesiastica tradendi sunt sepultura: quibus * enim non communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus. Unde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate præcisi. Igitur nec Paganus nec Iudaus, nec hæreticus, * nec qui vias exercuit, * nec qui sibi mortem consciuerunt, aut qui personis * Ecclesiasti-

asticis violentas manus iniecerunt, nec homicidæ, nec incendiarij, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemæ, nec ullus qui pro manifestis condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni à corporibus fidelium h.d.

Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio Ecclesiastico tumulari, * si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul iactari. Quod si discerni non poterunt, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium extumulada nõ erunt, cū licet nõ obstit iustis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen vel speciosa nõ prosit improbis.

Qui contemptis clauibus non humandos in locis sacra humauerit, excommunicationem incurret, à qua non est absolendus ante quam arbitrio Episcopi satisfecerit h.d.

Si quis autem * contemptis Ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tempore quoslibet, in Ecclesiis vel cœmeteriis sepelire ausus fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurret: à qua, nisi prius ad arbitrium dicce-

* c. sacris est.
extr. eo. tit.

* clem. 2. cod.
tit.

* c. 3. qui. in
prin. ex. co. tit.
in 6.

* c. sacris. in
prin. ex. co. tit.
in 6. in prin.
de hæ. etic. in
6.

* c. 2. de vsur.
in 6. in prin.
* c. fin. extr. co.
tit.

sani Episcopi eis, quibus iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolui non poterit, nec vltim circa præmissa contra facientibus priuilegium suffragabitur.

Reconciliati, licet aliqui Ecclesiastica sepultura non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impænitentes decesserint, nec in articulo saltem mortis, Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si, dum forsitan in extremis agerent, legitimè absoluti fuerint, Cæmeterium his & alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent: hæredes tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona peruenerint, vt pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura compellendi.

Cadavera punitorum penitentium sunt tradenda sepultura Ecclesiastica. h. d.

Ex his apparet, eorundem cadavera, qui post confessionem Deo peractâ, pro scelere suis in patibulis suspēdunt, ad Ecclesiā esse deferēda, & oblationes pro eis offerendas. Cū enim pro peccatis suis penā extremam soluerint, & dignè penituerint, non iudicat Deus bis idipsum.

Deprehensi in scelere & vulnerati, si com-

fessi ex vulneribus mortui fuerint, item improviso casu oppressi, non priuantur Ecclesiastica sepultura. h. d.

Quin etiam si, dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & sacerdoti postmodum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minime denegabitur: quanquam si, dum seipsum defendunt, interfecti fuerint, aliud sit statuendum. Is autem, quem casus improvisus opprimit, si nihil aliud obstitat, Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium valet, post sunt tamen sponte oblatum accipere. h. d.

Illud etiam atque etiam admonendumus, sacris Canonibus penitus interdici, ne quis terram pro sepulchro vendere, aut pro hominibus sepeliēdis quoquo modo munera exigere audeat, nisi forte sepeliendus Ecclesiæ in cuius atrio sepelitur, aliquid viuens tradi iusserit, aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel hæredes pro luminaribus, vel elemosyna aliquid vltro dare voluerint: quo casu sponte oblatum licitè recipi poterit: peti verò, vel aliqd exigi est oīno vetitū, ne aut venalis dicatur

* c. fin. ext. eo. tit.

* can. quasitū est. 13. q. 2.

* can. si res. el. pen. 13. q. 2.

* c. ex parte parentum. ext. tr. eo. tit.

* c. pen. extra. cod.

can. quest. 8. unde 13. q. 2.

* can. precipiendum. d. 13. q. 2.

* d. can. quasitū. 13. q. 2.

Ecclesia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaveribus studeant habere compendium, nec obtentu cuiusquam consuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

DE CANONICA PORTIONE,

TITVLVS XXV.

Quid sit Canonica portio, & quod est duplex, parochialis & Episcopalis, & quod parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesie, in qua quis posthabita propria Ecclesia eligit sepeliri, h. d.

Canonica portio est, q̄ de relictis, & prouerbis Ecclesiis obuenientibus detrahitur, & prelatatis debet. Est autē duplex, Parochialis & Episcopalis. Parochialis est q̄ Parochiali Ecclesie, vel ipsius Curator, & Rectori debetur. Sciendum est enim, si quis in alia Ecclesia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturā sibi elegerit (quod quibus casibus fieri possit, proximē exposuimus) ne parochialium ecclesiarum Rectores, quibus cura in-

cum

cumbie animarum, debitis fraudentur subsidiis, constitutum esse *, vt Curatus de his rebus, quas de functus pro anima sua in vltima dispositione reliquit ecclesie, in qua sepeliri elegit, quartam partem percipiat, aut aliam, quam legitima consuetudo præfixerit.

De his, quæ quis viuens & sanus contulit alicui Ecclesie, curato non debetur Canonica portio: secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens, h. d.

Sed etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægritudine * constitutus cum bonis suis ad loca religiosa se transtulerit, ecclesie parochiali Canonica portio debetur, si modo ille de eadem ægritudine decesserit. Quod si sanus ad ea loca se transtulerit, de his, quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit aliquid ecclesie, à qua discessit, impertiri: quia liberum est eistunc bona sua non solum religiosis, sed etiam post quibuslibet priuatis conferre.

Canonica portio soluitur ecclesie, in qua quis diuina percipit: & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter ecclesias duorum domiciliorum, h. d.

Dubitari tamen potest, si cuius * maior res antiquitus in aliqua ecclesia sepeli-

in 6.

e. cum super
& c. si q. extra
de sepult.

* e. de ijs. extra
de sepul.

* e. de sepul.

ri consueuerant, ea dimissa alibi sepulturam elegerit, num dimissæ Canonica portio debeat, an parochiali: Et statutum est, illi persoluendam, in qua quis audire diuina, vel sacramenta recipere debet. Quod si is, qui duo habet domicilia, sequæ in utroque collocat æqualiter, in loco tertio sepulchrum eligat, domiciliorum ecclesiæ inter se Canonicam portionem diuident.

Ponit, de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

Sunt * tamen quædam relictæ, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, vt putâ si quid pro fabrica, pro luminariis, pro anniuersario, pro equis *, vel armis contra infideles exercendis, vel aliis ad perpetuum cultum diuinum, vel particulari personæ legantur: de quibus omnibus, nisi ea machinatiõe facta fuerint, vt parochialis Ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentiõibus parochialem portionem soluere tenentur. h. d.

Sed istud * quidẽ ita demũ obtinet, si neq; in Minorib; neq; Prædicatorũ quis Ecclesiis sepulturâ sibi elegerit: hoc em̃ casu dictorum ordinũ fratres de omnibus ob

* c. si. extr. de testa.

* c. in nostra. extr. de sepul.

* clem. 2. §. verum. & per totum tit. de sepul.

bus obuentiõibus, tam funeralib; quàm quibuscunque, & quomodocunque relictis, distinctè, vel indistinctè, ad quoscunque certos, vel determinatos vsus, etiam de quibus Canonica portio dari, siue exigi non consueuit, vel de iure non debet, necnon de datis, vel qualitercunque donatis in morte, seu mortis articulo, infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit, quomodocunque, directè, vel indirectè, quartam partem parochialibus sacerdotibus, & Ecclesiarum rectoribus integrè largiri tenentur.

Canonica Episcopali est quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest. & vbi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio. h. d.

Canonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alicui ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur. Nam veluti parochialis ecclesia pro labore, & cura, quæ gessit animarum, certam portionem de trahit de relictis alteri ecclesiæ, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam licebit ipso Episcopo *: nisi sibi quadragena * obstat præscriptio, curæ pastoralis intuitu, quam diocesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cuiusli-

* requisisti. in princ. ex. de testam. * c. de quarta. extr. de præscript.

bet ecclesiæ oblati Canoniam sumere portionem: etiam si testator expresse- rit, quod non Episcopi velit esse relictum, sed tantum ecclesiæ, cum priuata testatoris dispositio generalem Canonis constitutionem immutare nequeat*.

* d. ca. requisi-
sti. ver. secus
autem.

Ecclesiæ debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h. d.

* e. requisi-
sti. si ab extra-
neo. ex. de tes.

Item* ex contrario, quemadmodum Episcopo sua portio competit, si quid ecclesiæ relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, Ecclesiæ de illo Canoniam petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tantum esse, non ecclesiæ: testatoris erit seruanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesiæ Canonica portio: secus si ab extraneo. h. d.

* d. ca. requi-
siti. si vero.

Sed* in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nā si simpliciter dixerit, Rem talem relinquo, distinguendum est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu, cum non ecclesiæ relictum presumatur intuitu, nisi fortè id probetur, sed personæ, de relictio in vita Episcopi ecclesiæ petere nihil poterit. Contraria ob-
obti

obinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur Episcopo, & Ecclesiæ, sit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ, nisi stare velint testatoris voluntati, quod ob favorem reli-
me voluntatis conceditur. h. d.

Quod si* coniunctim dictum fuerit, Relinquo rem Episcopo, & Ecclesiæ, de ea inter ipsos Canonica diuisio faciēda erit. Si verò istud Episcopo, & illud ecclesiæ relinquatur, relictia inter Episcopum, & cathedralem ecclesiam ad Canoniam diuisionem sunt redigenda: nisi ambo testatoris velint esse dispositione contenti, quam propter vltimæ voluntatis favorem obseruare est satis concedens, ubi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

Cum Ecclesiis inferioribus Episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartā de relictis dictis Ecclesiis. h. d.

Secus* autem est, si quid legeretur Episcopo, & capellis, vel monasterijs, aut alijs pijs locis: nam hoc casu, quod Episcopo legatur, eius præcipuum est: cum ecclesiæ cathedrali, & de illis quæ alijs locis legantur, portionem Canoniam

* d. ca. requisi-
sti. si. secus au-
tem. ext. de te-
st. am.

nihilo minus obtinebit. Et hæc ideo tā variè, quia non tanta inter ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio: unde & quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantum acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclesiis reliquit, & iussit Episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractioe quartæ. servanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem. hoc dicit.

Hoc autem tunc obtinere oportet, si simpliciter Episcopo legatum factum fuerit: ceterum si eam adiecerit conditionem testator, ut Episcopus suo sit legato contentus*, & ipse legatum agnouit, quia per hoc alijs renunciassè videtur, de cæteris portionem exigere non poterit. Sed si confiterit, quod eadem adiecta conditione in fraudem modicum constituit mortuarium, ut Episcopus portionem debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiā ex alijs relictis exigere portionem à Canone constitutam, salvis tamen indulgentijs, quæ à Romano Pontifice quibuldam regularibus sunt concessæ.

R^e

Relictum ei, qui potest proprium possidere non habenti praelationem, vel administrationem, à quocunque presumitur relictum intuitu propriæ personæ, non Ecclesiæ. h. d.

Illud* etiam generaliter observandum est circa eum, qui proprium possidere potest, praelationem, vel administrationem ecclesiæ non habentem, quod si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum à propinquo, verum etiā ab extraneo, non intuitu Ecclesiæ sed personæ esse relictum intelligitur, nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo, nec Episcopus, nec ecclesiæ potest in vita eius sibi aliquid vindicare.

Episcopali & parochiali pari passu ambulant. hoc dicit.

Item de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Episcopalis detrahenda erit.

DE DECIMIS,

TITVL. XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad præcedentia, & sequentia. h. d.

S s

* c. officij. & infra. extr. de testam.

* c. requisisti. §. illud extr. de testam.

Explicito tractatu rerū
quæ spiritualitate qua-
dā continentur & cēsen-
tur, superest nunc, vt de
rebus ecclesiasticis qui-
dē, sed tēporalibus, illa-
rumque administratione dicamus. Sed
cum decimę mediam quandā inter spi-
rituales res & tēporales naturam obti-
neāt, quippe quod ipsum decimandi
ius spirituale sit, fructus verō ipsi deci-
marum tēporales & profani, meritō de
his quasi in confinio quodam, tractatus
habendus erit, & tam præcedentibus,
quàm subsequētibz annectendus.
Quod eo etiā cōgruentius posse fieri
videtur, quod & proximē de iis, quæ sā-
cerdotibus, & ecclesijs parochialibz de-
bentur, & similem naturam habere vi-
dentur, loquuti fuimus, & ipsarum quo-
que decimarum ad parochiales Eccle-
sias iure communi spectat perceptio.

Quid sit decima. h. d.

Decima est quota bonorū mobilium
pro Deo, tam diuina, quàm humana cō-
stitutione debita *.

* e. parochia-
nos. ext. cod.

*Decimarum alie personales, alie prædia-
les. hoc dicit.*

Decimarū duę sunt species: persona-
les:

les, & prædiales. Personales sunt, quę ex
iis prouentibus deducuntur, qui ex pro-
pria cuique solertia & industria obue-
niunt, vt putā de negotiatione, artificio,
& militia. Prædiales sunt, quę ex fructi-
bus, prædiorum soluuntur, vt de vino,
tritico, & his similibus, quas in signum
vniuersalis sibi retenti dominij reddi
Deus præcipere voluit*.

* c. tua nobis.
versic. numm.
extra cod.

*Personales prebende debentur Ecclesie, in
qua quis sacramenta percipit: prædiales verō Ec-
clesie, in cuius finibus sunt constituta prædia,
nisi aliud inducat consuetudo. h. d.*

Inter personales autem & prædiales
decimas hoc interest, quod personales
illi solum parochiæ debentur *, in qua
quis ecclesiastica sacramenta percipit:
tamen si lucrum alibi contigerit: prædia-
les verō *, si ex prædijs in aliena paro-
chia constitutis fructus collecti fuerint,
ei debentur Ecclesiæ regulariter in cuius
territorio prædia sunt constituta:
quanquam si consuetudo aliud introdu-
xerit, seruanda erit*.

* c. ad apostoli
ca. synod. uer.
ext. cod. tit.

* ca. si. ext. de
paroc. & c. c. in
in tua. in fin.
ext. cod.

* d. c. ad apo-
stolica. in fi.

*Personales decima, quę soluuntur ex rebus
venditis & paratis pecunia decimata, soluun-
tur deductis impendijs, secus verō prædiales &
fructus non, nisi cum onere decimarum, aliena-
ri possunt. h. d.*

Item

Item si personales, quæ de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata, si vendantur, soluendæ sint *, vt putâ si vendatur domus, ager, vinea, molendinum, grex, aut merces, quælibet expensæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de residuo, quasi de lucro, decimæ præstabuntur. Expensæ verò etiam seminis, quæ sūt pro percipiendis fructibus, ex illis, de quibus fructus proueniunt, etiâ si decimaræ fuerint, non deducuntur: quoniam, salua decima, fructus efficiuntur eorum, qui expensas ipsas faciunt: sed nec fructus ipsi, nisi cum onere decimarum, alienari poterunt.

Non deducuntur impensæ factæ pro instaurandis rebus, de quibus soluendæ sunt decimæ, tam personales, quàm reales. h. d.

Illud commune tamen est tam personalibus quàm prædiatibus, quòd expensæ, quæ factæ fuerint pro restaurando * detrimento rerum, ex quibus decimæ persoluantur, vt si pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouentibus decimandis minimè deduci debent. Cuius rei illa est ratio, quòd penes dominum res instauratæ remanent.

* c. pastor alius.
§. nec pro. eod.
tit. ext.

Census & tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci. h. d.

* c. cum non.
ext. eod.

Sed * nec celsus, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ persolvendæ fuerint, primitus deduci poterunt. Cum * enim in signū vniuersalis dominij: quasi quodā speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, cōsequens est vt in prærogatiuā dicti generalis dominij decimarū solutio, celsus & tributū præcedat exactionē: vel saltē hi, ad quos celsus, vel tributa peruenerint, quā res cum suo transit onere, decimas soluere per censuram Ecclesiasticam cōpellantur.

* c. tua nobis.
circa med. eo.
tit. ext.

De omnibus prouentibus decimæ solui debent. hoc dicit.

Eadē * ratione constitutū est, vt nō solum de vino & grano, fructibus arborū, & hortorū decimæ persolui debeant, sed etiâ de peccrib⁹, de venationibus, negociationibus, de ipsa etiâ militia, & denique de omnibus bonis, & prouentibus omnibus, ita vt qui de his eas cum integritate soluere neglexerint, Ecclesiastica distictione percelli debeant.

* c. ex parte.
& c. sequen.
ext. eod. tit.

Omnes tenentur soluere decimas, tam Christiani, quàm Iudei: tamen tantum prædiales tenentur soluere, christiani & prædiales, & personales h. d.

Illud

Illud etiam nullam recipit dubitationem, ad solutionem earum quemlibet teneri, nisi quis speciali privilegio ab ipsarum pretatione doceatur exemptus. Unde non solum Christiani, sed etiam Iudaei tenebuntur. Inter eos tamen illa differentia, quod fideles ad personales & praediales praestandas indistincte tenentur: Iudaei verè * ad praediales tantum, quas si recusent solvere, ad ipsas possessiones renunciandas compellendi erunt, ne fortè hac occasione Ecclesiae suo iure fraudari valeant.

Monachi regulares, & clerici communiter viuentes solvunt praediales decimas, & quod nouale, est ager de nouo redactus ad culturam h. d.

De monachis & regularibus, seu clericis communiter viuētibus videamus, & sanè nulla finit ratio, ut ab his de laboribus * ac nutrimentis propriis decimae extorqueantur: ad praediales tamen etiam de noualibus, de quibus antea decimae soluebantur, tenebuntur. Est autem nouale *, ager nunc primum proscissus, & nuper ad culturam redactus: de quo, quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

* c. de terris, ex eo. tit. & c. pe. in fin. extr. de vsur.

* can. decimas à populo. 16. 7. 1.

* can. quid per nouale. ext. de verb. sign.

Decimas solvere tenentur monachi, & alij communiter viuentes, etiam de praedijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis, nisi ob stet aliquod privilegium. h. d.

Sed & si iisdem possessiones pia fidelium deuotione collatae fuerint, aut pro monasteriis de nouo fundandis comparatae, vel quoquo modo recenter acquisitae, etiam si eas proprijs manibus aut sumptibus excolant, nihilo minùs decimas persoluent Ecclesijs, quibus ratione talium praediorum antea soluebantur, nisi * super hoc speciali iure, vel privilegio muniti esse probentur.

Privilegium tollitur re praedicta & praescripti. ne hoc dicat.

Sed * nec semper eis privilegium suffragabitur: nam si res iudicata obsistat, vel privilegio muniti decimas per quadraginta annorum spacium soluerint, cum liberum sit unicuique iuri proprio renunciare, praestatione tanti temporis proprio privilegio detrachere voluisse praesumuntur, & ea propter ad decimarum praestationem compelli poterunt.

Privilegia sunt interpretanda, ut nemini indebitè damnum inferant h. d.

Item si post initam inter aliquos super decimis cōuersione certi tenoris privilegia

* c. 2. §. ceterum. eo. tit. in 6.

* cap. si de terra. extr. de privilegiis.

gia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur expresse, illis non obstantibus, erit inuolabiliter obseruanda: ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, ut nemini laesionem, præcipue enormem, inferre debeant. Vnde * si per huiusmodi cōcessionem parochiales Ecclesias adeò grauari contingat, ut Rectores de redditibus earum cōgruè sustentari, & Episcopo debita persolvere non possint, per locorum ordinarios ita prouidendum erit, ut eisdem Rectoribus tantum relinquatur, quòd & competentem sustentationem habere, aliaque onera debita supportare valeant.

Priuilegiati super decimis, tenentur illas solvere de prædijs conductis: & priuilegiatus super laboribus proprijs soluet decimas super prædijs locatis. hoc dicit.

Super decimis quoque non soluendis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint *, priuilegio minimè obstante, de conductis prædijs solitas decimas parochijs suis integras persoluent. Idemque erit de locatis prædijs, si priuilegiatus super laboribus, quos proprijs vel manibus, vel súptibus excoleret, terras suas alijs locauerit.

* c. 2. §. ubi
autem. eod.
tit. in 6.

* c. dilecti si-
ly. & cap. ex
tra eo. & cap.
seq.

Laici, & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. hoc dicit.

Generaliter autem, nisi huiusmodi immunitatum priuilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideòq; * etiam Imperialis concessio quantumcunque con-cepta generaliter, cum nulla sit laicis de spiritualibus disponendi facultas, à solutione decimarum neminem poterit eximere: imò sacrilegij * crimen incurrit, qui de manu laicorum rem Ecclesiasticam recipiet.

* c. tua. el r.
extr. eod. tit.

* c. dudum. §.
cum sacrile-
gij. extr. eod.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere sub pena excommunicationis, & priuationis sepulture, & clericus concedens deponetur. h. d.

Ex contrario quoque laicus etiam à clericis potestate decimas recipere, & in alium, velut hæreditario iure, transmittere non poterit & si secus actû fuerit, & qui cōcesserit, à statu suo deicietur *, & qui receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, & viuens excommunicationis vinculo * innodabitur, & mortuus Ecclesiastica sepultura carebit *.

* c. quamuis
sit in fin. extr.
eod.

* cap. ad hac.
eod. tit. extra.

* c. prohibe-
mus. extra. co.
tit.

Reditus decimarum locari possunt, dum modò locatio non sapiat alienationem. h. d.

* ca. 2. extra
loca.

Si * quis tamen, cum Ecclesie suae conditionem meliorem facere possit, decimarum suarum proventus alicui locare velit, dum modo huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impiedetur.

Episcopo debetur à Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, nisi praescripta fuerit. h. d.

Postremo sciendum est, quod veluti parochialibus Ecclesiis (secundum ea quae proximè exposuimus) decimae debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta Episcopo à rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obstet praescriptio *, perfoluenda erit.

* ca. de quar-
ta. extra. de
praescript.

DE REBUS ECCLESIAE
ALIENANDIS, VEL NON,
TIT. XXVII.

Regulariter Episcopus non potest aliquid agere sine consensu, vel consilio capituli. h. d.

Ractemus nunc de rebus temporalibus Ecclesiarum, illarumque administratione & alienatione, sine quibus spiritualium dignitas haud facile consistere potest. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil episcopum regulariter sine consensu sui capituli, vel consilio

consilio posse super his statuere: cum velut caput ad membra, ita sese praelatus habeat ad capitulum. In eo autem totius videtur esse consensus capituli, cui & maior & sanior fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiastica facta sine utilitate Ecclesiae & clericorum consensu, non valet, & quid contineat alienationis verbum. h. d.

Ex his consequens est, ut rerum Ecclesiasticarum absque clericorum subscriptione *, & Ecclesiae utilitate, & Romano inconsulto Pontifice *, ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeat *. Praelatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiae meliorem quidem facere potest, deteriorem verò non potest. Quod si * fecus factum fuerit, nec quod gestum est, vires vllas sortietur, & Canonum temeratores tam secularium, quam Ecclesiasticarum legum poenis subiacebunt. Alienationis

* autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, alienationem, donationem, conductionem, emphyteusim, & omnem conventionem, per quam dominium transfertur.

Ecclesiam suam non potest quis gravare pro

alienis debitis, & debita necessaria facta à prædecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fideiussert, aut in rem ipsius Ecclesiæ mutuum verterit h.d.

* c. 2. extr. de fideiuss.

Sed * nec commissam sibi Ecclesiæ pro alienis gravare debitis, aut literas alicui, vel sigilla concedere, quibus Ecclesiæ possit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Ecclesiæ ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debita * tamè à prædecessore suo pro Ecclesiæ necessitate contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem, si clericus de mandato fideiussert *, aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiæ, mutuum verterit.

* c. 1. extr. de solut.

* cap. pen. extr. de fideiuss.

Potest prælatus rem non magni valoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratis fabricandæ Ecclesiæ alicui concedere. hoc dicit.

Excipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteusim dandi, aut aliter alienandi iure licentia conceditur. Nam * si quid prælatus non magni valoris alicui fortè ob bene merita donauerit, præsertim sua-

* c. 1. ceterum. extr. de donat.

dente consuetudine, iure sustinebitur donatio. Multò magis idè erit statuendum, si quid fortè soli ad Ecclesiæ fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quàm Ecclesiæ parietes concludere possunt.

Proventus Ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouandæ erunt de quinquennio in quinquennio. hoc dicit.

Idem iuris erit & de reddituum fructuumque venditionibus ad tempus modicū faciendis, & de precariis, quæ quandoque de ecclesiarum possessionibus fieri solent, quæ ne temporis longinquitate iuris ecclesiastici pereat memoria, de quinquennio * in quinquennio renouandæ erunt.

* c. 1. extr. de precar.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationabilis. hoc dicit.

Distat autem precarium à precaria: quia precarium * tandiu conceditur, quo ad is, qui concessit, patitur: Precaria verò non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor à prædecessore concessam precariam rescindere & reuocare.

* c. fin. extr. de precar.

Ruina prædia inculta, & sylva extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim. & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. h. d.

* ca. ad aures
extra eod.

* ca. fin. extra
loc.

Ruina quoque, quas ecclesia reficere non valet, & inculta prædia, aut extirpatæ sylvæ in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt, à quibus, vel suo, vel parentum * suorum labore constiterit extirpatas, nisi forte possint aliis ad maiorem ecclesiæ utilitatem cum eodem onere conferri. Qui * tamen si per biennium in solutione Canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, iure expelli poterunt: nec quicquam eis proderit, quod ut Canonem soluerent, sibi nunciatum non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellaret.

Terrulas incômodas, & minus viles, item servos fugitivos potest prælatus alienare. h. d.

* cap. terru-
las. 12. q. 2.

Terrulas * quoque aut vineolas exiguas, & ecclesiæ minus viles, aut longè positas, vel domos, quæ ecclesiæ plus incommodi quam utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem episcopus habebit. Simili ratione fugitivos servos, & qui de fuga reuocari retineri

retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, episcopis distrahendi potestas erit.

Feudum à vasallo alienatum, & difficilis recuperationis: potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudum * certis casibus, & iureiurando de non alienando minimè feud. obstante res ecclesiasticas cōcedere poterit, veluti si feudum per vasallū alienatum fuerit, & per episcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab ecclesia recognoscat.

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi. h. d.

Quinimò * etiam si talis necessitas non immineat, nihilo minùs alienantis filium, vel consanguineum, vel eiusdem feudi consortem poterit episcopus inuestire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad ecclesiam remeauerit: nam & eo casu inuestire prælatus alium liberè poterit, si ecclesiæ viderit expedire.

Qui aliquid cōtulerunt, vel acquisierunt ecclesiis possint pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dñ tamē manu missus en posteritate & peculio remanent in patrocínio Ecclesiæ. h. d.

* c. consensus.
extra cod.

Illud etiā Toletano Concilio * dif-
finitū reperitur, quodd si sacerdotes ali-
quid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil
habentes, aliqua prædia, vel familias
Ecclesiis suis acquirunt, liceat eisdem
aliquos iuxta collatæ modum rei de fa-
milia eiusdem Ecclesiæ manumittere,
ita vt manumissi cum peculio & poste-
ritate sua sub Ecclesiæ remaneant pa-
trocinio. Quodd si qui nihil de proprio
* ca. Episcopi
extra cod. tit. Ecclesiæ contulerunt, libertati seruos
Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem
Concilio Episcopus successor ad Eccle-
siæ ius reuocare poterit. Impium est
enim, vt qui lucrum de rebus suis Ec-
clesiæ non contulit, damnum inferre
valeat.

Princeps potest rem suam æqualem, vel ma-
iorem cum Ecclesiastica permutare, & serui
Ecclesiastici, si frugi sint, præter quàm ad li-
bertatem, commutari non possunt. h. d.

* c. 1. extra de
rerū permuta.

Sed & princeps * si causâ probabilis
id poposcerit, cū re Ecclesiastica & im-
mobili, rem suam maiorem, vel æqua-
lem permutare poterit; pragmatica su-
per hoc præcedente forma. Ecclesiasti-
ca tamen mancipia * quæ frugi fue-
rint, præterquàm ad libertatem, com-
mutari non poterunt.

* cap. manci-
pia. extr. de
rerū permuta.

Episco

Episcopus potest permutare terras duarum
Ecclesiarum suæ diæcesis, illarum accedente
consensu, & de temporalibus ad spiritualia
non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoque duarum suæ diæ-
cesis Ecclesiarum terras, inuicem ama-
barum * partium accedente consensu,
permutare poterit, & si alterius partis
prædium valore præpoderet, ad æqua-
litatem inducendam ab altera parte pe-
cuniam refundi iubebit *. De tempo-
ribus autem ad spiritualia permutatio
iure consistere non potest *.
* ca. 1. extra
cod. tit.

Res Ecclesiastica potest propter præscriptio-
nem legitimam ab Ecclesia abduci, & detrahi.
hoc dicit.

Præterea & si quis per tempora sa-
cris Canonibus definita rem Ecclesia-
sticam iusto titulo & bona fide ita pos-
sederit, vt nullo tempore rei conscien-
tiam habeat alienæ, completa præscrip-
tione, res possessa à iuribus Ecclesiæ
dubio procul intelligitur esse auocata.

Decima, & oblationes præscribi non pos-
sunt. hoc dicit.

Proventus tamen primitiarū & de-
cimationū præscriptione tolli non po-
terunt, etiā si à Romano Pōtifice laicus
quilibet sup his rescriptū impetrauerit.

T 5

DE PECVLIO CLERICO-
RVM, RELICTIS, ET SVC-
cessionibus eorum.

TITVLVS XXVIII.

Ecclesiastica reputantur etiam res illæ, quas sacerdos acquisiuit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit, vt de rebus à se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat. h. d.

Rego res ecclesiasticas ab ecclesiæ iuribus abdicare non licet. Ecclesiasticas autē res intelligimus, nō modò quas ecclesiæ rationibus sacerdos comperit ascriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet. Cum igitur & hæc, tanquam de bonis ecclesiæ quæ sita eiusdem esse intelligantur, ne quando ius ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, vt de his, quæ superemerit, & ad ipsius ecclesiæ nomen scripturam * conficiat, & ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui verò prætextu proprii *, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegij crimen incurrer.

* c. 2. ext. eod.

* cap. pen. ext. eod.

Relictum sacerdoti pro anima censetur relictum Ecclesiæ: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi h. d.

Sed & si non emerit, sed pro anima quispiam intuitu ecclesiæ sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendum erit. Congruit enim, vt quemadmodum sacerdos habet, quod ecclesiæ dimissum est, ita & ecclesiæ id habeat, quod relinquetur sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut ecclesiæ relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter ecclesiasticas facultates computandum non erit.

Bona quæ sita sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid contineatur nomine Ecclesiæ. hoc dicit.

Generaliter * igitur bona quælibet ob ecclesiā acquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his vllum de iure testamentum fieri poterit. Nomine autem ecclesiæ, vbi clericorum est collegium, non episcopus, vel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam & Canonicam debet habere distributionem.

Vbi

* c. relatum. el secondo extra de testa.

Vbi autem in locum defuncti vnus tantum substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere elemosynam.

ut d. c. relatiu. el secundo. d. licet. ext. de testat. Licet* autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum cōficere possint, consuetudinis tamen est non improbatæ, vt de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui viuenti seruiuerint, siue sint consanguinei, siue extranei, aliqua iuxta seruitij meritum cōferantur, non testamenti ratione, sed elemosynæ duntaxat intuitu*.

** c. ad hac. extra de testat.*

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesiæ. h. d.

Item si tantundem de proprii Iuris facultate contulerit Ecclesiæ, quantum de Ecclesiasticis bonis legauerit, legatum sustinebitur.

Clerici possunt testari de his, quæ acquisierunt non intuitu Ecclesiæ. h. d.

** c. quia nos. extra de testat.*

De his verò*, quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel amicorum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad clericos peruenerint, liberè testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab

ab intestato succedit in totum Ecclesiæ. h. d.

Quòd si decesserint intestati*, nec alii qui fuerint inuenti qui iure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenui gaudeant naturalibus, in integrum tunc Ecclesiæ succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere licebit.

** c. 1. ubi etiam glo. extra de success. ab intest.*

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes, ut hic. hoc dicit.

Si verò seruus* ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea accesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit, sed eius peculium in quatuor partes diuidetur, quarum vna Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si nō sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in vsum Ecclesiæ diligenter distribuet.

** c. 2. extra de success. ab intest.*

FINIS. LIBRI SECYNDI.

INSTI

INSTITVTIO
NVM IVRIS CA-
NONICI LIBER
TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET IL-
LORVM DIVISIONE,

TITVLVS II.

Quid sit iudicium, & quid causa h. d.

RESTAT, vt videamus
de iudicijs. Potest autem
iudicium ita describi,
IUDICIUM est discul-
sio causæ, quæ ritè fit in
foro corâ iudice: CAU-
SA verò est origo negotij, & materia
iudicij.

Quæ sint iudicia secularia, & quæ Ecclesia-
stica hoc dicit.

Summa diuisio iudiciorum hæc est,
quòd aut sunt secularia, aut Ecclesiasti-
ca. Iudicia secularia sunt, quæ coram iu-
dice

dice laico inter personas seculares exer-
centur. Ecclesiastica verò sunt, quæ co-
dam iudice Ecclesiastico inter personas
Ecclesiasticas agitantur. Duo enim
sunt, quibus principaliter orbis regitur
*: Authoritas sacra Pontificum, & Im-
perialis ac regia potestas. Vnde sicut
ciuilium legum, non nisi ciuilis esse de-
bet executor: ita etiam Ecclesiastica-
rum Ecclesiasticus Iudex est admini-
strator.

*Laicus à laico coram seculari iudice con-
ueniri debet, nisi causa sit spiritualis, vel si-
milis: & literæ impetratæ ad iudicem Ecclesia-
sticum non tenent. h. o. dicit.*

Laicus * ergo à laico coram iudice
seculari, non autem Ecclesiastico con-
ueniendus erit: quod vsque ad eò obti-
net, vt etiam si alteruter litigantium
ab Apostolica sede literas ad Ecclesia-
sticum iudicem impetrauerit, irritæ sint
& inanes. Si tamen causa sit huiusmodi,
quæ ad Ecclesiasticum forum pertineat,
qualis * est matrimonij, vsurarum, per-
iurij, & similes, licet inter laicos disce-
ptatio sit, Iudex Ecclesiasticus ad eun-
dus erit. Idem * iuris est, si vel à seculari
iudice

** cap. sollicitè.
extra de ma-
iori. & obedi.*

** ca. licet. &
ca. seq. ext. de
foro compet.*

** clemen. 2. eo.
tit.*

** ca. ex tene-
ra. extr. de fo-
ro compet.*

iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

Clerici habent privilegium ne coram iudice laico conveniri valeant, cui non potest vlllo pacto renunciari. In iudicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diaecesani. h. d.

** c. si diligenti.
ext. de foro
compet.*

Pari * ratione tam Mileuitanensi quam Carthaginensi Concilio constitutum est, ne clerici clericos relicto suo Pontifice, ad publica iudicia sub poena depositionis & amissionis propriorum iurium pertrahant: cui beneficio, cum non sit personale, sed collegio ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. In iudicem tamen non suum si is persona sit Ecclesiastica, & Episcopi diaecesani consensus accesserit, clerici consentire poterunt.

Actor sequi debet forum rei. h. d.

Quod si inter clericum & laicum contentio sit, vt cognoscamus, ytrum eccle-

ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei conuenti partes sustinet. Nam si clericus, apud ecclesiasticum forum: si laicus, apud secularem erit agitata causa: cum * generale sit, vt actor forum rei sequatur. Cauendum * erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quod si fecerit, ab ecclesia, cui iniuriam irrogare noscitur, tandiu sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

** c. cum sit.
ext. de foro
comp.
c. conquestus
d. tit.*

Si delinquens captus pretendatur clericus, ytrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus vocato iudice seculari. h. d.

Dubitari tamen contigit, si iudex laicus * delinquentem captum detineat, & is se clericum asserens, ad curiam ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa ecclesiastica tanquam clericum reperat, si iudex laicus illu esse clericu inficiatur, & propterea minime remittendum contendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex? Et cum de re Ecclesiastica & spirituali sit controuersia, ad iudicem Ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen secularis, vel alius, cuius in-

** c. si iudex
de sentent. ex-
com. in 6.*

terfit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici ecclesiastico. hoc dicit.

** c. si iudex. vers. & synodorum de sentent. excom. in 6.*

Sed si notorium fuerit, * vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi privilegio gaudere debeat, aut ipse pro clerico communiter habeatur, statim ante vllam de clericatu cognitionem Ecclesiasticæ curiæ restituendus erit.

Talis quis presumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conversatus & captus. h. d.

Idem * dicendum erit, si ante deprehensionem pro clerico publicè se gerens, tonsuram & clericales vestes deferens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualem eum demonstrat habitus, præsumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur presumptio orta ex actu habente tractum temporis. hoc dicit.

Aliud * observandum, si ante quàm deprehenderetur, publicè se pro laico gerebat, & quasi laicus communiter habebatur: nam quamquam deprehensus tempore in habitu clericali reper-

** a. c. si iudex. c. non sic. de sentent. excom. in 6.*

tus fuerit, ob præsumptionem, quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quàm de clericali titulo fidè fecerit: interim tamen quivis processus Iudicis penitus conquiescet.

Secunda Iudiciorum divisio, quod quedam sunt ordinaria, & quedam extraordinaria. Et, quoniam sit iudex ordinarius, hoc dicit.

Est & alia divisio iudiciorum: nam Ecclesiasticorum quedam sunt ordinaria, quedam verò extraordinaria, siue delegata. Iudicium ordinarium est, quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, vniuersalem iurisdictionem exercere potest, vt Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem à lege, vel Principe, Consuetudine, vel Vniuersitate. Igitur cum Episcopus in tota sua diocesi iurisdictionem ordinariam * noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diocesis non exempto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectant officium, libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare *.

Quid sit iudicium extraordinarium, &

** c. cum Episcopus. de offic. ordin. in 6.*

** c. in si. extr. de offic. ord.*

quid Iudex delegatus h.d.

Extraordinariū* siue delegatū iudiciū est, quod corā iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo, qui demandare potest, causa cōmittitur.

Non solum Princeps, sed etiam alij Ordinarij possunt delegare, licet delegatus à Principe sit magis privilegiatus h.d.

Possunt autē iurisdictionē mandare, nō solū Princeps, verū etiā alij ordinarij. Is tñ, cui à Principe mādatur, ceteris lōgē pręstat: nā & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria,* renitētemque compellere, & propriam sententiam exequi,* & contra ipsum ordinarium procedere potest: quæ in ceteris delegatis non obtinent.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare, vt compareat personaliter h.d.

Non* tamen in civili iudicio alterutri parti, vt corā se psonaliter cōpareat, iūbere poterit, nisi vel mandatū ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ exhibendo, vel alia iuris necessitate partes corā exigit specialiter pręsentari.

Delegatus à Papa non subdelegat, nisi psonis enumeratis h.d.

Sed nec omnib* promiscuē vices suas deman

* l. 1. c. 1. q. 1. in iur. contra extr. de prob.

* c. 1. §. pe. ex de offic. deleg. * c. significasti extr. d. r. t.

* c. 1. de iudi. in 6.

demandare poterit*, sed illis duntaxat, quibus autoritate literarum sedis Apostolica, vel legatorum eiusdem causæ committuntur, hoc est, non nisi dignitate pręditis, aut personatum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonis.

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto non fuerit adiecta clausula. Quod si omnes, non valebit processus, nisi simul procedat: secus si talis clausula fuerit adiecta, quo casu procedere poterunt, si cōstet aliquos non posse, vel nolle interesse h.d.

Item* mandari potest iurdictio, tam vni, quā pluribus certis tamen: sed si plurib* mādata sit, nō adiecto eo, Quod si omnes interesse nequiverint, vel noluerint, reliqui exequantur, nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciam. Planē si is, qui interesse non potest, vel Coniudici suo, vel alij vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud iuris est, si illud adiectū sit. Nā nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamen ita demū obtinebit, si reli-

* c. sciscitatus extr. de rescri. & c. prudentiam extra de offic. dele.

310 INSTIT. IVRIS CANON.

quis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino non legitime constituitur: alioqui procedentes nihil agent.

Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa, h. d.

** cap. cum plur.
res. §. porro de
offic. delegat.
in 6.*

Porro * vno illorum commissum negotium inchoante, alij vltius se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illum, qui causam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret.

Iurisdictio perpetuata per vnum, intelligitur perpetuata quoad omnes, hoc dicit.

** cap. cum plur.
res. in fi. de of-
fic. dele. in 6.*

Iurisdictio * verò per vnum viuo mandatore perpetuata, quo ad omnes condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati & cum quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud, hoc dicit.

Sed siue vni, siue plurib⁹, siue à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mādati forma diligēter custodiēda erit: nec aliquid cōtra quā sibi mādatum fuerit delegat⁹ tētare audebit. Pla-

nē

LIB. III. TIT. I. 311

nē iurisdictionem impediētes, vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à principe ecclesiastica districtione, etiā si literæ cōmissionis id non contineāt, coercere poterit, vel pro delicti & causę qualitate, secundum arbitrium suum, si certa pœna à Canonibus * non expri-

** c. de causis.
in fi. extra de
offic. deleg.
* c. pratorea
in fin. extra d.
tit.*

matur, mulctare: quia ex eo, quod alicui causa committitur super omnib⁹, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam recipit potestatem.

Rationabiles exceptiones admittit delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium h. d.

Rationabiles * quoque & honestas exceptiones, & à iuris equitate non abhorrentes, licet id expressè mādato non cōprehendatur, admittit: nisi, quod nullæ debeant exceptiones admitti, literis expressum fuerit.

** c. ex parte.
et 2. extra de
offic. deleg.*

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem, h. d.

Sed * etsi literas aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & js, vt mandatum eludat, antequā literę ad iudicē datū perueniāt, vel etiā postea ante quā citetur, de possessione, de qua controuersia vertit, cōmutationē fecerit, eum, qui in

** c. 1. & 2. ex
de alie. iud.
mus.*

possessionē sese ingesserit, poterit delegat⁹ cogere, vt corā se iuris pareat equitati: nec, quod rescriptū cōtra Titium impetratū fuerit, opponi poterit. Generaliter enī omnis venditio, cessio, & alienatio iudicij mutandi causa facta, vtroque iure prohibetur: alias delegata iurisdictio ad personas rescripto nō comprehensas, etiam ipsis volentibus, protogari⁹ non potest.

*2^a c. porrò. in fi
ext. de of. del.*

*Mandatum Apostolicum ex causa potest
executioni mandari etiam in alio loco ab ex-
presso in mandato. h. d.*

*1. c. statumus
de offi. dele. in
6.* Simili ratione statutū* est, vt si is, per
quem ab Apostolica sede certo loco in-
quisitio, vel quid aliud expediri manda-
tur, ob illius potentia, vel malitia cōtra
quem inquiri, vel procedi mādatur: vel
fautorū eius eo loco securē mādarū exe-
cutioni mandari nequeat, ad id exequē
dū locū securū & idoneū eligere valeat,
nequis scilicet ex pprio dolo, vel fraude
cōmodū reporter. Quinimò idē faciet,
si alia p̄babilis causa subsit, ppter quā
in loco decreto pfici cōmodē nequeat,
qđ mādatur: ne tali p̄textu īpediri cō-
tingat mādarū Apostolicū, vel differri.

Delegatio soluitur renouatione iurisdictionis re integra. hoc dicit.

Soluitur autē delegatio multis modis: puta reuocatione, morte, ipotētia delegati, executione sentētie, propria pronūtiatione, tēporis fluxu, recufatione. Reuocatione, cū is *, qui mādauit iurisdictionem, antequā is, cui mandata fuerit, ea vti cōperit, mandatum reuocat: cū eo casu iurisdīctio in eum efficaciter transisse non censeatur.

* c. quamvis.
de offic. deleg.
in 6.

Morte tam delegantium, quàm delegatorum soluitur delegatio: Et si vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. hoc dicit.

Morte* extinguit delegatio, tam eius *cap. licet vi
qui mādauit, si re integra decesserit, quā *dique. el. i. de
etiā eorū qui delegationē susceperunt: offic. deleg.
quod quidē adeo obtinet, vt si plurib⁹*
iudicibus datis vnus reb⁹ eximatur hu- *c. vno de le-
manis, delegatio etiam quo ad supersti- gatorū ext. de
tes expiret: nisi aliud in delegatione, cō- offic. deleg.
prehensum fuerit, aut sub dignitatis
nomine non proprio facta fuerit. *cap. quoniā
ext. d. titul.

*cap. quoniã.
ext. d. titul.

Mors & absentia equiparantur re non in
tegra. h. d.

Quæsitū est, si ab Apostolica sede dar⁹
iudex, quoties eū abesse* cōtigerit, vices
tibi suas cōmiserit, an si is reb⁹ exima-
tur humanis, cōmissum tibi negotiū li-

⁹ c. si delegatus, de offic. deleg. in 6.

berè valeas diffinire; & cum tunc quoque cēseatur abesse, rescriptū est, si illo viuēte iurisdictione vti cōperis, possete nō secus, ac si is viueret, & abesset, in negotio procedere. Idē iuris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas reuocandas duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati tam iuris quā facti. h. d.

Sed et si delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamē impediatur, vt omnino delegationis negotio interesse nō possit, extinguitur delegatio. Impedimētū autē intelligitur, tam iuris, quā facti. Iuris vt * si infamis factus, aut alio legitimo impedimēto derentus fuerit. Facti, vt si inuitabili necessitatis articulo, putā infirmitate, præpediatur.

Iurisdictione delegati à principe expirat per executionem sententiæ. h. d.

Idem iuris est, * si delegatus à principe per se, vel per alium sententiā executioni mandauit, vel mandari præcepit. Tunc enim eius iurisdictione cessat, quia semel est officio suo functus.

Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetentem expirat iurisdictione. h. d.

Irem * si iudex delegatus interloquēdo pronunciauerit se super aliqua cau-

sa

sa procedere non debere, vsque adeo iurisdictionem amittit, vt etiam ex litigatorum consensu illam reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat iurisdictione. hoc dicit.

* c. de causis.
ext. de offic. de leg.

Sed & cum causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transacto mandatum expirat, nisi tempus communi partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices literas recepisse contigerit.

Potest quis conueniri vigore literarū posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit vsus. h. d.

Non ab simili ratione constitutum est, * vt si quis Apostolicas literas impetras infra annum, postquam iudicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis vti distulerit, auctoritate posteriorū literarum, quas postea forsā eius aduersarius impetrauerit, cōueniri valeat, licet in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

* c. si autem.
& c. plerumque. ext. de re script.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronunciat. hoc dicit.

Recu

Recusatione quoque extinguitur de legatio: quod eo casu accedit, quo iudex datus altero litigatorū petēte, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio remouendus pronuntiatur: vt putā, * si iudex datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem i alia causa partem appellasse, aut nondum iudicem ad legitimam aetatem peruenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h. d.

Recusationis autem causa variè cognoscitur: * nam si contra vnum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, siquidem illa clausula appositā sit, *Quòd si ambo inter se non possunt, alter in causa procedat*: coram non recusato coniudice expedienda erit. Vbi verò non est dicta clausula in re scripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Gregoriana constitutione latius continetur. Cùm autem delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusatur, sit alleganda.

* cap. causam
qua. & c. in
nuante. extra
de offic. deleg.

* c. si contra.
de offic. deleg.
in 6.

*Iudicium summarium est, in quo subtili or-
nis iudicarij obseruatione prætermissa procedi-
tur. Ordinarium & solenne est, in quo series iu-
diciariae tela obseruatur. h. d.*

Rursus iudiciorum tertia diuisio hæc est, quòd quædam sunt summa-ria, quædam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudicarij obseruatione prætermissa proceditur: vt sunt * causæ electionum, prouisionum, matrimonij, vlturarum, & similes, in quibus nec solennis libelli correctio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & li-tem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quanto poterit, faciet breuiorem, prout hæc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latius continentur. Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine seruato proceditur: vt putā, libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius visuri sumus.

* clem. 2. de in-
dic. & clem.
sept. de verb.
sign.

DE PROCVRATORIBVS,

TITVLVS II.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, vel syndicos: & quot procuratorum species, h.d.

Expositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, vt videamus, per quas personas illa exerceri possint. Exer-
cemus igitur iudicia non solum per nosmetipsos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus * est vniuersitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum duæ sunt species: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constitui potest paterfamilias, & filius familias: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos xv ad iudi-

cia

Potest autem ad iudicia non solum paterfamilias, verum etiam filius familias *, nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post xvij. annum procurator ad negotia licite constituatur, ad iudicia tamen, nisi maior xxv. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos xiiij. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h.d.

Aliud * tamen iuris est in principali: nam si is ad quartumdecimum ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & alijs spiritualibus, necnō ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimum quintum ætatis annum natus esset, nec * vlla patriæ potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio; quam aliàs regulariter filius familias sine patris assensu in iudicio esse non possit.

Quo

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

Quod si * quattumdecimum annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere per se poterit, sed vel per Episcopum, vel eiusdem officialem ad has lites curator sibi dandus erit, vel si maior infante fuerit, cum autoritate alterius eorundem procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicae in causis que agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, vel auctoritatem constituendi procuratorem Et omnis qui non prohibetur, potest esse procurator. hoc dicit.

Quinetiam * Apostolicæ sedis delegatus, & ab eodem subdelegatus ad eas duntaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris constituendi auctoritatem præstare poterunt. Constitui autem poterit non solum clericus, verum etiam laicus. Regulariter * enim omnis, qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur.

Si duo dati sint procuratores in solidum, occupantis erit melior conditio, nisi in mandato sit

* ca. fin. §. si
verò. de iud.
in 6.

* ca. si. §. dele-
gatus. de in-
dic. in 6.

* ca. r. eod. tit.
in 6.

sit comprehensum contrarium: quo casu solum altero non valente, vel nolente prosequi, poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is, qui non prosequitur, alium substituerit Si non sint dati in solidum, unus sine alio procedere non poterit. hoc dicit.

Et tam unus, quam plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen * duo simul, non adiecto, quod in solidum sint procuratores, constituantur, unus sine altero non admitteretur: secus, si sint in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litem contestationem negotium primus occupaverit. Et dominus litem factus alterum excludet, nisi constituens dixerit, quod occupantis conditio melior esse non deberet. Tunc enim si eum, qui occupavit, aut legitime impediri contingat, aut prosequi forte nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius non fuerit substitutus.

Procurator constitutus etiam ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale, nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressos articulos poterit

322 INSTIT. IVRIS CANON.

exequi procurator. hoc dicit.

Sed siue vpus sit procurator, siue plures, fines mandati diligenter custodiendi erunt, vsque adeo vt si generaliter * quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigitur, admitti non debeat, nisi clausulam generalem quorundam articulorum speciale mandatum exigentium subsequatur expressio: puta: transactionis, & iururandum deferendi. Tunc enim & non expressos casus mandatum complectetur.

Mandatum non cōplectitur maiora, quàm sint in procuratorio expressa h.d.

* clem. 2. eod. tit.

Crimina * tamen, vel defectus in personam electi, siue eius, cuius fauore, vel facienda, vel iam facta est prouisio, nec huiusmodi generalitatis, vel expressionis obtinere, opponendi facultas competit, nisi super hoc aliud in mandatis habeat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora, vel maiora, quàm in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandoque substituere. Procuratori però ad iudicia

LIB. III. TIT. II. 323

iudicia substituitur solum in casibus hic expressis. hoc dicit.

Sed & illud non est omittendū, quòd licet procuratori ad negotia * liberum sit alium quandoque constituere, Iudiciario tamen * minimè id concedi, nisi aut lis fuerit contesta a vel in rem suam datus sit, vel à domino substituendi fuerit concessa potestas: quo casu etiam non expressam personā poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator h.d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire potest. In criminalibus * enim causis neque accusator, neque accusatus nisi per seiplos impetere, vel defendere permittuntur, nisi * vel ab illustri propulsanda sit iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipiendum aut de leui crimine tractetur, aut si de graui agendum sit, ciuilitè agatur.

* ca. 1. §. fin. eo. tit. in 6.
* d. c. 1. §. licet. d. tit. in 6.

* can. in criminali. s. q. 3. §. 1. in c. veniens extraneus de accusat. c. absens. §. vii. s. q. 9.

Clerici & monachi non possunt esse procuratores nisi proprie Ecclesie, urgente necessitate & superioris iussu. h.d.

Sed nec omnes ad procuratoris officium temerè admitti debet. Ideoque

Episcopus & vniuersi sacerdotes, cūm ad solam Dei laudem, piorūque operum actiones sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludendi erunt. Idem quoque obtinet in monachis * : nam & illos, cūm solitariam vitam degere profiteantur, à forensi strepitu, ac litigijs summoueri conuenit. Planè monasterij exigente vtilitate *, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procurationis * officium accedere minimè prohibentur.

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h.d.

* *c. 1. extra de postul.*
Postulandi * quoque officium clericis, qui stipendijs sustentantur Ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ prosequuti fuerint, vel * nisi urgente necessitate pro coniunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

* *c. fin. ext. de postul.*
Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem h.d.

* *c. intelleximus. extra de iudicijs.*
Hi verò, qui excommunicationis vinculo innodati sunt *, non solum procuratorio nomine in iudicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio

prio actore tamen impugnante, excommunicato reo legitimæ defensionis copia non est adimenda.

Procurator vniuersitatis, in qua sunt excommunicati, non potest à iudicio repelli, nisi tribus casibus. h.d.

Sed bellè dubitari contigit, an vniuersitatis * alicuius procurator ex eo repelli debeat, quòd maiores & iurati, per quos eadem vniuersitas regitur, tempore, quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur authores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procurationis essent expressi, vel aliàs eorum autoritate procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa vniuersitas excommunicationis conscia simul eum eis eundem procuratorem constituisset.

Procurator reuocari potest expresse, & tacite, puta si dominus per se incipiat causam tractare. hoc dicit.

Tandiu autem durat quis procurator, quandiu is, qui eum constituit, reuocaret, siue expresse, siue etiam tacite.

** c. si quem. §. in 6.*
Vnde * si tu Titium simpliciter procuratorem constitueris, isq; in iudicio procuratorio nomine esse coeperit, deinde tu, siue ante litem contestatam, siue post, ad causam ipsam venias, non ut ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem reuocare censeris: nisi quod non animo reuocandi facias, vel expresse professus fueris, vel ex aliquibus appareat coniecturis.

Actus procedens subsequenter limitat, & interpretatur h. d.

Sed si eundem Titium sub ea forma *, quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris: & postmodum per te ipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem reuocare videris. Quinimò Titius, quādoque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

** c. si quem. in prin. cod. tit. in 6.*
Procurator si substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substituit in vna causa, non prohibetur in alijs se intromittere. h. d.

** ca. is qui. de procur. in 6.*
Hac autem de reuocatione domini sunt intelligenda. Nam si à procuratore tuo * alius procurator legitime substituitur, post mādaturum susceptum, etiam si eo substitutus vsus non fuerit, ab illo reuo

reuocari, nisi etiam potestas reuocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cum ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem constituissem, is in vna, vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minimè prohibetur.

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent h. d.

Ad hæc etiam admonendi sumus, quod si ignorante iudice, vel aduersario *, post contestatam litem mandatum reuocatum fuerit, ratum esse debet iudicium, in quo quis post ignorantam reuocationem quasi procurator versatus fuerit.

** c. mandato. extr. eo. tit.*

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partium h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur *: nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, ante quam contrahat, à domino reuocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, reuocatione huiusmodi penitus ignorauerint, nullius momenti penitus existit: cum illi⁹ cōsensu defecerit, sine quo similitatem habere non potuit.

Acta iudicij post reuocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h.d.

* c. infirmatione & seq. extranag. cod. tit. 14.

* c. in nostra extra de procur. in 6.

Quod si scientibus iudice * & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilo minus est in iudicio processum per procuratorem reuocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferet domino præiudicium: cum falsi procuratoris exceptio * non solum ante sententiam, verum etiam postea possit obici: qua probata iudicium prorsus nullum redditur.

Refutatio mandati non impedit refutatem acceptare, si mandans perduret in voluntate mandandi h.d.

* c. licet is. eo. tit. in 6.

Non * idem iuris statuatur in eo, qui absens procurator constitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quandiu constituens in eadem voluntate persistit, ad libitum mandatum acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non possit renunciare mandato, sed teneatur defendere.

* clem. 1. cod. c. 1.

At * literis, vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorem constituens, pro te debito modo cauit, simpliciter nulla facta protestatione, à

te

te scienter receptis, non potes postea recusare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotiis, ad quæ prædicta instrumenta, seu literæ se extendunt: cum per hoc ad omnia tuum præstitisse videaris assensum.

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h.d.

Morte quoque constituentis desinit quis esse procurator, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam * si * clem. si. cod. prælatus, vel rector te pro beneficio tit. suo, vel Ecclesia procuratorem constituat, & tu viuentem illo litem contestatus fueris, aut negotiū aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiam quo ad excepta, procurator esse desinis.

DE PACTIS, ET TRANS- ACTIONIBVS.

TIT. III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones, & ad cōpromissa. h.d.

Consequens nunc est, vt videamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdū accedit, vt iudiciorum metu litigaturi ad pacta & trans-

X 5

actiões veniāt, aut ad arbitros declinēt, ideo prius paucis de his dispciamus.

Pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

Et quidem pacta inter quoscunque, quacunque de re inita, regulariter suam habere debent firmitatem: neque enim quisquam, vt diuinū monet oraculum, ea quæ de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem vsque adeo obtinet, vt Apostolicis etiam indultis pactum deroger. Inde * cū monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumq; esset cum Rectore parochialis Ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstante conuentione, voti sui fieri non posse compotes.

Pactū per quod filia dotata renunciat hereditati paternæ, iuramento nullū tenet. h. d.

Eodem etiam spectat *, quod pactū à filia, dum nuptui traditur, cum patre factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento vallatum sit, licet lege ciuili improbetur, seruari debet: cū tale pactū non vergat in æternæ salutis dispendiū.

Pactum quod tendit ad periculum animæ,

11013

non ligat. hoc dicit.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimentum *, quia fortè sit pactum de re turpi, veluti quod post mortem Titij clerici Seius in beneficio succedat: vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile, nullā inducet obligationem.

Transactiões, quæ non sunt iuri contrariæ, seruari debent. & partim iuribus derogant h. d.

Transactiões * quoque similem iuris firmitatem obtinent, vsque adeo vt iuribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quæ non sunt iuri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra *, & litigiosa, aut in causa matrimonij interpositæ sint, nullum robur obriuent.

DE ARBITRIS,

TITVL. IIII.

Qui sint proprii arbitri h. d.

Arbitri * dicuntur proprii, qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos cōpromittitur, vt eorū sententiæ stetur.

Tant

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h.d.

Sed et si qui legitimam in partes potestatem habeat, ab eisdem tamē in arbitros eligi poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est *, qui ordinariā exercent iurisdictionem, verum etiā de his, qui delegatam tantum obtinent.

Ponit personas, in quas non potest compromitti. h.d.

Sed neque serui *, nec, qui servis similes sunt, monachi & regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem causarum spectat cognitio. Hæretici quoque, apostati, schismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit clerico adiunctus, vel in eum sit compromissum autoritate Apostolica. h.d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, laicus tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen * is, aut clericus sit adiunctus, aut Apostolica autoritate compromissum susceperit, arbitri partes exequi minime prohibebitur.

In se

In feminis non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur, potest recipere compromissum. hoc dicit.

Femina * quoque, licet illarum summæ opinionis existant, ab omni iudiciali examine usque adeo sunt separandæ, ut ex illarum sententiis nulla poena aduersus illius contemptores, nullæque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo talium munerum particeps illas redderet. Cæteri verò, quos neque sacrorum Canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere. h.d.

Sicuti autem ij, quos supra recensuimus, arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificij, quam Cæsarei iuris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas, super quibus non potest compromitti. Et quod super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h.d.

Pleræque etiā causæ arbitrorum notionem effugiunt: nā * liberales, matrimoniorum, filiationum, monachationum, conuer

** ca. dilecti filij extr. eod.*

** can. cum olim. ext. co. gl. pen. can. a iudicib. 2. q. 6.*

** can. 2. §. serui. 7. q. 7.*

** e. contingit extra eod. * ca. per tuas. in §. extr. eo.*

** e. pen. in fin. ext. de resti. in integ.*

* d. e. pen. in
initio.

conuerſionum, in integrum reſtitutio-
num: item * criminales, & quæ maiores
iudices exigunt, per arbitros cognoſci
non poſſunt. Quod autem diximus de
matrimoniiſ compromitti non poſſe, de
carnalibus intelligēdum eſt: nam quod
de ſpiritali matrimonio compromitti
poſſit, ſecundum ea, quæ ſuprà diximus,
nulla eſt dubitatio.

Arbiter ſuper pluribus, ſi ſubter vno tantum
pronūciat, nō expirat cōpromiſſum, niſi haſce
rit à p. rtibus facultatem ita pronūciandi. h. d.

Finiuntur autē arbitria pluribus mo-
dis: vt putā, ſententiæ prolatione, & tem-
poris lapſu. Sententiæ prolatione, finiū-
tur arbitria, cum de omnibus, de quibus
compromiſſum fuerit, arbiter pronun-
ciauit. Nam ſi de quibuſdam tantum
ſententiam tulerit, niſi talem pronun-
ciandi poteſtatem à partibus habuerit,
compromiſſum non expirat.

Termini lapſu compromiſſum expirat. h. d.

Lapſu temporis expirat arbitrium,
cum terminus compromiſſo compre-
henſus re infecta labitur.

Morte tam arbitrorum, quā compromit-
tentium expirat compromiſſum, niſi ſpecialiter
ſit dictum de hæredibus compromittentium. h. d.
* ca. pen. ext. de offic. deleg. e. ex parte. in fin. ext. cod.

Mortis * quoque interuentu compro-
miſſa

miſſa irritantur, tam arbitrorum, quā
etiam litigatorum. Compromiſſum *
enim in compromittentis hæredes non
extenditur, niſi de his quoque ſpeciali-
ter caueatur. Sunt & alij modi, quibus
compromiſſa finiuntur: quos tamen, vt
ad cōprum iudiciarij ordinis propoſi-
tum feſtinemus, ex aliis iuris libris co-
gnoſcendos relinquimus.

* cap. ſi. extr.
cod.

DE IN IVS VO- CANDO,

TITVLVS V.

Index debet habere notarium, vel duos viros
idoneos, qui ſcribant acta iudicij. h. d.

Ergo ſi partes neque pactio-
nibus neq; tranſactionibus,
neque compromiſſis concor-
des reddi poterunt, ad iudi-
cem deueniendū erit. Illud autem
imprimis proſpicere iudicem oportebit,
ne ſcilicet debita ſolennitates in iudi-
cio prætermittantur: adhibebitque *
publicam perſonam, aut duos viros i-
doneos, qui vniuerſa acta iudicij con-
ſcribant, vt Innocentiana conſtitutio-
ne, in generali Concilio edita, latiūſ
continetur.

* ca. quoniam
contra. ext. de
probatio.

Initium iudiciorum est citatio. sine qua omnes actus regulariter sunt nulli hoc dicit.

Omnium * autem iudiciorum institutorum principium & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque ciuilis ratio quenquam indefensum iudicari permittit. Quicumque igitur cum altero iudicio contendere voluerit, ante omnia curare debet, aduersarium ita moneri, vt se se coram iudice exhibere teneatur.

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio: & citatus à non suo iudice non tenetur comparere. h. d.

* gl. 2. can. penult. 3. q. 2.

Fit tamen interdum pluribus modis * vt quis vocationi de se factæ parere, nō compellatur, vt putà ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas in efficacem reddit citationem tam ius dicentis, quàm etiam in ius vocati. Nam si te is in ius vocet, quem tibi iudicem nō esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparendum vocatio talis te minimè coarctabit.

Qui legitime citatus mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cum sit præuentus.

uentus. hoc dicit.

Si tamen * contigerit eum, qui legitime citatus fuerit, alterius postmodum foro competenti, fieri iurisdictionis, quasi præuentus, ius reuocandi forum noui habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. h. d.

Idem iuris est, si iudex quidē tuus sit *, ex eo tamen te mander vocari, vt in iudicio cum spoliatore tuo stare compellaris: nec enim antea comparere cogaris, quàm ad omnia Canonice restitutus fueris *.

* can. si. in fi. 5. q. 2.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum hoc dicit.

Locus * quoque, ad quem vocatus fueris, tunc inualidam reddit citationē, cum aut incertus est, aut citantis nō subest iurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium moram trahere comperiat. Tunc enim ius dicenti impunè non paretur. Quemadmodum & si locus citatione designatus pestilens sit, aut aliàs pro citato malè tutus *.

gl. 3. cap. penult. 3. q. 2.

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex consensu partium non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem. hoc dicit.

* c. ex parte tua. extra de appellat.

Sed & si re iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tēpora, aut quæ veneranda sint diuini cultus gratia, nullas vires habebit talis iussio *. Quāuis em̃ non prorogare, sed expedire deceat quæstiones, vsq; adeo tñ his dieb⁹ iudiciorū strepit⁹ dēt cōq̃escere, vt nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, cōsētiētib⁹ etiā partib⁹, p̃cessus habit⁹ non teneat.

Ferj⁹ indulgētiis hominum causa renunciari potest, hoc dicit.

* c. fin. in fi. extra de ferj⁹.

Aliud * tamen obtinet, si ob hominum necessitates feriæ indulgētiæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

Delegatus debet in citatione inferere tenorem suæ cōmissionis, & designare auditorium. Secus est in ordinario h. d.

Iam verò multū interest, delegatus neciter, an ordinarius. Ille em̃, cū aliena vratur iurisdictione, lōgē remotos, non nisi literis cōmissionis * suæ tenorē continētibus, & intra certa spacia quæ vocare poterit. Et cū propriū non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locū, vbi se citatus exhibere valeat, designare illū oportebit: cū in ordinario nulla subsit huiusmodi necessitas.

Ponit, quid agendum sit delegato, si iurisdictione

dictio eius expirat in peremptorio h. d.

Item in delegato quæri potest, si peremptoriē * partes si citauerit, & earum altera die data, sese absētat contumaciter, an saltem circa vltimam diei partem sit in negotio procedendum? & vtrū, si duxerit expectandū, sit iterum citandus cōtumax? Et in hac specie multū interest, duret iurisdictione post peremptoriū terminū, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram æquitare suadente iudex spectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam, eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore verò, ne frustra iudicialis instātia euanescat, si partes, cū id nouerint, sese iudici nō præsētauerint, hora, qua congruē procedi possit ad exequendum, propter quod eis legitimē terminum peremptorium assignauerit, ad executionem liberē procedere poterit. Discretus tamen iudex in assignatione peremptorij, non debet iurisdictionem suam, nisi necessitas vrgeat, adeo coarctare.

* c. consilij nos. extra. de offi. deleg.

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici præsētare. h. d.

Adhuc, tametsi omnia solenniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: ut puta si facto aduersarii impeditus, aut ad maius tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut aliis * similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto potuerit citius iudici sui copiam facere *.

* ca. quoniam.
§. si autem de
carnal. extr.
ut lite non
contest.
* c. cum dile-
cti. extr. de do
lo & contuma.

DE DOLO ET CONTUMACIA, ET IN POSSESSIONEM MISSIONE,

TITVLVS VI.

Quis dicatur contumax, & quid sit contumacia, & quibus penis puniatur. h. d.

Rgo iuridice vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se iudici presentare neglexerit, aduersario accusante contumaciae crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem vel prelatum commissa inobedientia. Haec autem variè iuribus coercetur: num

enim litis damno, nunc multa, nunc expensarum refectione * & rei sequestratione, vel Ecclesiasticae sententia * innodatione ob contumaciam suam conuentus afficitur.

* c. cum dile-
cti. in fi. extra
cod.

Aktor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur verus possessor, reseruata quaestione super proprietate. hoc dicit.

* c. tua frater
nitatis. extr. ut
lite non con-
testata.

Illud quoque videtur ordinari, ut contumace aduersario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quaestio vertitur, vel * quae alias sunt in patrimonio rei, pro modo debiti, si personalis instituat actio, custodiae causa inducaris, ut radio affectus reus veniat aliquando responsurus. Quod * si adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente verus possessor efficiaris, super proprietate duntaxat aduersae parti defensione reseruata. Sed si

* ca. fin. §. in
alio is. extr. ut
lite non conte-
stata.

* c. r. extra
de eo qui
mit. in poss.

missus in possessionem * fructus dilapidet, sequestrandi erunt, & quod distractum est, de sequen. in pristinum statum erit reuocandum. pos.

* c. 2. extra
de sequen.

Si ob potentiam aduersarii contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilo minus efficitur verus possessor elapso anno. h. d.

* c. contingit.
extra cod. tit.

Si tamen propter rei potentiam *, siue do

lū, contigerit, vt intra annum rem custo-
diendam nancisci non possis, vel etiam
acquistam amittas, ne cōtūmax melio-
ris, quā obediens, conditionis existat,
de canonica æquitate sancitum est, vt
hoc etiam casu verus, claspō anno, pos-
sessor actor constituatur.

Si reus contumax dederit cautionem de sū-
do iuri, nec mulctandus est, quō l' aduersarium
non fuerit passus esse in possessione. Et missionē
passus restituatur. h. d.

* c. 1. eod. tit.
ext.

Hoc tamen * tunc obtinet, cū reus
nullam cautionem præstitit: nam si de
stādo iuri cauerit, nec mulctādus, quōd
in possessione actorem esse passus non
fuerit, & missionem passus ilico resti-
tuendus erit.

Actor anno lapsō non reputatur possessor,
si per eum steterit, quō minus intraverit posses-
sionem. hoc dicit.

* c. 2. in fi. ext.
de eo qui mit-
t. in poss.

Idem * iuris est si annus lapsus esse
proponatur, per reū tamen non steterit,
quō minus ante terminum & possessionem
repperit, & cautionem dederit.

* c. pastoralis
officij. c. prate-
rea. ex. de offi.
ord.

Excommunicatus à delegato Principis etiā
delegato mortuo non potest ab Ordinario ab-
soluti, vel alio, præter quā in mortis articulo,
vel de mandato Papæ. h. d.

Querit * cōtigit, si delegat⁹, qui reū pro-
pter

pter contumaciam manifestam excom-
municationis vinculo innodauit, vel pe-
titorem causa rei seruandæ in possessio-
nem induxit, rebus eximatur humanis,
an eidē iuri parere volenti, & idoneam
cautionem offerenti ordinarius absolu-
tionis beneficium impertiri, & possessionem
restituere valeat? Et responsum est,
quod cū delegat⁹, quō ad hoc, sit Or-
dinario maior, excommunicatus ab eo
non potest per alium, præter quā in
mortis articulo, sine mandato summi
Pontificis absolutionis gratiam obtrine-
re, vel possessionē recuperare, nisi alius
ei in onere successerit, & honore.

Passus missionem, si mortuo delegato præ-
stet infra annum cautionem de parendo iuri,
etiam post annum recuperabit possessionem.
hoc dicit.

Sed * ne missus in possessionē verus
efficiatur post annum possessor, missio-
nem passus corā Ordinario, vel, si eius
copiam habere nequiverit, corā publi-
cis & honestis viris, vt quasi prescriptio-
nem interrumpat annalem, offerre, ac
prestare poterit de parēdo iuris cautio-
nem, vt sic etiam post annum per Apo-
stolicā sedem possessionem recuperare
mereatur.

* c. pastoralis
officij. s. prate-
rea. ver. verū-
tamen. ext. de
offic. ordin.

In causis beneficalibus non habet locum missio in possessionem, sed in locū eius poterit procedi lite non contestata h.d.

Sed * ista quidē tunc procedent, cūm de profanis rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cū aliquo litigat possessore, ob partis aduersæ cōtumaciā in possessionē mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat. Licebit tamē iudici hoc casu etiā lite non contestata diligenter examinato negotio, ipsum sine debito terminare contumaciam absentis diuina replente præsencia.

Contra reum contumacē, si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in causa profana lite contestata: contra actorem vero etiam lite non contestata.

Quod interdum etiam in profanis obtimebit: ut putā, * si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, vel actor ipse contumaciæ erimen incurrat: quo casu etiam lite non contestata instante reo iudex, & testes recipe re, & sententiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo rescire expensas, & cauere de in posterum comparendo: aliās nō ad

admittitur ad aliam citationem. h.d.

Idem * quoque actor, si ad terminum, ad quem aduersarium citari fecerit, venire contempserit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitimè condemnabitur: & ad aliam citationem minime admittendus erit, nisi de fideliter in posterum comparendo idoneam cautionem dederit.

Iudex debet esse contentus vna pena ex pluribus quæ aduersus contumacem competunt: & excrecente contumacia potest etiam ad alias procedere. h.d.

Quod autem diximus, iuribus variè contumaciam coerceri, non est ita accipiendum, quasi omnes simul pœnas ius dicens infligere contumaci debeat, sed quòd variarum pœnarum sibi datur optio: vnde alterutra, quæ magis timeri debeat, iudex à principio contentus erit, ad aliam nihilo minùs processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI CON-
CEPTIONE, ET OBLA-
TIONE,

TITVLVS VII.

Y 5

Actor reo comparente debet clarum iudicii libellum offerre. Et quid sit libellus. h.d.

IN primis igitur reo in assignato termino comparente iudici libellū actor offert *, & illum ita clarū & planum, ut ex eius inspectione deliberare reus valeat, utrum cedere velit, an contendere: atque ut, si contendendum sit, dispicere valeat iudex, quemadmodum à se concipienda sit sententia. Nihil enim aliud est libellus, * quàm brevis scriptura clarā actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessario concludens.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij conventionales. h.d.

Porro libellorum duæ sunt species: * alij enim sunt accusatorij, alij conventionales. Accusatorij sunt *, quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos detest: de quibus quidem in præsen- i nobis non est institutus sermo, sed infra suo loco & ordine dicetur. Con- uentionales sunt, * quibus in ciuilibus disceptationibus utimur, dum rem nostram, aut quam nobis deberi putamus, in iudicio petimus.

* d. gl. r. c. r. cod. tit. extra.

* can. per scripta sit. s. libellorum. s. g. s.

* gl. r. c. r. ext. eo. tit.

* can. inducia. s. offerat. sur. 3. q. 3.

Que debeat continere libellus: & quod ineptus, vel obscurus libellus non obligat ad respondendum: & quod iudex illum potest lacerare. hoc dicit.

Exprimet igitur oblatus libellus, non solum agentis, & conuenti nomen, sed & ius dicentis, & petite rei, * & actionis qualitatē. Et si personali * experiēdū sit actione, petendi quoque causa exprimenda erit: alioqui nec conuentus respondere tenebitur, & iudex libellum non legitimæ conuentionis formam continentem concerpere ac destruere poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria. h.d.

Sunt tamen casus, in quibus solennis hæc libelli oblatio minimè est necessaria: * veluti in quibus de plano ac sine strepitu & figura iudicij procedendum erit, & in quibus etiam non contestata lite testes recipi possunt, & alij plures.

Bene faciet iudex si rem terminare queret si ne tela iudiciaria. h.d.

In his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria porrectio, probè iudex fecerit, si principales personas, vel in subsidium etiam aduocatos factum ipsum proponere iusserit, & sine tela iudiciaria

con

* c. 2. extr. eo. tit. c. fin. ex. cod. tit.

* clem. sapē. de ver. signific.

controuersiam terminare tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilaciones ad excipiendum. & ad euitandam obscuritatem una materia est vno in loco tractanda h.d.

Oblato tamen secundum iuris ordinē libello, certē reo conuento indulgēdæ sunt induciæ, * quibus deliberet, ceden- dum sibi sit, an contendendum: acceptā- dus, an recusandus iudex: denique, ut proponat, si quas habet, exceptiones. Quæ propterea cōparatæ sunt, ut ij, ad- uersus quos instituūtur actiones, defen- dantur. Harum verò quædam antē litis contestationem opponendæ erūt, quæ- dam verò etiam post cōtestatam litem. Sēd ne, si qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiusmodi se- ctio obscuritatem pariat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBVS,
ET REPLICATIONIBVS.

TIT. VIII.

Quid sit exceptio, & quod duplex eius est spe- cies: dilatoria, & peremptoria. Et quod dilato- riarum, quædam respiciunt iudicem, quædam
acto

actorem, quædam reum, quædam cau- sam. hoc dicit.

EXceptio est* actionis, vel intentionis exclusio. Exceptio- nū summa diuisio in duo genera deducitur *: aut enim sunt dilatoriæ, aut perēptoriæ. Dilatoriæ sunt, quæ rem & iudicium differunt. Harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conuenti, quædam verò actionis & causæ qualitatem. Per- sonam iudicis respiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ip- so suspicionem ingerunt, secundum ea, quæ suprà suo loco latius exposuimus. Et hæc declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ spectant, quæ illū non legitimam in iudicio stā- di personam habere demonstrant: qua- les sunt procuratoriæ: ut putā, si quis per monachum, aut regularem, aut cle- ricum agere velit. Item si quis ut tutor, vel curator, vel procurator, vel syndi- cus compareat, & illum tutorem, vel cu- ratorem, vel procuratorem, vel syndi- cum esse negetur, vel sua non interesse, vel

** gl. in versic. irritari. c. du- dū el 2. ex. de elect. gl. fi. c. ex parte. extr. de foro comp. * gl. r. c. exce- ptionum. ext. eo. de except.*

vel audiri nō debere protestetur, & si que sunt his similes. Ex persona rei deducuntur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato soluendo cautionem postulet, aut si ab actore se spoliatum esse reus conuentus coram iudice queratur, & propterea restitutionis beneficium imploret, vel si actorem ex legitima causa domum reuocet. Actionem & causam respiciunt, vt cum proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cum nondum diem solutionis venisse pretenditur.

Declinatoria exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt h. d.

Hæc verò regulariter omnes ante litis contestationem proponi debent: sed quas declinatorias appellauimus, non modò ante litem contestatam, verum etiam ante omnem dilatoriã exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliã primò proposuerit, cum per hoc in iurisdictionem eius, coram quo proposuit, consensisse videatur, eiusdem iurisdictionem sero declinare conabitur.

Dilatoria exceptiones, non declinatorie regis

regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. h. d.

Ergo in initio litis declinatoriæ opponi debent, & probari: cætera post oblatum libellum ante litem contestatam intra terminum à iudice assignatum, quodcumque opponi, & probari poterunt. Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, veluti * si quæ nuper reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, postmodum ad suam notitiam peruenisse iure iurando fidem faciat, vel esset huiusmodi, quæ retroactum processum nullum redderet, vt est ea, quæ vel mandati, vel iurisdictioni defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus docuntur exceptiones h. d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones non solum vt supra positis causis, sed etiam ex loco, ex tempore, & ex alijs pluribus, vt tam Pontificij, quam Cæsarei iuris libris facile est legentibus cognoscere.

Exceptio ex communicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante, & post litem contestatam h. d.

His annumeranda est etiam excommunicationis * exceptio, q̄ licet & ipsa dilatoria

* c. pastoralis. in fi. ext. eod. tit.

* c. exceptio- nem excommu- nicationis. ex tra eod.

dilatoria sit, à ceteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante contestatam litem velut cetera, sed in qualibet partelitis opponi poterit, *peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minimè obstante. Quòd est in hac exceptione specialiter observandum, ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare compellatur: quòd si eam reus omiserit, vt actor sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis seruanda est certa forma. h. d.

Sed cum per malitiam hæc exceptio in iudiciis opponeretur frequentius, Innocentiana constitutione consultissimè cautum est, * vt certa in ea proponenda forma seruari debeat, vti ex ipsi⁹ constitutionis tenore facillè apparere pòt.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de ceteris dilatorijs. h. d.

Hæc * tamen in prima tantum instantia sibi locum vendicant: quòd si succumbens actor appellauerit prætextu excom

excommunicationis opposita, à prosecutione appellationis minimè excludendus erit: quod & in ceteris dilatorijs multò magis locum obtinet.

Reus excommunicatus licet recouenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h. d.

Reus * autè nullo obstante excommunicationis vinculo, velut rectè conuenitur, ita ad legitimas defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si actore impugnante defensionis copia reo denegaretur: quia sic multoties condemnaretur absolendus. Reconventionis tamè potestas eidem minimè permittitur.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori. h. d.

Cæterum * quæ suprà de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantum, quæ à perceptione sacramentorum, & à fidelium cõmunionē separat, vt etiam ipsa Innocentianæ constitutionis verba demonstrant.

Peremptoria exceptiones sunt, quæ ius actoris perimunt, & semper agentibus obstant. h. d.

Peremptoriæ, seu elisorie exceptiones sunt, quæ in totum ius agentis pe-

* *ca. 1. de liti*
contestat. in 6. rimunt,* & semper agentibus obstant:
qualis est, doli mali, metus, pacti con-
uenti, solutionis, iurisiurandi, prescrip-
tionis,* transactionis, & rei iudicatæ,
* *can. 2. in fin.*
3. q. 6. & si quid contra leges factum esse dicatur.

Exceptiones peremptoriae litis finitæ sunt,
quæ impediunt litis ingressum. h. d.

Harum quædam dicuntur perempto-
riae litis finitæ, quædam simpliciter per-
emptoriae. Peremptoriae litis finitæ sunt,
quæ litis impediunt ingressum, & ad-
uersus agentem omni tempore opponi
possunt: * qualis est exceptio transac-

* *c. 1. de liti*
contesta. in 6.

* *can. 2. 3. q. 6.*

tionis, iurisiurandi, & rei iudicatæ, quæ
vel in ipso limine iudicii proponi por-
terunt. * Cum enim super negotiis, transac-
tione, iureiurando, & sententia deci-
sis, alias lis inchoata terminata fuerit,
valde absonum visum fuit, super eisdem
nouum assumi debere iudicium, & quasi
in infinitum foris iurgia protrahere.
Inde quoque litis finitæ exceptiones ap-
pellantur, quod, ut aliquis esset finis li-
tium, instituta fuerint. Idem iuris est in
aliis etiam peremptoriis exceptioni-
bus, quæ vulgo manifestæ sunt, & noto-
riae habentur.

Exceptiones peremptoriae proponuntur post
litum contestatum ante sententiam. h. d.

Cætera

Cætera verò litis contestationem
minimè impediunt, atque ante senten-
tiam erunt regulariter proponenda,
quas quidem si dolo malo suo tempore
in prima instantia reus proponere dis-
tulerit, etiam in causa appellationis
opponendi sibi facultas denegabitur.

Præiudiciales exceptiones sunt, quæ alteri
causæ præiudicium afferunt: puta exceptio con-
sanguinitatis, causæ restitutionis viri: exceptio
natalium petitioni hereditatis. h. d.

Sunt etiam quædam exceptiones,
quæ præiudiciales appellari possunt, ex
eo quod alteri cognitioni præiudicium
afferunt: ut potè, si qua mulier Titium
in virum petat, qui ad mulieris inten-
tionem elidendam consanguinitatis ob-
ficiat exceptionem: * qua probata cum
questio principalis perimatur, de ipsa
est cognoscendum ante quàm ad dis-
finitionis articulum procedatur. Idem
* si petenti hereditatem naturalium
obiecta sit exceptio. Cum enim succes-
sionis causa à causa natalium depen-
deat, posteriore quoque loco cognos-
cenda erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum ex-
ceptionis non cogitur respondere ante quàm sit
restitutus. h. d.

ca. literas
tuas. extr. de
restit. spoliata

c. penult. ex
tra de ordi. co-
gni.

* *l. fin. ext. de ordin. cognit.*

† *petitionibus, melius.*

Sed * et si quæstio spoliij in modum exceptionis petentibus obiecta fuerit, probationes super spolio primitus erūt audiendæ: eo quod legitimè probato reus non cogetur respondere † positionibus, donec integrè restitutus fuerit.

Non debet iudex in causa supersedere ob sententia exceptionis spoliij, nisi dicatur factum ab actore, & hoc in civilibus: in criminalibus verò potest etiam obici de spolio à tertio facto, si quis dicatur, vel tota sua substantia, vel maiori parte spoliatus: nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spoliij rerum priuatarum, vel contra. h. d.

* *c. l. de restitutione spoliatorum.*

Sed quia huiusmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumniosè propositam causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causæ cognitionem perimere, consultissimè Innocentiana * cõstitutione decretum fuit, ut in civilibus negotiis spoliationis obiectu ab alio, quàm ab actore factæ, iudex in causa principali procedere non postponat. In criminalibus verò etiam si à tertio spoliatus fuerit, dum tamen vel tota sua substantia, vel maiori parte ipsius se per violentiam priuatum attinet, obiecta exceptio processum differt.

feret, pœnis statutis, si eandem intra certa tēpora non probauerit obiciens: eo quoque salubriter adiecto *, vt rerum priuatarum spoliatio, agenti super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

* *d. c. l. §. fin.*

Accusato excipienti de spolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam, si potest, finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

Inter scholares * olim dubitari contigit, si spoliatus à tertio contra suum accusatorem de spolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infra quod restitutionem impleret, ne fortè sic existens omnem accusationem eludar: & id æquitati & iuris satis consonum visum fuit. Vnde si infra tempus indultū restitutionem non petierit, & causam, cum posset, ad finem non perduxerit, non obstante exceptione spoliij, deinceps accusari poterit.

* *c. l. §. solent autem de restitutione spoliatorum in 6.*

Exceptiones contra testes, peremptorias naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponende h. d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas propriè neque dilatorias, neque peremptorias appellaueris: cuiusmodi sunt, quæ

aduersus productos testes opponuntur, utputa *, si quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminofum esse dicat. Quæ tamen cum ad peremptoriarum naturam accedere videantur, ipsæ quoque ante sententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam. utrum testi obiiciatur crimen, de quo nunquā aliàs fuerit conuictus: vel obiiciatur crimen, de quo aliàs quis confessus & conuictus fuit. h. d.

Multum tamen interest, an per exceptionem tantum testibus opponantur crimina, de quibus nunquam accusati fuerint: an verò ea, de quibus aliàs conuicti, vel confessi fuerunt. Primo enim casu * obiectoꝝ criminum probatio antea exhibenda erit, quàm causa per sententiā terminetur, & si conuicti vel confessi fuerint, ordinaria cessante pœna, sufficiet, quòd à perhibendo testimonia repellantur, præsertim cum obiectū crimen minimè causam contingat. Posteriore verò, cum non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se prius probauerit innocentem, à ferendo testimonio, penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduersus opponentem

ponentem opponi potest, nihil agit, & hoc, si proprio nomine excipiat: secus, si nomine suæ Ecclesiæ, h. d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduersarium suum exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus implicetur: cum scire debeat, nullum hanc esse iuris effectum habituram: veluti * si plura beneficia possidens de eadem pluralitate aduersus alium excipiat, vel si peritium * aut excommunicationem is obiiciat, qui peierauit, vel Ecclesiastica sententia innodatus fuerit. Hoc tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine conuentus excipit: * ceterum si suam defendens Ecclesiā, tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quòd opponens eidem sit obnoxius, replicari poterit.

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & potest quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri, hoc dicit.

Postremò sciendum est, eum, qui excipit *, nō propter eā agētis intentionē confiteri illum videri, cum eidem non solum vnam, sed etiam plures, quanquā

contrarias, proponere liceat: quæ si legitimæ fuerint, & iudex non admiserit, reo quidem per appellationis remedium succurratur, & iudex ipse meritis pœnis coercendus erit.

Aduersus exceptiones dantur replicationes. hoc dicit.

Dantur aduersus exceptiones replicationes: de quibus multis agere superuacuum esset, cum institutæ sint ad similitudinem exceptionum, quæ aduersus actiones opponuntur: de quibus si quis plenius velit intelligere, ex his, quæ superius diffusè de exceptionibus posuimus, mutuari poterit.

DE MUTVIS PETITIONIBVS,
TIT. IX.

Si reus conuentus nolit, vel non possit excipere, si habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

Lititur oblato ab actore libello, si reus conuentus nulla sit exceptione munitus, quæ vel iudicium differat, vel litis ingressum impediat, mutuis petitionibus aduersarium

sarium suum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice, antequam litem contestetur, reum constituere. Cuius enim quis * in agendo obseruat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodẽ negotio dedignari non debet. Proposita ergo actoris intentione, & responsione facta super quæstionibus rei monitione præmissa incontinenti actor respondere compellendus erit, vt vicissim postea rationes partium iudex audiens concordia, vel iudicio vtriusque negotium terminet.

Etiã coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h. d.

Nec solum coram Ordinario reconuentio talis sibi locum vëdicat, verum * etiam coram delegato: vnde nisi reus * c. dispendia de rescrip. in 6. literas impetrare maluerit, actorem sibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio. h. d.

Vtriusque autem, tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet esse conditio: vnde * cum causa appellatione * c. fin. extr. e. de mut. pet. remota cõmittitur, si reus actorem reconuenierit, vno eodẽmq; iure circa ap-

pellationis remedium vterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconuentio, hoc dicit.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconuentioni locus esse possit *, & cum arbitri iudicare non possint, nisi de his tantum, super quibus in eos commissum fuit, responsum est, coram eis reconuentionem locum habere non posse.

* c. cum dilectus. extra de arbit.

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire actorem super causa spirituali, hoc dicit.

Interdum etiam accidit, vt nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconuenire sit potestas, vtputa si coram iudice laico conuentus, actorem super causa iuris patronatus, decimarum, matrimonij, aut alia spirituali reconuenire velit.

Excommunicatus non potest reconuenire, hoc dicit.

* c. cum inter. in fin. extra de except.

Idem * iuris est, si cōuentus excommunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim licet alioqui excipienda facultas minimè sit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur, ne quod (vt supra diximus) in defensionis

sionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

Super causa criminali non remittitur reconuentio, idem in causa depositi, h. d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter conuenti fuerint *, vel super deposito, nisi se prius innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

* can. 1. c. 2. 3. q. 11.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM,

TITVLVS X.

Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spoliij, h. d.

NS quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri non poterit: nam super spoliacione conuentus, aduersus restitutionem petentem non est, nisi super quaestione filij, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur, vt ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Vnde * cum quis se de beneficij possessione violenter eiecit.

* c. in literis tuis. extra. eod. tit.

Etum

Atum apud iudicem conqueritur, si aduersarius eundem non Canonice dicat institutum, de violenta prius eiectione, quam de Canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, & quo ad omnia restituendus. h. d.

Sed etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato consistat, sed criminali iudicio ab aduersario laceratus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione iudex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges tam Ecclesiasticae, quam seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel eiectionis reintegranda*, & damna sarcienda esse praecipunt: fructus* quoque non tantum à violento possessore perceptos, sed etiam qui à veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt, nec restitutionis solū sententia sufficiet, nisi re ipsa omnia iudicis officio restituantur, ita ut eiectionis, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, cunctaque, quae sibi oblata fuerint, eodem, unde surrepta fuerunt, reuocentur.

* can. reintegranda. 2. q. 1.
* c. graui. ex. eod. tit.

Questio spoli per modum reconventionis proposita, non impedit processum super alia causa ciuilitur institutum. h. d.

Quod si ciuilitur cōuentus aduersario spoli quæstionem regerat, cum mutæ tunc intelligantur petitiones in idē iudiciū deductæ, vicissimque tractatæ, vnicæ simul erunt sententia terminandæ.

Cum spoliū proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quam diu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. h. d.

Sed hæc quidem obtinent, cum in modum actionis spoli quæstio proponitur: sed si citra litis contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidem exceptione probationes primitus recipendæ erunt: ea tamen legitime probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tandiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit*, donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijciatur*, vt à testimonio repellatur, & si crimen contra eum ciuilitur probatū fuerit, sibi poena non infligitur ordinaria, sed eius duntaxat testimonio non creditur: sic spoliatio in modum exceptionis

* c. si. extra de ordi. cogn.

* c. 1. extra de excep.

prionis tantum probata, restitutionis sententia minimè ferenda erit.

Tribus casibus priuatus à iudice dicitur spoliatus, si non seruauit iuris ordinem, si nulliter pronunciauit, si erat iudex incompetens h.d.

Spoliatus autè non solù is intelligitur, qd à priuato quocunq; homine rerù quarrudà possessione indebitè priuatus fuit: sed etià ille, què iudex ipse iuris ordine pretermisso, beneficio, vel alijs rebus carere coegit: vel is, qd licet iuris qdè ordine seruauerit, spoliati tamè, & de facto damnati iudex erat incompetens: vel si iudex sit competens, circa priuationem tamen nulliter pronunciauit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spoliū suo nomine factū ratum habuit, vel spoliatori successit in vitium h.d.

Is quoque spoliatus intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamè spoliari mandauerit*, aut spoliū suo patratum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur, quem admodum* & ille, qui rem indebitè occupatam, scienter recipiendo. spoliatori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliauerit, cum tamen, quo ad periculum animæ, nō multum intersit, verum quis iniuste detineat, an alienum inuasit.

serit, contra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstare iuris ciuilibi rigore, succurritur.

Renunciatio facta post spoliū non impedit spoliati restitutionem, secus si antè fuerit renunciatum. & testes super spontanea renunciatione non sunt admittendi ante restitutionem. hoc dicit.

Illud quæsitum* est, si post spoliū Ecclesiæ renunciaſſe quis dicatur, an ob huiusmodi renunciationem spoliato sit deneganda restitutio, & cum non sit verisimile, quod sit spontè proprio iuri renunciauerit, qui renunciat, spoliatus huiusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciatione sponte facta, non antè admittendi erunt, quàm spoliatus plenariè fuerit restitutus. Quod si antè* spoliū Ecclesiæ spontè abiurasse reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus h.d.

Sunt & alij casus, quibus iure denegabitur spoliatis restitutio: vt puta, cum agenti per modum exceptionis, de alia spoliatione opponitur, aut tam super proprie

* c. conqueren
se. ex. co. tit.

* c. 2. extr. cod.
tit.

* can. notū ubi
glos. 2. q. 1. &
ca. cum ad se-
cundum. in fi.
ubi gl. ext. co.
* can. sape con-
tingit. ext. co.

* ca. accepta
extr. co. tit.

proprietate, quam super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spoli, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, vel dolum. hoc dicit.

Itē si spoliatore nō per cōtumaciā, vel per dolum absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si eū spoliatus iudicibus constiterit, intra certū tēporis spaciū restituatur, si reus intra prāfixū terminū sese iudici exhibere non possit, quanquam tēporis lapsus imminet, & actor sit suam possessionem & deiectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

Si contra agentem spolio opponatur exceptio per quam concludatur actorem non possedisse spoliatus ante omnia non restituitur. h. d.

Sed & si talis opponatur exceptio, quae agentem minimē possedisse concludat, tādīu substinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit, ut ecce, nec laici spiritualia possidere, nec sacerdotes vxores habere possunt. Vnde si vel illi se beneficijs spoliatores, vel hi

vel hi ab vxoribus se destitutos coram iudice conquerantur, & ab aduersarijs de secularitate, vel de sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio.

Cum pro spoliatore militat iuris praesumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. hoc dicit.

Quinimō & cum sola iuris praesumptio pro spoliatore cōtra spoliatum militat, impedienda erit restitutio: ex quo apparet*, eum, qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienae parochiae limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter docuerit, quod earum possessionem legitimē assequutus fuerit: quia eas occupasse iniuste verisimiliter praesumitur, cum ex praedijs perueniant intra alienam parochiam constitutis, manifestumque sit, eas iure communi ad eandem Ecclesiam pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia: idem si in restitutione timetur de periculo animae, vel scandalo, quia differtur restitutio. h. d.

Plures praeterea sunt casus, quibus spoliatus ilico non restituitur: vel uti, cum hæresis labe pollutus deprehendi-

tur, vel facta restitutione animæ periculum immineret, vel scandalum timeri possit: & alij, qui nō minùs secularibus, quàm Pontificijs legibus continentur.

Spoliatus potest suspensio petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: scilicet si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici deatur. hoc dicit.

** ca. pastera-
lin. extra de
causa possessorij
propriet.*

Postremò sciendum est, in spoliatis odium constitutum esse *, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, nullo de illata sibi violentia mentionem faciens, ante quàm renunciatum sit, aut conclusum in proprietatis iudicio, ut item debeat super possessorio, etiam petitorio suspensio, audiri. Quòd si renunciatum fuerit, vel conclusum, ut ià possumus, fit causa proprietatis sententia terminari, ne lites libris inculcentur, & vi possit fraudibus aperiri, causa non decisa, possessorio non erit utendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta, cum ex perspicuis indicijs iniquitas inuasoris facile arguitur, & spoliato calumnie dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta fuerit.

DE

DE LITIS CONTESTATIONE,

TITVLVS XI.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra superadificabitur. Et, quando d. catur in contestata. h. d.

HActenus ea cōplexi fuimus, quæ plerunque ante causarum discussionem veniunt, quæ non tam iudicij partes habentur, quàm iudiciorum præparatoria: perueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum quoddam, litis contestatio: nam * si illa à partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia, quæ sequuta fuerint, corrueunt, & ipse litigatores inanibus laboribus, & sumptibus vexabunt: vnde nec testes recipi, nec ad sententiam per iudicem procedi poterit. Ea * verò sit per petitionem in iure propositam, & congruam responsionem sequutam, animo contestandi litem factam, cum iudex per narrationem negotij causam audire cœperit: vnde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut perempto-

** c. i. extra eo.*

** c. dudum. et
secundo. s. li-
cet. extra de
electio.*

riam exceptionem proponat, nequam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. hoc dicit.

Fit autem litis contestatio non solum per principales, sed etiam per procuratorem * tutorem, & personas similes.

* ca. 1. extra.
cod.

Advocati responsio nisi sit statim reuocata facit litem contestationem. h. d.

An advocati responsio litis contestationem faciat? dubitari potest, & ex facto responsum est, nisi statim reuocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.

Nec solum, cum per actionem iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiam ubicunque iudicis officium pro ipsa proponitur actione: vel uti, cum restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulat.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. hoc dicit.

Igitur sequuta contestatione reus & iudici subiicitur, & actori obligatur, dilato

latorijs exceptionibus via præcluditur, actiones perpetuantur, præscriptio interrumpitur, alij quoque effectus emanant, ut tam civilibus, quam Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cum civiliter agitur, & probabiliter de morte testium, vel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata. hoc dicit.

Admonēdi tamen sumus, quod traditum est, lite non contestata non posse testes recipi*, aut ad sententiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiliter est agendū, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valedudinarii, & alij testes, de quibus ex probabilibus causis timetur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conveniata sit cōtūmax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

* extr. ut lite
non contest.
per totum. &
ca. 1. cod. titu.
extra.

Qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriam debet intra annum, vel convenire adversarium, vel examen denunciare. hoc dicit.

Debet * tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem huiusmodi testimonium receptionem eidem denun-

* c. 5. sed si
ex. ut lite non
contest.

ciare: alioqui attestations sic receptę non valebunt, ne fortē hoc procuretur in fraudem, vt scilicet processu temporis exceptiones legitimę ad repellendum testes, vel aliā, locum habere non possint.

Nota ex isto § bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. hoc dicit.

* d. c. fin. §. sunt & alij. vt lit. non contest.

Sunt * & alij casus, in quibus absque litis contestatione legitimē possunt testes produci, & lis sententię terminari: quos tam ex his, quę suprà de contumacia diximus, quā etiam ex alijs locis cognoscere licebit. Et generaliter, vbiunque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam personam non dirigitur, litis contestatio non est necessaria.

DE IVRAMENTO

CALVMNIAE,

TITVLVS XII.

Actor recusans subire iuramentum calumniae, cadit ab actione, reus habetur pro confesso. h. d.

Sed,

Ed, vt veritate prauia iudicia expediantur, institutum est, vt litigatores i exordio litis de calumnia vitanda iurare debeant. Quod iuramentum si quis prestare recusauerit * actor ^{* c. fi. §. fin. ex} quidem ab instituta cadet actione, & ^{trauag. eo. tit.} pro confesso reus habendus erit.

In causa sue Ecclesie clericus non cogitur iurare de calumnia. secus in propria: quo casu iurat propositis tantum scripturis, nō tactis. h. d.

In hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura pepercerunt. Vetuerūt * enim, ne dū proprię Ecclesię causa peragitur, inconsultis illorum praelatis, huiusmodi subire iusiurandum cogantur: licet in proprijs causis huiusmodi priuilegio minimē gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc iuramentum subire, vel permittuntur praelati, vel iubentur, non tactis *, sed tantum propositis scripturis id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. h. d.

In causis spiritualibus olim de calumnia minimē iurabatur: sed quia & in illis litigatores frequēter calūniaricōper tū est, nouissimē sancitū est *, vt in eis ^{* c. i. §. fin. eo. tit. in 6.}

id, quod in cæteris constitutum est, ob-
servari debeat.

*Etiam procuratores iurare de calumnia te-
nentur, quandoque iudici videbitur. h. d.*
Et non tantum principales, verum etiã
procuratores *, & syndici *, huiusmodi
iuramentum suscipere compellendi erunt,
etiam si quid ponere, aut respondere de-
beant à dominis instructi fuerint, aut
post hoc præstitum iuramentum depu-
tati fuerint: nec enim illud intra certa
iudicij tempora coarctatum reperitur,
sed * poterit iudex exigere, quoties ex-
pedire viderit.

*De calumnia iuratur etiam in causa appella-
tionis. h. d.*

** cap. 2. in
princ. eod. tit.
in 6.*
Præterea * quanquã in prima instan-
tia partes iuraverint, non tamẽ propter
ea in causa appellationis huiusmodi iu-
ramentum declinare poterunt, cū rur-
sus, & de calumnia vitanda, & dicenda ve-
ritate iurare partes sint compellendæ.

*Iuramenti de calumnia omisio non vitiat
processum h. d.*

** cap. 1. in
princ. & §. 1.
eod. tit. in 6.*
Illud potest admonendi sumus,
quod propter omisum * tacitè in tota
causa calumniæ iuramentum, iudicia-
lis processus aliàs factus legitimè, nec
ob eam causam venit annullandus: cum
hu-

huiusmodi iuramenta præstari de sub-
stantia ordinis iudicarij non existat.

VT LITE PENDENTE

NIHIL INNOVETVR,

TITVL. XIII.

*Lite pendente nihil innovandum, & lis
tunc pendere dicitur, cum citatio legitima per-
venit ad partem citatam, aut per eam factum
est, quo minus perveniret. h. d.*

Nstitutum ergo lite, & so-
lennibus præstitis satisf-
actionibus & calumniæ
iuramento exhibito ad
probationes, & merita
causæ, descendendū erit:
& interim pendente lite nihil innovari
poterit. Lis * autẽ pendere hoc respectu
tunc dicitur, non modò cum lis contē-
stata fuerit, verum etiã postquam à iudi-
ce competenti citatio emanarit, & ad
partē citatam pervenerit, vel per eā fa-
ctum est, quo minus ad eius notitiam
perveniret, dū tamẽ in citatione ea sint
expressa, per quæ possit quis instrui, su-
per quibus in iudicio conveniatur.

** cle. 2. eo. tit.*

Oh dilapidationem etiam lite pendente fit
sequestratio.

* c. si extr. de
sequestra. poss. Planè ab eo, qui postquam à sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

Litis pendentia non inuadat matrimonium contractum. hoc d.

* c. cum in A.
postolica. ext. de sponsal. Sic etiam si dum super matrimonio litis pendet, secundum quis matrimonium rite contraxerit, si primum non tenuisse declaratum fuerit, pendens litis obtentu secundum irritari non poterit. Eitamen qui in contemptum contraxerit, competens poenitentia imponenda erit.

DE PROBATIONIBVS,

TITVLVS XIII.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. hoc dicit.

Probatio igitur est, idoneis argumētis & legitimis medijs facta demonstratio. Cōtingit autem quid probari varijs modis: vt putà, confessione partium, depositione testiu, instrumen-

to

torum exhibitione (iurisiurandi religione) inspectione iudicis, notorietate rei, suspicionē vehementi, fama, atque alijs adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & quæ sint positiones. h. d.

Partium confessione tunc constat probatio, cum reus positionibus respondendo, vel alijs in iudicio de intentione confiteretur actoris. Sunt autem positiones, breues quædam narrationes facti serie continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab aduersario responderi, quas ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones, & probationum defectum vsus longæus in causis admisit, & iuris probauit authoritas.

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. h. d.

Si quis igitur positionibus sibi factis respondere requisitus recusauerit, vel ne responderet, se per contumaciā subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, si à iudice respondere iussus, illum absentem fieri cōtigerit: sed si ante quàm iuberetur, contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minimè reputabitur, sed contra eundem, tan

* clem. si. de
verb. signifi.

* c. r. de conf.
in 6.

Lex h. d.

tanquam contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit.

*Confessus, & probationibus convictus, equi-
parantur: & confessio erronea, si statim reuo-
catur, non affert praeiudicium. h.d.*

Redditis igitur circa exhibitas po-
sitiones responsionibus, diligenter ab
actore dispiciendum erit, an à reo super
controuersia legitimam confessionem
extorserit: quo quidem casu & ipse pro-
bationum oneribus releuabitur, & iudi-
cis in cognoscendo partibus cessanti-
bus statim super tali confessione pronun-
ciandum erit. Planè * si per errorem fa-
cti huiusmodi confessionem emanasse
doceatur, consentienti, sed tamen confes-
sionem suam statim reuocanti nullum
praeiudiciū generabitur: alioqui, quod
sua quisque voce dilucidè testatus est,
proprio non valebit amplius testimo-
nio infirmare.

*Reus non tenetur edere actori, nisi instru-
menta communia. h.d.*

Non tamen *, quia positionibus reus
respondere compellitur, documēta quo-
que, quæ ad causam pertinentia penes
se detinet, nisi sibi cum actore sint com-
munia *, exhibere compellendus erit:
nam graue nimis esset, illum ad eorum

ex

exhibitionē vrgeri, per quæ sibi postea
praeiudicium fieret. Sed actor ipse, infi-
ciante reo, sumptis cōgruis dilationum
temporibus, intentionis suæ proprias
probationes afferet, vel testes inducen-
do, vel instrumenta, & alias scripturas
producendo.

*Reus citandus est ad videndum iurare, &
deponere testes, & testi iniurato non creditur,
nisi fuerit remissum iuramentum à parte. h.d.*

Debet autem in primis, si ex dictis
testium rei sit eruenda veritas, admone-
ri aduersar ius, quod auditorus iuramē-
tum veniat, * ne, si prætermissum id fue-
rit, quod contra leges actum deprehen-
ditur, nullam habeat firmitatem. Sed &
testium depositiones non aliter recipiet
iudex, quàm prius iurisjurandi religio-
ne firmauerint *, quod tantum, quæ ve-
ra nouerint, professione suæ testificatio-
nis aperiet: nullius * enim testimonio,
quantumcunque religiosus existat, nisi
iuratus deposuerit, in praeiudicium cre-
di debet alteri?, nisi fortè iuramentum
ab aduersa parte remittatur.*

*Testes recusantes iurare, sunt sub poena ex-
communicationis cogendi, & iuramentum de
non deponendo non tenet. h.d.*

Quòd

* ca. fin. in gl.
ext. de confes.

* ca. i. ubi tot.
extra eod.

* ca. si perpe-
ratus. extra de
fide instrum.

* c. 2. extr. de
testib.

* can. pen. 3.
q. 2.
* c. nuper no-
bis extr. de te-
stib.

* ca. cuius qua-
stionibus. ext.
de testib.

* cap. 1. *Ex-
tra
de testib. co-
gendis.*

* c. intima
uit. ext. de
testib.

* c. licet v-
niuersis. ex-
tra, de testib.
* c. cum cau-
sam. ext. de te-
stib.

* c. si quis te-
stium. extra de
testib.

Quod * si testes à iudice moniti se-
se, vel odio, vel gratia, vel timore à ferē
do testimonio subtraxerint, per censu-
ras Ecclesiasticas testificari compellen-
di erunt, nec audientur, quod sese, quo
minùs de ponant, proprii iuramenti vin-
culo innodatos asserant. *

Diligens debet esse iudex in examinando
super omnibus qualitatibus totius causa h. d.

Interrogabit * ergo iudex testes in
qualibet causa ad min^o duos (nulla em̃
causa est regulariter, quę vnus testimo-
nio quantumvis legitimo terminetur)
cōsque diligenter examinabit * de sin-
gulis circumstantijs diligenter inqui-
rens, de causis videlicet, de personis, lo-
co, tempore, visu, auditu, scientia, credu-
litate, fama, & certitudine, ceterisque,
quę ad rem facere, & negotio conueni-
re existimabit. Illud quoque subtiliter
animaduertere non omittet, quo vultu,
qua constantia, quāve animi trepidatio-
ne testes deponant, cum interdum ex
his, vel ipsis inuitis testibus, magis quā
ex verborū serie rerū veritas elucescat.
Ex causa delegabit iudex examē testium. h. d.

Si qui tamen eorū, qui interrogandi
sunt, valetudinarij *, vel senes vel debi-
litate cōfecti habeantur, vel etiā ita pau-
per

perrate depressi, vt ad præsentiam iudi-
cis venire non possint, idoneum deliget
iudex, quem ad suscipiendas illorum at-
testationes dirigat.

Testes considerantur conditione, natura, &
vit. hoc dicit.

Testes verò non omnes recipiendi
sunt, sed fideles duntaxat, & idonei. Cen-
sentur autem testes conditione, natura,
& vita. Conditione si liber testis sit, non
seruus: seruus enim sapē metu domina-
tis veritatis testimonium suppressit. Na-
tura, si vir sit, non femina: nam va-
rium, & mutabile semper femina.

Mulieres non sunt in forum trahende gra-
tia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus
tabellio. hoc dicit.

Cuius tamen testimonium, si quan-
do necessarium fuerit, * cum mulieres
honestas ipsa, ac naturalis pudor viro-
rum cœtibz immisceri prohibeat, qua-
cunque auctoritate testimonij ferendi
causa, vel alia, quę iure non exprima-
tur, in iudicium personaliter euocari,
vel trahi nō poterit, sed ad eā mittendus
tabellio, & iuxta Bonifacianę constitu-
tionis tenorem procedendum erit.

Testis male vitę caret fide.
Vita cēset testis, si innocēs sit, & integer:
nam

* cap. 2. de iur-
di. in 6.

nam si vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici possunt testificari pro Ecclesia, & singulares persona pro vniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediatur. h. d.

In summa, quicumque iure minimè prohibentur, ad testimonium perhibendum sunt admittendi. Clerici* ergo à ferendo testimonio super negotio propria Ecclesiae, vel aliae singulares persone, in causa suae vniuersitatis arcendi non eunt, nisi ad agendum, respondendumve fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabilis impeditur.

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere. h. d.

Monachi quoque, & quicumque sub alterius obediencia constituti sunt, de sui ipsius licentia rectè testimonium dicunt.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contra hoc dicit.

Christianorum* quoque testimonia aduersus Iudaeos in omnibus causis recipienda erunt, nullis sibi contra hoc principum privilegiis suffragantibus. Sed contra Christianum nec Iudeus, nec Paganus, neque hereticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminofus rectè testimonium dicent.

Criminosus perseverans in crimine non potest testi

testificari, emendatus verò in causa civili potest, nisi fuerit reus periurij, vel nisi sit affectus infamia: in causa verò criminali, licet emendatus, difficilius admittitur. h. d.

Planè quod de criminoso diximus, distinctionem recipit: nam si is, cui ab aduersa parte opponitur, adhuc in ipso crimine perseverat, tam in civili, quam in criminali causa ab omni prorsus testificandi officio excludendus erit: si verò sit de crimine emendatus, nec eum comitetur infamia, non est in causa civili, vel etiam cum de crimine civiliter agitur, praterquam pro reatu periurij, repellendus. In criminali autem quaestione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, vel convictus fuit, vel sit tunc per exceptionem cōvincatur, aut eius gravata sit opinio, ex eo quòd quandoque fuit tali modo repulsus, quamvis hoc casu non excluderetur in causa civili, potest à testimonio, licet egerit poenitentiam, remoueri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam nova superveniente causa. h. d.

Illud in dubium non venit, eius testimonium, qui integer deposuit, infringi, debilitari ve minimè posse, quanquam

* c. cum mon-
chus. extr. de te-
stib.

* c. Iudaei.
extr. de testib.
& clemen. 1.
cod. tit.

* cap. testimo-
nium. extr. de
testib.

illum post depositionem factum esse cōtigerit criminofum. Nec enim quod recte semel factum est, ex huiusmodi euctu postea debet infirmari, cū culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum non diuinaverit.

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. h.d.

** c. in literis. extr. de testib. * ca. personas. extr. de testib.*
Domestici quoque * & qui similem habentes causam confimili quoque morbo * verisimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, aut super eo legitime conuinci possint, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

** c. m. 2. §. testes. versic. patroni. 4. q. 3.*
Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit aduocatus, vel procurator. h.d.

Is quoque, * qui in prima instanti alius causae aduocationem & patrocinium susceperit, licet aduocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causae praesumitur, in iudicio appellationis in testem recipiendus non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta sub certo tamen iureiurando. h.d.

Dabunt autem iudices tam in Ecclesiasticis

saisticis, quam in ciuilibus causis ad exhibendos testes, non solum vnam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam * verò disceptantibus non largientur, nisi praestito ab eo, qui postulat, iuramento, quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos instat nunc de nouo producere, prius notitiam habere nequiverit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit: quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maximè si productioni testium non fuerit à partibus renunciatum. *

** c. constitutus. in fin. extr. de testib.*
Multa conceduntur, ne probationes intereant, quae alias non concederentur: quod probatur hinc tribus exemplis h. d.

Siquidem ne probationes depereant, multa permittuntur, quae alioqui non concederentur, ut ecce, * si is in causa iudex datus fueris, quem in testem produci sit necessarium, remouendus, & alius in eius locum substituendus erit. Sic & alias citato aduersario * recipiuntur, & publicantur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariae probationis omissione laesa, etiam aduersus Ecclesiam restituenda erit.

*Publicato processu nō possunt testes exami-
nari super eisdem, nec in prima, nec in secunda
instantia: secus super emergētibus de nouo, h. d.*

Elapsis igitur tribus dilationibus, post-
quam renunciatum est probationibus,
& publicata dicta testium, regulariter
producedi testes rursus non erit danda
copia. Et sicut * non licet super eisdem,
vel directō contrariis articulis, alios,
vel eosdē testes in principali causa pro-
ducere: sic non debet in causa appella-
tionis licere, cum nō minūs in ea, quā
in principali testium sit timenda subor-
natio. Quod si * noua contingat emer-
gere capitula, super quibus partes testes
nouos velint inducere, recepto solemn-
i iuramento testium, non obstante publi-
catione super veteribus facta, nec in
primo, nec in secundo iudicio reiicien-
di erunt.

Qualiter, & quādo possit in testes obiici, h. d.

Sed interdum accidit, vt eos, qui iur-
in testes recipi non debuerāt, admissos
tamen esse ab aliqua partium prætenti-
datur in qua specie statutum est, * vt
quid in eos habent, ante publicationem
debeant obiicere, postea verō tunc de-
mum id licebit, cum iuramento parte
firmauerint, quod non dolo velint a
oppo-

* clem. 2. de
testib.

* ca. cum cau-
sam. extr. de
testib.

* c. praesentia.
extr. de testib.

opponendū descendere. Sed & si osten-
dere quis paratus fuerit post publica-
tionem didicisse se, quod in personas
vult obiicere, tunc quoque opponendi
patere debet aditus. Idem iuris est, si
fortē quis ante publicationem id fuerit
protestatus. Cæterum cum quis prote-
status fuerit, velle se post publicationē
depositionum, personas testium repel-
lere, si quid in fauorem protestantis di-
xerit, non de facili fides adhibebitur.

*Testes probatorios, & reprobatórios proba-
toriorum reprobare licet, sed reprobatórios re-
probatoriorum non licet, h. d.*

Illud * etiam admonēdi sumus, quod * c. licet el. 3.
non solum testes super principali ne-
gotio deponentes aliis testibus licebit
repellere, sed etiā contra secundos pri-
morū reprobatórios probationes pro-
ferre licebit. Et non admittente iudice,
appellationis remediū licitum erit in-
terponere. Vltcrius autem partibus ad
reprobationē testium aspirare minimē
licebit, ne si producendi quartos contra
tercios, & sic deinceps partibus licentia
tribuat, negotium contingat in infi-
nitum protelari.

*Qualiter index pensare debet dicta testium,
& quod potest illos repetere, & interrogare,*

vsque ad sententiam. hoc dicit.

Publicatis igitur attestationibus, non solum * ad multitudinem testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem asfistere iudicabit, animi sui motu informabit, quod si circa alicuius testis dictum iudicis hæset intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit. Et generaliter iudex vsque ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit ubicunque aliquid dubitationis * incidit.

* c. in nostra.
* c. cum causam. extr. de testib.

Testi statim seipsum corrigenti, non adimittitur ob id fides, & potest iudex testem repetere super omnis. h. d.

Eum quoque, qui non studiosè, sed lingue lubrico errauerit, & sese confestim correxerit, reprobare iudex non debet: secus autem, si correctioni suæ tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscure * deponentem poterit, sed etiam * si à principio super certis capitulis eundem interrogare postulantes aduersario, vel negligentia, vel calliditate prætermiserint.

Probationes fiunt non solum testibus, sed et

* supra §. præcedere. in fin.
* c. p. per tuas extr. de testib.

instrumentis: & instrumentorum appellatio ne non largè sumpta continentur solum scriptura, quæ in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes viæ vocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorū adeo latè pateat appellatio, vt hoc nomine etiam testes cōrineantur, quippe & ipsi causam instruunt, nos tamen in præfenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis vimur, quæ quidem in liti bus exercendis eandem cum depositione testium vim obinent.

Instrumenta possunt exhiberi vsque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autem * in iure poterunt instrumenta, non solum ante attestationum publicationē, sed & postea vsq; ad diffinitiuum sententiæ calculum: antea tamen, quàm in causa conclusum fuerit. In causa * autem conclusum esse tunc dicimus, cum à partibus omnibus probationibus renuntiatum fuerit.

* c. cum dilectus. extr. de fide inst.

* gl. in d. c. cū dilectus.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica h. d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem facit, sed ita demum *, si per manū publicam scripta fuerit, fide instrum.

* c. 2. extr. de

ita ut appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla sollemniter sumpta, fide faciunt. h. d.

* *gl. 2. c. 1. extra de fide instr.* Idem * & de exemplis dicendum erit, quæ tamen, si sollemniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt auctoritatem. Sollemniter autem

* *c. fin. ext. de fide instrum.* tunc dicuntur sumpta *, cum coram

Ordinario iudice, vel ad hoc ab ipso specialiter delegato præsentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitiata comperit, per publicam personam exempla sumi præcipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fidem. h. d.

Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum *, ad quos pertinent, permissu iudicis ordinarij in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte præveniens ea non perfecit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

* *c. pen. extra de fide instr.* *Instrumentis non vitiatis. & de vitiis non suspectis creditur. & error unius literæ, & rasio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h. d.*

* *c. inter dilectos, extra de fide instrum.* Exhibebuntur * ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec vlla parte sui vitiata, aut aliquo pa-

cto

cto de falsitate suspecta quanquam si exceptor literam * imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto * interleuerit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit. * *c. ex parte, ext. d. tit.* * *c. ex literis, d. tit. extra.*

Ad supplendum probationem potest iusjurandum deferri. h. d.

Quod * si nec testibus, nec instrumentis intentionem suam actor legitime deduxerit, permittente iudice non plenè probationes iurisiurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste asseritur. * *c. fin. de iusjur.*

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium nisi ex causa recusari non potest.

Sed cum sit iuramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit *: aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes à iudice parti defertur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quod à iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit. * *gl. 1. c. fin. extra de iusjur.*

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum. h. d.

Sunt autem iustæ recusandi causæ,

utputa si actor plenè probauerit, aut si sibi non plenè cognitam rem ipsam asserat: & si quæ sunt huiusmodi.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendū est iuramentū, nisi aliter iudex arbitretur. h. d.

* ca. fin. §. fin.
ext. de iure iur.

Sed et si * pro reo præsumptiones fuerint, eidē hoc sacramentū iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum & causæ qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentum est, quod deferitur à parte quarti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

* d. ca. fin. in
glo. 1. de iure iur.

Voluntarium * est, quod à parte parti in iudicio deferitur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferet, & ab eo, cui deferitur, licetè recusari ac referri poterit. Planè * si reus famosis actionibus conuentus fuerit, huiusmodi iurandum agenti referri minimè permittetur, cum non actor, sed ipse qui conuenitur, facti proprii conscius esse debeat.

* cap. fin. in
prim. extr. de iure iur.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis. h. d.

Iudicis inspectione consistunt probationes: utputa, cum pro terminandis finalibus

finalibus quæstionibus propriis oculis loca iudex subiicit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cum ex literis Ordinarij, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis apprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis, & prudentibus matronis, vice sua iudex inspicere iuberem iubet.

Notorium probatione non indiget. hoc dicit.

Sed & si quid notorium fuerit *, testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cum talia probationem, vel ordinem iudicarium non requirant.

* can. de maiori
festa 2. q. 1. c.
tua nos. ex. de
coha. cler. &
mul.

Iudex debet advertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

Sed cum multa dicantur notoria *, quæ non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

* c. consuluit
nos. ext. de ap-
pellat.

Velemens suspicio interdum habet vim notorii. h. d.

Ad notorium propè accedit velemens suspicio: nam si (exempli gratia) de * carnali copula queratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentem, locis secretis, & ad hoc commodis, & horis electis se vidisse

* c. literis fra-
ternitatis. ext.
de præsump.

vidisse deponant, procul dubio ex suspicionibus tam vehementibus sequutam copulam pronuntiari poterit. Planè si de graui crimine actum fuerit, propter solam suspicionem * quanquam vehementem, nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculum ceteris probationibus. Et iudex ex variis debet animum suum instruere. h. d.

Fama quoque si de aliquo facto inuulgata fuerit, ceteris præsumptionibus non leue, præsertim in quibusdam præstabit adminiculum. Demum circumspectus iudex motum animi sui non ex vna tantum re, sed ex variis argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. Iudicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, nec sententiâ prius ferre, quàm peractis omnibus nihil habeat in quæstione, quod proponat.

DE SENTENTIIS ET
RE IUDICATA,
TITVLVS XV.

Due sunt species sententiarum: interlocutoria, & diffinitiuæ. Interlocutoria potest reuocari.

vocari ante diffinitiuam h. d.

Videamus nunc de sententiis, & re iudicata. Est autem sententia nihil aliud, quàm conuersæ propositionis à iudice ritè facta diffinitio. Sententiarum duæ sunt species: aut enim interlocutoria sunt, aut diffinitiuæ. Interlocutoria est illa, quæ inter principium, & finem causæ fertur super his, quæ incidunt, vel emergunt: qualis cum iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus pronūciat: quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitiuam, sententiam quandocunque iudex reuocare poterit.

Diffinitiuæ sententia est, quæ condemnando, vel absolueno liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum, condemnno, vel absoluo, sed sufficit æquipollens. hoc dicit.

Diffinitiuæ verò sententia est: diffinitio iudicialis, quæ condemnando, vel absolueno principali controuersie finem imponit. Diffinitiuæ * enim, quæ nec condemnationem, nec absolutionem continent, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia iudici denegabitur.

** can. ei qui appellat. §. diffinitiuæ. 2. q. 6.*

bitur. Non tamen ut sententia valeat, condemnandi, vel absolvendi verbum necessario continere debet, sed satis erit, quod verbum æquiualens contineat. Unde rescriptum est eius diffinitio nem, qui ita se statuere, & præcipere pronunciaisset, legitimæ sententiæ obtinere firmitatem.

Sententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione: aliàs non valet. & Episcopus facere potest, quod alius pro se recitet. h. d.

Vocatis igitur partibus, loco & tempore congruis iudex ipse sedens * sententiam de scripti recitatione proferet: aliàs si non iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum ediderit, vel stando, non sedendo tulerit, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse. Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex attollit, instar personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam vsus plurali numero, secus in actu electionis. h. d.

Sed * & si plures iudices sint, vel arbitri, si cæteris præsentibus, ac mandantibus per unum tantum sententia recitetur, si plurali numero perlegendo vsus fuerit,

fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electio ne seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia pendet ex voluntate deleganti: si vero arbitri, neutra tenet: si vero vnus tantum ex pluribus pronunciauerit, nulla erit sententia. hoc dicit.

Ex facto * dubitatum fuit, duobus iudicibus diuersas proferentibus sententias, vtra sit habenda potior: i qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta, libertatis, dotis, matrimonij. Si vero ex delegata, vtraque ex delegantis pædebit arbitrio. Quod si ex compromisso, vtraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus * iudicibus datis vnus tantum ex eis pronunciaffe proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, ut nec pro uocationis remedium necessarium sit futurum.

Iudicare secundum leges, & consuetudinem debet quilibet iudex, & summus Potifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.

Sed siue ordinarius sit, siue delegatus iudex,

* c. si eo tit. in 6.

* c. p. eo. tit. in 6.

* c. si. extr. eo. tit.

* can. ei qui. d. si vero. ver. si plures. 2. q. 6.

iudex, in primis illud obseruare debet, ne contra id iudicet, quod legibus, aut Canonibus proditum sit, alioqui ipso iure sententia non subsistet *. In causis quoque, quæ summi Pontificis * iudicio deciduntur, cum in similibus causis cæteri teneantur iudicare, similiter iuris ordo, & vigor æquitatis subtiliter obseruandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & utilitatis dispensatiuè duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, secus tamen est in sententiâ lata contra ius litigatoris. Et quâdo dicatur lata cõtra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen sententia nõ contra ius constitutionis expressè à iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris *, cum iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicitur autem iudex contra ius constitutionis pronunciaſſe, veluti * cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, & testamentum iure fecisse pronunciat. Contra ius verò litigatoris *, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quartumdecimum impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam, corruptus

iudicat, variè punitur hoc dicit.

Is autem *, qui in grauamen partis alterutrius in iudicio aliquid iniuste fecerit per gratiam, vel per sordes, siue ordinaris, siue delegatus sit, ab executione officij per annum suspēdendus erit, & ad æstimationem liti parti, quam læserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante diuinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, à qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, alijs quoque legum animaduersionibus coercetur, cum dignum sit, vt qui in multis audet offendere, poenæ etiam multiplici subdatur.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest hoc dicit.

Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius reuocari non poterit. Cum * enim post decem dierum spacium sententia in auctoritatem rei iudicatæ transeat, qui ad prouocationis subsidium intra id temporis spacium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ

Cc

* c. i. extr. eo. tit.

* cod. c. in cau. sis. extr. eo. tit.

* can. causam qua. extr. eo. tit.

* ca. ci. qui. §. item si sententia. 2. q. 3.

* d. can. ei qui. §. si verò 2. q.

3.

* c. i. eo. tit. in 6.

* ca. quod ad consultatione. §. taliter. extr. eo. tit.

sententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiæ etiam post decē dies rei iudicatæ firmitatem sibi vindicare non valent, veluti cū de matrimonio * est quæstio, aut servata sententiæ salus animæ in discrimen adducitur, & alij plures.

* ca. lator, ex co. tit.

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non adfert. h. d.

De eo quoque admonendi sumus, quod & si sententiā transferit in rem iudicatam, prætereos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem lædet: si quis tamen *, cū sibi primum de ea re actio, vel defensio compereret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata præiudicium.

* c. pe. ext. co. tit.

DE EXECVTIONE

REI IUDICATÆ,

TITVL. DVI.

Sententiā lata in reali actione mandati executioni statim, in personali verò post quatuor menses, qui terminus potest breuiari, & prorogari, hoc dicit.

Si

Igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multū intererit, verum super reali, an verò super personali actione sententiā lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spacia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre * tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminū recipit sponte breuiorem, sibi id imputare debet, cū ex voluntate propria iuris beneficium contempsisse videatur. Vnde postea non audietur appellans, nisi fortè aduersus eum modus executionis Canonicus excedatur, siue ab ordinario, siue à iudice delegato, siue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

* ca. quod ad consultationē d. sed nec. extr. de sentent. & re iudic.

Delegatus à principe potest propriam sententiā intra annum exequi. h. d.

Sed * si ordinarius ad mandatum iudicis à principe delegati nolit, aut quibdam obfistentibus sententiā ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni man-

* c. significasti nobis. ext. de offi. deleg.

dare poterit, & resistentēs Ecclesiastica sententia coercere, & non solum vsque ad quadrimestre tempus, quod ad soluendum debitum à lege reo conceditur, sed vsque ad annum integrum ad exequendam sententiam, iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiae admittit exceptionem fraudis, seu nullitatis, non vt super ea pronunciet, sed vt negotium ad superiorem, qui iudicauit, transmittat. hoc dicit.

* c. de castro.
extra de sen-
ten. & re ind.

Quod* si princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, & circa negotium fraus interuenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quaestiones, si quae inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati à principe etiam iniustam. hoc dicit.

Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententiae ordinario demandetur, quæri poterit, an si ipsam iniustam esse cognouerit, executioni eam mandare debeat, an sit ei subsistendum potius? in qua specie responsum est * quod cum ordinarius delegato teneatur obse-

* c. pastoralis
officij. §. quia
verò ext. de of-
fic. deleg.

obsequi, licet sententia non esse iustam nouerit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi à dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipsum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violenter resistere *, sed & apud eundem instare poterit, vt executionem tandiu differri patiatur, donec principi rei veritas innotescat.

* c. si quando.
extra de of. de
leg.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, iurisdicatio primi delegati est suspensa, quod ad executionem h. d.

Sed quid si cum à sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, prouocatum fuerit, & literæ post appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum posteriorum iudicū executio sententiae à prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicus alijs iudicibus appellationis causam ex certa scientia committit, & appellationem videtur recipere, & simul priorum iudicum reuocare iurisdictionem. Vsque eò igitur sententiae suspenditur executio, donec appellationis merito plenius discussa fuerint.

Postulatio restitutionis in integrum differt executionem. hoc dicit.

Dantur & casus alij, in quibus licet sententia in rem transierit iudicatam, differenda nihilominus erit executio: vt putat, si non protelandi causę in integrum restitutio * petita fuerit, & alij plures.

* c. suscitata.
extr. de in-
tegr. restit.

DE APPELLATIONIBVS,
TITVLVS XVII.

Quid sit appellatio, & quare inuenta. h. d.

Appellandi vsus precipue iudicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam deregat. Est autem appellatio iurisdictionis prioris iudicis per superioris inuocationem legitime facta suspensio; vel, appellatio est prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quę appellatio prouocatio dicitur.

Appel

Appellationum due sunt species. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litis ingressum * ab aliquo grauamine appellat, vt puta * ab electio-
nibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus, ex quibus se grauatum putet. Licet enim seculares leges * non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt: nec solent huiusmodi dici proprie appellationes, sed prouocationes *.

* c. cum sit.
§ si vero. ext.
eod.

* c. concertatio.
ni. ex. tit. in
6.

* c. super eo.
el secundo ext.
eod.

* d. cap. cu sit.
extr. eod.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species. h. d.

Rursus in iudicio appellatur, aut ante diffinitiuam sententiam, aut postea. Antea appellatur, vt cum ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur. Postea, vt cum ab ipsa diffinitiuam sententiam appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies Apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, alias causa censetur deserta. h. d.

Multum autem interest, ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an a diffinitiuam: nam primo casu, & causam appellationis in scriptis assignare,

* c. i. eod. tit.
in 6.

& à iudice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidē intra dictū temporis spaciū debent ab eodē iudice exhiberi, cōtinentes & appellationis causam, & cur appellatio nō sit admissa, vel si appellationi forsan ex superioris reuerentia sit delatum. Alioqui* si eos intra idem tempus appellās petere pratermittat, appellationi suę renunciasse putabitur, etiā si vadat, aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam.

Ponit tres casus, in quibus ob non petitos Apostolos causa deferitur. h. d.

Idem iuris* est, si iudex, à quo appellatur, certum terminū appellanti ad recipiēdos Apostolos assignauerit, & appellans in assignato sibi termino non cōpareat, nec eos sibi tradi petat, idem & si iudex appellanti responderit intra iuris terminum se daturum, nec intra dictum spacium congruo loco & tempore instanter & sapius saltem vno cōtextu petierit, vel sibi oblatos appellans recipere recusauerit.

Taciti & expressi eadem est virtus. h. d.

Quod si iudex* in termino per eum prefixo ipsos petenti nō dederit, aut si dum peteretur, vel intra iuris terminū,

vel

vel nullo certo termino prefixo, se daturum asseruerit, postea per appellantem congruo loco, & tempore, sapius, & instanter vnico etiā cōtextu requisitus eos exhibere nō curauerit, perinde propriam appellationem prosequi appellans poterit, ac si ei expressē fuissent Apostoli denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam Innocentianę*, quā aliarum constitutionum luculenter apparet.

In appellatione à diffinitiva non est necesse causam inserere. hoc dicit.

In appellationibus autem* à sententia diffinitiva interponēdis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam suprā dicta diligens obseruatio per omnia sibi locum vindicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset vera, reputaretur legitima. hoc dicit.

Cū autē ex probabili causa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quæ si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognoscet: nec enim sufficit* appellanti probare, quod ex causa huiusmodi appellauit, si eam non doceat esse veram, nisi hoc se offe-

Cc 5

* c. ab eo. cod. tit. in 6.

* c. r. cod. tit. in 6.

* c. r. vers. is qui. ubi gloss. eo. tit. in 6.

* clemen. 2. cod. tit. in princip.

* clemen. 2. §. fin. eo. tit.

* ca. interposita in princip. extr. cod.

rēns probaturum non fuisset amissus.

Is qui minus rationabiliter appellauit, condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur, nec potest quis alias causas prosequi quā expressas, h.d.

* c. cum appellatione. eod. tit. in 6.

Quod * si iudex minus probabiliter appellatum esse comperit, appellatum ad inferiorem iudicem remittet, & in expensis alteri parti condemnabit, alioqui ipse procedet, nec licebit appellanti alias causas prosequi, quā quas in appellatione sua nominatim expresserit.

Si dicitur ex iniusta causa appellatum, iudex ad quem, inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione, ut probabili, incipiat cognoscere de causę veritate, h.d.

* cap. Romana. §. quod si obijciatur. eod. tit. in 6.

Quod si obijciatur *, non ex legitima causa ante sententiam appellationem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, iudex superior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

Cessante causa cessat effectus. hoc dicit.

* c. cū cessante. extr. voc. tit.

Sed & si iudex sano vsus consilio * ab eius

cuius executione destiterit, quod comminando, vel interloquendo in grauamen partis protulit, non obstante, quod ab huiusmodi comminatione, vel interloquutione prouocatum fuerit, ne processus negotij friuolis occasionibus retardetur, in causę cognitione liberè procedere poterit.

Iudex à quo, compellere non potest appellatum à grauamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendam, quā facta in causa procedere poterit eius contumacia non obstante, ac si nauquam appellasset, h.d.

Sed * videamus, an ius dicenti obtemperare tenearis, à quo propter grauamen, quod tibi illatum asseris, appellaueris, si tibi is ad docendum de grauamine, & si de ipso liquerit, ad eiusdem reuocationem audiendam terminum præfixerit: & sanè cū id ipsum à iudice per spiciendum sit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tāquam coram iudice (cū per appellationem eius suspensa sit iurisdictio) comparere teneberis. Quod si tātum, ut reuocationem audias, te vocandum duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino grauamē reuocauerit, perinde in causā procedere

* c. si à iudice. eod. tit. in 6.

cedere poterit, ac si appellatio nūquam fuisset interposita.

Potest appellatorem ab interlocutoria penitere, & facere, ut prior iudex cognoscat, sed appellato sunt reficiende expensae, quas is fecit ob appellationem h. d.

Ac veluti in potestate iudicis grauius reuocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere, sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit *, cuius adhuc nemini est demandata cognitio, perierit, ut ad iudicem, à quo prouocauit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, ut in legitimis expensis aduersario, quas eum propter hoc fecisse constat, condemnatur.

Ponit quàm plures casus, in quibus appellationi non est deferendum.

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit, nam siue adeo sit vaga, & generalis *, ut incertitudinem afferat, siue quòd omisso medio sit interposita, à parte opponatur, causa non deuoluetur. Idem iuris est, si super notorio crimine *, vel de quo quis in iure confessus fuit, puocetur: nec enī ad defensionē iniquitatis, sed ad praesidium inno-

cen

centiae est appellationis remedium institutum.

Regulares nō appellant à correctione sui prelati. Nec à iudice seculari sedi Apostolicae nō subito appellatur ad Papam. Et qui nō deferit legitimae appellationi, punitur, hoc dicit.

Et ideo nec regulares *, cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra regularem prelati sui, vel capitali disciplinam appellabunt, sed quòd sibi pro salute iniungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi deferendū erit *, cum à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicae iurisdictioni nō subiacet, ad Apostolicū appellatum fuerit: & alijs quibusdam casib⁹. Alioquin, qui legitimae appellationi etiam de minima causa * interpositae non detulit, Canonicis pœnis coercendus erit *.

Appellans ab ordinario potest coram eodē super alia causa conueniri. h. d.

Licet autem prouocatione Canonice à partibus interiecta, iudicis, à quo appellatum fuit, officium ī illa quidē causa penitus conuiescat, si * tamen is, qui ab ordinario appellauit, super alia causa coram eo dem cōueniatur. praesertim pro graui & manifesto crimine, appellatio obtentu, quo min⁹ Canonica

cen

* c. ad nostrā.
& cap. repre-
hensib. l. ex. ext.
cod. tit.

* c. si duobus.
§. si. ex. eo. tit.

* c. de appella-
tion. ex. eo. tit.
* c. de priore.
ubi glo. extr.
d. tit.

* c. ad hac. ex.
cod. & c. pra.
terea. el. pri-
mo. cod. tit.

* ca. interposi-
ta. §. ille. extr.
eo. tit.

* c. 2. & c. con-
sultur. el. seco-
do. extr. cod.
* c. cum sit. §.
fi. & c. perue-
nit. & c. sequ.
extr. cod. tit. ca.
Romana. §.
si autem. cod.
tit. in 6.

cenſura puniatur, effugere non poteſt.

Innouata per iudicem poſt diffinitiuam ſententiam, à qua appellatum fuit, renouantur ſtatim per iudicem Apoſtolicum, etiam ſi ante appellationem fuerint innouata. h. d.

Interpoſita ergo à diffinitiuâ ſententia appellatione, non ſolùm poſt eam innouata * debent per iudicem appellationis penitus & ante omnia reuocari: (exceptis tamen caſibus, in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam, & appellationem contigerit innouari, perinde ac ſi poſt appellationem innouata fuiſſent.

Attenta poſt appellationem ante diffinitiuam non renouantur, niſi primo de veritate coſtiterit, vel niſi poſt inhibitionem debito modo factam attenta fuerint. hoc dicit.

** d. c. non ſolu-
tum. §. illa. eo.
tit. in 6.*
Illa * verò, q̄ poſt appellationē interpoſita ante diffinitiuâ ſententiâ inouatur, donec appellatiōis cauſa verā eſſe cōſtiterit, reuocari nō debet, niſi iudex appellationis, poſtquā ſibi cōſtiterit, p̄ appellationē emiſſā ex cauſa p̄babili fore ad ſe negotiū deuolutū, inhibeat Canonice iudici, à quo appellatū fuit, ne p̄cedat, tunc enī quidquid poſt inhibitionē huiusmodi fuerit innouatum, eſt per appella-

pellationis iudicem ante omnia in ſtatū priſtinum reducendum, licet eandem cauſam non eſſe veram contingat.

Non reſert, quid ex æquipollentibus fiat, & facta plus operantur, quàm verba. h. d.

Appellare autē dicitur non ſolùm is, qui vocē appellationis emiſit, ſed etiam qui aliquo indubitato facto prouocādi propoſitū declarauerit. Vnde reſcriptū * eſt, eum, in quē poſt iter ad ſedem Apoſtolicā arreptum ex cōmunicationis * c. dilecti ſi.
ſententia ab ordinario promulgata fue-
rit, excommunicationis vinculo nō te-
neri, quaſi appellatione pendente lata
fuerit, cū plus ſit facto, quā verbo prouocare. Idē & in eo reſponſum eſt *, qui
licet ex ſimplicitate fortē verbum ap- * c. ad audien-
pellationis non expreſſerit, ſe tamen riam. extr. cod.
Eccleſiam ſuam, cū moleſtaretur, Ro-
mani Pontificis protectioni ſubiecit.
tit.

Iuſtus metus excuſat ad eū, quod non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtus, & cauſas appellationis expreſſerit. h. d.

Is quoq; *, quē quo min⁹ appellaret, iuſt⁹ met⁹ ipedierit, ad appellationis bñficiū cōuolāſſe reputabitur, dūmodò in
frā tēpus, quo licitē prouocatur corā iudice, à quo appellare vellet, vel ſi ipſius
copiā habere nequerit, corā p̄batis viris
com-

contestatione super hoc proposita causas appellationis expresse-rit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellate est facienda. h. d.

* clemen. r. eo. tit.

Quod * si à pluribus iudicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorū præsentia simul haberi posset, coram maiori parte ipsorum appellare, & Apostolos separatim petere licebit, valebitque hæc appellatio perinde, atq; si corā omnibus interposita fuisset: omniū tamen subsecutorū appellato ignorantio intimatio legitimè facienda erit.

Si unus ex pluribus appellat, & obtineat in causa appellationis, prodest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

* ca. pen. ext. eod. tit.

Idem ex contrario *, si plures sententia cōdemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium cōuolauerit, istius victoria cæteris quoque suffragabitur, si communi iure iuuentur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueat appellationis, intelligitur remota etiam in aliis. h. d.

* ca. secundo requirit. extra eod. tit.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis * vnus precibus comprehensus in vno

in vno tantum cōtingat appellationem vetari, vtrum appellatio teneat, si super aliis prouocatum fuerit: & cum delegantis hæc sit intentio, vt de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia suum consequatur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeat in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet: si capitula connexa fuerint: cæterum * quoties clausula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio literarū ponitur, si sunt plura negotia se minimè contingentia, tantum præmissa cōplectitur, nisi forte & in fine literarum prædicta clausula iteretur.

* c. inquisitio-
ni tua. extra
eod. tit.

Appellari potest, si locus non tantus partibus assignatur, vel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota h. d.

Interdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, vt decretum est * in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: nisi enim locus idoneū iudicibus assignent, non erit propterea appellationis remedium interclusum, quod ap-

* ca. ex parte
tua. el. primo
extr. eod. tit.

pellatione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellacione remota commissa fuerit, sententia tamen dari non debet, si iniquitatem contineat manifestam.

Lapsa anno & ex causa biennio, appellatio est deserta. h. d.

Illud tamen iudiciali appellacioni, quam ei, quae extra iudicium interponitur, commune est, quod * huiusmodi appellacionibus annus, & ex iusta causa biennium a die appellacionis interpositae indulgetur: quo temporis spatio & prosequi, & finire appellacionis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam * appellantis hoc temporis spatium fluxerit, adeo causa deserta censetur, ut etiam si appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propterea minus in rem iudicatam censetur transisse sententia, a qua fuerit appellatum. *Ponit casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. h. d.*

Quandiu * tamen per compromissum, vel alias de partium expresso consensu differtur prosecutio, tempus ad prosequendam appellacionem ab homine, vel

vel a iure praefixum minime currit appellanti, nisi forte iudex ex dilatione periculum imminere videret, in illa procedi praeciperet.

Tempus datum a iure ad prosequendam appellacionem, potest breuiari per iudicem ex causa. hoc dicit.

Et licet anni, vel biennij spatium appellacionibus indulgeatur, poterit tamen iudex a quo, secundum locorum distantiam *, personarumque & negotij qualitatem brevius tempus moderari, intra quod si is, qui appellauit, causam appellacionis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Coget ergo iudex partes appellacione non admissa *, ut vel appellacionem interpositam prosequantur, vel coram eo iuris pareant acquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequende appellacionis hoc dicit.

Superior * quoque iudex si ex dilatione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellacione prosequente, ut periculum euitetur, occurrere: puta si a sententia lata super confirmatione alicuius electi pronocatum fuerit, & utraq; pars velit etiam ad annum appellacionis prosecutionem differre,

* c. cum sit Romana, ext. eo. tit. can. et qui 2. q. 6.

* clemen. pen. de appella.

* clem. quando. cod. tit.

* c. cum sit Romana, ext. eo. tit.

* c. ad hac. et 3. extra cod.

* c. oblata. §. superior. ext. cod.

potest utique, imò debet is, ad quem appellatū fuit, providē terminū moderari, ne diu gregi dñico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellationem datur plus, quàm biennium. h. d.

Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiā ulterius causam appellationis alicui prosequi concedatur, utputā si quem per impotentiam * prosecutionem omisisse contiterit, vel cū iudici ex proprio officio super causa electionis etiam lapsō biennio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminum prosequende appellationis brevigare, non prorogare. h. d.

Pars quoq; interdum sibi prosequendae appellationis terminū præfigit. Sed cū hoc gratia litiū citius expediendarum indulgē fuerit, iuris termin⁹ à parte præveniri, nō prorogari poterit, sicut nec in vna causa tertio advocari licebit.

Confirmatio in forma cōmuni non præiudicat appellationi, nec laudis invalidum roborat, aut processum impedit, sed obienta super re ab aliquo pacificē possessa, facit ut quis non possit conveniri absque mandato sedis Apostolicæ. h. d.

Postremò sciendum est, quòd si sententiam appellatione suspensam, ante quàm ipsius appellationis causa com-

missa fuerit, vel laudum contra iuris, vel cōpromissi formam latum Apostolico rescripto in forma cōmuni confirmari obtentum fuerit, talis cōfirmatio nec appellationi præiudiciū afferet, nec invalidum laudum vllō firmitatis robore muniet. Nam etiā si ante latam sententiā litigiosæ rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propterea min⁹ de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quaquam si rem pacificē quis possedisset, cū inde confirmationem obtinuit, non erit licitum iudici de quæstione postmodum exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit, quòd per falsi suggestionem fuerit elicitā.

DE RESTITVTIONE
IN INTEGRVM,
TIT. XVIII.

Minor & Ecclesia restituntur adversus sententiā, etiam à sede Apostolica latam. h. d.

Dhuc autem iis, qui appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis integrū succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus.

Minor igitur & Ecclesia *, si se prolatione sententia grauiter laesos conquerrantur, & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeo obtinet, vt etiam si ab Apostolico * sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediat. Nec enim negatur * Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu grauium necessitatum aliquid ordinauit.

Restituitur Ecclesia aduersus quamlibet laesionem etiam aduersus aliam Ecclesiam h.d.

Sed si non sententia, sed vel contractu *, vel confessione *, vel probationis omissione, vel temporis fluxu * Ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solum contra priuatos homines, sed etiam aduersus aliam Ecclesiam *. Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, vt dictum spacium protegetur h.d.

Sed * siue sententia, siue contractu, vel aliter se læsam prætendat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis

tionis in integrum admitti postulet, si quadriennij spacium à die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi prauaricationis, vel manifestæ fraudis probetur super hoc interuenisse commentum, aut alia causa subsit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendam mouere debeat. Et * si tempore læsæ asseratur, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se læsam esse, legitime probauerit.

Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h.d.

Quod si semel * restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit præterquam ad appellationem omissam, non erit eidem amplius concedenda, nisi nouis defensionibus, ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere. h.d.

Huiusmodi * verò restitutionum causa solum coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: siue hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fuerit, siue commissio eis negotio, huiusmodi quæstio-

nem incidere contingat. Delegati verò ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodò iudicandi facultatem, siue arbitri de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter motæ fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. hoc dicit.

* gl. in versic.
supplicavit. c.
ex literis. ex-
trau. eod. tit.

Per supplicationem * quoque Principi porrectam, aut per querelam appellationis remedio destitutis subueniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quam si victrix pars idoneam fideiussionem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractione sententia resoluator. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiæ sine fideiussione procedet, retractionis iure illi seruando, qui se grauatum putauerit, vt intra biennium supplicare valeat.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTI

INSTITVTIO-

NVM IVRIS CA- NONICI LIBER

QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS,

DENVNCIATIONIBVS,

& Inquisitionibus,

TIT. I.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituuntur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et Accusationem inscriptio, denunciationem charitativa monitio precedere debet. hoc dicit.

Criminalia Iudicia nihil fermè simile habent cum cæteris Iudiciis, de quibus proximè locuti sumus: magnaque diuersitas eorum est, & in instituendis, & in exercendis.

Dd 5

Instituuntur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni præcedente inscriptione * per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem deferitur. Per Denunciationem, vt cum nulla præcedente inscriptione, sed tantum charitatiua monitione ad Iudicis notitiã crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis, crimen obicitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denuntiatio faciendã.

Accusator non probans obiectum crimen tenetur ad penam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat, est suspendendus, hoc dicit.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenã * debet incurrere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians vero licet ad talionem non teneatur, si tamen * in probatione deficiat, donec suam purgauerit innocentiam, ab officio & beneficio suspendendus erit: vt ceteri similipœna perterriti, ad aliorum infamiã facile

* can. qui crimen. 2. q. 3. & c. super his in prin. extr. eod.

* can. qui non probare. 2. q. 3. & can. qui crimen. 2. q. 3.

* c. 2. extr. de ca. um.

facile non profiliant. *Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem h. d.*

Per inquisitionem criminale Iudicium instituitur, cum præcedente diffamatione *, ac quasi denunciante fama, de crimine Iudex inquirat. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio: vt sicut ad accusationem legitima præcedere debet inscriptio: & * de denunciationem charitatiua monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuat * præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quod non præcesserit fama inquisitionem, hoc dicit.

Si quis * tamen, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo prætextu confessionem suã impugnare cõcedet, quod super eisdem criminibus nõ fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit non expiciente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. h. d.

Idem etiam erit, * si is, cui contra te commissasuper certis criminibus fuerit inquisicio, te præsentem, nec quicquam su per

* c. qualiter, & quando. c. 1. extr. eod. * c. 2. extr. eo. * c. inquisitionis. §. tertia. versic. ad hac extr. eod.

* c. 1. eo. tit. in 6.

* c. fin. eo. tit. in 6.

per hoc excipiente, infamiae inquisitione omiſſa ad veritatem eorundem criminum inquirendam proceſſerit. Nec enim proceſſum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poterit.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inſcriptio h.d.

* c. super his.
g. cum autem.
ex. cod. tit.

Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, ut puta *, cum quid obiicitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inſcriptio necessaria.

Non est necessaria inſcriptio, si crimen obijciatur, ut quis ab officij, vel beneficij aſſecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione puniatur poena extraordinaria. h.d.

* d. cap. super
his. g. cum au-
tem. ext. eo. tit.

Sed *, si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officij, vel beneficij aſſecutione excludatur, necessaria tunc sit inſcriptio: Et proditum est, si ante confirmationem obiiciatur, non cogi quenquam inſcribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit, non tamen iam promotum deiicit. Post confirmationem vero, cum

cum scilicet ordinandus fuerit aliquis aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obrento deiicit, ad extraordinariam poenam secundum arbitrium iudicis circa vinculum inſcriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI PUR-
GATIONE,

TITVLVS II.

Quid sit purgatio, & quotuplex. Et quod vulgaris purgatio est penitus improbata. h.d.

Contingit etiam interdum, ut scilicet aduersus criminofum, nec accusator conſiſtat, neque testibus, aut propria sit confessione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculae publica laborat infamia, quod super manifesta ferre nota eidem purgatio sit indicenda. Est autem purgatio, demonstratio innocentiae super obiecto crimine. Purgationis duae sunt species *, Vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quae vulgus, vel inuenit, vel sequitur: ut, cum aquae fridae, vel candentis ferri *, vel singularis certaminis quis sub it iudi

* gl. rub. extra.
de pur. vulg.
* cap. mennā.
2. q. 4. & per
totum. tit. de
purg. vulg.

it iudicium: quæ, cum Deus in ea tentari videatur, merito iussa est sacris Canonibus exulare: licet enim quosdam singulare certamen iniuisse * diuina prodat historia; nunquam tamen ut id pro lege teneatur diuina sanxit auctoritas.

** Quæ sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores. h.d.*

Canonica purgatio dicitur, quæ sacris Canonibus est comprobata: ut cum * de crimine infamatus, iurat se non esse tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem à crimine immunem, & verum credere illum iurasse, ipsa quoque iureiurando firmat *. Erunt autem compurgatores * huiusmodi honestatis & opinionis, ut verisimile sit, eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierant: necesse etiam est, ut eius quem purgare intendunt vitam & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. Et super notorio non est indicenda purgatio. hoc dicit.

Quicumque * verò in Canonica purgatione defecerint, perinde puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamari

* ca. monomachiam. 2. q. 4.

* ca. quotiens. extr. de purg. can. & d. can. meniam.

* c. de testibus extr. de purg. Canon.

* c. cum lex. extr. de purg. Canon.

* ca. cum lex. ubi gl. & o. inter sollicitudines. extra de purg. Canon.

mati fuerint, legitime conuicti, vel confessi fuissent: nisi tamen aliud iudicantis æquitas statuendum duxerit. Planè super notorio * nulli erit indicenda purgatio, sed tantum condemnationis promulganda sententia: cum patrati sceleris euidentia, neque accusatoris clamore indigeat.

Criminum quedam solum Deum ledunt, quedam etiam homines. h.d.

Criminum autem quedam diuinæ maiestatis lésionem continent: quedam verò & hominibus damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc ferme habentur, simonia, hæresis, scisma, apostasia, sortilegium, maledictentia sacrilegium. Hominibus verò læsionem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, usura, falsum, iniuriæ: de quibus distinctius, sed tamen breuiter videamus.

DE SIMONIA,

TITVLVS III.

Quid sit simonia, & unde dicta hoc dicit.

Simo

1354
767

*gl. i. in sum.

1. q. 1.

Simonia* nihil aliud est, quā studiosa volūtas, sine cupiditas emēdi, vel vendēdi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexa, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem à Simone mago, qui primus huius detestandi sceleris author fuit.

Simonia aut est simplex conventionalis, aut realis. Et realis subdividitur in realem conventionalem, & realem mentalem. h. d.

Simonia duplex est species. Nā aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aut aliquid darum est, vel de dando in posterū tractatus intercesserit, & cōventio. Mentalis est, cū nullū quidē intercessit factū*, sed sola praua dantis, aut recipientis mens & intentio concurrir: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cuiuscunq; muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecunia continetur, quidquid homines habent in terra. h. d.

*gl. i. in sum.

1. q. 1.

Contrahitur * autem simonia, non modo cum pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacitē, vel expressē conuentum fuerit: verum etiam cum dans à lingua, vel ob

vel obsequio recipientis munus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non solum pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam aliquam requirit. Et sicut pro manus impositione non debet Episcopus*, *ca. 1. ext. eo. ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce, vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam verò hoc loco accipimus, quidquid homines habent: hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui, quidquid fermē habebāt, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodam modo in commercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia. h. d.

Sed * & tunc quoque simonia committi dicitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione præmia largitur, quia per electionem peruenitur ad cōsecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

*c. non satis
& ca. seq. ex.
eo. tit.

E c

Simoniacè dicitur quis electus, etiamsi quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum. hoc dicit.

** ca. nobis fuit
extr. eo. tit.*

Nec distinguemus *, sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alienius interuentu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit: quamuis enim electus tempore dationis, vel promissionis conscius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniacè, licet ignoranter, sed bene super assertionatione beneficii simplicis, prauia tamen resignatione h. d.

Sed videamus, an post reprobata electionem cum eo super pralatione, ad quam quis sic electus fuerit, possit episcopus dispensare, & constitutum eth non posse: quamuis * circa eum, qui per simoniacam prauitatem simplex beneficium recipit, post liberam resignationem episcopi dispensatio toleretur.

** c. pe. ext. de
elect.*

Datum in dispendium eligendi, vel illa etiam reclamante, non facit electionem simoniacam. hoc dicit.

** c. nobis fuit.
extr. eo. tit.*

Planè si constet eos, qui quid dediderint, vel promiserint, * quòd per fraudem in dispendium eligendi dolo male id fecerint, aut electo ipso non modò

ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, secuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contingeret, quòd factum insidias inimicoparantis innocenti damnosum existeret, & vir malus de fraude sua commodum reportaret.

Simoniacè ordinans cum suo ordinato Clerico mediatore est deponendus, laicus verò mediator excommunicatur.

Ac veluti variis modis simoniaca labe committitur, sic etiam varijs poenis simoniacos percelli, admonendi sumus. Nam si quis, vt ordinetur, pecuniam Episcopo obtulerit *, & qui turpissimi lucri commodo sancti spiritus gratiam vendere * tentauerit, amissionis proprii gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est, à dignitate, quam pecuniis acquisiuit, erit prorsus alienus. Si quis vero * tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, si quidem Clericus, erit à proprio gradu deiciendus: si verò Laicus, anathematizandus erit.

** cano. si quis.
1. q. 1.*

** can. quando
Episcopus. 5.
quod si aliter.
2. q. dist.*

** canon. si quis
episcopus. 1. q. 1.*

Ordinatus à simoniaco non simoniacè, & simoniacè non simoniaco ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat violentia, sed simoniaci simoniacè ordinati, vel ordinatores existunt. Cæterum si quis à simoniaco quidem, non tamen simoniacè, ordinem susceperit, aut simoniacè non simoniacus ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia sustinendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniacè per accusationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem verò priuatur quidem beneficio, sed post peractam poenitentiam in suo ordine permittitur ministrare. hoc dicit.

* ca. dilectus.
ubi etiam gl.
in ver. annotas
eo. tit. extra.

Quòd * si non ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis conuictus fuerit. Primo enim casu non solum Ecclesiastica priuandus, verum etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus erit: posteriore verò, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparauerat, amorus fuerit, & iniunctam poenitentiam egerit, in susceptis ordini

ordinibus ministrare permittendus erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari. hoc dicit.

* ca. sicut tuus.
g. quamuis.
ext. eod.

Quinimo * qui paruuli parentum cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, ob paternum factum non modo à sacris ordinibus non sunt remouendi: verum etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonice in eisdem viuere voluerint: pro magna misericordia sustineri poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principalibus, hoc dicit.

Nec obiciat quis, non consecrationes emisse se, sed quæ ex consecratione proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter viuere non potest, sic corporalis ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. hoc h.

* ca. tanta. ex.
cod. iiii.

Huius autem criminis tanta est labes *,

vt etiam serui aduersus dominos, & qui libet criminosi admittantur ad accusationē. Item omnis peccator missam celebrare potest, præterquam simoniacus: quem adeo quilibet, vt ab ordine malè accepto remoueat, accusare potest, vt nec meretrix excludatur.

Oblatum sponte, vel datum gratia redimēda molestia super iure quæsito indebitè illata non inducit simoniam hoc dicit.

Sciendū tamen est, non datione qua libet, aut receptione simoniam contrahi: nā si quid sponte, pure *, sine pacto, & conuentione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatū, id sine scrupulo simoniace prauitatis recipi poterit. Idem ob tiner ex contrario, si quid non sponte quis dederit, sed vt indebitè illatā molestationem super quæsito iure redimat, dare coactus fuerit.

Puniuntur prelati committentes vices suas sub annuo censu, h. d.

Demū sciendū est tā Lateranensi, quā Turonensi Cōcilio statuente Canonice districtiōi prelatos eos subiacere, qui vices suas *, vel Ecclesias sub annuo censu cōcedū: quā dū sacerdotiū sub huiusmodi mercede venali disponit, ad æternę retributionis præiū cōsideratio nō habet.

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia, h. d.

Pro docendi *, quoque licentia cōcedenda nullus cuiuscunque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui secus fecerit, ab Ecclesiastico fiet beneficio alienus: dignum enim videtur, vt in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedit.

* c. 1. 2. & per totum tit. ext. de magist.

DE HERETICIS ET
SCHISMATICIS, ET
APOSTATIS,

TIT. IIII.

Qui sint heretici, & qui schismatici, & quomodo differant, h. d.

Heretici sunt, qui vanę glorię præcipatusq; sui causa falsas opiniones gignūt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesię per inobedientiā separāt. Licet autem inter hos à principio quędā videatur esse di-

* ca. eius not.
S. si vero, ext.
cod. tit.

* c. 1. 2. & seq.
ex ne prælat.
vic. suis.

uersitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tãdem heresim non confingat, vt ab Ecclesia rectè recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

* cap. 1. & per
torum. tit. de
schismat. in 6.

Vtruque * verò crimen atrocissimis poenis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nã schismaticos excommunicationis sententiæ Canones insectantur: & si nec sic respuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiã, si necesse fuerit, brachij secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omniũ etiam bonorum cõfiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concessiones, alienationes rerũ Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Haeretici, nisi heresim abiurauerint, omni Ecclesiasticæ a prærogatiua nudati, traduntur seculari curiæ puniendi. h. d.

In heresi * autẽ deprehensi, præter perpetui vinculi anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prærogatiua spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relin-

quen

quentur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendi, nisi cõtinuò post deprehensionem erroris ad fidei Catholicae vnitatẽ recurrere, & errorem suum publicè abiurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici verò, nisi (prout dictum est) abiurata heresi, & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

Bona haeticorũ post latam sententiam confiscantur. h. d.

Bona quoque * damnatorum propter heresim ipso iure, & omni spe potiundę hereditatis filijs adempta, confiscata intelliguntur: aut si clerici fuerint, Ecclesijs, a quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit, antequàm super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob heresim maritorum dotes vxorum non sunt confiscandæ nisi sciẽter contraxerint matrimonium cum haeticis. h. d.

Sed & cum alteri per alterum iniqua cõditio inferri nõ debeat, propter hære-

E c 5

* ea. cum secũ
dam. eod. tit.
in 6.

* e. ad abolendam. c. excommunicamus.
§. 1. ex. eo. tit. de haetici.

sim maritorum, vxorum Catholicarum
doctes *confiscari non debent, nisi for-
te cum viris matrimonia contraxerint,
quos hereticos esse sciebant.

*Etiā post mortem bona hereticorum con-
fiscantur. h. d.*

Post mortem *quoque ob iceleris im-
manitatem hereticos pœna prosequi-
tur: ideoq; & si criminoso viuente nihil
fuerit super bonorum confiscatione de-
claratum, nihilo minus ad eam etiam
ipso mortuo procedendum erit.

*Heretici non possunt tradi Ecclesiasticæ se-
pulture. Et tumultantes excommunicantur,
nec antè absoluantur, quàm propriis manibus
exhumauerint. h. d.*

* c. 2. in pr. co.
rit. in 6.

Ecclesiastica *quoque sepultura vs-
que adeo carere debet, vt si qui eosdem
credentes aut fautores eorum scienter
Ecclesiasticę sepulture tradere ausi fue-
rint, excommunicationis sententię subia-
cere debeant, nec antea absolutionis
mereantur beneficium, quàm proprijs
manibus huiusmodi corpora extumul-
lent & proijciāt: locus autem ille perpe-
tuò carebit sepultura.

*Descendentes ab heretico vsque ad sec. in 1.
gradum, ab heretica vsque ad primū, non pos-
sunt habere beneficiū Ecclesiasticum, nisi pater
aut*

aut mater decesserint emendati. hoc dicit.

Sed * & eorum filij ad beneficia Eccle-
siastica, seu publica officia admittendi
nō erunt: quod quidē p paternā lineam
vsque ad secundum gradum, per mater-
nā verò vsq; ad primum tantum extendi-
tur. Cum enī secundum legitimas san-
ctiones reis læsæ maiestatis capite puni-
tis, & bonis cōfiscatis eorū filijs vita so-
lummōdò ex misericordia cōseruetur,
quātò magis, q; aberrātes in fide Deum
offēdūt, munerib; bonis, honoribus de-
bent spoliari: cum lōgē sit grauius, æ-
ternā, quàm temporalem lædere maie-
statem. Hoc * tamen intelligendum est
de filijs & posteris eorū, qui tales esse, vel
etiam decessisse probantur: non autem
illorum, quos emendatos & Ecclesię
vniatati reincorporatos esse constiterit.

*Qui receperunt pœnitentiam Ecclesię, vel re-
cipere sunt parati, sunt reincorporandi: post ab-
iurationem verò relapsi non sunt amplius rein-
corporandi, sed traduntur curię seculari: eis ta-
men non negatur sacramentum pœnitentię.
hoc dicit.*

Sed vid. am*, qui, & quādo incorpora-
ri debeant: & cōstat eos, qui p culpa hu-
iusmodi ad mādātū Ecclesię pœnitentię
acceptauerint, eamq; vel pfecerint, vel
humil

* c. statutum.
cod. tit. in 6.

* d. c. statutū.
§. hoc.

humiliter psecutioni ei⁹ insistant, recipiendos esse. Idem iuris est, si pœnitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamē crimini obnoxij ad eam recipiendā parati fuerint. Quod si qui post⁹ abiuratio nem erroris, vel postquā se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratum hēresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine ulla penit⁹ audiētia relinquendi erunt, licet si postmodū pœniteāt, & pœnitentię signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsi humiliter petita sacramēta pœnitentię & Eucharistię deneganda.

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

** d. accusatus
in prin. tit. co.
in 6.*

Relapsi autē intelligendi sunt, nō solū ij, quorū ante abiurationē crimē plenē probatū fuerit, verū etiā⁹ ij, q postquā accusati, vel vehemēter suspecti semel hēresim in iudicio abiurauerint, & postmodū in eādē iterū reincidunt. Planē si ex modica & leui suspiciōe semel q̄s abiurauerit, reincidens, quanquā ex hoc sit grauius puniendus, nō tamen debet in hēresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, si post sit hēreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.

** d. accusat.
§. i. co. tit. in 6.*

Is verō⁹, qui in vna hēresis specie, vel sectę cōmisit, aut in vno fidei articulo, seu

seu Ecclesię sacramento errauit: & postmodum hēresim simpliciter vel generaliter abiurauit, si deinde in aliā etiā hēresis speciem, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, vt relapsus in hēresim, iudicandus erit.

Suspecti de hēresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione inorduerint, condemnantur tanquā heretici. h. d.

Qui⁹ verō inuēti fuerint sola suspiciōe notabiles ob eā quātumvis vehemētē de tā graui crimine condemnandi nō erunt, sed nisi iuxta cōsiderationem suspiciōis, qualitatemq; personę propriā innocentia cōgrua purgatione mōstrauerint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & vsque ad satisfactionem ab omnibus euitabuntur, & si per annum in excommunicatione persistiterint, velut hēretici cōdemnabuntur.

Plura specialiter inducta sunt in causa hereticorum, & processu contra eos hoc dicit.

Plura⁹ quoq; ad hoc atrocissimum crimē vindicādū specialiter & pręter ordinarias Iuris regulas inducta sunt, tā circa iudiciū & p̄cessum instituendū & testiū depositiones, & carcerū custodiā, & immurationis pœnā: quā etiā cōtra fau

** c. cum contumacia eod. tit. in 6.*

** in 6. & cle.*

tores, receptatores & defensores eorum, ut clarè ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest.

Apostata qui sint, & quadruplex Apostasia, & qua pena puniantur. Apostata, hoc dicit. Et hæc est tertia pars principalis huius tituli.

Apostata sunt, qui à statu fidei, obediencie, vel religionis, quâ se tenere professi sunt, temerariè recedunt. Apostasie * triplex est species: alia enim est perfidia, alia inobediencie, alia irregularitatis. Apostasia perfidia est, cû qui à fide recedunt: ut putà, cû Christiani effecti in Christi fide prevaricantur *, ad Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se cõuertunt. Apostasia inobediencie est *, cû quis præceptum superioris sui spõte transgreditur, siue patrum regulis, vel cõstitutio nil *, nõ obtemperat. Irregularitatis Apostasia est, cû quis ab ordine suo *, siue assumptę religionis recedit. Apostatas autem sacri Canones tam inter infames *, depurant, quàm etiam excommunicationis & aliarum poenarum vinculis innodandos esse præciunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS,
TIT. V. L. V. S. V.

Inqui

Inquisitor hereticæ pravitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expressè contineat hæresim, h. d.

Ciendû est hereticæ peccatis inquisitores de divinationibus & sortilegiis, nisi hæresim saperet manifestè, sese intromittere nõ debere, nec talia exercetres pòsse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquare, cû negotiû fidei, quod summè privilegiatû esse convenit, per occupationes alias nõ debeat impediri.

Qui sint sortilegi: & quòd ab Ecclesia sunt omnino eiiciendi, h. d.

Sunt autem * sortilegi, qui prætextu religionis per quasdam sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunq; scripturarû inspectione facta, futura promittunt. Ariolorû * igitur, aruspicum, incantatorû, & omnium sortilegorû artes, cû sint ex quadam pestifera societate demonû atq; hominû quasi pacta infidelis & dolosę amicitia cõstituta, penitus sunt ab Ecclesia eliminandæ, & superstitiosi artifices, nisi per penitentiam respiciant, perpetuo anathemate feriendi: & si clerici, sint degradandi.

Si blasphemus iniunctam sibi penitentiam peragere

* gloss. l. c. 1.
ext. de Apostasia.

* can. non potest. 2. quæst. 7.
* c. 2. & ca. illud. ex de maior. & obedi.
* can. finalis. 50. & ca. 1.
ext. de Apostasia.
* can. infames. 6. q. 1. glo. in c. 1. de tempo. ordi. in 6.

* can. 1. 25.
quæst. 1.

* ext. de sortileg. & 26. q. 1. 2. 3. 4. & 5.

peragere recuset, & vivens ab ingressu Ecclesie arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. hoc dicit.

Diversa est poena maledicorum * : nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publice relaxare ausus fuerit, poenae, iuxta Gregorianae constitutionis tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & poenitentiam peragere recusaverit, & Ecclesiae eidem interdicetur ingressus, & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi varijs poenis puniuntur. h. d.

Similibus, interdumque acrioribus videntur poenis, qui in sacrilegij crimen incidunt, & Ecclesias incendere & violare minimè verentur: nam pro modo sceleris admissi, facinorilque perpetrati, nisi plenè satisfecerint, aut de satis faciendo plenam securitatem exhibuerint, nunc poenitentiae beneficium sacrilego poenitus denegetur, nunc anathema te vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuae deportationis, & depositionis animaduersione coërcetur: aliquando etiam pecuniaria poena mulcabitur.

Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsi poenitentiam dantes, vel sepultura eorum inter-

veniens

venientes, vel ab eis elemosynas recipientes, pari poena cum eis puniuntur. h. d.

Nec solù talibus poenis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis. Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita, vel morte sacrilegis poenitentias dare, aut sepulturae interesse, vel eorum elemosynas accipere ausi fuerint, siue rapinae participes inveni fuerint, Ecclesiastico beneficio privati ordinis sui damnum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam personarum. Et qualiter intuitu rerum.

Sacrilegium autem admitti dicitur tam ratione rerum, quam personarum. Rerum *, vt cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de nō sacro, vel non sacrum de sacro aufert. Sed & si non de sacro. ^{* ca. quisquis. §. sacrilegium. 17. q. 4.} aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiae sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis clericum percutit: vel cum mortali rem habet. hoc dicit.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in clericum, vel monachum violentas & impias manus intulit: vel cum personae Deo dicat per-

* can. si quis contumax. §. sacrilegium. 17. q. 4.

coitum appetuntur: de quibus infrà suo loco latius dicturi sumus.

DE FVRTIS,

TITVLVS VI.

Furti nomine omnis illicita vsurpatio continetur, & fures promoueri non possunt, imo promoti deponuntur. & si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi. hoc dicit.

Furti quidem nomine omnis illicita vsurpatio alienæ rei concluditur: sed nunc de iis tantum agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, verum etiã Canonones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoueri, nisi secundum ea, quæ suprâ primo libro diximus, & promoti ab iisdem deiici, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demũ potestati seculari tradendi debent. Et si *, dum furtum cõmittitur, occisi fuerint, pro eis minimè orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulne

* can. extra
cod.

vulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem minus puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum sunt conscij.

Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti furtum commiserunt. Cæterum si quis propter necessitatem * cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longè mitiori pœna puniendus erit. Nec fures solum suprâ dictis pœnis tenentur, sed ij quoq; *, qui aut eum furibus partiuntur, aut qui furtorum conscij fures quærentibus possessoribus non indicant.

* can. si quis.
propter extra
cod.

* c. qui cum
fure. cod. tit.
extra.

DE VSVRIS,

TIT. VII.

Vsura quid sit, & vnde dicta, & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, vsuras committit. hoc dicit.

Vsura est quicquid ultra sortem mutuatam percipitur dicta ab vsu; quia scilicet pro vsu pecuniæ recipitur. Vnde * & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem, si

* ca. 1. 2. & c.
cõqueñus. ex
iraug. co. tit.

sortem suam deductis expensis de fructibus iam perceperit, si eandem debitori restituere recuset, & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio usurarum committitur crimen.

Pœna usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiastica sepultura amissio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis sacri Canonis usurarios insequuntur: nam præter inusitam infamiam, nec ad Christianitatem, nec ad communionem * admittuntur altaris, nec quisquam de manuum oblationes accipiet. Et si clerici fuerint *, tam officij, quam beneficij Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub pœnis Gregoriana * constitutione cõprehensus, manifestis usurariis, aut locabit domus, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

Licet quis de usuris satisfieri mädet per heredem, non tamen est iradendus Ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactum, & contrafaciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta usurariorum non valent. h. d.

Et id adeo obtinet, ut * etiam si morturi in ultima voluntate de usuris satisfieri

* can. quia in
extr. eo.

* c. prætoræ.
eod. tit. extra.
* cap. 1. &
seq. eod. tit. in
6.

* ca. 2. eod. tit.
in 6.

tis fieri expressa quantitate, vel indistinctè mādauerint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicunque verò manifestos usurarios contra prædictæ sanctionis formam tumulare ausi fuerint, pœnæ Lateranensis consilij contra usurarios promulgatæ subiiciendi erunt. Testamēta * quoque ab eisdem facta, * d. cap. 2. in aliter quàm secundum dictæ constitutionis formam non valebunt, sed ipso iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum, & si non sint, quibus restitui possint usura, erogande sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione. h. d.

Nec quicquā * proficiet, quod quis pro captiuis redimendis, vel elemosynis dandis sese usuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cū usurario dispensari poterit, cū pro vita alterius nec mentiri * quidem, nedum rapere liceat. Planè * si nec ij, à quibus quis usuras extorserit, nec illorum sint heredes superstites, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit: nisi eum nota paupertas cui-

* ca. super eo.
ubi glo. extr.
eod.

* can. ne quis.
22. q. 2.
* cap. cum tu.
extra eod. tit.

*Non solum fœneratores sed etiam illorum
heredes debent vsuras restituere, nulla obsta-
te appellatione. h. d.*

Nec is tantum Ecclesiastica distri-
ctione extortas vsuras restituere co-
gendus erit, qui fœneratus est, verum
etiam * filij, & quicunque extranei hæ-
redes, qui omnes super vsuris conuenti
nullius appellationis remedio resti-
tutionem subterfugere permittendi erunt.

*Index fœneratori potest precipere sub pena
excommunicationis, tam ne vsuras exigat,
quàm vt exactus restituat: non obstante iura-
mento præstito de non repetendis vsuris. h. d.*

Sed & si quis sub vsuris pecuniam ac-
ceperit, & de eis nunquam repetendis
fœneratori iurauerit *, adhuc Index
vsurarios per censuram Ecclesiasticam
compellere poterit, tam vt ab eorum
desistant exactione, & iuramentum re-
mittant, quàm etiam, vt exactas resti-
tuant, ne de dolo & fraude quenquam
contingat commodum reportare.

*Indices satisfacere debent de immoderato
grauiamine Christianis aliis excommunican-
tur modo quo possunt. h. d.*

*Iudæi * quoque, si à Christianis quo-
cunque prætextu graues immoderatasque
vsuras*

* cap. tua nos.
extra eod. tit.

* c. tua dudi.
extra eod.

* cap. post mi-
serabilem. cū
si q. extra eod.
tit.

vsuras extorserint, & per seculares prin-
cipes & potestates illas remittere sunt
compellendi: & donec de immoderato
grauiamine competenter satisfecerint,
ab vniuersis Christi fidelibus tam in
mercimoniis, quàm in aliis per excom-
municationis sententiam eis omnimo-
da communio denegabitur.

*Ponuntur plures casus, quibus quis fru-
ctus in sortem computare non tenetur. h. d.*

Sunt tamen casus, in quibus aliquid
vltra sortem absque vitio vsurarum li-
cite recipitur: vtputà, si clericus Eccle-
siasticum beneficium aliter redimere
non valens, prætextu pignoris de ma-
nu laici illud acceperit: nec enim hic in
sortem fructus tenebitur computare.
Idem, si terra non sit beneficii alicuius
Ecclesiastici, sed ad accipientem in pi-
gnus iure dominij directi pertinere no-
scatur. Idem *, si possessiones pro non
numerata dote genero à socero pigno-
ri obligatæ fuerint: cum enim frequen-
ter dotis fructus non sufficiant ad one-
ra matrimonij supportanda, pignorata-
rum possessionum fructus in sortem
computandi non erunt.

*Non est usurarius rem emens minus iusto
pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an*

* c. salubriter.
extra eod.

tempore solutionis plus vel minus est res valis-
tura, vel aliter dubius euentus vsurarium su-
spicionem remouet. hoc dicit.

Ille * quoque, qui dat decem soli-
dos, vt alio tempore totidem sibi gra-
ni, vini vel olei mensuræ reddantur,
ex hoc vsurarius censeri non debet:
quia licet tunc plus valeant, vtrum plus
vel minus solutionis tempore fuerint
valituræ, verisimiliter dubitatur.

Vsurarius est, qui à debitore recipit aliquid
vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum.
hoc dicit.

Aliud tamen Iuris est, si quis nauig-
ganti *, vel ad nundinas eunti certam
pecuniæ quantitatem mutuatur & ex
eo, quod in se mutuans periculum su-
scipit, aliquid vltra sortem vt recipiat,
conuenit: nam hic vsurarius reputan-
dus erit.

* ca. fin. in
prim. extra eo.

D E

DE ADVLTERIS, ET
ALIIS CONVNCTIONI-
BVS ILLICITIS,

TIT. VIII.

*Adulterij appellatio est generalis, proprie
tamen in nuptiam committitur, & quæ sit
adulterij pœna. h. d.*

Dulterij generalis est
appellatio: continet
enim non modò alieni
thori * violationem,
sed omnem propè illi-
citam fornicationem. q. r.
Propriè tamen adulterium in nuptiam
committitur. Pœna * in laico, excom-
municatio: in Clerico, depositio, vel in
vtroque, certæ pœnitentiæ impositio.

* can. 2. §. a-
dulterium. 36.

* can. clerici.
extr. de excess.
pralat.

*Arbitraria est pœna incestus, Sodomia, &
rei habita cum brutis. h. d.*

Eadem vel etiam pro Iudicis arbitrio
maior, aut minor, eos manet pœna, qui
incestum commiserunt: vputà, cum
qui contra naturam humanæ societatis
parentibus, vel liberis, vel aliis eiusmodi
personis impudicè adhærent: aut si

cum illa, quam quis de sacro fonte suscepit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungere-
tur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra naturam * more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuerit.

* c. clerici. ext.
de excess. pra-
lat.

Qua poena sit stuprans mulierem & honeste viuentem, & virginem deslorantis. hoc dicit

Quod si quis stuprum admiserit, multum intererit, vtrum cum muliere honeste viuentem rem habuerit, an virginem deslorauerit. Primo enim casu stuprator poenitentia subditus, pecuniaria etiam poena coercendus erit: posteriore vero * dotata virgine eandem patre consentiente habebit vxorem: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt. Quod si consentiente patre stuprator ipse corruptam virginem in vxorem ducere renuerit, corporaliter castigat * excommunicatusque, in monasterium ad agendam poenitentiam re-
trudatur, de quo nulla erit ei egrediendi
fine

* cap. 1. &
seq. extr. eod.
tit.

sine iudicis permissione licentia.

Raptorum poena, excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsam redimendi. h. d.

Maiores * legum seueritas raptos cohibet: nam praeter secularium sanctionum poenas, anathemate cum suis adiutoribus feriri, aut si Clerici sint, proprii ordinis & honoris amissionem sustinere debent.

* can. 1. 36. q. 2.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest h. d.

Raptus * autem tunc committi dicitur, cum illa, de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi desponsatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in poenas minimè incidit. Rapta quoque puella legitime cum raptoe matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

* c. pen. & si.
extr. de raptor.

Raptus Atonialis purgari non potest. h. d.

Sed haec de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicarum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines *, vel rapuerit, vel volentes
matri

* can. 2. 36. q. 2.
cum seq.

matrimonio sibi sociare tentauerit, tanquam sacrilegium admittens, pro tam nephando criminis atrocitate plectendus erit, nulla * prorsus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

* glo. i. d. can.

2.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria. hoc dicit.

Demum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ modus, quàm etiã alia pœna in Iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus varijs minorem, vel maiorem pœnam statuet.

DE CRIMINE FALSI,

TITVLVS IX.

Qui per se, vel per alios literas Papæ falsas excommunicati sunt cum suis fautoribus, & Clerici officijs & beneficijs priuantur, & de gradibus traduntur Curia seculari. h. d.

Duersus eos quoq;, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamen cæteris acrius Canones infectantur, qui literis Apostolicis falsis vsi fuerint. Talium enim literarum falsi

farii * cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officijs & beneficijs Ecclesiasticis perpetuò priuabuntur, ita, vt qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticum Iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legitime punientur.

* c. ad falsario rum. extr. eodem tit.

Qui falsis literis utitur, si Clericus est, officijs & beneficijs priuatur: si laicus, excommunicatur h. d.

Mitiùs * cum illis agitur, qui licet hiantur, tamen ipsi non falsificauerunt: si enim Clerici fuerint, officijs & beneficijs Ecclesiasticis spoliandi erunt: si laici, tandiu excommunicationi subiciuntur, quamdiu competenter satisfecerint. In vtrisque tamen malitia grauius, quàm negligentia punietur: quod & de his, qui falsas literas impetrant, obseruabitur.

* d. c. ad falsariorum. §. qui vero. ex. co. ti.

DE HOMICIDIO,

TITVLVS X.

Assasi:

*Assasinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime puni-
tur, hoc dicit.*

Cum non ad opera tantum sit
respiciendum, sed tempus,
causa, voluntas, personarum
differentia, & omnia quæ o-
peribus accidunt, sint peruestiganda, se-
quitur, ut non sit omnium homicidio-
rum eadem conditio. Cunctorum verò
illud atrocissimum * videtur, quod *Assa-
sinium* vulgò nuncupant. Vnde non so-
lùm assassini ipsi, sed etiã receptatores,
occultatores, consultores & defensores
eorum, & qui per eisdem quenquam in-
terfici fecerit, aut mandauerit, dignitati
bus, honoribus, officiis, beneficijs, omni
busque bonis nudatus, excommunicati-
onis & depositionis incurrit ipso iure
sententiam, & tanquam Christianæ re-
ligionis hostis à toto Christiano popu-
lo perpetuo diffidatus erit.

*Interficiens per industriam similis est As-
sino, hoc dicit.*

* c. r. extr. co.
tit.

Non * ab similibus eum tenet pœna, qui
licet non per assassinium, per insidias ta-
men & industriam hominem interfec-
erit.

Inter

*Interficiens latronem non ex necessitate,
punitur: secus, si ex necessitate.*

Quòd si * quis latronem, vel furem
peremerit, videamus, an sit puniendus:
& si quidem furem absque occasione
comprehendere potuit, certa aduersus
eum statuta pœnitentia reperitur: quòd
si non potuit, nulla occisori erit ex ne-
cessitate iniungenda pœna.

*Non punitur homicidium fortuitum si nul-
la culpa casum præcessit h. d.*

Idem etiam obtinebit, si casu perpe-
tratum fuerit homicidium, ut putà, si
quis * necessario insistens operi, arbore
inciderit, & aliquis subitus transiens op-
primatur: nam si neque voluntate, nec
vlla incidentis culpa factum fuerit, ut
pertransiens opprimeretur, arborem inci-
dens homicidij pœnis obnoxius nõ erit.

*Pœnitentia certorum annorum est iniungen-
da parentibus opprimentibus filios h. d.*

Alia * ratio est eorum, qui proprios
filios oppressisse reperiuntur. Cum e-
nim hos grauiter deliquisse non sit du-
bium, certorum annorum erit illis in-
iungenda pœnitentia.

* c. fin. ext. de
his qui fil. di-
straxer.

*Filius à patre, vel ab alio patre sciente, expo-
situs, liberatur à patria potestate: & expositum
suscipiens nullum in eo habet ius. h. d.*

Quod

*§ a. vñ extra
de infan. lang.
& expositi.*

Quod si * filius à patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso à potestate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expositos suscepit, ali- quod in eis ius vindicare poterit.

*Impediens conceptionem, vel abortum pro-
curans, punitur vt homicida: secus, si id casu
feri contingat. h. d.*

** c. si aliquis
extr. cod. tit.*

Is * quoque, qui vel causa explendæ libidinis vel odij meditatione viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quo minùs possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, vt homicida puniendus erit. Quanquam aliàs, si conceptus nondum viuificatus fuerit, nec vt abigeretur, quisquam dolo malo fecerit, qui abortui occasionem tradi- dit, puniendus non erit.

** c. sicut ex li-
terarum. extr.
cod.*

*Qui sibi mortem inferunt, habentur similes
illis qui impenitentes moriuntur. hoc dicit.*

Novissimè sciendum est pro his, qui quocunque prætectu voluntariè ferro, vel veneno, vel suspendio, vel quolibet modò sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse cõmemoratio- nẽ, & Ecclesiastica eos debere catere se- pultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus impenitentes moriuntur.

DE

DE INIURIIS, ET
DAMNO DATO,
TITVLVS XI.

*Inferens iniuriam & damnum, debet dam-
num passo satisfacere, nec illum excusat igno-
rantia. hoc dicit.*

Mitius * cum his agitur, qui in pugna, vel rixa a-
liquè lapide, vel pugno
perculserint. Si enim ille
mortuus non fuerit, sed
in lecto iacuerit, vel ope-
ras exercere fuerit impeditus, qui per-
cusserit, & opera eius, & impensas † im-
modicas restituet. Et generaliter, si cul-
pa * tua datum est damnum, vel iniuria
irrogata, vel aliis irrogantibus opem tu-
listi, aut hæc imperitia tua, siue negli-
gentia euenerunt, iure te super his satis
facere oportebit: nec te excusabit igno-
rantia, si scire debuisti ex facto tuo iniu-
riam verisimiliter posse contingere,
vel iacturam.

** c. i. ext. cod.
tit.*

*† in medi-
cos, me-
lius.*

** c. fin. ext. co.
tit.*

*Si tuum animal damnum dabit, potes libe-
rari illud dedendo, nisi sit ferum animal & no*

Gg

466 INSTIT. IVRIS CANON.
cere solitum, & non fuerit adhibita debita diligencia. hoc dicit.

* c. ff. de quod
ext. cod. tit.

Quod* si animalia tua nocuisse proponantur, nihilominus ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro noxa dando damnum passi, te ipsum velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueuerant, & quam debueras, diligentiam non adhibuisti. Diuersum statuitur in eo, qui ut damnum non contingeret, nihil omisit.

Iniuria inferuntur re, verbis, literis, & poena est arbitraria. h. d.

* gl. in ver. in
iuria c. ff. ext.
cod.

Inferuntur* autem iniuriæ tribus modis: Re, Verbis, & literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum conuicium dicitur. Literis, ut cum in alterius vituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex poenas irrogabit.

Consciens famosum libellum, & manifestans, pari poena puniuntur. hoc dicit.

Eo amplius si quis famosum libellum inuenerit, & non statim corrupeat, vel combusserit, sed eius tenorem dolo

LIB. IIII. TIT. XII. 467

dolosè manifestauerit, quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS
CENSURIS,

TITVLVS XII.

Ponit continuationem precedentium, & subsequentium h. d.

Postquam tam primo libro personarum, quam secundo rerum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa sunt, summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, iudiciorum tam Ciuiliū, quam Criminalium materiam & seriem explanauimus, delictorum & naturam & poenas breuiter perstringentes: cum tam ratione contumacie, quam etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus, superest nunc, ut operi finem imponentes, de ipsis censuris fusiùs & distinctiùs differamus.

Quid veniat appellatione censuræ Ecclesiastica, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio h.d.

Ecclesiasticæ censuræ nuncupatio tria regulariter complectitur: scilicet, Excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententiam. Excommunicatio, est à communione exclusio. Interdictum Ecclesiasticum, est à certis sacramentis, & omnibus diuinis officijs & sepultura Ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio, est inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executionem impediens. Sed ne de omnibus simul tractantes, legentibus difficultatem ingeramus, distinctè de singulis disseramus, ac primùm de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EX-
COMMUNICATIONIS,

TITVLVS XIII.

Minor excommunicatio à perceptione sacramentorum, Maior etiam à fidelium communione separat, hoc dicit.

Excom

Excommunicationum duæ sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quam quis à sacramentorum participatione cōscientia, vel sententia arcetur. Maior est, per quam quis non solum à sacramentorum excluditur perceptione, verum etiam à cōmunione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat ac diuidit: & hæc alio nomine * *Anathema*, appellatur.

* cap. fin. 3. q.

Excommunicationum alia sunt late sententia, alia ferenda. Et lata sententia est, cum quis sine facto iudicis à iure excommunicatur.

Rursus excommunicationum alia Canonis, alia iudicis. Canonis est, qua quis ab ipso solum Canone absque iudicis ministerio innodatur, quæ etiā alio vocabulo *lata sententia excommunicatio* nuncupatur. Sciendum est enim complures esse casus, in quibus adeo quis delinquere existimatur, vt nulla expectata iudicis pronuntiatione ipso iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus propè exemplis declarari possit, vnus tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem late sententia, à qua non possunt absolui, nisi per Papam h. d.

Si quis igitur *in clericos, regulares, monachos, professos, vel nouitios, vel conuersos violentas & impias manus iniecerit, ipso iure Canonis incurrat sententiam, à qua preterquam à Romano Pontifice, vel eius de latere legato quocumque absolui non poterit.

* c. ad eminentiam extra cod.

Complices inferentium manus violentas clericis, pari poenacum inferentibus puniuntur. hoc dicit.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit, inferenti tamen, vel author *, vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum habuerit, pari poena illum plectetur dum Catholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata, qui cum possunt, manifesto scelere desinunt obuiare.

* c. mulieris in fin. ex. eo. & c. quanta praescriptionis d. tit.

Detinens, vel docens clericos in vincula, incurrit excommunicationem late sententia, nisi faciat de voluntate suorum prelatorum, h. d.

Interdum etiam si nullam corporis lationem clericis quis intulerit, excommunicationis tamen poenam non euadet: ut puta *, si laicus in publica, vel priua-

* c. quod ad nos ex. eo. tit. a.

ta custodia illos detinuerit, vel in vincula coniecerit, nisi tamen id de mandato faciat prelatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti: tunc enim circa excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudicium violententer ducere laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi, quorum autoritate hoc faciunt, agere videatur, dum tamen non amplius eorum se extendat violentia, quam defensio clericorum exigat.

Si abbas imperet laico, ut monachum etiam causa discipline verberet, uterque incidit in excommunicationem: si secus autem si imperet clerico ex causa necessitatis h. d.

Quod autem diximus, non facientes, sed eos, quorum sit autoritate, quod id facere videri, absolute non procedit. Nam si laicus, qui in Abbatis ipsius seruitio commoratur, eiusdem iussu in clericum, vel conuersum, vel monachum etiam subsistente causa manus iniecerit, tam qui tales verberari praecipit, quam qui mandato verberat alterius, excommunicationis sententiam non euadent. Nam si disciplina regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per se ipsum faciet, vel si necessitas urgeat, per clericum, vel monachum id fieri iubebit.

* c. vniuersis tit. extra cod.

Tam percutiens volentem clericum, quam clericus consentiens, sunt excommunicati. hoc dicit.

* c. contingit.
interdum. ex.
cod. tit.

Volentem* quoque clericum si quis percussit, nihilo minus excommunicationis censuram incurrit: vt responsum est de eo clerico, qui cum laico iniuriā intulisset, volens secundum consuetudinem patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussionibus. Quamquam enim hæc manuum iniection non sit violenta, tamen iniuriosa videtur: & Canon respexit non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis: vnde hoc casu tam percutiens, quā seipsum percussioni bus sponte subiiciens excommunicatio nis sententia innodabitur.

Ponit tres casus in quibus percutiens clericos in Canonem late sententia non incidit. hoc dicit.

Ex contrario accidit interdum, vt etiam pro violenta manuum iniectione excommunicationi quis nō subijciatur: veluti* si clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat: vt læsionem inferat, aut in eum, quem cum

* c. si verò. el.
si verò. extr.
cod.

cum vxore, matre, sorore, vel filia turpi ter se gerentem inuenerit, manus violē tas iniecerit. Idē statuitur, * & de eo, qui illum percussit, quē probabiliter ignorabat esse clericum.

* c. si verò. el.
2. ex. cod. tit.

Interficiētes clericos qui posthabito habitu committunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

Quinimò * et si occiderit quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu sceleribus sese immiscuerint, in odium clericalis excessus Canone lata sententiæ minimè coerceritur: frustra enim Ecclesiæ implorat auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit *.

* c. cū non ab
homine. §. in
articulo. extr.
cod. tit.

Qui ratione officij, vel intuitu disciplina clericos percutiunt, non sunt excommunicati.

* c. in audien
tia. §. ad hæc.
extr. cod. tit.

Itē si qui ratione* officij, quod obtinent in Ecclesia, aut si clerici seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinib⁹ cōstitutos diuinum turbantes officiū, vel etiā si qui magisterij, vel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percussierint, excommunicationis sententiam nō incurrēt. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel p̄pinquos inferiorū graduū simili modo, vt ab exceſ

* c. cū volun
tate. §. si. ext.
cod.

libus prohibeantur, & scientia bonisq; moribus informetur, corrigendos duxerint, & alijs casibus compluribus.

Ex causa potest quis absolui ab alio, quam ab Apostolico. h.d.

* c. quamuis incidens. extra eod. tit.

Quod autem suprà diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quàm ab Apostolico, aut eius legato absolui neminem posse, nō est perpetuum. Nā si quis excommunicationis latæ sententiæ vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iustas excusationes, ita ut sine periculo Apostolico se ne queat conspectui præsentare, licebit Diocæsano Episcopo, iuramento secū dum morem Ecclesiæ recepto, sibi absolutionis gratiam impertiri.

Cessante causa cessat effectus. h.d.

* cap. eos qui. eod. tit. in 6.

Periculo * tamen & impedimento cessantibus, quam citò cōmodè poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt, mādatur illius super negotijs, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit, satisfactori: alioqui si id facere contempserint, ne temerè & impunè censuræ Ecclesiasticæ illudatur, ipso iure in eandem sententiam recident: quod generā

neraliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causā, ab alio quis, quàm ab eo, à quo aliās de iure absolendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata iniuria clerico, vel qui intulit non propecta sit etatis, potest Ordinarius absoluer eum, qui incidit in Canonem late sententia, hoc dicit.

Item * si non enormis, sed modica & levis iniuria fuerit clericis irrogata, inferens per Episcopū absolui poterit. Itē etatis intuitu iuris rigor mansuetudine temperatur. Vnde * si in pueritia constitutus in Canonem inciderit sententiæ promulgatæ, siue ante, siue post pubertatem sese absolui postuler, diocæsanus * Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.

* ca. peruertit. ex. eod. tit.

* c. fin. d. tit.

* c. quamuis ante pen. ext. d. tit.

Monachi, vel moniales se inuicem vel conuersos percutientes, sunt ab Abbate, vel Episcopo absoluerendi. hoc dicit.

Monachi quoque, & alij Regulares quomodocunque * in clauistro sese inuicem percuferint, non ad Apostolicā sedem remittendi, sed secundū prouidentiam proprij Abbatis coercendi erunt: quod si Abbas non sufficit, Episcopus ad h

* c. canonica. ex. eod. tit.

adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus*: nam si vel in se inuicem, vel conuersos, aut cōuersas suas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne cōtra muliebris sexus verecundiam, & regularis obseruantie decorem peregrinari compellantur, per Episcopum, in cuius diocesi monasteria fuerint, ab solutionem consequentur. Sunt & alij casus, quibus ab aliquo, quàm ab Apostolico ab hac excommunicatione absolui poterit, vt ex ipsis Decretalium libris faciliè apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

His autem*, quibus id certis casibus ex officio competit, non solum per seipsos absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, huiusmodi absolutio nem committere poterant.

Excommunicatio iudicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa. hoc dicit.

Iudicis, siue iudicialis excommunicatio est quæ iudicis ministerio inferitur. Iudicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinarium, verum etiam

tiam delegatum. Nam si cui* per Apostolicum causa etià simpliciter delegatur, nec literæ commissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus concessæ sibi authoritatis ratione contumaces, vt supra diximus, Ecclesiastica seueritate coercere.

Excommunicationis sententiam debet precedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita vt causam contineat. hoc dicit.

Quoties autem causa suberit, vt iudex subditum suum Ecclesiastica distributione coerceat (cum medicinalis*, non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter quàm competentibus præmissis monitionibus* ad huiusmodi sententiam descendet: quam etiam de scripti recitatione proferet, ita vt causam, ob quam profertur, expressè contineat, aliaque obseruabit, quæ tam generali, quàm Lugdunensi concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earundem poenis, si contra fecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem. hoc dicit.

Sed queri poterit*, si iudex illa verborum

* c. de monialibus. ex. cod. tit.

* c. pastoralis. §. precepta. ext. de offi. or.

* c. i. cod. tit. in 6.
* c. a. sacro approbante. ex. co. situ.

* c. si extr. de offi. or.

borum formula vsus fuerit, *Illū excom-
nico*, vel simili, qua de maiori, vel mino-
ri excommunicatione quicquam non
expresserit, vtra magis quis excommu-
nicatus censeatur? Et responsum est,
non tantū minorem, sed etiam maio-
rem conseri per Iudicem illatam: quam
non modò à sacramentis, & fidelium
participatione exclusio, sed alij prete-
rea multi consequuntur effectus.

*Communicans excommunicatis incidit in
excommunicationem: & iudices curare debēt,
quod excommunicati ab actis legitimis, &
commercio aliorum abstineant. h. d.*

Quorum ille prætereundus non est,
quod quamdiu de excomunicatorum
absolutione legitimè non constat, qui
cum ipsis communicauerint, ipsi quo-
que nullo obstante priuilegio, ipso iure
excommunicationem incurrunt, decre-
tumque est * propterea, vt ab Ecclesia-
sticis iudicibus seculares iudices Cano-
nica præmissa monitione Ecclesiastica
censura compellantur, vt excommuni-
catos ab agendo, patrocinando, & testi-
ficando i suis curijs & iudicijs repellāt.

*Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes
vbi contra me ad tuum commodum. h. d.*

Dubitatum * tamen fuit, num is, qui
excom

excommunicato in locutione, vel ora-
tione scienter communicat, excommu-
nicatum ipsum à iudicio contra se insti-
tuendo summouere possit: cum ille com-
munionem huiusmodi contra eum re-
plicet: & cum is, qui impetitur, à sacra-
mentorum perceptione sit remotus, a-
lius verò etiam à fidelium communio-
ne, replicatione minimè suffragante iu-
diciū procedere non poterit.

*Excommunicato communicari non potest
ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem
iuratoriā de parendo mandatis Ecclesie, &
Episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi
morte præuentus non potuerit absolui. h. d.*

Nec* ideo magis agere volenti com-
municari poterit, quod ipse ex consue-
tudine de parèdo mādatis Ecclesiæ iura-
toriā dederit cautionē, ei que cōmunio-
nem Eps reddiderit, aut quod eos, cum
quibus participauit, postmodum impu-
gnauit: nam nisi post iuramentum præ-
stitū secundū formā Ecclesiæ absolutus
fuerit, nec cautio, nec perperā restituta
cōmunio quicquā proderit. Quod ipsū
obtinēt* etiam, si post prædictā, morte

* c. cum deside-
ras. & c. a no-
bis. el secondo.
extra co. titu.

* d. c. à notis

cui viuo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa penitentiae, etiam mortuus potest absolui. h. d.

Planè * si de mortui penitentia per euidencia signa, dum viueret, constiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium à proprio iudice impendendum erit, hæredesque eius, vt pro ipso satisfaciunt, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare. nisi se purget, vel ad cautelam se faciat absolui: & toleratus ab Ecclesia non debet vitari, nisi in occulto. h. d.

Sed * et si qui pro sacrilega manuum iniectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non fit, sed de partrato scelere publica laboraret infamia. nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur, nisi forte * soli tibi de facinorose constet: hoc enim casu, quandiu toleratur ab ecclesia priuatim tantummodo à te vitandus erit, vt saltem verecundia rubore suffusus, pro latenti excessu satis

* c. à nobis. el
secundo. ver-
fic. potest. extr.
eod. titu. &
in fin.

* c. cum desi-
deras. §. secum
dum. extr. eod.
titul.

* c. cum non
ab homine.
extra eod.
tit.

satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. hoc dicit.

Sed multum interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidē crimini & criminoso communicarit quis consilium, putà auxilium, vel fauorem impendendo, vel fortè cum clericis ab Apostolico excommunicatis sciēter * & spontē participauerit, & ipsos in officiis receperit, eadem excommunicationis sententia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti: quibus cum ita ab eo communicatum fuit, cumque ratione damnati criminis * in eum, qui damnauit, delinquere videatur, meritò ab eo, vel obstricti videtur, eius superiore iuramento praestito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione, à qua per ordinarium absolui potest. hoc dicit.

Quòd si aliter, putà * in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nulla in-

H h

* c. significa-
uit nobis. extr.
eod. tit.

* ca. nuper à
nobis. §. in pri-
mo. extr. eod.

* ca. nuper à
nobis. §. in se-
cundo. extr. eo.
tit.

terueniente iuratoria cautione à proprio sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficium obtineri poterit: quamvis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententia excommunicato communicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum incidit in maiorem excommunicationem. hoc dicit.

* c. si. extra de cler. excom.

Hoc * tamen tunc obtinet, cum non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui præsulis excommunicationi sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori indurecat, in ea poterit excommunicari maiori. h. d.

Quod si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurecat, poterit iudex post Canonicam monitionem * etiam maiori excommunicatione, & cōsimili participantem illigare. Quod & in suspensionis, & interdicti sententiis observandum erit.

* c. a. constitutionem eo. tit. in 6.

Que sit monitio Canonica, hoc dicit.

Tunc * autem Canonica censetur esse monitio, si competentibus interuallis, atque aliis ritè obseruatis, eos, qui mouentur, exprimat nominatim.

* d. c. constitutionem. eo. tit. in 6.

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato. hoc dicit.

Interdum * tamen excomunicato cōicans neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuersatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

* can. excellentissimus. & sequ. 11. q. 3.

Episcopi debent proplare nomina excommunicatorum. h. d.

Vnde vt excusationis causa omnibus auferatur, providere debent Episcopi

* vt excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quam vicinis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ sanctis conuenientibus inculcent, vt cuiusmodi adhibita diligentia excommunicatis Ecclesiasticis aditus adimatur.

* can. cura sit. 11. q. 3.

Omnes qui ante prolationem sententiæ tenebantur excommunicato communicare, teneantur etiam post. h. d.

Vxores * quoque excommunicatorum, filij, serui, ancillæ, rustici, seruientes, & c. oēs qui ante sententiæ prolationem ex-

* can. quoniam multos. 11. q. 3. & c. inter alia. eod. tit. extr.

Que

Hh 2

communicati obsequio tenebantur familiariter adherere, non solum à communionem excusantur: verum etiā (præter quā * in criminibus) communicare tenentur, cum sine illa debita præstare nequeant obsequia.

Necessitas, vel simplicitas excusat à communionem cum hæreticis. h.d.

* can. quoniam multos. §. qui. c. que. 11. q. 3.
* ca. si vere. §. est autem. extra eod. tit.

* ca. cum voluntate. §. pen. extra eod.

* ca. si quis est canonibus. extra de iis que fiunt. vi. in iusve causi.

Mercatores * autem, & viatores, aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminet articulus, aut finere debent: sed si in terram * excommunicatorum deuenierint, ubi non possint ab aliis emere, vel vendere, Item cum voluntate * & proposito emant, non habeant, ab eisdem accipere beneficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolute non possunt, ab excommunicatis, & alienis, in locutione participat, licet & rum bonorum detentoribus elemosina verba incidenter, ut apud eum manum licite recipere possunt. Idem iuris proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad causam peti potest. h.d.

Sed an inuitus * excommunicatus communi-

communicans excommunicationis labe inquinetur, videamus: & si quidem sit per coactionem astrictus, cum magis hoc casu pati, quam agere videatur, excommunicatione non tenebitur. Aliud statuendum erit, si quis per metum sit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non prorsus excludit, cum nullius metus obsequium mortale peccatum quis incurere debeat, excommunicationis poenam non euadet. Communicans excommunicato in conuersando, non est excommunicatus. h.d.

Item cum voluntate * & proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolute non possunt, ab excommunicatis, & alienis, in locutione participat, licet & rum bonorum detentoribus elemosina verba incidenter, ut apud eum manum proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad causam peti potest. h.d.

Si quis tamen * ex his dubitet, vel ex his, ne non iudicis, vel canonis sententia sit innodatus, sese per competentem licem, iuxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam ablatum postulare poterit: quod & is, qui

* ca. cum voluntate. extra. eo. tit.

* c. 2. eod. tit. in 6.

minori innodatus est excommunicationi, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo h. d.

Sed hoc casu aduertendum erit, ne omisso medio * ab eo, qui tuus iudex non sit, absolutionis beneficium postulet. Pone enim, quod suffraganei cuiusdam subditus, puta, Archidiaconus, excommunicationis in te tulit sententiam non iam à Metropolitano, cum nec excommunicantis iudex sit, nec excommunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo contrarium induxerit.

Sede vacante absoluit, qui habet Episcopalem iurisdictionem h. d.

Episcopali verò sede vacante *, capitulum, seu is, ad quem Episcopalis iurisdictione tunc temporis pertinere noscitur, his, quibus posset Episcopus, si ueretur, ab excommunicationis sententia, siue iuris, siue hominis fuerit, absolutionis beneficium impetiri poterit nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam iustam debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiose diffi-

* at absolueret: secus autem, si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honeste faciet, si remittet. hoc dicit.

Vbi verò superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam iustam esse conlitterit, veluti * cum propter manifestum excessum est in aliquè promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet: nec eum absoluet, nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere deneget. Si verò huiusmodi sententiā iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui. Quod si dubitetur, utrum iusta sit, vel iniusta, superior illam tollere poterit: quanquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicatori deferat.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi praua cautione: aliàs, secus.

Manifestum * autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iuridicè notus fuerit, vel si sit adeo res euident, ut nulla possit tergiversatione celari. Quo casu * non ante

* c. venerabilibus. §. sanè. eo. tit. in 6.

* c. cum olim. extra. de verb. sign. * ca. ex parte. in si. de verb. sign. extra.

cōcedenda erit absolutio, quā idonea pro delicto præstetur satisfactio: ceterū si de admissio dubitetur, vt sententia relaxetur, sufficiet, si de parendo mandatis Ecclesiæ legitimè cautū fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excōmunicatus, solā de stando iuri cautionem exhibuerit, absoluendus erit.

Si pars se dicat post appellationem, vel aliās nulliter fuisse excōmunicatam, sunt super hoc partium admittende probationes, vt appareat, an quis indigeat absolute. h. d.

Multum etiam intererit, vtrū absoluteionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitimè interposuim, vel aliās nulliter excōicatione innodatum conquatur: an verò simpliciter iniuste se proponat excōmunicatū. In prima * enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, ante quā vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequā decernatur aliquid, vtriusque partis super hoc probationes sunt admittendæ: per quas denique apparebit, an absoluteione indigeat conquerens, vel potius non ligatus sit denunciandus.

Si quis dicat se iniuste excōmunicatum, prius

prius est absoluendus, ante quā sint admittende probationes super iustitia excōmunicationis. hoc dicit.

Aliud * iuris erit, cum iniuste se quis excōmunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, vt ostendat quod iuste excōmunicauerit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret excōmunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilo minus humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus iuxta formam Ecclesiæ congruentem absoluendus erit, vt demum probationibus vtriusque partis admissis, vtrū iuste, vel iniuste quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab vna tantum excōmunicatione absolui. Et absolutio surreptitia non tenet. h. d.

Quod si quis pluribus innodatus * excōmunicationibus, etiā ex eodem facto descendentibus, de vna tantum causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit *.

Si ordinarius sciat per surreptionem intratam ab Apostolica sede absoluteionem,

* ca. cum contingat. §. ad quod. extr. de off. deleg.

* d. c. cum contingat. §. verum. extr. de off. deleg.

* ca. cum pro causa. extr. eo. tit.

* ca. officij. in fi. extra. d. tit.

490 INSTIT. IVRIS CANON.

debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam, si verò hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. hoc dicit.

** ca. ex parte
iur. ext. de of-
fic. ordin.*

Quinimò si constiterit * excommu-
nicatum occultatis excessibus, pro qui-
bus in eum sententia lata fuerit, excom-
municationis suæ causam aliâ præten-
dentem, ab Apostolica sede absolutio-
nis beneficium impetrasse, eundem de-
bet ordinarius Ecclesiastica censure com-
pellere, ut cum literis suis rei veritatem
continentibus ad sedem Apostolicam
redeat: si verò illud liquidò non consti-
terit, eum tamen ordinarius, quòd veri-
tatem confessus non fuerit, suspectum
habeat, ad purgationem præstandam,
quòd verum falsus fuerit, compellet.

*Absolutus vi, vel metu, duplici excommu-
nicatione innodatur. h. d.*

Illud etiam admonendi sumus, quòd
licet vi, vel metu facta regulariter me-
ro iure teneat: si quis tamen ab excom-
municationis, suspensionis, vel interd-
cti sententia, absolutionis, aut reuoca-
tionis cuiuscunq; beneficium per vim,
vel merum extorserit, viribus omnino
cariturum: quin potius ne sine vindic-
ta

LII. III. TIT. XIII. 491

cta violentiæ crescat audacia, qui abso-
lutionem, vel reuocationem vi, vel me-
tu extorserit, quasi propria confossus sa-
gitta, iteratò excommunicationis sen-
tentia subiacebit.

*Excommunicatus, cui Papa communicat,
non propterea censetur absolutus, nisi Papa id
exprimat. hoc dicit.*

Nouissimè * sciendum est, quòd si A-
postolicus etiam scienter excommuni-
cato participet literis fortè cum saluta-
tionis alloquio destinatis verbis *, oscu-
lo, seu alio quouis modo, ipsum per hoc
absolvere nulla ratione censetur, nisi
forsitan exprimat, velle illum ex hoc
pro absoluto haberi. Hæc de excom-
municationis sententia delibasse suffi-
ciant: nunc de interdicto Ecclesiastico
& suspensione paucis dispiciamus.

** clem. fin. co-
tit.*

** ca. si aliqui
do. ext. eo. 11*

DE ECCLESIASTICO

INTERDICTO,

TITVLVS XIII.

*Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: quæ
distinctio exemplis declaratur. hoc dicit.*

Ha

Abent Ecclesiastica interdictione multacommunia: nam & illorum alia pso iure inducuntur, alia Iudicis sententia. Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum ciuitas, vel vniuersitas in electione * Romani Pontificis seruanda non seruauerit, aut in necem Cardinalis * aliquid machinata fuerit, siue ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut vsurarijs * domos commodauerit. Item cum in Ecclesia * sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, aut simoniace consecrata, celebrari iure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniace consecrata non incurrit irregularitatem: secus, si alia ratione violat interdictum. h. d.

Est * autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebrat, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is verò *, qui scilicet celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quam per Romanum Pontificem

c. ubi periculum. §. prater. de elec. in 6. c. falsis. de cens. in 6. cap. 1. & se. de vsuris. in 6. c. is qui. de inter. excom. in 6.

c. is qui. de inter. excom. in 6.

d. cap. is qui. §. fin.

Pontificem, liberari non poterit: nisi aliqui super hoc priuilegio, vel iure muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum h. d.

Iudicis sententia tunc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines à diuinis arcendis pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quedam generalia, quedam specialia. h. d.

Rursus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & prouincijs, sed etiam cum castro & villæ diuinis interdicatur. Speciale est, cum inter plures Ecclesias pauca, vel vna interdicatur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius vicinus & contiguus: & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. hoc dicit.

Et si quidem ciuitas, castrum, aut villa * generali subiiciatur interdicto, non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam illorum suburbia & ædificia continentia: alioquin si in illis locis posset licite celebrari, Ecclesiastica censura facile

** c. si ciuitas. de senten. excom. in 6.*

+ contigua, fortè.

cilè contemni posset. Eadem quoque ratione si specialiter Ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella eius celebrari, nec in cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguis sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est strictè interpretandum, & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. hoc dicit.

** ca. si sententia. de senten. excom. in 6.*

At non, sicuti in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideòque *, si sententia interdicti proferatur in populum, clerus interdictus non intelligitur, nec econuerso: unde interdicto alterutro ad diuina licitè alter admittitur. Sed & si propter delictum domini, (nam pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ & per patentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues, qui culpabiles non existunt, alibi diuinis licitè interesse poterunt, nisi ciues quoque propter dominum, vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit: neque enim pro peccato vnus alius, putà ipsius familia, excommunicari poterit.

Interd

Interdicta vniuersitate & singuli de vniuersitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium h. d.

Item * cum loci alicuius populus Ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis à iure duntaxat exceptis, audire diuina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum diuinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, vt vniuersis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismani, & verbum diuinum audire. hoc dicit.

Excepti * verò casus sunt: si qui ad baptismi, chrismatismatis, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad verbum diuinum audiendum admitti velint, tam si infirmi sint, quàm si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederunt, non obtinet indistinctè: sed in eis Bonifacianæ * constitutionis forma obseruanda erit. Quæ & alia quedam interdicti tempore fieri benignè indulget, vt ex ipsius constitutionis perpenso tenore facillè apparere poterit.

** ca. fin. de senten. excomm. in 6.*

Tempo

Tempore interdicti potest, confici sacrum
Chrisma sed Vnctio extrema, Ecclesiastica se-
pultura, & diuinorum celebratio sunt prohibi-
ta, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio:
& violantes interdictum incurrunt excommu-
nicationem non obstantibus privilegijs h.d.

* ca. quoniam
in de sentent.
excom. in 6.

Velut igitur interdicti tempore iure
Chrismatis vitmar vnctione, sic licet
regio sit interdicto supposita, Chrisma
die cœnæ Domini posse confici dubiū
esse non debet. Vnctio autem extrema,
& Ecclesiastica sepultura, & diuinorum
officiorum celebratio tempore genera-
lis interdicti omnibus denegatur, nisi
quibusdam, quibus id ex gratia certa
seruata forma conceditur: ceteri au-
tem, siue clerici, siue laici qui interdi-
ctum violando, neruum Ecclesiasticæ
disciplinæ conantur infringere, quibus-
cunque privilegijs non obstantibus, sen-
tentia excommunicationis subiicien-
tur: à qua per sedem duntaxat Apostoli-
cam absolui poterunt.

Appellationis pretextus violatoribus inter-
dicti minimè suffragatur.

Nec aliquid violatoribus proderit,
quod appellasse, atque ideo se interdi-
cti sententia minimè teneri contē-
dant, sicut enim post appellationem ex-
com-

communicari non possunt, sic interdi-
ctum, qui antè appellationem eos con-
stat esse suppositos, declinare ne-
queunt.

DE SVSPENSIONE,

TITVLVS XV.

*Suspensio est duplex, vt ex communicatione,
& interdictum. hoc dicit.*

Vspensio quoque alia est Ca-
nonis, alia iudicis, sicuti ex-
communicatio, & interdi-
ctum. Canonis est, veluti
cū quis ob simoniam, vel ob noto-
riam fornicationem, vel aliud crimen
ipso iure à sui executione ordinis, vel
officij arcetur.

*Ob mortale peccatum non notorium est
quis suspensus, quò ad seipsum, non quò ad al-
ios. hoc dicit.*

At si * crimen per sententiam, vel
per confessionem factam in iure, aut
per rei ipsius euidenciam notorium
non sit: & si quilibet pro mortali pec-
cato, quò ad seipsum, sit suspensus, quò

* c. si. ext. de
cohabit. cleri.
& mul.

ad alios tamen pro suspenso non habetur: ideoque in officiis Ecclesiasticis vitandus non erit.

Quæ sit suspensio iudicis. h. d.

Iudicis suspensio est, ut cum sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & privatio præsupponit habitum. hoc dicit.

Est autem suspensio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam aliquanto quam excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, verum etiam laicos innectere possunt: at suspensio cum nihil aliud sit, quam inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præter quam ipsos clericos attingere potest. Nec enim ulli eius ordinis, vel officij, cuius est penitus expers, administratio vetari & interdicti potest.

Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. h. d.

** c. 1. in fi. & c. 1. c. 1. de sen. excom. in 6.*

Cauebunt* igitur clerici iudices, & Ecclesiarum Prælati, ne poenam hanc suspensionis incurrant, scilicet, quod si

ea du

ea durante sese diuinis ingesserint (secundum Canonicarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese inuoluent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proueniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quam promotus in iisdem ministrare prohibetur: quod quailiter accidat, tam supra ex primo libro, quam etiam ex variis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. hoc dicit.

Ea propter optima ratione Innocentiana* constitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores ullius constitutionis, sententiæ, siue mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pontificalis officij,

** c. 1. qui a periculosum. de sentent. exco. in 6.*

500 INSTIT. IURIS CANON.
quod frequenter exercere compellun-
tur, executionem.

Explicit liber quartus, & ultimus Insti-
tutionum Iuris Canonici, in quibus, si quid
diuersum Lector inuenerit ab his, quæ in Com-
mentario iam pridem edito deline-
ta inueniuntur, scito ea autho-
rem, cum ultimam Ope-
ri limam adhibe-
ret, meliora secu-
tum immu-
tasse.

INDEX

INDEX OMNIUM

RERUM, QUÆ IN QUA-
tuor lib. Instit. Iuris Canonici
Io. Pauli Lancelotti con-
tinentur.

ABBAS quomodo & qualis
sit eligendus. 143
Abbas si iperet laico, ut mo-
nachum etiã causa disci-
plinæ verberet, uterque incidit in ex-
communicationem. 471
in Abbate non potest eligi, qui non est
professus, sed bene in Episcopũ. 144
Abbates debent pquirere fugiuios. 143
Abortũ pcurans punitur, ut homic. 463
Abscissi ex necessitate pmoueri poss. 99
Absens potest vni de capitulo votum
suum demandare. 28
Absentia & mors æquiparantur re non
integra. 113
Absolui quis potest ex causa, ab alio,
quàm ab Apostolico. 474
Absolutio potest delegari ex causa cer-
tis casibus. 476
Absolutio ab excommunicatione cau-
telam peti potest. 485
Absolutio non concedit, vbi manifestũ
est delictũ, nisi præuia cautione. 498

Absolutio surreptitia non tenet. 489
 Absolutus vi, vel metu, duplici excom-
 municatione innodatur. 490
 Abstrahēs inuitū à sacris locis, excom-
 nicat: & quasi sacrilegus punitur. 251
 Abstrahi nō potest quis inuitus à domo
 Episcopi, vel ab Ecclesiæ circuitu in-
 tra triginta passus. 251
 Abstrahi non debet liber homo violen-
 ter ab ecclesia, nisi impetrata vita &
 membrorum incolumitate. 251
 Access. idē iuris est, q. de p̄cipali. 438
 Accusator non probans obiectum. cri-
 men, tenet ad p̄nam talionis. 426
 Accusato excipietī de spolio à tertio fa-
 cto, debet idulgeri tēp°, itra qd. restitu-
 tionē petat, & causā si pōt, finiat. 457
 Acolytus est de minorib⁹ ordinib⁹. 81
 Acta cum procuratore reuocato, donec
 ignoratur reuocatio, tenent. 328
 Acta iudicij post reuocationem procu-
 ratoris non ignoratā non tenent. 328
 Actorum omnium intimatio parti ap-
 pellatæ est facienda. 415
 Actor sequi debet forum rei. 304
 Actor mittitur in possessionem rerum
 rei contumacis. 341
 Actor, si ob potentiā aduersarij contu-
 macis non possit possessionē ingredi
 vel

vel illam amiserit, nihilominus effi-
 citur verus possessor elapso anno. 341
 Actor anno elapso nō reputatur posses-
 sor, si per eum steterit, quo minus in-
 trauerit possessionem. 343
 Actor si non venerit in termino, ad-
 quem reum citari fecerit, debet reo
 reficere expensas. 345
 Actor reo comparente debet clarum iu-
 dici libellum offerre. 346
 Actor recusās subire iuramētū calūnię
 cadit ab actiōe, & re⁹ habet p̄ cōf. 375
 Actoris & rei conuenientis equalis de-
 bet esse conditio in iudicio. 460
 Actus p̄cedens subsequenter limi-
 tat & interpretatur. 326
 Administratores hospitalium æquipa-
 rantur tutoribus. 265
 Suprà dicta nō habent locū in hospital.
 milit. ordinum, aut religioforum. 266
 Adulterij appellatio est generalis, pro-
 prietate tamen in nuptam committit. 457
 Aduocatus non potest esse testis in cau-
 sa, in qua aduocauit. 386
 Aduocati responsio nisi sit statim reuo-
 cata, facit litis contestationem. 372
 Edificans ritē, vel dorans acquirit ius
 patronatus. 124
 Equipollentiū non refert quid fiat. 415

Affect. puniſ. licet nō ſequ. effectus. 225
 Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſa-
 lia de futuro. 187
 Affinitas quid ſit. 208
 Affinitas & conſanguinitas cōtrahitur
 etiam ex damnato coitu. 208
 Affinitas ſubſequens nō dirimit matri-
 moniū, ſed pcedēs legitimē. pbata. 212
 Agēti petitorio ad cōiugē obitat cōſan-
 guinitatis exceptio. ſecus ſi poſſeſ. 218
 Alienatio rei Eccleſ. facta ſine vtilitate
 Eccl. & cleric. conſenſu, non valet. 291
 propter Altaris detrimētū, ipſum altare,
 nō Eccleſia, eſt iterū cōſecrādum. 234
 in Altari qui laborat, de altari debet &
 viuere. 101
 Animal tuū ſi damnū dabit, potes libera-
 ri illud dedēdo, niſi ſit ferū anim. 465
 Anim⁹ & ppoſitū diſtinguūt malef. 224
 Apoſtata qui ſunt, & quotuplex apoſta-
 ſia, & qua pœna puniuntur. 446
 Appellās ab interlocutoria debet in ſcri-
 ptis appellare: & intra triginta dies
 apoſtolos petere, & exhibere. 407
 Appellās min⁹ rationabiliter cōdēnat⁹ i
 expēſis ad inferior. iudicē remittit. 410
 Appellans ab ordinario poteſt corā eo-
 dem ſuper alia cauſa conueniri. 413
 Appellans vn⁹ ex plurib⁹, ſi obtineat in
 cau

cauſa appellationis, prodeſt victoria
 confortibus, ſiſt idem negotium. 417
 Appellās pōt ab interlocutoria pœnite-
 re, ſed appel. ſunt reſciēdę expēſę. 412
 Appellare ſufficit corā maiori parte iu-
 dicum. 416
 Appellatur à vicario ad Archiepiſcopū,
 ab Archidiacono ad Epīſcopum. 58
 Appellari nō pōt ad Papā à iudice ſecu-
 lari ſedi Apoſtolicę nō ſubdito. 413
 Appellari poteſt, ſi locus nō tut⁹ parti al
 ſignatur, vel ſententia contineat ma-
 niſeſtā iniquitatem, etiā ſi ſit reſcri-
 ptum appellatione remota. 417
 Appellatio quid ſit, & quare inuēta. 406
 Appellatio alia extra iudicialis, alia iudi-
 cialis, & de iure canonico etiam ex-
 tra iudicium appellatur. 407
 Appel. iudic. diuidit⁹ i duas ſpecies. 407
 Appellatio eſt deſerta lapſo anno, & ex
 cauſa biennio. 418
 Appellationis pretext⁹ violatorib⁹ inter-
 dicti minimē ſuffragatur. 496
 Appellaōi legit. q nō deſert, puniſ. 412
 ad Appellationem proſequendam inter-
 dum datur plus, quā biennium. 420
 in Appellatione à diſſinitua non eſt ne-
 ceſſe cauſam inferere. 409
 in Appellatione ab interlocutoria de-

bet talis causa allegari, quæ si esset vera, reputaretur legitima. 409
 Arbitrator super pluribus si super vno tantum pronuntiet, non expirat compromissus. 334
 Arbitri qui proprie sint. 331
 Arbitrorum potestas non expirat re non integra, etiam non sequuta electione. 33
 Archidiaconus est à iure constitutus vicarius, & quasi oculus Episcopi. 55
 Archiepiscopus impeditur, consecratione sui suffraganei alteri committere potest. 47
 Archiepiscopus potest visitare provinciam, etiam quando suffragani non sunt negligentes. 261
 Archiepiscopi sunt præfules episcoporum vnius provincie. 25
 Archipresbyter est vicarius Episcopi circa diuina, & archipresbyterorum due sunt species. 57
 Archipresbytero. foraneorum quod sit potestas. 57
 Argumentum à regulari ad monachum, regulariter valet, & contra. 135
 Argumentum per dationem istatice soluitur. 199
 Articuli plures connexi si per rescriptum committantur, & in vno remoueat appellatio, intelligitur remota etiam in alijs. 416
 Assassiniū sicuti omnium homicidium est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. 462
 Assetur Episcopus simoniace, sed ignoranter, si fiat postea regularis, licet ad prim

primū reuerti non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest. 70
 Attentata post appellationem ante diffinitiuam non reuocantur, nisi primò de veritate constiterit. 414
Baptismus operatur anime ablutionem, & in locum circuncisionis instituitur. 152
 Baptismus alius fluminis, alius fluminis, alius sanguinis. 154
 Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam nobilitatem. 159
 Baptismus, nec chrisma possunt iterari, vtrumque conferri potest tempore interdicti. 162
 Baptismum iterantes sunt deponendi ab officio, & beneficijs. 158
 in Baptismo multa sunt, quæ non sunt de eius substantia. 158
 in Baptismo, confirmatione, & catechismo debent patrini interuenire. 161
 in Baptismo licet plena contingat peccatorum remissio, non tamen continet plena nouitas. 152
 Baptizare seipsum nemo potest. 147
 Baptizandi cura ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. 152
 Baptizantur paruuli in fide parentum, &

LANCELOT. INSTIT.

- & Ecclesiæ. 155
Baptizari poss. separati tā mater, q̄ filius
in ipso articulo parturiendi, nec ob
id creditur baptisus iteratus. 155
Bap. possūt muti, surdi, & egrotātes. 156
Baptizari possunt dormiens & amens, si
ante somnum & amentiam habue-
runt propositum baptizandi. 156
Baptizari sine metu iterationis is, de
quo non est p̄sumptio, quod sit ba-
ptizatus, potest. 157
Baptizatus in ægritudine non debet or-
dinari regulariter. 96
Baptizati ab hereticis, schismaticis, pa-
ganis, vel alias facinorosis, non sunt
denuo rebaptizandi. 153
Baptizat^o iuit^r characterē suscipit, & co-
gendus est ad obseruantiam fidei. 157
Baptizatus iterū scilicet debet seueris-
simè puniri, ignoranter, non potest
ordinari, nisi ex necessitate. 158
Beneficiū ex simplici mādato de p̄uidē
do nō pōt. p̄uideri obtinēti aliud bñ-
ficiū nisi fuerit id expressum. 120
Beneficiū nemo sibi confert, nec vaca-
turi beneficij tenet collatio, aut præs-
entationis promissio. 130
Beneficiū si cōferat^r nō idoneo ad resi-
dendū, & prouisus priuā^d est bñficio,
&

IVR. CAN. INDEX.

- & collator conferendi potestate. 133
Bñficiū nō vacat p̄ religiōis īgressū an-
te p̄fessionē, nisi de cōsēsu īgressi. 140
Bñficiū restitutiōis in integrū nō in-
dulget, nisi intra quatuor annos. 422
Bñficij cōsequuti simoniacē, p̄ accusat.
cōuicti, vel p̄ īq̄sitiōnē differētia. 162
Beneficij collati pluribus vbi de priori-
tate non constat, primò possessor, deī
de maior prærogatiua præsert. 115
Bñficij appellatiōe non venit p̄fio. 1. 8
Beneficij spectantis ad prouisiōnē plu-
rium, cui mandatur prouideri, intelli-
gitur coniunctim. 120
Beneficia Ecclesiastica debēt sine dimi-
nutione conferri. 123
Bñficioꝝ p̄mutatio si cōpleta est ex v-
na parte, & p̄ alterā stat quo min^o īplea-
tur, restituit^r pars ad suū bñficiū. 65
super Beneficioꝝ pluralitate referri
pto Apostolico dispensatur, maxime
circa literatas personas. 114
Bigamus, & q̄ vxorem duxit viduā, eie-
ctū, vel meretricē, ordinari nō poss. 97
Bigamus quis dicatur. 98
Blasphemus iniūctā sibi pœnitētiā p-
agere recusāns, quomodo puniat^r. 448
Bonum aliquod subsecutū, p̄cedēs deli-
ctum, & eius pœnam non aholer. 226
&
Bona

LANCELOT. INSTIT.

Bona quæ sita fac erdotib⁹ intuitu Eccl.
debent remanere apud Ecclesiam. 299
Bona serui promoti ad sacros ordines
ab intestato decedentis diuiduntur in
quatuor partes. 301
Bona hæreticorum post laram senten-
tiam confiscantur. 441
Bona hæreticorum etiam post mortem
confiscantur. 442
Cadauera punitorū poenitentiu sunt
tradenda sepulture Ecclesiæ. 272
Canones qb⁹ cōstent & quoruplicia sūt
Concilia, & q̄ Concilia vniuersalia. 15
Canonica portio qd sit, & quorupl. 274
Canonica portio, de his quæ quis viuēs
& sanus contulit alicui Ecclesiæ, cu-
rato non debetur. 264
Canonica portio soluitur Ecclesiæ, in
qua quis diuina percipit. 275
Canonica portio de quibus relictis, nō
detrahatur. 276
Canonica episcopalis quid sit. 277
Canonica portio Ecclesiæ debetur de re-
lictis Episcopo, quam tamen potest
testator prohibere. 278
Canonica portio, si quid simpliciter E-
piscopo a coniuncto fuerit relictum,
in dubio non debetur Ecclesiæ. 279
Canonica purgatio quæ sit, & quales es-
se.

IVR. CAN. INDEX.

se debent purgatores. 429
Capitulum sede vacante potest insti-
tuere præsentatos. 131
Capitulum sede vacante non fungitur
vice Episcopi in conferendo. 106
Casus, in quibus solennis libelli porre-
ctio non est necessaria. 340
Casus excepti ab illa regula, spoliatur an
te omnia est restituendus. 465
Casus resignationis non includitur, nec
verificatur in casu mortis. 117
Casus futuræ vacationis non verifica-
tur in casu nouæ creationis. 117
Causa quid sit, & quid iudicium. 302
Causa suspicionis qualiter cognosca-
tur & expediatur. 316
Causa deferitur in tribus casibus ob
non petitos Apostolos. 408
Causa cessante cessat effectus. 106
Causæ vniendi sunt, neces. & vtilit. 236
Cautio, vide infra in ver. Receptio.
Celebrare nō licet, nisi i tēplis cōsecrat.
nisi ex priuilegio, vel causā neces. 227
Celeb. licet sub dio cōst. i itinere, & cele-
brās i priuatis domib⁹ est deponēd. 228
Celebrās i Eccl. polluta, vel simoniacē
cōsecrata, non incurrit irregularit. 491
Censuræ Ecclesiasticæ appellatione
quid veniat. 349
Census

Census & tributa de fruct. de quib. decima solueda sunt, nō debēt deduci. 285
 Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter verō tantum cathedraticum. 257
 Census quibus temporibus, & quibus causis potest cōstitui in ecclesiis. 258
 Chrisma ieiunis & à ieiuno dari debet, nisi necessitas aliud cogat. 161
 Chrisma non potest iterari, & conferri potest tempore interdicti. 162
 Chrismatis sacramētum operatur augmentum gratiæ. 160
 Christiani non debēt nubere infid. 197
 Christianorum species & differentiæ. 23
 Christianorum testimonia aduersus infideles admittūtur, sed non cōtrā. 323
 Citandi sunt in confirmatione facienda, quorum interesse potest. 34
 Citatio est initium iudiciorū, sine qua oēs actus regulariter sunt nulli. 337
 Citatio ex 4. capitib. elusoria reddit. 336
 Citatio ex qualitate loci non arctat ad comparandum. 337
 Citat. à nō suo iudice nō tenet cōp. 336
 Citatus legitime qui mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem cum sit præuentus. 337
 Citatus ad inst. spoliatoris non tenetur compar

comparere. 337
 Citatus potest ex legitimo impedimento non cōparere, quo tamen cessante debet se iudici præsentrare. 340
 Clericus si, cum mādatur ei puideri de bñficio vacaturo, negligat petere præbendā, an poterit postea aliā petere. 113
 Clericus in causa suæ Ecclesiæ nō cogit iurare de calūnia, secus in ppria. 375
 Clerico ingenuo, deficientib⁹ successorib. ab intestato, succedit in totū Eccl. 300
 Clerico si modica sit lata iniuria, vel q̄ intulit, nō prouectæ sit ætatis, potest ordinarius absolvere eum. 475
 Clerici qui aliquñ fuerūt demoniaci, nō pñt ad vltiores ordines pmoueri. 99
 Clericum volentē percutiens, & clericus consentiens, sunt excōicati. 472
 Clerici facientes querelā de suis malefactoribus non fiunt irregulares. 94
 Clerici pro sepultura an possint aliquid exigere. 273
 Clerici communiter viuentes soluunt prædiales decimas. 186
 Clerici pñt, maxime accedēte iusta cā, de bonis Ecclesiæ. facere eleemosyn. 303
 Clerici possunt testari de his, quæ acquisierunt non intuitu Ecclesiæ. 301
 Clerici habēt priuilegiū, ne corā iudice

LANCELOT. INSTIT.

laico conueniri valeant, cui non po-
test vllō pacto renunciari. 324
Cler. & mon. an possint esse pcurat. 324
Clerici regulariter coram secularibus
iudicibus postulare non possunt. 324
Cler. an possint testificari p Eccl. & sin-
gulares pōne p vniuersitate sua. 384
Clerici & monachi deseruientes Ecclē.
sunt exēpti à munerib. personal. 246
Clerici miserabilium personarum tute-
lam debent suscipere. 246
Clerici tenentur ad murorū custodiam
tempore necessitatis. 247
Clerici ob magnā necessitatē, vel vtilit.
cōsulto Pontif. pnt laicis subuenire. 255
Clericos detinens, vel ducēs in vincula
incurrit excoīcationē latæ sntiæ. 470
Clericos q. rōne officij, vel intuitu disci-
plinę percutiūt, nō sunt excoīcati. 473
Coactus omnino excoīcatōis cōmuni-
cans, nō cadit in excoīcationem. 484
Coadiutor ex causā datur Epō, cui⁹ da-
tio ad sedem Apostolicā perrinet. 60
Coadiutor etiam inferioribus ab Epīs
dādus est, & vtriusque de facultatibus
Ecclēsiæ erit subueniendum. 50
Cognitio est triplex, spiritualis, legalis
& naturalis. 204
Cognatio impeditiua matrim. non ori-
tur

IVR. CAN. INDEX.

tur ex sacramentis, exceptis baptis-
mate & confirmatione. 205
Cognat. spūalis p catechismū contracta
impedit matrimoniū cōtrahendū. 205
Cognatio spiritualis non diuinit ma-
trimonium antea contractum. 206
Cognatio; licet plures nō debeant esse
patrini, si plures tamen fuerint, cum
omnibus spūaliter contrahitur. 207
Cognatio legalis mō affert tpale impe-
dimentū matrimoniij, mō ppetuū. 207
Cognatio naturalis quid sit. 208
Collatio de beneficiis causa permuta-
tionis vacantibus, facta aliis quā
permutantibus, non tenet. 65
Collatio quomodo per rescriptū Apo-
stolicum mandatur fieri. 109
Col. Apostolici indīe facta accedēte de-
creto irritatē ligat man⁹ ordinarij. 109
Collatio conditionalis, & concurrente
decreto non impletis cōditionibus,
non ligat manus ordinarij. 110
Collatio facta motu proprio plurib⁹ be-
neficiis in eadē ecclesia simul vacan-
tibus, intelligit^r facta de pinguiori. 111
citra Collationem factam post deuolu-
tionem dispensari potest. 106
Col. an ante acceptionē bñficiij de eo al-
teri non cōsentiēt, puidere possit. 108

Commiffa oīa cēfentur, per quā perue-
nitur ad illud quod committitur. 310
Commoda eum fequi debēt, quem fe-
quantur incommoda. 124
Communicās excommunicatis incidit
in excommunicationem. 479
Cōmunicans excōicato in contemptū,
incidit in maiorē excōicationē. 482
Communicans excōmunicato in con-
uertēdo, non eſt excōmunicatus. 485
Cōplices inferētū man^o violētās cleri-
cis, pari pœna cū inferētib. puniūt. 470
Cōpromiſū termini lapſu expirat. 453
Compromiſſum morte tam arbitrorū,
quā cōpromittentium expirat. 454
Cōpromiſ. recipere pōt, q nō phibet. 332
Compromittere qui non poſſunt. 333
Compromitti poteſt tam in iudicē or-
dinarium, quā delegatum. 352
Cōpromitti in quib. pſonis nō poſſit. 333
Cōpromitti nō pōt in laicū de re ſpūali,
niſi ſit clerico adiunctus, vel in eū ſit
cōpromiſſum autoritate Apoſt. 332
Cōpromitti nō pōt in fœminas, niſi id
pmittat regionis cōſuetudo & ordi. 333
Cōpromitti in quib. cauſis nō poſſit. 333
Conceſſum inferiori multo magis con-
ceditur ſuperiori. 26
Conceſſio generalis nō cōprehendit ea
quæ

quæ quis non eſſet veriſimiliter in
ſpecie conceſſurus. 167
Concilia quotuplicia ſint, & quæ con-
cilia vniuerſalia. 18
Concilia principalia quatuor ſunt. 19
inter Cōcilia diſcordātia pponit ſintia
eius, qui eſt maioris autoritatis. 20
Concilia prouincialia quæ ſint, & quā
autoritatem habeant. 20
Cōcilia eſpalia q ſint, & q ipſis ligent. 20
Conciliorū vniuerſ. celebrand. initū. 19
Cōditiones turpes adiecte ſpōſalib^o vel
matrimonio, nō vitiāt, ſed vitiant. 182
Conferre ordinarius legat^o & ſummus
Pontifex poſſunt. 103
Conferens ſc. ppria autoritate ad aliā
Eccle. & habita carebit & ambira. 63
Conſciens famoſum libellū, & mani-
feſtans, pari pœna puniuntur. 466
Confirmatio non conceditur niſi cum
cauſæ cognitione. 42
Confirmatio in forma cōmuni nō præ-
iudicat appellatiōi, nec laudū inuali-
dū roborat, aut pceſſū impedit. 420
in Confirmatione faciendā citādī ſunt,
quorum intereſſe poteſt. 43
Confirmatus qui non eſt, non poteſt res
Eccleſiæ adminiſtrare. 41
Cōfirmat^o, & nondū cōſecr. exercet tñ

q̄ sunt iurisdic̄tiōis, & nō q̄ ordinis. 45
 Confiteri debet vnusquisque semel in
 anno, & Eucharistiam sumere. 164
 Confiteri non proprio sacerdoti tribus
 casibus quis potest. 165
 Cōfitēdi q̄ habuit p̄positū, pōt absolui,
 si sc̄uitia morbi nō posset cōfiteri. 169
 Confessio, & contritio sine satisfactio-
 ne parum proficiunt. 168
 Confessionem qui reuelat, in perpetuū
 est in monasterium detrudendus. 166
 Confessorem eligendi licentiam potest
 episcopus suo subdito cōcedere. 167
 Confessus & probationibus conuictus
 equiparatur. 381
 Confessus crimina coram inquisitore,
 an possit cōfessionē suā reuocare. 427
 Coniuges facta separatione thori ob
 fornicationē carnalē, post emenda-
 tionē nō cōpellūtur se resumere. 224
 Coniugū altero inuito, potest quis vo-
 uere peregrinationem. 228
 Coniugum infidelium vnus si conuer-
 tatur ad fidē, & alter nolit sibi coha-
 bitare, an soluitur coniugium. 197
 Coniugum infidelium si alter conuer-
 tatur, & alius quoq; post tempus, an
 debent se inuicem recipere. 197
 Coniugium spirituale dissoluitur per
 degra

degradationem. 188
 Coniugiorū multiplex differentia. 200
 Coniuncti vxoris nō impediuntur ma-
 trim. cōtrahere cū cōiunctis viri. 211
 Connexa & dependētia sunt simul tra-
 ctanda. 101
 Consanguineā vxoris suā qui cogno-
 uit, non potest debitum petere, licet
 reddere teneatur. 211
 Consanguinitas quid sit. 208
 Consanguinitas contrahitur, etiam ex
 damnato coitu. 209
 Consecratio expediri debet intra tres
 menses post consecrationem. 46
 Cōsecr. interēe debēt ad min³. Epi. 46
 Consentiētes sacrilegis, vel quoquo mō
 cōicantes, pari pœna puniuntur. 449
 Consilia publica, nundinā & negotia
 secul. nō debēt tractari in eccles. 242
 Constitutio quid sit, & quoruplex. 16
 Constitutū in ecclesiis episcopal. trahi-
 tur ēt ad ecclesias inferiores. 64
 Constitutus nō in sacris, p̄sentari pōt
 in rectorem parochialis ecclesiā. 113
 Construenti nouam ecclesiam, potest
 nouum opus nunciari. 292
 Consuetudo quid sit, & vnde duxerit
 originem, & quam vim habeat. 16
 Consuetudo praua non ligat. 17

Cōtract⁹ matrimonij suspēditur, donec
extat p̄sūptio q̄ nō possit cōtrahi. 214
Cōtrahēs sp̄salia cū impubere coactē,
nō tenetur expectare impuberē. 184
Contrahentiū si alter vitur verbis du-
biis, & postmodū mulierē carnaliter
cognoscit, iudicat^r p̄ matrimonio. 194
Contritio & cōfessio sine satisfactione
parum proficiunt. 168
Contumax quis dicatur: quid sit contu-
macia, & quib⁹ p̄cenis puniatur. 340
Corepiscoporum vsus sublatus est. 61
Corpore vitiatu, nisi modica sit læsio,
ordinari non potest. 99
Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis,
nisi ex necessitate. 244
Crimen ob quod renuntiari possit, qua-
le esse debeat. 66
Criminum quædam solum Deum læ-
dunt, quædam etiam homines. 431
Criminalia iudicia non habent aliquid
simile cum ciuilibus. 425
Criminosus perseverans in crimine nō
potest testificari. 324
Cultus disparitas, & creatoris cōtume-
lia sunt iusta cā dirimēdi matrim. 222
Datum in dispensium eligendi, vel
illo etiam reclamante, non facit
electionem simoniacam. 434
Debi

Debilis corporis quæ renunciandi
causam præbeat. 66
Decima quid sit. 282
Decimæ personales, quæ soluuntur ex
rebus venditis & paratis pecunia de-
cimata, quomodo soluantur. 283
De quibus decimæ tã personales, quàm
reales soluendæ sunt, de iis rebus non
deducūt impēsa p̄ iis instaurādis. 284
Deci. de omnib. p̄uētib⁹ solui debēt. 285
Decimæ & oblat. præscribi non p̄nt. 299
Decimar. alię p̄sonales, aliæ p̄diales. 283
Decimas omnes soluere tenentur, tam
Christiani, quàm Iudæi. 285
Decimas soluere tenentur monachi, &
aliij communiter viuentes, & de præ-
diis de nouo acquisitis. 287
Declinatoriæ exceptiones proponi de-
bent ante omnem exceptionem. 250
Decreta Pontificum Romanorū æqui-
pollent decretis conciliorum. 21
Defectus magnus scientiæ tribuit legi-
mam causam renunciandi. 67
Defectu, qui obuēnit mihi ex te, nō po-
tes vti cōtra me ad tuū cōmodū. 478
Deficiēs in purga. habet^r p̄ cōuictō. 318
Degrad. duplex est, verbalis & actual. 72
In Degradatione sacerdotū ob cām he-
resis pōt procedere solus Ep̄s delin-
K k 5

quentiū cum suis minoribus p̄latis. 73
 Degradatus traditur curiæ seculari, &
 pro eo debet ecclesia intercedere. 74
 Dela. habet tacitā ostēdit p̄fessionē. 139
 Delegare possunt, non solum princeps,
 sed etiam alij ordinarij. 308
 Delegari p̄t vna causa etiā plurib⁹. 309
 Delegatio soluitur reuocatione iurisdic-
 tionis re integra. 312
 Delegatio soluitur morte tam delegan-
 tium, quā delegatorum. 313
 Delegatio perimitur impedimento de-
 legati, tam iuris quā facti. 314
 Delegatio recusatione extinguitur, cū
 iudex datus suspectus postulat, &c. 315
 Delegat⁹ à principe regulariter nō p̄t
 quē citare, vt cōpareat p̄sonaliter. 308
 Delegatus à Papa non subdelegat nisi
 personis enumeratis. 308
 Dele. vn⁹ ex plur. si negotiū t̄choauerit,
 alij nō p̄t se intromit. nisi ex cā. 310
 Delegatus debet diligenter seruare fi-
 nes mandati. 310
 Dele. admittit rōnabiles exceptiōes, nisi
 verba rescripti sonent in cōtrariū. ibi.
 Delegatus habet iurisdictionem etiā in
 eum, in quē facta fuit alienatio post
 impetratum rescriptum. 311
 Delegatus sedis Aposto. in causis q̄ agi-
 tantur

tant corā se pro minori quatuordecim
 annorū, potest eidē curatōrē dare. 310
 Delega. dēt in citat. inferere tenorē suæ
 cōmissio. & designare suū auditor. 338
 Delegatus à principe potest propriam
 sententiam intra annum exequi. 400
 Delegato quid sit agendum, si iurisdic-
 tio eius expiret in peremptorio. 339
 Delicta publica etiam publica pœni-
 tentia lui debent. 163
 Delinquēs capt⁹ si p̄tendatur cleric⁹, v-
 trū ita sit, quis cognoscere debeat. 305
 Delinquēs capt⁹ habet⁹ p̄ clerico, statim
 debet restitui iudici ecclesiastico. 306
 Demonstrari debet per exteriora, qua-
 lis quis sit interi⁹. 54
 Depēdēt. & cōnex. sūt simul tractā. 101
 Deponere proprius solus Episcopus po-
 test constitutos in minoribus ordini-
 bus, secus in maioribus. 73
 Deprehēsi in scelere, & vulnerati, si cō-
 fessi ex vulnerib⁹ mortui fuerint, non
 priuātur ecclesiastica sepultura. 273
 Deputatis vtri. supplicio sacramētū pœ-
 nitētiæ & Eucharistię nō negatur. 169
 Descēdētes ab hæreticis vsq; ad quē gra-
 dū beneficiū eccles. habere possint. 431
 Detinēs, vel ducēs clericos in vincula, in-
 currit excoicationē latæ sētētiæ. 470
 Deuo

Deuolutio fit ad ordinariū, regul. præla-
tis nō cōferētib⁹ infra sex mēses. 104
Deuolutio nō hēt locū in Eccle. nō nu-
merata, & qñ dignitas est suppressa. 106
Deuolutionis tempus currit tantū nō
impeditis, & à die notitiæ. 105
Deo dicatos hoīesq; corporaliter offēdūt,
incidūt in excoīcat. lata sentētiæ. 470
Diaconi in 20 anno ordinari possūt. 79
Diaconi in sacris constituti sunt, & sub-
diaconi: & eorum officium. 78
Dicenti se velle ingredi religionem, est
certum tempus præfigendum. 222
Diebus feriatis in honorē Dei, etiā ex
cōsensu partiū non potest procedi. 185
Diffamato de excoīcatione non possu-
mus communicare, nisi se purget. 480
Dignū maius trahit ad se minus dig. 175
Dilatōes ad testes examinādos tres. da-
ri possūt, & ex causa etiam quarta. 387
Dilatoria except. nō declinatoriæ regu-
lariter pponunt ante litē contest. 470
Dispēsari pōt cū paruulis, q; cupiditate
parētum Ecclesias sunt consecuti, post
liberam resignationem. 437
Dispensari potest circa collationem fa-
ctam post deuolutionem. 106
Dispositio regulariter restringitur ad
tempus præsens. 118

Diuor

Diuortiū ē dissolutio matrionij, & sepa-
ratio thori pōt appellari diuortiū. 220
Domestici, & similem habentes causam
non possunt esse testes. 388
Dominus, præficto iuramento de impu-
nitate, potest seruum suum etiam inui-
tum ab Ecclesia abducere. 246
Dormientes ex cōmisso homicidio non
incurrunt irregularitatem. 94
Dotans, vide suprā in verb. Aedificans.
Dotes vxorum ob hæresim maritorum
non sunt confiscandæ. 441
Ecclē. primi. nō habuit subdiacon.
& apud antiquos subdiaconar⁹ nō
reponebat⁹ inter sacros ordines: & sub-
diaconus potest eligi in Episcopum. 78
Eccle. si steterit vacans per sex menses,
beneficium deuoluitur ad capitul. 105
Eccl. si ob patrōrū discordiā derimētū
patiat⁹, pōt epī. interdicere diuinis. 127
Ecclesia noua ob commoditatem ple-
bium ædificari potest, quæ tamen ma-
trici honorem exhibere debet. 232
Eccle. noua ædificari potest, vt putā pro
leprosis vniuersitatis intuitu. 231
Ecclesia indotata cōsecrari nō dēt. 232
Eccl. dēt, q̄to potest citius, cōsecrari. 233
Ecc. cōsecrāda est ab Epī. q; pri⁹ baptiza-
uit incolas regiōis, vbi cōstructa ē. 233
Eccle

Ecclesia semel consecrata non debet
amplius consecrari. 233
Ecclesia polluta debet reconciliari. 234
Ecclesia quibuscunque diebus potest cō
secrari, sed solum ab episcopis. 235
Eccl vbi sepulta sunt corpora infidelium, nō
dēt consecrari, nisi seruata forma. 236
Eccl vacās licet possit vniri, vnio tñ ec
clesiarū vacatū dissolui non pōt. 240
Eccl. & minor restituitur aduers⁹ sē
tētiam, etiam à sede Apost. latam. 303
Eccl. restituitur aduersus quālibet læ
sionē, etiā aduersus aliā ecclesiam. ibi.
Ecclesie Romanæ oēs eccl. subsūt. 39
Ecclesie censetur relictum, relictum sã
cerdori pro anima. 299
Ecclesiam nouam construenti potest
nouum opus nunciari. 232
Ecclesiā qui cōstruit præter epī cōsēsū,
facit iacturam sui patronatus. 233
Ecclesiā suā nō potest quis grauare pro
alienis debitis, & debita necessaria à
prædecessore luenda sunt. 292
Ecclesie plures baptismales non de
bent fieri sub vna terminatione. 230
Ecclesia episcopo omnimodam subie
ctionem debent. 255
Ecclesie & prouincie de nouo cōuerse,
in persoluēdis cēsis seruabunt con
suetu

suetudinem vicinarum. 260
Eccl. oēs positæ in diœcesi subsūt epō,
ēt mōasteria, & mōachorū capellæ. 263
Ecclesiis qui aliquid cōtulerunt, vel ac
quisuerunt, possunt pro modo collati
vel acquisiti manumittere. 296
Ecclesiis parochialib⁹ mōachi pesse nō
possunt, licet sec⁹ sit in regularib⁹. 143
Ecclesiasticæ psonæ nō possunt à secu
laribus potestatibus collectari. 248
Ecclesiasticæ res sunt aut spirituales, aut
temporales. 146
Ecclesiasticæ reputantur & res illæ, quas
sacerdos acquisit, cum tempore suæ
promotionis nihil haberet. 298
Ecclesiasticus patronus habet ad præse
tandum menses sex: laicus quatuor. 124
Electio Papæ multa habet specialia. 30
Electio celebratur multis modis, & quo
modo per inspirationem. 30
Electio quō dicatur celebrari per scru
tinium & qui sint scrutatores 31
Electio quō p cōpromissū celebretur. 33
Electio deuoluitur ad proximū superio
rem ob non seruata formam, & ob
negligentiam eligentium. 35-36
Electio facta de indigno ius eligendi
transfert ad Romanū Pontificem. 36
contra Electionē factā à duab⁹ partib⁹
non

nō potest opponi, nisi de nullitate vo-
 ri alicuius earū dictarum partium. 32
 Electus debet intra mēse consentire e-
 ctioni, alioqui alius poterit eligi. 40
 Elect⁹ post cōsēsū electionis p̄stitū, vel
 notitiā habitā, quid agere debeat. 40
 Elect⁹ schismatic⁹ pōt dispēsari, si nullū
 ordinem à schismaticis suscepit. 44
 Electo non est obediendum, nisi literis
 confirmationis ostensis. 41
 Eligendi ius quibus competat. 34
 Eligentes indignum per triennium eli-
 gere non possunt. 37
 Eligentiū pars minor ad infringendam
 maioris partis electionem potest op-
 ponere de propria auctoritate ac zelo,
 & de meritis electi. 31
 Eligere non possunt impuberes, & non
 constituti in sacris. 34
 Eligere à superiore prohiberi, absentes,
 hæretici, non possunt eligere. 35
 Eligi qui non possunt minor, &c. 38
 Eligi q nō potest, nō animi vel corporis
 vicio, sed aliās, potest postulari. 38
 Emphyteuta, vide infrā in verb. Ruinā.
 Episcopalis & parochialis portio pari
 passu ambulant. 281
 Ep̄atum administrare impedit⁹, cessāte
 impedimēto an ad dignitatē reuertat. 81
 Ep̄isco

Episcopatum affectus simoniacē, sed
 ignoranter. 70
 Ep̄s, & electus debent postulari, non e-
 ligi: fecus abbas & alij inferiores. 39
 Episcopus cauere debet ab improbo-
 rum commercio. 51
 Episcopus orationi & prædicationi de-
 bet insistere. 52
 Ep̄s hospitalis esse debet, & liberalis. 53
 Episcopus non debet secularibus nego-
 tijs se implicare. 53
 Ep̄s pudicitiaē studiosus esse debet. 54
 Ep̄s qui semel ad vitam Monachalem
 transiuit, non potest rursus ad ep̄isco-
 palem dignitatem reuerſi. 68
 Ep̄s proprius solum potest deponere
 cōstitutos in minoribus ordinibus. 73
 Ep̄s solus delinquentiū cum suis minori-
 bus prælatis pcedere pōt in degrada-
 tione sacerdotū ob causā hæresis. 73
 Episcopus tantum sacros ordines cōfert,
 minores interdum & alij. 88
 Ep̄s & capitulū si habeāt pr̄tē cōferē-
 di cōiūctim, nō potest vn⁹ sine altero ni-
 si in vno subſit, impedimētū cōferre. 104
 Ep̄s qui instituit secundo loco præſen-
 tatum, in poenam tenetur providere
 etiam primo præſentato. 125
 Ep̄s potest ex causā ecclesiā patronatā

scdm certam formā cōmendare. 127
 Eps in ecclesia iuris patronatus laicorū
 ex causa pōt ponere Oeconomus. 128
 Eps pōt interdiciere diuinis, si eccl. ob pa-
 trōrū discordiā detrimētū patiat. 127
 Episcopus non potest spernere patroni
 præsentionem. 129
 Episcopus potest suo subdito concedere
 licentiam eligendi confessorum. 166
 Eps excrecentibus fidelib⁹, nouā eccle-
 siam construere potest, & vnā in
 plures diuidere. 233
 Eps fabricās eccl. nō est periur⁹, licet iu-
 rauerit non alienare ecclesiastica. 230
 Episcopus proprius minores ecclesias
 potest vnire. 238
 Eps pōt ecclesiā loco religioso donare,
 et nō vocato rectore, vel defensor. 239
 Eps nō pōt nouū cēsū imponere, vel ve-
 terē augere, præter cathedraticū. 259
 Eps ex causa, & nō in ppriā vtilitatem
 potest nouum cēsū constituere. 160
 Eps remittens ecclesiæ seruitia, non cē-
 setur remittere procurationem. 261
 Eps ob vrgētē necessitatem potest exi-
 gere charitativum subsidium. 262
 Eps cū ecclesiis inferiorib⁹ non diuidit
 sibi relictum, sed bene detrahit quan-
 tam de relictis ecclesiis. 263

Episcopus

Eps regulariter nō pōt aliqd agere sine
 consensu, vel consilio capitali. 290
 Eps feudū à vasallo alienatū, pōt alteri
 sub cōditiōe recuperādi cōcedere. 295
 Eps pōt feudū deuolutū alteri cōce. 296
 Eps pōt pmutare terras duarū eccle. sue
 diocesis, illarū accedēte consensu. 297
 Episcopus non potest dispensare cū ele-
 cto simoniace, licet ignoranter. 434
 Epo ex causa datur coadiutor: cuius da-
 tio ad sedem Apostolicam pertinet. 60
 Episcopo conceditur pro sepultura pro-
 pria ecclesiam ædificare, aut nouum
 monasterium construere. 350
 Episcopo quædam pertinent iure ordi-
 nationis, quædam lege iurisdictionis,
 quædam lege dioccesiana. 256
 Episcopo & ecclesiæ si quid coniunctim
 legetur, sit inter ipsos diuisio. 279
 Epo si testator aliqd reliquit, & aliquid
 ecclesiis, seruāda est testatoris volun-
 tas, nisi sit facta in fraudem. 280
 Epo dētur à rectorib⁹ quarta decimarū
 quas exigunt, nisi pscripta fuerit. 290
 Episcopum qualem esse oporteat. 36
 Epi sunt, qui p̄sunt maiorib⁹ populis. 25
 Episcopi duobus modis creantur. 27
 Episcopi & presbyteri olim erant ijdē
 & cur forma mutata. 76

LANCELOT. INSTIT.

Ep̃i Italici nō dēnt ordiāre Vltiramōta-
nos nisi ā licētia Papae, vel sui ordin. 91
Ep̃iscoli soli chrismant. 160
Ep̃iscoli debent propalare nomina ex-
communicatorum. 483
Ep̃i & superiores nūq̃ incurrūt sētētiā
interdictivēl suspēnsionis ipso iure. 499
Ep̃iscoporum ordo est tripartitus. 24
Ep̃is visitantib⁹ debetur procuratio 160
Ep̃is puincialibus deficientibus, aduo-
cadi sunt ep̃iscoli vicinæ puinciæ. 47
Ep̃iscopos transferre ad solum Roma-
num Pontificem pertinet. 63
Error i p̃sona impedit matrimoniū. 194
Error p̃sonæ & cōditiōis impedit matri-
moniū, nō aut̃ qualitatis & fortūæ. 195
Error personæ qualis sit conditionis,
fortūæ, & qualitatis. 196
Eucharistiā, p̃priē sac̃erdotē cōficiūt: im-
p̃priē ēt diacon⁹, & subdiaconus. 80
Eucharistiā ā presbytero tantūm exhi-
beri debet, non ab inferiori. 169
Eucharistiā Scenicis & histrionibus
non est danda. 172
Eucharistiæ sacramētū maximū est, &
saltē semel in anno debet assumi. 170
Examen debet præcedere collationem
beneficiorum. 84
Exceptio quid sit: & quodplex eius
est

IVR. CAN. INDEX.

est species. 349
Exceptio si opponat cōtra agētē spolio,
p̃quā cōcludat actorem nō possedisse,
spoliatus ante oīa non restituitur. 368
Exceptio excōmunicatiōis licet sit dila-
toria, tamen potest opponi & ante &
post litem contesta tam. 351, 352
Exceptio excoicationis cūm opponi-
tur, seruanda est certa forma. 352
Exceptio excōmunicatiōis pōt actori
apponi i p̃ria tantum instantia. 352
Exceptiones ducuntur ex loco, & ex tē-
pore, & ex alijs fontibus. 351
Exceptiones peremptoriæ sunt quæ ius
actoris perimunt. 353, 354
Exceptiones perēptoriæ litis finitæ sunt,
quæ impediunt litis ingressum. 354
Exceptiōes peremptoriæ pponunt post
litem contestatam ante sententiā. 355
Exceptiones præiudiciales sunt q̃ alteri
causæ præiudicium afferunt. 355
Exceptiōes ratiōabiles admittet delega-
t⁹, nisi verba reser. sonēt i cōtrariū. 311
Exceptiones contra testes, peremptoria
rum naturam sapiunt. 357, 358
Excipiēs nō cōstret agentis intent. 359
Excommunicari non potest vnus p̃ de
licto alterius. 494
Excommunicatio quid sit. 474

LANCELOT. INSTIT.

Excoꝛcacio minor à pceptione sacram.
maior etiã à fidelium coine sepat. 469
Excommunicatio iudicialis est, quam
infert iudex. 476
Excoꝛcacionis sententiam debet pcedere
monitio, & debet fieri in scrip. 477
Excommunicationis absolutio ad cau-
telam peti potest. 485
Excommunicationis absolutio non de-
bet peti omisso medio. 486
Excommunicationum alie sunt late sen-
tentie, alie ferende. 469
Excommunicatus minore excommuni-
catione eligit, secus maiore. 34
Excoꝛcat⁹ nec proprio nomine, nec alie-
no pot esse i iudicio, nisi ad defen. 324
Excoꝛcat⁹ à delegato pꝛincipis, delegato
mortuo qñ & à quib. possit absolui. 342
Excoꝛcatus nō potest reconuenire. 362
Excoꝛcat⁹ si ante mortē ostēderit si-
gna pœnit. etiã mortu⁹ pot absol. 480
Excommunicatus minori, si indurescat
in ea, poterit excoꝛmunicari maio. 482
Excommunicatus cui Papa communi-
cat, non propterea censetur absol. 491.
Excommunicato communicari non
potest ante absolutionem. 479
Excommunicato oēs q ante plationē
sententie tenebantur communicare,
tenen

IVRIS CANON. INDEX.

tenentur etiam post. 483.
Excommunicatum iniuste si quis se di-
car, prius est absoluendus antequam
sint admittende probationes. 489
Exēpla solēniter supra, fidē faciunt. 392
Exorcistatus est de minoribus ordin. 81
Expectatiuam habens potest acceptare
bñficiū vacaturum primum, vel se-
cundum, vel alterius, non certū. 114
Expensæ vide supra i ver. Appellantem.
Expositus, vide infra in ver. Filius.
Expressio eius quod tacitè inest, nihil
operatur. 116
Expressi & taciti eadem est virtus. 408
Extrema vnctio solet exhiberi ijs, de
quorum morte dubitatur. 174. 175
FActa plus operant, quàm verba. 415
Fama præstat adminiculum ceteris
probationibus. 396
Ferijs inductis hominum causa renun-
tari potest. 338
Festa dedicationum ecclesiarum debēt
celebrari. 236
Feudū à vasallo alienatū, pot episc. alteri
sub cōditione recuperadi cōced. 295
Feudum deuolutum potest per episco-
pum alteri concedi. 297
Fideles post receptum baptisum debent
chrismari. 160

Filius famil. an possit eligere sepul. 268
 Filius à patre, vel ab alio, patre sciente,
 expositus liberat à patria potest. 464
 Filij presbyterorum nō possunt ordina-
 ri nisi fiant regulares, vel monac. 97
 Filij nati ex matrimonio, cui obstitit pu-
 blicę honestatis iustitia, non succedūt
 patri publicē contrahenti. 204
 Filij p quorum neutrū ventū est ad cō-
 paternitatem, copulari possunt. 106
 Forneratores non solūm, sed etiam illo-
 rum hęredes debent vřuras rest. 454
 Fornicatio carnalis & spiritalis æqui-
 parantur. 188
 Fornicatus cū pluribus concubinis, non
 incurrit irregularitatem bigamię. 98
 Fructus quibus casibus in sortem quis
 computare non teneatur. 451. 452
 Fur occultus pōt post restitutionē & pœ-
 nitentiā ad sacros ordines prom. 96
 Furiosi ex commissio homicidio non in-
 currunt irregularitatem. 94
 Furor impedit matrimonium cōtrahen-
 dum, sed non dirimit contractū. 201
 Furtum committentes ob necessitatem
 mitius puniuntur. 451

Gratia alicui concessa, vt providere
 possit psonis idoneis ī certa Eccl. nō
 expirat re itęgra p obitū conced. 122

Hære

Hæreticus potest ministrare sacra-
 menta. 150
 Hæreticus non restituitur ante oīa. 369
 Hæretici qui sint, & qui schismatici, &
 quomodo differant. 440
 Hæretici, nisi hæresim abiurauerint, cui
 tradantur puniendi. 440
 Hæretici non poss. tradi Eccl. sepul. 442
 Hæretici q receperūt pœnitentiā eccl. vel
 recipere sūt parati, sunt reicorpo. 443
 Hæreticorum ī causā plura contra eos
 sunt iducta, & ī pcessu contra eos 445
 Histronibus non est danda Eucha. 172
 Homicida voluntarius non potest pmo
 ueri, & promotus est deponendus. 92
 Homicidiū fortuitū cōmissum dū da-
 bat opa rei illicitę, īpedit quē pmo. 92
 Homic. si dās operā rei licitę cōmisit ex
 negligē. irregularitatē incurrit. 93
 Homicidium fortuitum non puni-
 tur, si nulla culpa calum pcessi. 463
 Homo liber non debet ab ecclesia vio-
 lenter abstrahi. 244
 Hospitalibus circa sacramentor. exhibi-
 tionē seruāda est antiq. consuetud. 266
Ieiunis & à ieiunio debet dari Chris-
 ma, nisi necessitas aliud cogat. 161
 Ignorantia excusat participantem cum
 excommunicato. 483

Immunitas i titulo de immunitate ecclesiariū largē assumit, & qd sit. 242
 Immunitatis eccle. triplex est spēs. 242
 Impediens conceptionem, vel abortum procurās, punitur vt homicida. 464
 Impeditus administrare episcopatum. vide in verb. Episcopatum. 69
 Impetrator, vide infra i verb. Laici.
 Impubes si pter parētū volun. monasteriū fuerit igress. an possit reclamari. 137
 Impuberes si p ver. de pſenti matrimonio contraxe. talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro. 179
 Impuberes volentes dissoluere sponsalia non sunt audiendi. 183
 Impuberes & non cōstituti i sacris non possunt eligere. 34
 Indultis Apost. derog. pōt per pacta. 210
 Inferens iniuriā & dam. dēt dānū passo satisfacere, nec illum excusat ign. 465
 Inferiori quod conceditur, multo magis conceditur superiori. 26
 Infideles intra quartū gradum coniuncti, si conuertant, non sunt separ. 210
 Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatem: & quid sit irregularitas. 499
 Ingressus qui inuita vxore est mona. ab eadē vxore egredi coact. ea mor. non cogit rursus in monasteriū reuer. 226
 Ini

Initium vniuersal. concil. celebrandorū post Apostolos quando cōepit. 19
 Iniuriæ inferūt re, vel ver. & literis 466
 Iniuriarum vltor. ordinari non poss. 80
 Innodatus pluribus non potest ab vna tantum excommunicari. absolui. 489
 Innouata p iudicē post diffinitiuā sententiam à qua appellatū fuit, reuocā statim per iudicem Apostolicum. 414
 Inquisitio. Quando procedendum sit per inquisitionem. 427
 Inquisitor hæreticæ prauitatis non potest procedere contra sortilegos. 447
 Inscriptio non est necessaria, si crimen opponatur excipiendo. 428
 Inscriptio non est necessaria, si crimen obijciatur, vt quis ab officij. vel beneficij asscutione excludatur. 428
 Instrumenta possunt exhiberi vique ad conclusionem in causa. 391
 Instrumentorum appellatione non largē sumpta, continentur solū scripturæ, quæ in iudicio exhibentur. 391
 Instrumentis non vitiatis, & de vitio non suspectis creditur. 392
 Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spoliij. 363
 Interdictum quid sit. 498
 Interdictū aliud iuris, aliud iudicis, 492
 In

Interdictum iudiciale quid sit. 493
 Interdictum ecclesi. respectu persona-
 rum est strictè interpretandum. 494
 Interdicti tpe pōt quis baptizari, chris-
 mari, & verbum diuinum audire. 496
 Interdictorū qdā gñalia, qdā spālia. 493
 Interdicta vniuersitate, & singuli de v-
 niuersitate censentur interdicti. 495
 Interdicto loco pñcipali, censet interdi-
 ct⁹ accessorius vicinus & cōtigu⁹. 493
 Interficiens per industriam similis est
 assassino. 462
 Interficiens latronē non ex necessitate
 punit, secus si ex necessitate. 463
 Interf. clericos q posthabito habitu cō-
 mittūt enorm. nō sunt excōicati. 473
 Inuitus baptizatus characterē suscipit,
 & cogendus est ad obseruatiā fidei. 157
 Irregularitas : vide s̄ in ver. Ingerens.
 Iteratū non dī, qđ ignorat factum. 232
 Iudai satisfacere debent de immodera-
 to grauamine Christianis. 455
 Iudex delegatus si pronuntiat se iudicē
 competentem, expirat iurisdīctio. 314
 Iudex delegatus quid sit. 306
 Iudex debet hñe notariū, vel duos vi-
 ros idoneos, q scribāt acta iudiciij 335
 Iudex benefaciet, si rem terminare quæ-
 rat sine tela iudiciaria. 347
 Iudex

Iudex debet esse contentus vna pōna
 ex pluribus. 345
 Iudex non debet in causa superfedere
 obtentu exceptionis spoliij, nisi dica-
 tur factum ab actore. 356
 Iudex diligens esse debet examinando,
 super oibus qualita. ipsius causę. 382
 Iudex ex cā delegabit examē testiū. 383
 Iudex qualiter penfare debeat dicta te-
 stium, & quod potest illos repetere, &
 interrogare vsque ad sententiam. 390
 Iudex pōt testē repetere sup omīss. 390
 Iudex debet aduertere, ne dubium acci-
 piat pro notorio. 395
 Iudex ex varijs dēt animū suū īstru. 396
 Iudex qui cōtra leges & conscientiam
 corruptus iudicat, variē punitur. 401
 Iudex deputatus sup executione senten-
 tię admittit exceptionē fraudis, seu
 nullitatis, nō vt sup ea pronūtiat. 404
 Iudex ordinarius quis sit. 306
 Iudex ordinarius tenet exequi sñciā de
 legati à principe etiam iniustā. ibidē.
 Iudex ad quē qñ inhibere nō pōt. 410
 Iudex à quo cōpellere nō pōt appellātē
 à grauamine ipsius veritatē pbare. 411
 Iudex qñ periculū est ī mora, debet bre-
 uiare terminū, psequēdē appellat. 419
 Iudex si pcesserit nō excipiēte inq̄sito
 de nō diffamatiōe, pcess⁹ teneb. 427

Iudex sceneratori potest præcipere sub
pœna excoicationis, tam vt vsuras exi-
gat, quàm vt exactas restituat. 454
Iudex aliquē excoicās in dubio cēset in
ferre maiorem excoicationem. 478
Iudices duo ordinarij si sūrias diuerſas
ferāt, tenet sententia lata pro reo, nisi
actoris causa sit fauorabilis. 399
Iudicare sū leges & consuetudinem dēt
quilibet iudex, & sūmus Pontifex. 400
Iudicium quid sit, & quid causa. 302
Iudicium extraordinarium qd sit. 306
Iudicium summarium est, in quo subti-
li ordinis iudicarij obseruatione præ-
termissa proceditur. 317
Iudicia secularia q̄ sint, & q̄ Eccles. 303
Iudicia exercemus p̄ nosmetipsos, & per
procuratores vel sūndicos. 318
Iudiciorum secunda diuisio. 307
Iuramentum aliud voluntarium, aliud
necessarium. 393
Iuramētū recusandi q̄ sint iustę cāe. 393
Iuramētū de ferendū ē reo, si p̄ eo sūt p̄
sūptiōes, nisi aliter iudex arbitret. 394
Iuramētū voluntariū ē, qd̄ deferēt ā par-
te parti, qd̄ deferēt potest referri. 394
Iuramenti de calumnia omisio non vi-
tiatur processum. 376
Iurare de calūnia tenēt ē, p̄curator. 375
Iura

Iuratur de calumnia hodie etiam in
causis spiritualibus. 375
Iuratur de calumnia etiam in causa ap-
pellationis. 376
Iusiurandum deferri potest ad supplē-
dam probationem. 393
Iurisdictio perpetuata per vnum, intel-
ligitur perpetuata quo ad omnes. 310
Iurisdictio delegati ā principe expirat
per executionem sententię. 314
Iurisdictio expirat transacto termino, si
in rescripto tempus apponatur. ibid.
Ius Canonicum vnde dicatur: quid sit,
& ex quibus constet. 15
Ius Canonicū versatur circa personas,
res & iudicia. 22
Ius Diuinum est, quod continetur in le-
ge, & in Euangelio. 16
Ius eligendi quibus competat. 34
Ius patronatus quid sit, & quibus con-
stituatur. 123
Ius patronatus acquiritur per ritē ædi-
ficantem, vel dotantem. 124
Ius patronatus transmittitur ad quos-
cunque hæredes. 126
Ius patronatus donari potest, vēdi autē
non potest, nisi cum vniuersitate. 129
Ius patronat⁹ quibus modis tollitur. 132
Iustus metus, vide infrā in verb. Metus.
Laicus

Laicus etiam de manu clericorū nō potest decimas recipere. 289
 Laicus à laico corā seculari iudice cōueniri dēt, nisi cā sit spūalis vel simil. 303
 Laici non possunt eligere. 36
 Laici & ē īperator nō pnt cōcedere pri legiū super decimis nō soluendis. 289
 Latrones, vidē j. in ver. Publici latrones. Lectoratus est de minorib⁹ ordinib⁹. 81
 Legare tātū q̄s potest de bonis ecclesiasticis, quātum contulerit ecclesiā. 301
 Legatus de latere non confert cathedrales ecclesias regulares. 170
 Legat⁹ de latere pōt derogare iuri patronatus ecclesiasticorū, non laicorū. 126
 Legati missi, vel nati, vigore suā legat. nō cōferūt, nisi spūaliter sibi cōcedat. 169
 Lepra, vel similis morb⁹ sponsalia dirimit, licet nō dirimat matrimoniu. 189
 Libellus quid sit. 346
 Libellus quā continere debeat. 347
 Libelli solennis porrectio in quibus casibus non est necessaria. 347
 Libello oblato debent reo dari dilationes ad excipiendum. 348
 Libellorum alij sunt accusatorij, alij conuentionales. 346
 Libertas, vidē j. in ver. Seruus & libert. Licētia cōcess. à supiore religio. vt possit consen

cōsentire, p̄mis. de se facte, nō valet. 90
 Litis cōtestatio est fundamentū iudicij, & qñ dicatur lis contestata. 371
 Litis contestatio necessaria est, cū officio iudicis pro actione instituit. 374
 Litis contestatio quando non est necessaria, quomodo cognoscatur. 374
 Litis cōtestationē qui effectus sequi. 373
 Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. 378
 Lite pendente nihil innouandum. 377
 Lrās Papæ qui per se, vel p̄ alios fallant, excōicati sunt cū suis fautoribus. 460
 Lrīs falsis q̄ vtit, si cleric⁹ est, officiis & bñficiis priuat. si laicus, excōicat. 461
Malitia plebis iustā tribuit renuntiandi causam. 67
 Malum facere non debemus, vt postea faciamus bonum. 453
 Mandatarius, cuius non est electa industria, potest alteri mandare. 122
 Mandatum suscipiens de ordinib. confertis certis personis, non tenet eis de prouidere de bñficio, sed mādans. 101
 Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad presentationem, vel institutionem. 117
 Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi. 119

Mandatū per quod prouideri debet de beneficio spectāte ad prouisionē plurimum, intelligitur coniunctim. 120
Mādatū simplex de puidēdo, nō extenditur ad bñfi. curatū, vel electiuū. 120
Mandatū simplex de prouidēdo, nō extenditur ad obtinentē aliud bñfi. 121
Mandatum Apostolicum ex cā potest executioni mandari etiā in alio loco ab expresso in mandato. 312
Mandatum non complectitur maiora quā sint in pcuratorio expressa. 323
Mandatum morte cōstituentis expirat, interdum etiam re non integra. 329
Mandari Apostolici fines sunt diligenter custodiendi. 116
Manum, ab eccl. vt eidē seruiat in diuinis, nō pōt se trāsferre ad aliā ecclē. 90
Mater & filius in ipso articulo parturiendi, pñt separatim baptizari. 154
Materia, vidē suprà ī ver. Libello oblato. Matrimoniu spirituale dissoluitur trāslatione, renuntiatione, dispositione. 61
Matrimoniu nullo pacto contrahi pōt à constitutis in maioribus ordini. 82
Matrimonium quid sit. 176
Matrimonium præcedit alia sacramenta ratione loci in quo institutum est, tps, latitudinis, & mysterij. 176
Matrim

Matrimonium quando cum alia quā sponsa contrahi possit. 181
Matrimonium per verba de pñti cōtractum, tollit sponsalia præcedētia. 186
Matrim. quantū ad ecclesiā, vt contrahatur, necessario requirit verba. 191
Matrim. quib. verbis aptis cōtrahat ib.
Matrimonium dissolui pōt si vnus coniugum comperiat post cōtractum matrimonium seruilis cōditionis. 193
Matrimonium per errorem in persona impeditur. 194
Matrimonium nō soluitur altero coniugum fidelii in hæresim lapsō. 199
Matrim. contrahendū à furore impeditur, sed nō dirimit iam cōtractū. 201
Matrimonium impediunt frigiditas & coeundi impotentia. 202
Matrim. an possit à leprosis cōtrahi. 202
Matrimoniu accusari non potest ab eo, qui tēpore denunciationis siluit. 216
Matrimonium potest accusari ex causa etiam post denunciationem. 217
Matrimonium accusari potest non ex causa delicti per solos coniuges. 217
Matrim. ex cā delicti accusari pōt per oēs, sed potissimū coniunctiores. 218
Matrim. regulariter dissolui non pōt. 220
Matrimonium cur non sequuta copula
M m 2

per religionis ingressū dissoluitur. 221
 Matrimonium et non consummatū, per sa-
 cri ordinis suscept. nō dissoluitur. 222
 Matrimonium ob verā coeundi impo-
 tentiā, nō ob putatiuā dissoluitur. 223
 Matrimonium an contrahi possit cum ea
 quam vxore viuentē cognouit. 231
 Matrimonium non soluitur ob fornica-
 tionem carnalē, vel spiritualement. 124
 Matrimonium contractū per procurato-
 rem reuocatum non tenet. 327
 Matrimonij bona sunt sacramētū, fides,
 proles & fornicationis remediū. 177
 Matrim. contractus suspēditur, donec ex-
 tat psumptio, q̄ nō possit cōtrahi. 214
 Matrimonia hodie vq; ad quartū gra-
 dum inclusiue sunt prohibita. 209
 Matri. prohibetur contrahi clādestinē,
 ne postea oporteat illa dissoluere. 214
 Matrimonia clandestina si publicen-
 tur, recipit Ecclesia. 97
 Medici qui aegrotos ad pœnit. nō indu-
 cunt, sunt ab eccl. ingressu arcēdi. 168
 Mendicantes minores & p̄dicatores non
 p̄nt profiteri ante lapsū anni. 138
 Mendicantes solum in ordinē Carthu-
 siensium migrare possunt. 142
 Metropolitan⁹ solum in sua prouincia,
 & certis diebus pallio vtitur. 49
 Metus

Metus iustus nisi purgatus fuerit, im-
 pedit matrimonium. 201
 Metus iustus excusat, adeo quod non
 appellans habetur pro appellante, si
 fuit protestatus. 415
 Metu iudiciorū q̄nq; deuenit ad pacta,
 ad trāfactiones & ad cōpromissa. 329
 Minor 30. annis excōcatus, suspensus,
 & constitutus in sacris, & schismati-
 cus recōciliatus, non possunt eligi. 37
 Minor xxx. annis postulari potest. 38
 Minor 24. annis si in causis spūalib. in
 iudicio esse velit, quō sit agēdum. 319
 Minores debēt maioribus exhibere re-
 uerentiam, maiores verō minoribus
 amorem & charitatem. 83
 Minores septēnio non possunt spon-
 lia contrahere. 182
 Minores 24. an. nō p̄nt cōtrahere matr.
 nisi p̄ bono pacis, & ex necessitate. 191
 Minores & Prædicatores indistinctē de
 omnibus obuentionibus parochialē
 portionem soluere tenentur. 276
 Miserabilium personarum tutelam de-
 bent clerici suscipere. 246
 Missio in possessionem in causis benefi-
 cialibus non habet locum. 344
 Monach⁹ quis sit ex triplici capite. 136
 Monachus semel factus, cogitur rema-
 M m 3

LANCELOT. INSTIT.

nere in monasterio. 141
Monach^{us} nō pōt aliquid p̄priū habere,
nec cōtra hoc pōt Papa disp̄sare. 141
Monachus potest transire solum in ar-
ctiorem religionem. 142
Monachi non ordinantur, nisi de licen-
tia Abbatis. 90
Monachi non possunt præesse ecclesiis
parochialibus. 143
Monachi an possint esse patroni alie-
norum filiorum. 162
Monachi deseruientes ecclesiis sunt
exēpti à muneribus p̄sonalibus. 246
Monachi, regulares & clerici cōiter vi-
uētes soluunt prædiales decimas. 286
Monachi decimas soluere tenentur, &
alij communiter viuētes, etiam de
prædiis de nouo acquisitis. 287
Monachi nō possunt esse procuratores,
nisi propriæ ecclesiæ. 323
Monachi de consensu Abbatis possunt
testimonium dicere. 384
Monachi se inuicē, vel cōuersos percu-
tiētes sūt ab abbate, vel Ep̄o absol. 476
Monasterium, vide sup̄rà in ver. Eccle-
siæ, & in ver. Ingressus.
Moniales se inuicem, vel conuersas per-
cuentes, à quo sint absolueudæ. 475
Monitio Canonica quæ sit. 483

Mors

IVR. CAN. INDEX.

Mors & absentia æquiparantur re non
integra. 313
Mortem qui sibi inferunt, hñtur simi-
les illis q̄ imp̄nitētes moriunt. 464
Mortuus ruri qui sepulturā non elegit,
vbi possit sepeliri. 270
Mortui tumulati cōtra Can. sunt exhū-
madi, si illorū corpora p̄nt discerni. 271
Mortuis non communicamus, quibus
non communicauimus uiuis. 270
Mortuos non humandos qui contem-
ptis clauibus in locis sacris humaue-
rint, excōicationem incurrunt. 271
Mulier viripotēs cōtrahēs cū impub. nō
pōt resilire sed impubes fact^{us}, &c. 184
Mulier à viro educa, si vir moria^{tur}, non
cogitur reuerti ad monasterium. 227
Mulier restituēda si timeat s̄uitiā viri,
debet ab eo præstari cautio. 229
Mulier si matrim. cōtraxerit cū eo quē
ignorabat cōiugatū, vxore prima mor-
tua, erit in ei^{us} p̄tate virū retinere. 230
Mulieris ob solam traductionē ad do-
mum nullum ius oritur impeditiū
sequentis matrimonij. 230
Mulierē si q̄s duxit vel retinuit sciēs co-
pula nō idoneā, habebit vt fororē. 214
Mulieres non sunt in forum trahendæ
gratia testimonij ferendi. 383

Mm 4

Muti signis nuptias pnt contrahere. 191
Natus annos 24. potest esse in iudicio super causis spiritalibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. 319
 Nati ex clandestinis & interdictis matrimoniis non sunt legitimi. 215
 Necesse facit effectum reputari p affect. 166
 Necessitas, vel simplicitas, excusat a communione cum hæreticis. 495
 Negligentia auctoris mei non intelligitur esse mea. 216
 Negotia secularia non debent tractari in ecclesiis. 243
 Nemo potest seipsum præsentare. 130
 Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se præsentat. 130
 Neophytæ non possunt eligi. 38
 Nomina, vide infra in ver. Præbendæ.
 Notorium probatione non indiget. 395
 Notum publicè præsumitur notum etiâ priuatim. 110
 Nouale ē ager de nouo redact⁹, &c. 186
 Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit cōsensus parentū. 190
Oblationes & decimæ præscribi nō possunt. 297
 Oblatū sponte, vel datum gratia redimendæ molestiæ sup iure quæsito indebitè

debitè illatæ, nō inducit simoniā. 438
 Obtinentes aliquā præpositurā, debent habere eius præposituræ ordinem. 57
 Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest. 98
 Officiū subdiaconat⁹ circa q̄ verset. 78
 Offi. secularia q̄ exercuerūt, si hōestī sūt post redditā rōcinia pnt ordinari. 95
 Opponens exceptionē quæ versus opponētē opponi potest, nihil agit. 359
 Opponi non potest contra electionem factam à duabus partibus. 32
 Ordinans simoniacè ac etiam ordinatus sunt puniendi. 84
 Ordinari ex quibus causis siue respectibus homines prohibeantur. 89
 Ordinari non pnt seruus & libertus. ibi.
 Ordinari quis non potest ab extraneo Epō, nisi de licentia sui ordinarij. 91
 Ordinari olim furiosus, vel aliter vexatus, non possunt. 99
 Ordinarius si sciatur per surreptionē impetratam ab Apostolica sede absolutionem, quid agere debeat. 490
 Ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare auctoritate Apostol. 264
 Ordinationē præcedere debet diligens scrutinium. 84
 in Ordinationib. q̄ tpa seruari debeat. 85

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis. 83
 Ordinatus qui nondum baptizatus est, debet baptizari & rursus ordinari. 87
 Ordinatus ignorante domino si fiat monachus, sit liber. 183
 Ordinatus à simoniaco non simoniacè, & simoniacè non simoniacus ordinè conferens non sunt deponendi. 436
 Ordin. simon. & ordinās sūt puniēdi. 84
 Ordo scripturæ declarat mandatum. 119
 Ordo quid sit. 176
 Ordo sacer, & votum solenne impediūt matrimonium contrahendum. 196
 Ord. minores oēs simul cōferri pñt. 86
 Orphanotrophia, & loca similia Episcopis sub sunt. 264
 Ostiariatus, est de minorib⁹ ordinib⁹. 81
PActum, per quod filia dotata renuntiat hereditati paternæ, iuramento vallatum tenet. 330
 Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. 331
 Pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. 330
 Paganus si plures vxores habebat, post fidem susceptā adhærebit primæ. 198
 Pallij receptio non est differenda. 49
 Papa est ordinari⁹ oīum ordinariōrū. 26
 Papa

Papa potest renuntiare Papatui. 71
 Papa solus tribuit i⁹ in bñficijs vac. 112
 Papa nō onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat. 116
 Papa quod facit, cēsetur facere De⁹. 223
 Papa si sciēter cōmisit appellatiōē postā à suo delegato, iurisdic. primi delegati est suspēsa quo ad executionē. 405
 Parētes nō pñr esse patrini, ppriorū fili. nec abbates, vel mōachi alienorū. 162
 Parochialis portio de quibus rebus non detrahatur. 276
 Parochialis & episcopalis portio pari passu ambulant. 281
 Pars minor eligēt. ad infringēdā maioris partis elect. qd possit opponere. 31
 Pars si se dicat post appel vel aliās nulliter fuisse excōicātū, qd agēdum. 489
 Pars pōt sibi terminū prosequendæ appellationis breuiare, nō, progare. 420
 Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione. 482
 Passus missionē si mortuo deleg. præstet J. annū cautionē de parēdo iuri, etiam post annū recuperabit possessionē. 343
 Pater admittit ad testimoniū in causa filij, & è cōtra i causa matrimonij. 219
 Patriarchæ i. post Papam locū tenēt. 24
 Patrini

LANCELOT. INSTIT.

Patrini non debent esse plures, vel non
baptizari, vel confirmandi. 161
Patronus Ecclesiasticus habet ad præ-
sentandū menses sex, laicus quatuor. 125
Patronus laicus pōt deferre ad superio-
res clericos, qui dilapidant bona eccle-
siæ, cuius est patronus. 126
Patron⁹ nō pōt quē propria autoritate
instruere sub pœna excommunicationis. 129
Patronus nō pōt seipsum præsetare. 130
Patroni si in pntatione non sint concor-
des, attēditur maior & melior pars. 127
Patroni possunt conuenire de præsen-
tando alternis vicibus. 118
Patroni putatiui præsentatio tenet. 130
Patronis deferretur circa honorem, & vi-
tæ necessaria subministranda. 131
Pecuniæ appellatione continetur quid-
quid homines habent in terra. 432
Pesci nō venit appellatione bñficiij 118
Percutiens clericū in quib⁹ casibus in Ca-
nonem latæ sententiæ nō incidit. 472
Periculū qñ est in mora, dēt iudex bre-
uiare terminū prosequēde appel. 425
Permutatio bñfi. si cōpleta ē ex vna par-
te, & non per alteram, quid iuris? 65
Permutatio beneficiorum fieri potest
non obstantibus expectationibus. 65
Personales decimæ & pdiales qb⁹ eccle-
siis

IVR. CAN. INDEX.

siis debeantur. 283, 284
Pleraque dicta de creatione Ep̄orum,
habent locū etiā in alijs prælatis. 50
Plures non possunt deputari ad eligen-
dum insolidum. 29
Pœna incestus, sodomiæ, & rei habitæ
cum brutis est arbitraria. 457
Pœna stuprantis mulierem honestē vi-
uentē, & virginem deflorantis. ibid.
Pœna raptorum, excommunicatio, de-
positio, & seruitus. 459
Pœna simplicis forni. est arbitraria. ibi.
Pœnitētes publicē nō pnt. pmoueri. 94
Pœnitētia qd sit, & effect⁹ pœnitent. 162
Pœnitentia constat contritione, con-
fessione & satisfactione. 165
Pœnitētia certorū anno. est iniungēda
parentibus opprimentibus filios. 344
Pœnitentiæ tres sunt species. 163
Positiones quæ sint. 379
Postulari pōt, qui nō animi vel corporis
vitio, sed alijs non potest eligi. 39
Postulatio quid sit. 38
Postulatio restitutionis in integrum dif-
fert executionem. 406
Postulatus si vnus sit, alius electus, præ-
ponitur electus æquē idoneus. 43
Præbendæ per rescriptū Apostolicū cōce-
ditur purē, in diē, & sub cōditione. 109
Præbendæ

Præbendæ conceduntur per collationē,
& per institutionem. 102
Præbendæ ex 3. capitib. conferuntur. 103
Præcellens dignitate debet & innocentia præcellere. 50
Prædicatores, Minores & Mendic. non possunt pferri ante lapsum anni. 138
Prædicatores & minores indistincte de omnibus obuentionibus parochiale portionem soluere tenentur. 276
Prælati in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati. 52
Prælati nō debet tolerare puerfos. 52
Prælati debet sobrius esse, prudens, & peritus. 53
Prælati pōt rē nō magni valoris in aliquem bene meritum transferre. 291
Prælati pōt alienare terrulas incōmodas & min⁹ viles, itē seruos fugitiuos. 295
Prælati committentes vices suas sub an-
nuo censu puniuntur. 438
Prælati regul. nō cōferentib⁹ intra sex mēses, sit deuolutio ad ordinariū. 105
Præpositurā aliquā obtinētes, debēt habere & eius præposituræ ordinem. 57
Præsentare seipsum nemo potest. 130
Præsentari pōt in rectorē parochialis ecclesie etiam nō in sacris constitutus. 131
Præsumptio orta ex actu habente, &c. 306
Precarium

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis. 293
Presbyter appellatur potius à prudentia quàm ab annis. 76
Presbyter in 25. anno ordinari potest 79
Presbyter tñ dēt exhibere Eucharist. 171
Presbyteri & Epi olim erant iidem 76
Presbyterorū q̄ sit ptas & auctoritas. 76
Princeps potest rem suā æqualē, vel maiore cū ecclesiastica permutare. 296
Priuatio præsupponit habitum. 498
Priuilegiati super decimis, tenentur illas soluere de prædijs conductis. 288
Priuilegium quomodo tollatur. 287
Priuilegia sunt interpretanda, vt nemini indebitē damnū inferant. 287. 288
Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobare. 220
Probatio spolijs absētia spoliatoris, & laps⁹ tps nō operatur restitutionē. 368
Probatio qd sit, & quib⁹ modis fiat. 378
Probatio ex confessione quō nascat⁹. 379
Probationes ne intereant, multa conceduntur. 378
Probationes sunt non solum testibus, sed & instrumentis. 379
Probationes in quibus respiciunt personam iudicis. 394. 395
Processus facti, & sūtię latæ in ecclesiis, vel

LANCELOT. INSTIT.

- vel cœmiteriis sunt nulli. 242
 Procuratio ob oratoriū nō est exig. 262
 Procurator ad eligēdū nō pōt vñū procuratorio, aliū pprio noīe eligere. 28
 Procurator ad contrahēdū matrimonium, non potest substituere. 178. 179
 Procurator constitui potest paterfamilias, & filiusfamilias. 319
 Procurator constitutus etiam ad ea quę speciale mandatum exigunt; quomodo possit ea explicare. 322
 Procurator regulariter in causis criminalibus non potest intervenire. 224
 Procurator vniuersitatis, in qua sūt excoīcati, nō potest à iudicio repelli. 325
 Procurator reuocari potest expressē, & tacitē. 325
 Procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem. 326
 Procurator potest lites contestari. 372
 Procuratori ad negotia, & ad iudicia, quatenus substitui possit. 233
 Procuratores duo si dari sint in solidū, vtrius melior sit futura conditio. 321
 Procuratores ēt iurare de calūnia tenentur, quicunque iudici videbitur. 376
 Procuratoribus duobus ad eligēdū datis in solidū, nō pñt ambo eligere. 29
 Professio

IVR. CAN. INDEX.

- Professio est duplex, tacita & expressa. 137
 Professio ex cā post annū pōt differ. 137
 Professio expressa & professio tacita differunt. 139
 Professus qui non est, non potest eligi in abbatem, sed bene in episcopū. 144
 Promot⁹ ad sacros ord. furruē cōtra phibitionē plati, nō pōt fieri sacerdos. 86
 Promoto per saltum potest pratermissō ordine dispensari. 86
 Propinquitas viri reputatur vxoris, & contra. 210
 Prouentus ecclesiastici pñt vēdi ad modicū tēpus, & ad precariā cōcedi. 293
 Prouideri p institutionē qñ dicatur. 123
 Prouincię & ecclesię de nouo conuersę in persoluendis censibus seruabūt consuetudinem vicinarum. 260.
 Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri à solo presbytero. 81
 Pubertas æstimatur non tam annis quā corporis habitu. 191
 Publicę hōestatis iustitia spedit matri. cōtrahēdū, & contractū dirimit. 202
 Publici latrones, & q in sacris locis immunitatis spe ducti delinquūt priuilegijs sacrorū locorū nō gaudent. 244
 Purgatio quid sit, & quā duplex. 429
 Purgatio sup notorio nō indicēda. 430

Quæstio spolij per modū recōuen-
tiōis, pposita, nō impedit pcessū
sup alia causā ciuilit̄ institutum. 365
Qualis quis sit interiūs, debet per exte-
riora demonstrare. 54
Raptorum pœna, excommunica-
tio, & seruitus. 469
Raptus in propriā sponsā nō cadit, & ra-
ptus per consensum purgari pōt. 459
Rebaptizati nunquā ordinantur. 96
Receptio instrumenti, & cautio domini
quid operentur. 328
Receptus autoritate Apost. quis dī. 115
Recipientes aliquid pro concedenda li-
centia docendi, puniuntur. 439
Recōciliati ecclesiasticā sepulturā post
reconciliationem tradi poterunt. 272
Recōuentio nō hēt locū corā arbitris 362
Reconuentio super causā criminali non
remittitur. 363
Recusans respondere positionibus, ha-
betur pro confesso. 379
Redacta in publicam formā post mor-
tem rebellionis faciunt fidem. 392
Reditus decimarū locari pñt, dūmodo
locatio non sapiat alienationem. 289
Refutatio mādātī non impedit refutan-
tem acceptare, si mandans perduret
in voluntate mandandi. 328

Regul

Regulares non appellant à correctione
sui praelati. 413
Regularib. platis nō cōferētib. intra 6.
mēses, fit deuolutio ad ordinariū. 105
Relapsus quando quis dicatur. 444
Relapsus dī qui abiurauerit in vno arti-
culo, si post sit hæreticus in alio. 445
Relictum ei qui potest proprium possi-
dere, p̄sumitur relictum intuitu pro-
priæ personæ, non ecclesiæ. 281
Relictum sacerdoti pro anima cense-
tur relictum ecclesiæ. 299
Religionem nouam non debet quis in-
uenire, vel fundare. 145
Religiosi non possunt sibi sepulturam
eligere. 296
Renuntiare compellitur qui impetrauit
cedendi licentiam. 72
Renūtiari potest ob irregularitatem. 68
Renūtiari nō pōt gratia laboris fugi. 68
Renuntiare potest per procuratorem. 71
Renuntiaro quid sit, & quibus ex cau-
sis possit renunciari. 66
Renuntiatio ad eum fieri debet, ad quē
spectat confirmatio. 70
Renuntiatio facta post spoliū non im-
pedit spoliati restitutionem. 367
Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessō-
rem beneficij. 236

LANCLOT. INSTIT.

- Repetitio ad memoriam inuandam
conducit. 134
Replicatiões dātur aduers^o except. 360
Res inter alios acta aliis praiudicium
regulariter non affert. 402
Res eccle. pōt propter scriptionē legiti-
mā ab ecclesia abduci, & detrahi. 297
Res ecclesiasticæ sunt aut spirituales,
aut temporales. 146
Res spirituales sunt aut incorporales,
aut corporales. 147
Rebus singulis singula sunt imponen-
da nomina. 102
Rescripti interpretatio ex loco sumit. 119
Rescripti interpretatio ex insertione
causæ elicitor. 78
Rescripto Apostolico dispensatur super
pluralitate beneficiorum. 114
Reseruationes legatorum expirant fini-
ta legatione. 108
Residens. Qui sine causa nō residet, post
monitionem priuandus erit. 134
Resignationis casus non includitur nec
verificatur in casu mortis. 117
Resilire quis licitè potest ob fornicatio-
nem post sponsalia etiam iuramento
firmata cōmissa. 188
Restitutio in integrum semel negata
non conceditur amplius. 423
Resti

IUR. CAN. INDEX.

- Restitui in integrum qui, & quando pos-
sunt cognoscere. 423
Reuelans confessionem, in perpetuū est
in monasterium detrudendus. 166. 167
Reus contumax si dederit cautionē de
stando iuri, quomodo restituatur. 342
Reus conuentus si nolit vel non possit
excipere, si habeat vnde actorem re-
conueniat, poterit illū reconuenire. 360
Reus etiam coram iudice delegato po-
test actorem reconuenire. 361
Re^o cōuētus corā iudice laico: non pōt
reconuenire actore sup cā spirituali. 362
Reus nō tenetur edere actori, nisi in-
strumenta communia. 380
Reus citandus est ad videndum iurare,
& deponere testes. 381
Reo deferendum est iuramētum, si pro-
eo sunt p̄sumptiones. 394
Ruina, prædia inculta, & syluæ extirpa-
tæ, possunt sub annuo censu concedi
in emphyteusim. 294

Sacerdos q reuelat cōfessionē, i ppe-
tuū est i monasteriū detrudē^r. 166
Sacerdos non dēt quem absolueri de
casibus reseruatis Papæ vel Episc. 167
Sacerdos consti. in p̄ctō mortu. quoad
seipsū est suspensus, nō quoad alios. 172
Sacerdos contemnens constitutiones Ec

clēſia punit' pro qualitate culpæ. 215
 Sacerdotes quotidie hodie pro populo
 facrificare debent, ſed ſemel tantum,
 non pluries. 171
 Sacerdotes ſimplices non poſſunt pro-
 prias eccleſias facere cenſuales. 259
 Sacerdotū i 2. claſſes diuiſio ſumpſit ori-
 ginem tam à teſtam. veteri, q̃ nouo. 71
 Sacramentum quid ſit. 148
 Sacramētū Chriſmātis operat' augmē-
 tum gratiæ, & ſoli epi Chriſmāt. 160
 Sacramētum pœni. & Eucharistiæ non
 denegat' deputatis vltimo ſupplic. 169
 Sacramētū euch. cōſtat viſibili forma
 veritate corporis, & ſpūali virtute. 173
 in Sacramento altaris panis & vinum
 fiunt vera caro & ſanguis Dñi. 173
 Sacramēti virt' eſt charitas & vnitas. 173
 Sacramenta quomodo & quando ſunt
 illa tria quibus ea conſtant. 174
 Sacramenta miniſtrari poſſunt à malo
 miniſtro & hæretico. 150
 Sacramēta nō eccle. ſed Chriſti inſtit. 150
 Sacramēta cōſtāt elemēto & verbo. 149
 Sacramentum quēdam neceſſaria ſunt,
 quēdam voluntaria. 148
 Sacramētorum neceſſa. q̃dā deſeruiunt
 ad ingreſſum, q̃dā ad progreſſ. 149
 Sacramentorum ſc̃da diſtinctio. 149

Sacrilegium committit' tam intuitu re-
 rum, quàm perſonarum. 449
 Sacrilegium ratione perſonarum com-
 mittitur, cum quis clericum percutit,
 vel cum moniali rem habet. 449
 Sacrilegi varijs pœnis puniuntur. 448
 Sanctorum ſcripta non inſerta iuri cō-
 muni, ſecundum poſt decreta Pontifi-
 cum Romanorum locum obtinēt. 21
 Schiſmatici qui ſint, & quomodo diſſe-
 rant ab hæreticis. 439
 Schiſmatici quomodo puniantur. 449
 Scriptura ſolū publica i iudicio fidem
 facit, & quē ſit ſcriptura publica. 392
 Scrutatores qui ſint. 31
 Secundæ nuptiæ abſq; timore iſamiæ
 intra annū luct' poſſunt celebrari. 226
 Sede vacante iſ abſoluit qui habet epiſ-
 copalem iuriſdictionem. 486
 Seditioſi ordinari non poſſunt. 95
 Sententia eius q' eſt maioris authorita-
 tis pponit' iter diſcordat' cōcilia. 19
 S̃ntia contra reum contumacem ſi de
 cauſa liqueat, ferri poteſt. 344
 S̃ntia diſſinitiuā eſt, quæ condemnādo
 vel abſoluendo liti finem iſponit. 397
 S̃ntia debet ferri ſedendo, & de ſcripti
 recitatione, aliās non valet. 398
 S̃ntia lata cōtra ius cōſtitutiōis, licet ſit

LANCELOT. INSTIT.

nulla:secus tamen est in sentētia la-
 ta contra ius litigatoris. 400
 Sententia lata postquam per 10. dies
 nonfuit appellatum, regulariter retra-
 ctari non potest. 401
 Sententia lata in reali actione manda-
 tur executioni statim. 402.403
 Sententia per querelam & supplicatio-
 nem retractatur. 424
 Sntia ex pluribus iudiciis sufficit q
 vnus recitet, vsus plurali nūero. 399
 Sententiarum duæ sunt species, interlo-
 cutoria, & diffinitiuæ. 397
 Separatio thori non habet locum pen-
 dente iudicio super adulterio. 225
 Sepulturam eligēdi vnusquisque habet
 liberam facultatem. 267
 Sepulture cur constituantur in ecclesijs
 & locis sacris. 266
 Non potest quis etiam iureiurādo à sci-
 pso abdicare liberam eligēde sepul-
 turæ potestatem. 269
 Sequestratio fit ob dilapidationem etiā
 lite pendente. 378
 Seruus ordinatus sciente domino fit ex
 hoc liber & ingenuus. 89
 Serui possunt etiam inuitis dominis cō-
 trahere matrimonium. 193
 Simonia quid sit, & vnde dicta. 432
 Simo

IVRIS CANON. INDEX.

Simonia aut est simplex conuentiona-
 lis, aut realis. 432
 Simonia contrahitur cuiuscunque mu-
 neris receptione. 432
 Simonia ex qbus capitib. cōmittat. 433
 Simoniacē dī q̄s electus, etiā si qd igno-
 rāte eo datū fuerit vel pmissum. 434
 Simoniacē ordinās cum suo ordinato,
 & clerico mediatore est deponēd⁹. 435
 Simoniaci ordinari non possunt. 95
 Simplicitas excusat à communiōe cum
 hæreticis. 484
 Sortilegi qui sint: & quōd ab ecclesia
 sint omnino eiiciendi. 447
 Spūalis potestas exerceri sine fide pōt,
 sed non sine intentione ecclesiæ. 155
 Spoliassē quis intelligatur præter mani-
 festam spoliationis vim. 366
 Spoliatus opponens de spolio in modū
 exceptionis non cogitur respondere
 ante quā sit restitutus. 356
 Spoliatus est ante omnia, & quoad om-
 nia restituendus. 364
 Spoliatus quot casibus dicitur quis pri-
 uatus à iudice, & quibus. 366
 Spoliatus ante oīa, est restituendus. 367
 Spoliatus quādo non sit ante omnia re-
 stituendus. 369
 Spoliat⁹ potest suspensio petitorio ante
 Nn 5

LANCELOT. INSTIT.

conclusionem in causa intentare pos-
fessorum. 370
Spoliū cum proponit in modū exceptio-
nis, nulla fere restitutionis sūtia. 365
Spolij quæstio p modū reconuentionis
proposita non impedit processum sup
alia causa ciuilitur institutum. 365
Sponsalia quid sint, & vñ dicantur. 178
Sponsalia contrahuntur re, verbis, lite-
tis & consensu. 178
Sponsalia contrahuntur tripliciter, purè,
in diem, & sub conditione. 180
Sponsalia contracta sub cōditione eua-
nescunt deficiente cond. nisi ab ea re-
cessum fuerit. 181
Sponsalia qui contraxerunt, debent cō-
pelli ad matrimonium, nisi aliquid tri-
ste timeatur. 183
Sponsalia contracta à parentibus, non
tenent, nisi filij assentiant. 185
Sponsalia dissoluntur ipso iure, qñ nō ha-
betur rō voluntatis cōtrahentiū. 185
Sponsalia dissoluntur p susceptionē sa-
cro. ordinū & ingressū monasterij. 186
Sponsalia qñ facto hoīs dissoluantur. 187
Sponsalia dissoluntur cōtrario cōsēsu. 187
Sponsalia dirimuntur propter lepram,
vel similem morbum. 189
Sponsalia pura, & certa ex consensu va-
lida,

IVRIS CANON. INDEX.

lida, licet aliàs nulla, inducunt publi-
cæ honestatis iustitiam. 203
Sponsi si conferant se ad remotas re-
giones, sponsē possunt se ad aliorum
nuptias conferre. 189
Spurius, vide suprà in verb. Postulari.
Subdiaconus potest quis ordinari in de-
cimo octa uo anno. 79
Subdiaconi officium circa q̄ verset. 79
Superior de excommunicatione cogno-
scens quid agere debeat. 499
Superiori conceditur multò magis, qđ
conceditur inferiori. 26
Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt
excommunicandi. 445
Suspensio est duplex, vt excommunica-
tio & interdictum. 497
Suspensio iudicis quæ sit. 498
Suspensio solum ordinem & statum ec-
clesiasticum respicit. 498
Suspensus quoad seipsū, nō quoad alios
qs ē, ob mortale p̄ctm nō notoriū. 486
Suspensus à canone eligit, sec⁹ ab hoīe. 35
Suspicio vehemens iterdū habet vñ noto-
rij. 395. Sylux, vide s̄ in verb. Ruinæ.
T Aciti & expressi eadē est vir⁹. 409
Taciturnitas habiti bñficii inuali-
dat, p̄uisionē legari, nō ordinarij. 180
Taciturnitas obreū bñficij ēt modici ob-
stat

LANCELOT. INSTIT.

stat, nisi, puissio sit fact. motu pprio. 110
 Talis quis præsimitur, in quali habitu
 reperitur aliquandiu conuersatus. 306
 Tempus denolutionis currit solum nō
 impeditis, & à die notitiæ. 105
 Tempus ad prosequendum in quibus
 casibus non currat. 418
 Temp' datū à iure ad psequendā appel
 lationem pōt breuiari p iudicem. 419
 Tempus interdicti, vide suprà in ver. in
 terdicti tempore.
 Tpa q̄ seruari debeāt in ordination. 85
 Terminus, habes suprà in ver. Pars.
 Terrulas incommodas, & minūs vtilēs,
 item seruos fugitiuos potest prælatus
 alienare. 294
 Testator si aliquid Episcopo, aliquid ec
 clesijs reliquit, quomodo seruetur te
 statoris voluntas. 280
 Testis, & quid ei obiici possit. 358
 Testis malæ vitæ caret fide. 384
 Testi statim seipsum corrigenti nō adi
 mitur ob id fides. 390
 Testes quales esse & qualiter iurare de
 bent super consanguinitate. 219
 Testes possunt examinari etiam lite nō
 contestata. 373
 Testes q̄ examinavit ad perpetuam rei
 memoriam, quid agere debeat. 373
 Testes

IVR. CAN. INDEX.

Testes recusantes iurare, sunt pœna ex
 communicationis cogendi. 382
 Testes considerantur conditione, natu
 ra & vita. 383
 Testes non possunt esse domestici, &
 habentes causam similem. 386
 in Testes qualiter & qñ obiici pōt. 388
 Testes pbatorios & reprobatorios pro
 batoriorum reprobare licet. 389
 Tractatus, vide s̄ in verb. Sacerdotes.
 Transactiones quæ non sunt iuri con
 trariæ seruari debent, & partium iuri
 bus derogant. 331
 Translatio inducta est ex vtilitate, & ex
 necessitate. 62
 Tributa & census de fructib' qb' deci
 mæ soluendę sunt, nō debēt deduci. 285
 Tumulati contra canones sunt exhu
 mandi. 271
 Tutor potest litem contestari. 372
VAcationis futuræ casus, non verifi
 catur in casu nouę creationis. 117
 Validum ab initio tractu temporis non
 infirmatur. 385
 Verba et quantū ad ecclesiā sūt necessa
 ria ad cōtrahēdum matrimonium. 191
 Verba apta ad contrahēdū matrim. 192
 Verba, plata in contrahendo matrimo
 nio sunt accipienda secundum cōmu
 nem

LANCELOT. INSTIT.

Vxor à viro educta, si vir moriatur, non
cogitur reuerri ad monasterium. 227

Vxor non tenetur sequi sepulturam vi-
ri, si velit aliam eligere. 268

Vxor si sepulturam non eligat, tenetur
sequi sepulturam vltimi viri. 268

Vxorem qui duxit viduam, eiectioni
vel meretricem, ordinari non poreft.
109

Vxorem publicam meretricem scien-
ter ducenti peccata remittuntur. 195

Vxorum dotes ob hæresim maritorum
non sunt confiscandæ. 442

Xenodochia, Orphanotrophia, & lo-
ca similia episcopis subsunt.

264

Xenodochia & loca similia non pos-
sunt in beneficium conferri, nisi in
certis casibus. 266

F I N I S.

